

σχοδιαστικός

ΤΕΥΧΟΣ 28, ΙΟΥΛΙΟΣ 1985, ΔΡΧ 130

ΔΙΑΛΟΓΟΣ:

ΕΚΛΟΓΕΣ και ΑΡΙΣΤΕΡΑ

ΤΟΝΙ ΝΕΓΚΡΙ:

Ο ΔΕΝΙΝ ΣΤΗ Ν.ΥΟΡΚΗ

ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΟ:

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ του Α.ΠΑΠΑΝΔΡΕΟΥ

ΑΦΙΕΡΩΜΑ:

**ΑΘΗΝΑ-ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ
ΠΡΩΤΕΥΟΥΣΑ**

Η

πόλωση δεν τελειώνει στις εκλογές. Τα ερωτήματα που γεννιούνται σήμερα είναι περισσότερα απ' τα διλήμματα που γέννησε η προεκλογική περίοδος. Έτσι εξηγείται ο αυθόρμητος διάλογος που ξεσπά στις σελίδες του Σχολιαστή. Ίσως όμως να φταίει και η ζέστη...

Η αγωνία όμως για το μέλλον της Αριστεράς δεν μπορεί παρά να παρατείνεται. Και τα ερωτηματικά για τα εκατέρωθεν όριά της θα παραμένουν όσο διαρκεί η κρίση της. Έτσι που τα πρόσφατα αμοιβαία ανοίγματα ανάμεσα στα δυο ΚΚ να υποτάσσονται μάλλον στις ανάγκες μιας κοινής αμυντικής τακτικής, παρά να προοιωνίζουν μια νέα συσπείρωση πάνω σε μια κοινή (ποιαν άλλωστε;) επιθετική στρατηγική.

Θα πείτε, εδώ διασπάστηκε το ΚΚ της Μεγάλης Βρετανίας. Και η νέα μας πολιτιστική πρωτεύουσα μας καλεί από παντού να γιορτάσουμε μαζί της. Ο Τόνι Νέγκρι ξεναγεί τον Λένιν στη Νέα Υόρκη. Κι ο Γιάννης Ρίτσος βρίσκει τον τρόπο να αναστατώσει την πολιτιστική ζωή του ΚΚΕ. Για την Αριστερά να μιλάμε τώρα;

Εξάλλου ο Παπανδρέου το είπε ξεκάθαρα πως μπαίνουμε στην εποχή του Φουριέ. Και τα όσα έγραφε στις οργανώσεις ΠΑΚ στη δικτατορία ας μην παρθούν τοις μετρητοίς. Καιρός για μπάνια του λαού...

Σ.

ΠΕΡΡΟΣ

Ιμπεριαλισμός και τουρισμός...

Η οργάνωση «Χεζμπολάχ», των Σιϊτών του Λιβάνου, προέβη στην κλασική πλέον, απονενοημένη κίνηση της αεροπειρατείας. Κάτι, γιατί μεταξύ των ομήρων του αεροσκάφους της TWA υπήρχε κλιμάκιο της DIA, κάτι γιατί, οι «παραδοσιακές φιλικές σχέσεις μας με τις ΗΠΑ» βρίσκονται «σε ένταση», η υπόθεση έγινε κεντρικό ζήτημα στην Ελλάδα. Δεν ήταν μόνο η στάση της ελληνικής κυβέρνησης («φιλο-τρομοκρατική» κατά τους αμερικανούς) αλλά και ο κίνδυνος της αντιστροφής του μοντέλου: «Τρομοκράτες — πολιτισμένος Δυτικός κόσμος», που υποχρέωσε την αμερικανική κυβέρνηση να περάσει στη συκοφαντική επίθεση. Έτσι ο ρόλος των ΗΠΑ στην παγκόσμια σκηνή, το δράμα του Λιβάνου, η νέα γενοκτονία των Παλαιστινίων (και απ' τους φιλο-Σύριους και απ' τους φιλο-Χομεϊνικούς της Αμάλ τώρα τελευταία), ολόκληρη η περιπέτεια και η εξόντωση (κατά περιόδους) του «τρίτου κόσμου», πέρασε στα ψιλά. Εκείνο που έμεινε να «υπερασπιστούμε» ήταν το αεροδρόμιο του «Ελληνικού», τις ξενοδοχειακές μονάδες, τα κρουαζιερόπλοια και να «καθησυχάσουμε» τη διεθνή κοινή γνώμη.

Αλλά ενώ ο Ιμπεριαλισμός και οι συγκρούσεις στον Τρίτο Κόσμο ζουν μαζί, το δράμα των ομήρων που χτύπησε την πόρτα της μεγάλης υπερδύναμης, ανατάραξε και τους συσχετισμούς στην ελληνική πολιτική σκηνή. Γιατί η νέα ένταση στις Ελληνο-αμερικανικές σχέσεις αφενός απομάκρυνε τα «ήρεμα νερά» που υποσχέθηκε προεκλογικά ο κ. Παπανδρέου και αφετέρου περιέπλεξε την επιχείρηση αντεπίθεσης της Αριστεράς στο βαθμό που στηριζόταν στη σύγκλιση Αθήνας Ουάσιγκτον.

Σ.

Σχολιαστές... πλην τίμιοι

Διακοπές (το κατά δύναμιν δηλαδή), νέφος, βουρκόνερα, πληθωρισμός, κυβερνητικές εξαγγελίες, άνεργοι, μεταγραφές, πολλοί, πάρα πολλοί πρόεδροι στη νέα Βουλή, εσωκομματικές ζυμώσεις. Όλα αόριστα και ανοιχτά. Οι «στροφές» και οι «ελιγμοί» το φθινόπωρο. Στην κομμουνιστική αριστερά, κινητικότητα πελαγοδρόμησης μεταξύ εποίκοδομητικής κριτικής και αντιπολίτευσης. Στη Δεξιά αντιηγετικές συσπειρώσεις. Στο ΠΑΣΟΚ η πρωτοβουλία των κινήσεων. Τα προβλήματα της «αριστερής» καπιταλιστικής διαχείρισης και τα εθνικά λεγόμενα ζητήματα.

Αν τα σκεφτείτε όλα ή πολύ περισσότερο, προσπαθείτε να τα ερμηνεύ-

τε, τότε, μαύρες διακοπές θα περάσετε. Αντ' αυτού απολαύστε τις εκδηλώσεις «πολιτισμού». Αν σας φανούν ακριβές και βαρετές, επιστρέψτε στην πολιτική ανάλυση και την μπύρας.

Αν διαθέτετε άδεια και επίδομα να το κάνετε στα νησιά. Αν όχι, προσοχή, στις πλατείες... κυκλοφορούν τα ΜΕΑ.

Σε κάθε περίπτωση ψηλά το κεφάλι. Αυτοί έχουν την εξουσία... εμείς τις ιδέες και τη ζωή μπροστά μας.

Δ.Τ.

Η μειονότητα ψηφίζει δεξιά

Στο νομό Ροδόπης ο Γκαλίπ Σαμπαχεδίν έλαβε το 14% των ψήφων, σαν ανεξάρτητος υποψήφιος των μουσουλμάνων της περιοχής του. Στο νομό Ξάνθης το μειονοτικό κόμμα «Ειρήνη» έφτασε το 17%. Και στους δύο νομούς το ΠΑΣΟΚ σημείωσε σοβαρή πτώση. Η μειονότητα λοιπόν πομακικής ή τουρκικής καταγωγής, στράφηκε Δεξιά αφού και τα δικά τους «σχήματα» ήταν και Δεξιά και ελεγχόμενα απ' την τουρκική προπαγάνδα. Έτσι διαψεύστηκε η ελπίδα των κυβερνητικών κύκλων πως με τις τελευταίες παροχές (άδειες οικοδόμησης, άδειες τρακτέρ κλπ.) οι μουσουλμάνοι θα στήριζαν την Αλλαγή.

Με τόση «εθνική σημασία» και τόσα δίκτυα ειδικών στους παραπάνω νομούς να μη γίνεται τίποτα; Το μόνο που πρέπει να αποφύγει η κυβέρνηση είναι να τιμωρήσει τους εκλογείς επειδή την αγνόησαν. Και ίσως θα 'πρεπε, ψυχραιμία σκεπτόμενη, να περάσει τις αρμοδιότητες της διοίκησης αλλού και όχι μόνο στην ΚΥΠ.

Δ.Τ.

Νέα κυβέρνηση νέοι αγώνες

Οι αυξομειώσεις μεγέθους των κυβερνήσεων του κ. Α. Παπανδρέου έχουν πάντα πολιτικό αντίκρουσμα. Το νέο συγκεντρωτικό και σαφώς τεχνοκρατικό σχήμα επενδύεται με διευκρινήσεις όπως «θα περιοριστούν στο ελάχιστο οι τεχνοκράτες υπουργοί και υφυπουργοί». Έτσι ο τεχνοκρατικός χαρακτήρας της συστάσεως π.χ. του Υπ. Περιβάλλοντος με το Υπ. Δημ. Έργων ή αντί του Υπ. Εργασίας με το Εθν. Οικονομίας που τελικά ανεβλήθη επ' αόριστον, συσκοτίζεται πίσω από το γεγονός ότι ο κ. Αρσένης είναι πλέον, ελέω λίστας, βουλευτής. Αποκαλυπτικό είναι πάντως το σκεπτικό του Πρωθυπουργού για τη μείωση του αριθμού των μελών του Υπ. Συμβουλίου: επί τέλους θα έχει σε κάθε υπουργείο έναν υπεύθυνο υπουργό!

Έτσι ο κ. Κακλαμάνης π.χ. θα εκτιθεται ο ίδιος για όσα συμβαίνουν στις Πανελλαδικές εξετάσεις ή στα Α.Ε.Ι. χωρίς να μπορεί να κρύβεται πίσω απ' τον κ. Μώραλη ή τον κ. Παπαθεμελή. Ο κ. Παπανδρέου όμως, για πόσο ακόμα θα μπορεί να κρύβεται πίσω από τον εκάστοτε κ. Κακλαμάνη;

Τέλος το νέο κυβερνητικό σχήμα θα περιλάβει όπως λέγεται και το ευαίσθητο υπερυπουργείο Πληροφόρησης και Ενημέρωσης. Πληροφορίες φέρουν εσωκομματικούς αντιπάλους του κ. Λαλιώτη να τον προωθούν σ' αυτό το πόστο με το σκεπτικό ότι όσοι Υπουργοί πέρασαν από την τηλεόραση δεν απέφυγαν τη φθορά. Η ανησυχία είναι σ' αυτή την περίπτωση τι θα συμβεί με το Υφυπουργείο Νέας Γενιάς...

Κ.Β.

Η εκλογική πολιτικής της Αριστεράς

Η προεκλογική μάχη δόθηκε από την παραδοσιακή αριστερά με αβανταδόρικα πολιτικά επιχειρήματα, υφαινοντας στον ιστό της εκστρατείας της όλες σχεδόν τις αστικές τεχνικές παρουσίας του πολιτικού της μιάτς.

Μπορεί οι σημαίες να μην ήταν πλαστικές, η σύνθεση όμως των συνθημάτων ήταν από νάυλον: πλουραλιστική τηλεόραση — απλή αναλογική — τεχνητή πόλωση — πληροφορημένος πολίτης κλπ.

Θα άξιζε μια ανάλυση αυτών των συνθημάτων, θα άξιζε να λυγίσουμε το ραβδί απ' την αντίθετη πλευρά, να στοχαστούμε στα όρια αυτών των ιδεολογημάτων.

Ο κομματικός πατριωτισμός, η υπαρξιακή αγωνία της επιβίωσης/λαθροβίωσης, περνάει μέσα από μια «δίκαιη» εκλογική καταγραφή, που να εξαργυρώνεται σε έδρες. Το αίτημα για την καθιέρωση της απλής αναλογικής, έτσι, είναι ένα μέσο, προσιδιάζει σε μια τεχνική διαχείρισης του κομματικού ποσοστού, που πολιτικά παράγει το γενικό του ισχύοντα, τον κοινοβουλευτικό κρετινισμό. Με μια τέτοια πολιτική θέασης και παρέμβασης, πώς μπορείς να εννοήσεις τις κοινωνικές συγκρούσεις και τις πολιτικές τους κρυσταλλώσεις; Κάθε άλλο: εδώ, όχι μόνο το κόμμα γίνεται κράτος εν κράτει, αλλά αίρεται και η όποια αυτονομία άσκησης πολιτικής κι έξω απ' τους θεσμούς, «εκεί που πραγματικά παίζονται τα πάντα, μέσα στο μαζικό λαϊκό κίνημα» (Αλτουσέρ).

Πώς να οργανώσεις και να οικοδομήσεις τις κοινωνικές και πολιτικές

σου συμμαχίες, να ανοίξεις τα πολιτικά σου μέτωπα, όταν η καταγγελία του ήθους των «δύο μονομάχων», της «πολιτικής υφαρπαγής ψήφων από την αριστερά», σε αποτρέπει να μιλήσεις για το ήθος του εργοδότη και αυτό, σε τελευταία ανάλυση, είναι αποτρεπτικό για την αυτόνομη πολιτική σου συγκρότηση;

Αντικειμενικά οδηγείσαι στην τηλεθέαση των πολιτικών αγώνων. Τηλεόραση λοιπόν - στρογγυλά τραπέζια - προγράμματα, με το απαιτούμενο «τακτ» βέβαια στις πολιτικές αντιθέσεις. Πλουραλιστική ενημέρωση, με τον εργάτη στο σπίτι του, θεατή, άβουλο δέκτη των μηνυμάτων που εκπέμπονται — ποιος είπε ότι το μέσο είναι το μήνυμα; — εξατομικευμένο, παθητικό, δίχως το «ου» των μαζικών συγκεντρώσεων.

Η αριστερά, στην καλύτερη περίπτωση, είναι δέσμια μιας εκχύδαι-

σμένης ταυτολογίας. Στο «Κράτος-θέαμα» αντιπαράβαλλει το «Κράτος-θέαμα», στην πιο μίζερη και ύπουλη εκδοχή του.

Ο κατακερματισμός του κοινωνικού ιστού — δομικό στοιχείο του καπιταλισμού στις μέρες μας — σπονδυλώνει το πολιτικό της προγράμμα, παράγει τον «πληροφημένο πολίτη». Πραγματικά μια τέτοια αριστερά τι έχει να χωρίσει απ' τη δεξιά του 1985;

Το ουσιαστικό πολιτικό πρόβλημα, που ταλαιπωρεί την παραδοσιακή αριστερά, φαίνεται να είναι η σύνδεσή της με τις ευρύτερες λαϊκές μάζες. Αλλά, στις εκλογικές αναμετρήσεις, το πρόβλημα οξύνεται. Γιατί οι εκλογές για την αριστερά — σε κάθε εκδοχή της — είναι ένας αγώνας για την κατάληψη θέσεων στη Βουλή, κι όχι η συμπύκνωση και η καταγραφή στο επίπεδο της κεντρικής πολιτικής

σκηνης της έκβασης της ταξικής πάλης, των συνεχώς διαμορφούμενων κοινωνικών και πολιτικών συσχετισμών.

Η αδυναμία της να εκφράσει πολιτικά τον κοινωνικό ριζοσπαστισμό, να του προσδώσει πολιτικά χαρακτηριστικά, να ερμηνεύσει και να αντιμετωπίσει τελικά με πολιτικό τρόπο, μια υπαρκτή πολιτική και κοινωνική αντιπαλότητα, τροφοδοτεί τα αδιέξοδά της.

Η αριστερά στη γωνία, στο περιθώριο, δεν είναι δημιουργήμα κανενός. Ούτε τα πρόσωπα, ούτε τα κόμματα, ούτε ο εκλογικός νόμος, κινούν τα νήματα του πολιτικού παιγνιδιού, συνωμοτώντας και πρακτορεύοντας αριστερούς ψηφοφόρους, αλλοιώνοντας τους κοινωνικούς συσχετισμούς.

Αντρέας Παναζόπουλος

Προσοχή: Μετακομίζουμε!

Ο «Σχολιαστής» από 1η Αυγούστου στον μετακομίζει. Η νέα του διεύθυνση:

Τιμολέοντος Φιλίμονος 13
115 21 Αθήνα

Πίσω από το γήπεδο του Παναθηναϊκού στη Λ. Αλεξάνδρας

■ Υστερόγραφο του άρθρου «Δεν θέλω τα μπαλκόνια κανενός» που υπογράφει «με αηδία» ο Κώστας Κοντογιάννης στην εφημερίδα *Παρέμβαση* του Μεσολογγίου: «Ανάμεσα στους αγωνιστές και στους πρωταγωνιστές υπάρχει ένα πολύ μεγάλο χάσμα. Ένας βαθύς λάκος όπου όσοι λιγότεροι πέσουν, τόσο το καλύτερο».

■ Το πιο σταθερό κόμμα σε ψήφους απεδείχθη το ΑΣΚΕ του κ. Καργόπουλου. Παλιό οργανωτικό στέλεχος του ΠΑΣΟΚ, που απεχώρησε πριν 2 χρόνια, κατάφερε να χάσει σε συνθήκες πόλωσης και «δικομματισμού» μόνο 11 ψήφους απ' την εκλογική του δύναμη των ευρωεκλογών του 84! Χωρίς εντυπωσιασμούς ούτε καν εκείνο το μίζερο 15λεπτο στην τηλεόραση, το ΑΣΚΕ με 10.360 ψήφους σταθερόως νίκησε τον παλιό «Αρτιστερισμό» (ΕΚΚΕ, ΚΟΜ. ΑΡΙΣΤΕΡΑ — ΕΔΕ) και έφτασε το κόμμα πολυτελείας του φιλόδοξου κ. Ν. Βενιζέλου. Θα 'ταν καλό απ' το ΑΣΚΕ, την εβδόμη πολιτική δύναμη της

χώρας, να υπάρξει μια ερμηνεία αυτής της ανεπαλήθερης σταθερότητας.

■ Σχεδόν ένας στους εκατό Έλληνες ψηφοφόρους δεν επέλεξε κανένα απ' τα κόμματα (σχεδόν 20 παρακαλώ). Για την ακρίβεια, το 0,90% των ψηφισάντων αντιμετώπισε περιέργα την κάλπη. Δυστυχώς ο «νέος» και απαράλλαχτος εκλογικός νόμος δεν θεωρεί τα ΔΕΥΚΑ έγκυρα αλλά μαζί με τα πάσης φύσεως ΑΚΥΡΑ έφτασαν στα 57.313. Κατά ασφαλείς πληροφορίες τα άκυρα δεν ήταν πάντα ψυχαγωγικά για τις εφορευτικές επιτροπές, αφού σε εκατοντάδες περιπτώσεις «διέρρευσε» ότι υπήρχαν και «φιλο-τρομοκρατικά» άκυρα. Έτσι η «17 Νοέμβρη» ή ο νεκρός Τσουτσουβής αναστάτωσαν όχι μόνο τους αρμόδιους των εκλογικών τμημάτων αλλά και την Αστυνομία. Λέγεται ότι γίνεται μια έρευνα με βάση τους εκλογικούς καταλόγους να ανακαλυφθούν οι πιθανοί «ένοχοι» των «τρομοκρατικών ακύρων». Έτσι αν στον φάκελό σας που «καταργήθηκε» βρε-

θείτε ύποπτοι... ακύροι ψηφοδέλτιου μην εκπλαγείτε!

■ Το είπε ο στρατηγός και συγγραφέας του μεγαλειώδους πονήματος «Γκρεμίζω το θρύλο του Άρη Βελουχιώτη», Δ. Χονδροκούκης, εγκαινιάζοντας το εκλογικό του κέντρο στην Αγία Σοφία του Πειραιά: «Και τώρα σας καλώ να κρατήσουμε ενός λεπτού σιγή για τα ήθη, από τον Αθανασιάδη ως τον τελευταίο αστυφίλακα, της τρομοκρατίας που υποβάλλει το ΠΑΣΟΚ». Πάντως, μ' αυτό και άλλα τέτοια, ο πρώην ΕΔΗΚ, πρώην ΠΑΣΟΚ και νυν Νεοδημοκράτης στρατηγός ιη ΕΠΕΝ είναι πολύ μικρή για να τον χωρέσει, τα κατάφερε. Θα είναι κι αυτήν την τετραετία εθνοπατέρας μας.

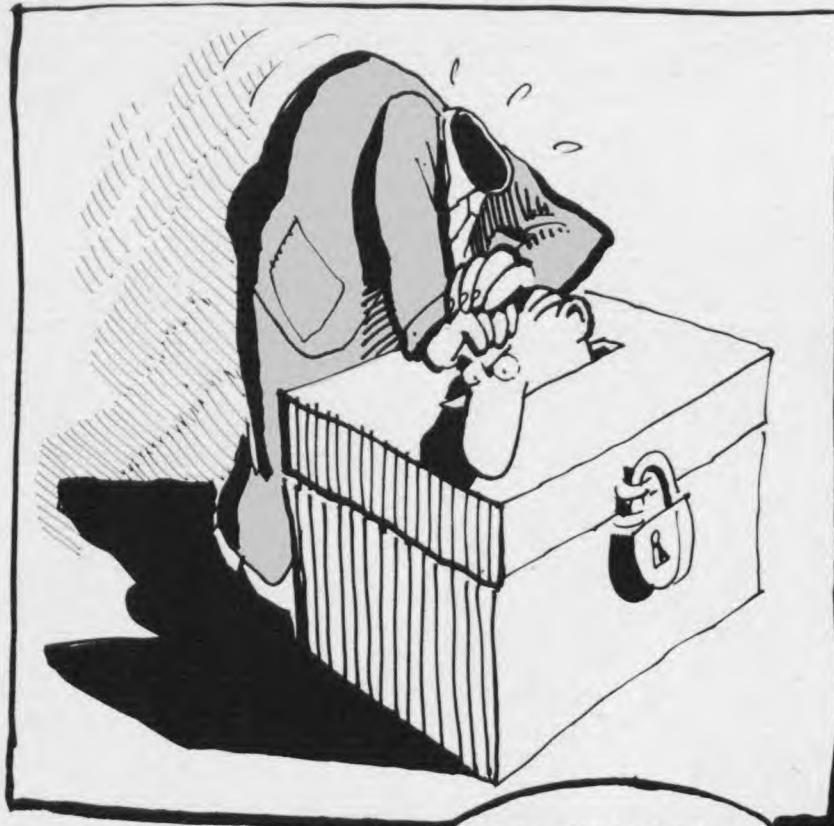
■ Ο τ. Γενικός Γραμματέας του Υπ. Παιδείας κ. Κώστας Μπέης φαίνεται ότι συνεμορφώθη με την υπόδειξη του Δ.Ν. Μαρωνίτη: «Να γράφουν έκθεση μ' αυτό το θέμα οι εξεταστές και να γίνουν διορθωτές τους οι υποψήφιοι». Ανέπτυξε σε βάθος από τις στήλες της Ελευθεροτυπίας (19/6) το

φτεινό θέμα έκθεσης των Πανελλαδικών εξετάσεων. Μένει το δεύτερο μέρος της πρότασης: Η βαθμολόγηση. Ο Σχολιαστής θα δημοσιεύσει ευχαρίστως τα αποτελέσματα.

■ Σε όσους δεν «αρκει» ο Σχολιαστής ή τα περιοδικά μαζικής κυκλοφορίας, προτείνουμε και τα «Τετράδια» και τη «Ρήξη» για εντελώς διαφορετικούς λόγους. Στα «Τετράδια» διαβάστε την πιο επίσημη και ενδελεχή ανάλυση για το πλέγμα των «εθνικών» ζητημάτων, μειονοτικά, Κυπριακό, Ελληνοτουρκικά από τη σκοπιά και των υπηρεσιών του υπουργείου Εξωτερικών. Στη «Ρήξη» απολαύστε έναν οδηγό ευκαιριακής απασχόλησης, συνδυασμένης με την περιπλάνηση στην ελληνική ύπαιθρο. Για τις δύσκολες βραδιές... υπάρχουν τα άλλα άρθρα, όπως: «RE-QUIEM» (Χρ. Τσουτσουβής) κλπ. Για τις κρίσιμες ώρες της τοιαύτης, έχετε να διαλέξετε από μια τεράστια γκάμα εντύπων: «Αυριανή», «Ελ. Τύπος», «Play Boy»... Για τους δυσκοίλιους η «Καθημερινή» Διαβάζεται όμως και απ' τους διανοούμενους...

ΤΟ ΜΕΓΑΛΟ ΑΦΕΝΤΙΚΟ

ΤΟΥ ΓΙΑΝΗ ΙΩΑΝΝΟΥ

ΤΗΝ ΣΗΜΕΡΑ,
ΜΟΝΟΝ ΟΙ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΙ
ΤΗ ΒΓΑΖΟΥΝ ΚΑΘΑΡΗ,
ΘΕΕ ΜΟΥ.

ΤΑΜΕΙΟΝ ΑΝΕΡΓΙΑΣ

Κ

ΑΜΕΣΟΣ

ΑΝΤΡΕΑ!!

ΣΚΛΙΑΤΣ!!

ΜΑΚΗ...
Η ΑΘΗΝΑ ΕΙΝΑΙ
Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΤΕΥ-
ΟΥΣΑ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ

ΕΙΔΕΣ;
ΚΙ ΕΣΥ ΓΚΡΙΝΙΑΖΕΙΣ
ΓΙΑ ΜΑΣ!
ΣΚΕΨΟΥ ΤΑ ΧΑΛΙΑ
ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΗΣ!

ΚΥΡΙΕ ΥΠΟΥΡΓΕ
ΤΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΡΕΥΝΩΝ
ΑΝΑΚΑΛΥΨΕ ΟΤΙ ΤΟ ΝΕΦΟΣ
ΕΙΝΑΙ ΚΑΡΚΙΝΟΓΟΝΟ.
ΤΙ ΘΑ ΚΑΝΟΥΜΕ;

ΘΑ ΚΥΡΗΘΟΥΜΕ
ΕΚΣΤΡΑΤΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟΥ
ΙΔΡΥΜΑΤΟΣ ΕΡΕΥΝΩΝ,
ΦΥΣΙΚΑ.

ΑΓΑΠΗ ΜΟΥ...
ΠΟΥΛΗΘΗΚΑ
ΓΙΑ ΕΙΚΟΣΙ
ΕΚΑΤΟΜΥΡΙΑ.
ΑΛΗΘΕΙΑ,
ΣΕ ΠΟΙΟΝ;

ΔΙΑΟΛΕ
ΞΕΧΑΣΑ ΝΑ
ΡΟΤΗΣΩ.

ΒΟΥΡΕΥΟ
ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΕΣ

ΑΣΤΥΝΟΜΙΑ!!
ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΕΣ ΕΠΙΤΙ-
ΘΟΝΤΑΙ ΣΕ ΦΙΛΗΞΟΥΣΕ
ΠΟΛΙΤΕΣ!!!

ΚΑΝΟΥΜΕ ΑΕΡΟΠΕΙΡΑ-
ΤΕΙΑ ΚΑΙ ΚΡΑΤΟΥΜΕ 500.000
ΑΜΕΡΙΚΑΝΟΥΣ ΤΟΥΡΙΣΤΕΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.
ΜΑΣ ΑΚΟΥΤΕ;

...ΣΕ ΦΙΛΗΞΟΥΣΕ
ΠΟΛΙΤΕΣ;... ΜΑ ΤΟΤΕ
ΚΥΡΙΑ ΜΟΥ ΕΙΝΑΙ ΤΑ Μ.Ε.Α.
...ΜΗΝ ΑΝΗΞΟΥΧΕΙΤΕ.

ΣΑΣ ΟΜΙΛΕΙ
Ο ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.
ΠΟΙΕΣ ΕΙΝΑΙ ΟΙ
ΑΠΑΙΤΗΣΕΙΣ
ΣΑΣ;

ΝΑ ΜΑΣ
ΑΓΑΠΗΣΕΤΕ
ΔΙΑΔΟΛΕ.
ΝΑ ΜΑΣ
ΑΓΑΠΗ-
ΣΕΤΕ!

● ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

«Εγώ καταβαίνω γιατί ο παλιός οπαδός του Μάρκου του Βαφειάδη, ψήφισε σήμερα το ΠΑΣΟΚ, που του έδωσε τα πάντα. Του υλοποίησε το μίνιμουμ πρόγραμμα του κομμουνιστικού κόμματος».

Κ. Μητσotάκης
(Καθημερινή 16/5/85)

ΣΤΟ ΠΕΡΙΘΩΡΙΟ των εξελίξεων μετά την εκλογή Σαρτζετάκη, κάποια ζητήματα ανδείχθηκαν σαν πολύ ουσιαστικά. Ο χαρακτήρας της εκλογικής μάχης, η πόλωση στην Αλλαγή και στη Δεξιά, η πολιτική του ΠΑΣΟΚ, η τακτική της Αριστεράς. Μαζί μ' αυτά αναδείχθηκαν και πολλά διλήμματα: «στρεβλή» εκπροσώπηση ή καθόλου εκπροσώπηση, ψήφος θετική ή ψήφος αποχής και λευκού, ψήφος στο ΠΑΣΟΚ ή στο ΚΚΕ εσ και στο ΚΚΕ, εκλογές από την τηλεόραση ή με τις λαϊκές συγκεντρώσεις; Τώρα που οι εκλογές παρήλθαν και οι «κομματικοί πατριωτισμοί» κάθε είδους ασφαλώς θα υποχωρήσουν ας κάνουμε μια προσπάθεια να πολιτικοποιήσουμε τη συζήτηση ή τουλάχιστον να την κάνουμε πιο ουσιαστική.

ΠΑΣΟΚ: Κέντρο ή Αριστερά;

Και πριν απ' όλα ας ξανασυνδέσουμε το νήμα της συζήτησης από εκεί που κόπηκε.

Αφώνης στην προεκλογική περίοδο γίναμε μάρτυρες μιας προσπάθειας της παραδοσιακής Αριστεράς (ΚΚΕ — ΚΚΕεσ.) να κόψει το ΠΑΣΟΚ από την Αριστερά. Λέμε αίφνης, γιατί ήταν μια προσπάθεια που ερχόταν σε αντίθεση με την προηγούμενη πολιτική των δύο Κ.Κ. από τη μεταπολίτευση ήδη, η οποία όχι μόνο δεν αμφισβητούσε τον αριστερό χαρακτήρα του ΠΑΣΟΚ αλλά διεκδικούσε και ένα σημαντικό κομμάτι από την πίτα της Αλλαγής. Εκλογικός αμυντισμός ή επιθετική πολιτική απέναντι στη διαχείριση της εξουσίας από το ΠΑΣΟΚ;

Αν επρόκειτο για το δεύτερο, θα ήταν δεδομένη η απόρριψη και η υπέρβαση από τα αριστερά της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής του ΠΑΣΟΚ, η υπέρβαση δηλαδή της μορφής διαχείρισης που υλοποιεί το ΠΑΣΟΚ. Αλλά εδώ η κριτική είχε να κάνει με τα πισωγυρίσματα της Αλλαγής, τις αθετήσεις υποσχέσεων, την άρση της αυτοδυναμίας, με εντελώς άλλα δηλαδή. Επρόκειτο άρα για ένα αμυντισμό. Από τη μία μιλούσε για βάλτωμα και αποτυχία της Αλλαγής κι από την άλλη ζητούσε λιγότερη αυτοδυναμία στο ΠΑΣΟΚ για να προχωρήσει η Αλλαγή. Από τη μία κατάγγελλε το ΠΑΣΟΚ που κοροϊδύει το λαό και εκμεταλλεύτηκε την ψήφο του από την άλλη τον καθιστούσε ότι θάρθει πρώτο κόμμα. Από τη μια το κεντρώο ΠΑΣΟΚ, ο «αστερισμός με κεντρώους ηγέτες», από την άλλη η συγκυβέρνηση με το ΠΑΣΟΚ και ο φόβος μη χαθούν οι αριστεροί ψήφοι, μη παραπλανηθούν οι αριστεροί.

Έχουμε ήδη εδώ μια θεμελιώδη αντίφαση στην πολιτική των δύο ΚΚΕ. Πώς μπορεί ο αριστερός ψηφοφόρος να πεισθεί (ή έστω να «εκβιασθεί») από μια κεντρώα πολιτική; Πολύ περισσότερο όταν είναι δεδομένο το μέτωπο που ανοίγει το ΠΑΣΟΚ στα Κ.Κ. και αντίστροφα.

(Ας μη μιλήσει κανείς για εκβιαστικό εκλογικό νόμο, γιατί όπως γράφει και ο Δ. Ψυχγιός στο ΑΝΤΙ (τ. 292) «είναι γνωστό πως στις εκλογικές περιφέρειες Α' και Β' Αθήνας και Α' Θεσσαλονίκης το εκλογικό σύστημα λειτουργεί ως απλή αναλογική. Κι όμως σ' αυτές ακριβώς τις περιοχές είχε το μεν ΚΚΕ πτώση το δε Εσωτερικό αύξηση που δεν διαφοροποιείται σημαντικά απ' αυτή των άλλων εκλογικών περιφερειών». Στο ίδιο άρθρο επίσης υπάρχει και η πολύ σωστή παρατήρηση για το ΚΚΕ που «έχει τις μεγαλύτερες απώλειες του στις περιοχές ακριβώς που εκλέγει βουλευτές... εκεί που λογικά δεν ισχύει ο εκβιασμός της «χαμένης ψήφου» αφού ήταν δεδομένο πως με την υπερψήφηση του ΚΚΕ θα εκλεγόταν κομμουνιστής βουλευτής»).

Αλλά ας ξεκινήσουμε διαφορετικά πριν καταλήξουμε σ' αυτή την αντίφαση: το ΠΑΣΟΚ κατοχυ-

ρώθηκε σαν Αριστερά στην πολιτική σκηνή όχι γιατί εκεί το κατέταξε η πολιτική επιστήμη ή γιατί το ίδιο αυτοπροσδιορίστηκε ως Αριστερά.

Το ΠΑΣΟΚ υιοθέτησε «όλους τους βασικούς άξονες του παραδοσιακού αριστερού οράματος για την Αλλαγή. Υιοθέτησε το βασικό σχήμα: Ολιγαρχία + ιμπεριαλισμός ενάντια στο έθνος. Έθνος = λαός = εργάτες + αγρότες + μεσαία στρώματα + νεολαία + διανοήση + μικρή και μεσαία αστική τάξη. Υιοθέτησε επίσης ολόκληρη την προβληματική της «εξαρτημένης, στρεβλής και περιορισμένης» ανάπτυξης στην οποία στηρίζεται και η κριτική της Αριστεράς για τον ελληνικό καπιταλισμό (για να απαιτήσει στη συνέχεια τη «σωστή» ανάπτυξη του)... Αλλά μήπως και η διακηρυγμένη στρατηγική του ΠΑΣΟΚ «για την Αλλαγή και το σοσιαλιστικό μετασχηματισμό» δεν αποτελεί υιοθέτηση και παραλλαγή του «αργού σταδιακού και ειρηνικού περάσματος» της παραδοσιακής Αριστεράς;» (Θέσεις τ. Ι. Γ. Μηλιού: Εκσυγχρονισμός ή (και) οικονομική ανάπτυξη).

Από την άλλη μεριά, δεν υπάρχει πιο αντιιστορική τοποθέτηση για τις πολιτικές δυνάμεις στη μεταπολιτευτική Ελλάδα, από την τοποθέτηση που θεωρεί το ΠΑΣΟΚ σαν τη φυσιολογική πολιτική συνέχεια της προδικτατορικής Ένωσης Κέντρου. Θα περιοριστούμε εδώ σε τρία βασικά σημεία της Ε.Κ. από τα οποία το ΠΑΣΟΚ τέμνεται σαφώς: α) ο αντικομμουνιστικός χαρακτήρας της Ε.Κ. β) ο πολιτικός της ρόλος σαν εναλλακτική πολιτική πρόταση *συνέχιας* του εκσυγχρονισμού που επιχειρούσε ο Καραμανλής — ας μη ξεχνάμε ότι η αντίθεση της στο «Κράτος της Δεξιάς» δεν εγγυόταν αλλαγές εξουσίας αλλά προσώπων κλπ., είναι άλλωστε γνωστό πως συσπείρωνε το πολιτικό προσωπικό που για συγκυριακούς λόγους έμενε εκτός «Κράτους της ΕΡΕ» — και γ) ο ρόλος της στον περιορισμό και στην αναστολή της πολιτικοποίησης εργατικών και μικροαστικών στρωμάτων και στην αποπολιτικοποίηση της λαϊκής αντίθεσης απέναντι στη δεξιά.

Το ΠΑΣΟΚ αντίθετα δημιουργείται το 1974 σαν *αποτέλεσμα* αυτής της πολιτικοποίησης εργατικών και μικροαστικών στρωμάτων, πολιτικοποίηση που ξεπέρασε την πολιτική εκπροσώπηση που τους έδωσε η Ε.Κ. και που συνεχίστηκε μέσα στη δικτατορία. Η αναφορά στο σοσιαλισμό και στο τρίπτυχο της 3ης Σεπτεμβρίου γίνεται η βάση για τη συγκρότηση της οργάνωσης και την πολιτική εκπροσώπηση εργατικών, αγροτικών και ριζοσπαστικοποιημένων μικροαστικών στρωμάτων. Το θεωρητικό σχήμα των «μη προνομιούχων» που ενοποιεί αυτό το συνασπισμό μπορεί να είναι νεόκοπο ή καινοφανές, πάντως δεν είναι κεντρώο. Από την άλλη δε η Ν.Δ. με την πολιτική γραμμή του εκσυγχρονισμού, ενσωματώνει ένα μεγάλο μέρος από το πολιτικό προσωπικό του προδικτατορικού Κέντρου.

Οι τροποποιήσεις λοιπόν της πολιτικής σκηνής μεταπολιτευτικά είναι ορατές και δια γυμνού οφθαλμού. Αλλά επίσης ορατές είναι οι νέες σχέσεις πολιτικής εκπροσώπησης. Και εδώ είναι ανάγκη να τονιστούν τα εξής: α) ότι το ΠΑΣΟΚ ελέγχει τη ΓΣΕΕ είναι γεγονός που δεν μπορεί να αλλοποιείται με το αιτιολογικό πως κάθε κυβερνητικό κόμμα καταφέρει στο τέλος να την ελέγχει. Γιατί είναι διαφορετικό να πλειοψηφείς σε σωματεία — σφραγίδες όταν τα περισσότερα και μαζικότερα συνδικάτα και σωματεία είναι αποκλεισμένα, διαφορετικό να πλειοψηφείς έχοντας διευρύνει τα όρια της δημοκρατίας (εγγραφή όλων των σωματείων, απλή αναλογική, ν. 1264 κλπ.) Άλλο πράγμα δηλαδή μια έστω και κοινοβουλευτική — γραφειοκρατική σχέση εκπροσώπησης σαν αυτή που έχει το ΠΑΣΟΚ, άλλο πράγμα ο εργατοπατρικός συνδικαλισμός της Δεξιάς.

β) Είναι διαφορετικό να προωθείς τον εργοστασιακό συνδικαλισμό και την οργάνωση του βιομηχανικού προλεταριάτου στον τόπο δουλειάς όπως κάνει η Ο.Β.Ε.Σ. με τα 150 εργοστασιακά της σωματεία, και διαφορετικό να προσπαθείς να χειραγωγήσεις τον εργατικό κίνημα με τα κλαδικά

σωματεία (περίπτωση ΚΚΕ).

γ) Δεν χρειάζεται βέβαια να ξαναπούμε για την πολιτική εκπροσώπηση ευρύτερων αγροτικών στρωμάτων στο ΠΑΣΟΚ, φαίνεται άλλωστε και από μία πρόχειρη ματιά στα εκλογικά αποτελέσματα. Θα τονίσουμε μόνο πως είναι αδύνατον να κατανοήσουμε το ΠΑΣΟΚ και την πολιτική του αν επιμένουμε πως δεν συμπεκνώνεται σ' αυτό η πολιτική εκπροσώπηση ενός ταξικού συνασπισμού και ανάγονται τα πάντα στο λαϊκισμό ενός Αρχηγού. Ότι υπάρχει ένα πρόβλημα ηγεμονίας μέσα σ' αυτό το συνασπισμό είναι άλλο θέμα. Είναι ζήτημα που κρίθηκε για το λαϊκό κίνημα μέσα στην ταξική πάλη στη συγκυρία της μεταπολίτευσης και κρίθηκε κατά της εργατικής τάξης και υπέρ της μικροαστικής. Αλλά γι' αυτό δεν είναι το ΠΑΣΟΚ ο αποκλειστικός υπεύθυνος αλλά η Αριστερά στο σύνολό της.

Είναι ζήτημα που σε τελική ανάλυση αφορά τις θεωρητικές και στρατηγικές συλλήψεις *όλης* της Αριστεράς και που σημαίνει πολιτικά ότι όντας

στην κυβέρνηση, είτε με αυτοδύναμο ΠΑΣΟΚ είτε με συνεργασία και των δύο ΚΚΕ, δεν θα ξεπερνά τα όρια μιας αριστερής διαχείρισης της καπιταλιστικής εξουσίας. Πλάι στα πολιτικά αποτελέσματα που επιφέρει η παρέμβαση των λαϊκών τάξεων μέσα από το ΠΑΣΟΚ στην κρατική πολιτική (διατήρηση ΑΤΑ, συντάξεις, προβληματικές, μεσογειακά προϊόντα, Καραμανλής), υπάρχει το γεγονός ότι μακροπρόθεσμα δεν απειλείται το καπιταλιστικό σύστημα.

Ο χαρακτήρας της εκλογικής μάχης

Σ' αυτές τις εκλογές δεν θα κρινόταν (και δεν κρίθηκε) το μέλλον του σοσιαλισμού στην Ελλάδα. Ούτε βέβαια και της Αριστεράς όπως τονίζε το ΚΚΕ. Αυτό που θα κρινόταν (και κρίθηκε) ήταν η *σύγκρουση δύο πολιτικών γραμμών για τη διαχείριση της κρατικής εξουσίας και της οικονομικής κρίσης*.

Οι δύο πολιτικές γραμμές αποκρυσταλλώνονται από τη μία στην κυβερνητική πρακτική του ΠΑΣΟΚ (ολοκλήρωση αστικής δημοκρατίας με γενίκευση της αντιπροσώπευσης (συμμετοχή, συμβούλια), συγκρότηση Κράτους — Προνοίας που ου-

σιαστικά δεν υπήρξε στην Ελλάδα μεταπολεμικά, θεσμικές αλλαγές, περιορισμός της καταστολής, διατήρηση της απασχόλησης, ενισχυμένος ρόλος του δημόσιου τομέα), από την άλλη στην προγραμματική διακήρυξη της Ν.Δ. που αποτελεί ουσιαστικά υλοποίηση της επιθετικής πολιτικής του κεφαλαίου με βασικά χαρακτηριστικά το ξήλωμα του Κράτους — Πρόνοιας (περιορισμό δηλ. των μη αναπαραγωγικών δαπανών του Κράτους που είναι αναγκαίες για την κοινωνική ειρήνη) προς όφελος της άμεσης αξιοποίησης του κεφαλαίου, την «απελευθέρωση της αγοράς εργασίας» δηλ. το άμεσο χτύπημα των μηχανισμών συλλογικής διαπραγμάτευσης της εργατικής δύναμης, πάγωμα των μισθών, νομιμοποίηση όλων των άγριων μορφών εκμετάλλευσης της εργατικής τάξης (μερική απασχόληση), ιδιωτικοποίηση των δημόσιων επιχειρήσεων, κατά μέτωπο χτύπημα του εργατικού κινήματος (π.χ. Αγγλία).

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι και οι δύο πολιτικές γραμμές στοχεύουν στη διατήρηση και αναπαρα-

τεύουσας (Δραπετσώνα, Κερατσίνι, Αγ. Βαρβάρα, Αιγάλεω) ενώ κυμάνθηκε μέχρι το 20% στις καθαυτό αστικές περιοχές (Κολωνάκι, Ψυχικό, Φιλοθέη, Εκάλη). Αντίθετα για τη Ν.Δ. όπως επισημαίνει και ο Ε.Κ. Λογικός στο ΑΝΤΙ (τ. 291) «διαγράφεται η τάση αναδιάρθρωσης της εκλογικής επιρροής της Δεξιάς στη βάση κοινωνικών διαφοροποιήσεων».

Αυτού του τύπου η πόλωση είναι εντελώς διαφορετική από μια μαζική «αναγνώριση» των ψηφοφόρων σε κάποιο αστικό κόμμα. Στις εκλογές του 1974 η Ν.Δ. πήρε 54%. Η κοινωνική σύνθεση των ψηφοφόρων της ήταν *διαταξική*. Για πρώτη φορά κόμμα της Δεξιάς σημείωσε μια τόσο εντυπωσιακή άνοδο στις λαϊκές συνοικίες της πρωτεύουσας όπου η εκλογική δύναμη της Δεξιάς βρισκόταν πάντα σε πολύ χαμηλά επίπεδα.

Σε καμία περίπτωση όμως δεν μπορούμε να συγκρίνουμε τις εκλογές του 1974 με αυτές του 1985.

Πρώτα απ' όλα δεν υπήρχε κανένα φαινόμενο πόλωσης. Το 20,4 της Ε.Κ. — Ν.Δ. δεν έκφραζε

Πώς (δεν) κατανόησε η Αριστερά την πόλωση;

Εγκλωβισμένη η Αριστερά στη στρατηγική του ΠΑΣΟΚ (που είναι παραλλαγή της δικιάς της στρατηγικής), κατανόει την ταξική πόλωση σαν «δικομματισμό», σαν τεχνική δηλαδή έντεχνης περιθωριοποίησης που εκπορεύεται από μηχανορραφίες επιτελείων. Θα θυμίσουμε δύο πράγματα σχετικά με τον εκλογικό νόμο, που θεωρείται και το κύριο μέσο επιβολής «δικομματισμού»: α) το 1958, η ΕΔΑ με άθλιο εκλογικό νόμο, με τρομοκρατία, διώξεις και φυλακές καταφέρνει να πάρει το 25% των ψήφων.

β) Το ΠΑΣΟΚ, με άθλιο επίσης εκλογικό νόμο παίρνει το 1981 48%, ξεκινώντας το '74 από 13%.

Συμπεραίνουμε κάτι φοβερά απλό: το ποσοστό ενός κομματος δεν κρίνεται από τον εκλογικό νόμο, όσο άθλιος κι αν είναι. Είναι θέμα σύνδεσης με κοινωνικά στρώματα και θέμα πολιτικής γραμμής.

Δεν χρειάζεται βέβαια να πούμε πως είμαστε υπέρ της απλής αναλογικής. Οχι όμως σαν μέσο που θα παίξει με τη λογική των αθροίσεων (+1 ή +2 όικοί μας παραπάνω), αλλά σαν κατοχύρωση του δικαιώματος όλων των πολιτικών και κοινωνικών απόψεων και τάσεων να διεκδικήσουν το ρόλο τους στην κοινωνία.

Πολιτικοποίηση του Κράτους;

Οι πρόσφατες εκλογές έκριναν επιπλέον το ποιο από τα δύο κόμματα θα εξακολουθήσει να «κατέχει» τον κρατικό μηχανισμό. Για τη Δεξιά το ζήτημα της επανόδου αποκτούσε διαστάσεις επιβίωσης.

Η απώλεια της κυβερνητικής εξουσίας για δεύτερη τετραετία δημιουργεί *κινδύνους αποσύνθεσης*. Η σφοδρότητα της σύγκρουσης, ο ρεβανσισμός και τα σχέδια για εκδίωξη των «πρασινοφρουρών» είναι οι ενδείξεις γι' αυτό.

Αν η κρατική διοίκηση ήταν κομματικοποιημένη (κράτος της Δεξιάς) και παραμένει («εκπασκοτισμός» '81) δεν είναι αποτέλεσμα κανενός ολοκληρωτισμού ή βιναπαρτισμού του ΠΑΣΟΚ. «Η πολιτικοποίηση της κρατικής διοίκησης καθίσταται αναγκαία στο σύγχρονο καπιταλιστικό κράτος, επειδή αυτή αναλαμβάνει ένα νέο, πολύ ενισχυμένο ρόλο σε βάρος του νομοθετικού, ενώ παράλληλα καθίσταται αναγκαία η παρουσία ενός μαζικού αστικού κόμματος, εξουσίας που αναλαμβάνει το ρόλο ενοποίησης της κρατικής διοίκησης». (Ν. Πουλαντζάς).

Ενώ λοιπόν η Αριστερά δεν διέβλεψε τις ρωγμές ακόμα και στους πιο στεγανούς κλάδους του κρατικού μηχανισμού που προήλθαν από τον εκπασκοτισμό, αντίθετα η Δεξιά επικέντρωσε εκεί την κριτική της, γιατί κατανόησε τους κινδύνους γι' αυτήν.

Αν θέλουμε λοιπόν να υπάρξει μια αριστερή κριτική στο ΠΑΣΟΚ αυτή δεν πρέπει να υιοθετεί τα επιχειρήματα της Δεξιάς («ολοκληρωτισμός»), αλλά να αποκαλύπτει τον εκφυλισμό της σύγχρονης αστικής δημοκρατίας σε δημοκρατία της «συγκατάθεσης» και να προτείνει θεσμούς *αμείωσης δημοκρατίας* σε ρήξη με τη θεσμική ενσωμάτωση των μαζών (κοινοβουλευτισμός, «συμμετοχή» κλπ.).

Αν θέλουμε να υπάρξει μια αριστερή πολιτική που να υπερβεί το ΠΑΣΟΚ, αυτή δεν μπορεί να είναι μια πολιτική αριστερού κενσυνατισμού, μια προωπτική «σοσιαλισμού» με το Κράτος. Δεν μπορεί επίσης να είναι μια πολιτική υπεράσπισης της αστικής νομιμότητας και των αστικών θεσμών. Αν αυτά θα είναι η πολιτική και το όραμα των δύο ΚΚΕ, δικαίως ο Μητσοτάκης θα απονεμαίει εταίρους και θα αισθάνεται και αλλήλγγυος μαζί τους σε ζητήματα θεσμών.

Χριστόφορος Βερναρδάκης
Γιάννης Μαυρίης

Η αντίφαση των εκλογών

της Αριστεράς;

γωγή των καπιταλιστικών σχέσεων εξουσίας. Όπως όμως έχει τονιστεί επανειλημμένα πρόκειται για δύο ριζικά διαφορετικές εκδόχες της αστικής στρατηγικής. Με την υιοθέτηση μάλιστα από τη Ν.Δ. συνολικά του «νεοφιλελευθερισμού» σε διάκριση από την προηγούμενη φρεσινωμία της η αντίθεση απέκτησε μεγαλύτερη υλική βάση.

Οι εκλογές απέδειξαν με τον πιο σαφή τρόπο τη διαφορετικότητα των δύο πολιτικών γραμμών. Μιλάμε για την ταξική πόλωση που παρουσιάστηκε αναμφισβήτητα και που έγινε ορατή ακόμα και από τους διορατικούς πολιτικούς της Ν.Δ.:

«Το εκλογικό αποτέλεσμα αλλά και ολόκληρη η προεκλογική εκστρατεία έφερε στην επιφάνεια μια σκληρή και απροσδόκητη κοινωνική πόλωση. Οι λαϊκές τάξεις, παρασυρμένες από μια αχαλίνωτη εκστρατεία συκοφαντίας και ταξικού μίσους, στράφηκαν εναντίον μας χριώνοντάς μας την αποκλειστική εκπροσώπηση της πλουτοκρατίας και του εργοδοτικού κέρδους» (Α. Ανδριανόπουλος, Βήμα 8/6/85).

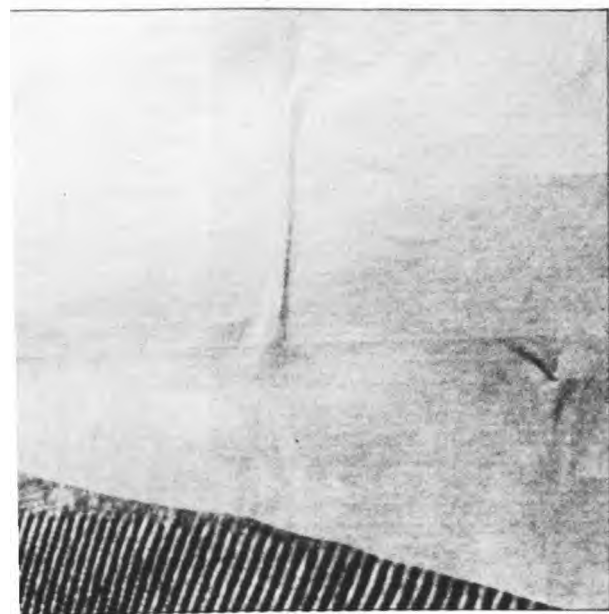
Πίσω από τις δύο πολιτικές γραμμές *στοιχίστηκαν* διαφορετικές κοινωνικές δυνάμεις, τροποποιήθηκε αισθητά η κοινωνική σύνθεση της εκλογικής πελατείας τόσο της Ν.Δ. όσο και του ΠΑΣΟΚ. Είναι χαρακτηριστικό ότι το ΠΑΣΟΚ ξεπέρασε το 45% των ψήφων σ' όλες τις λαϊκές συνοικίες της πρω-

καμιά εναλλακτική πολιτική γραμμή. Το γενικευμένο εκλογικό ρεύμα προς τη Ν.Δ. ήταν εν *λόω* συγκυριακό. Γι' αυτό άλλωστε και 3 χρόνια αργότερα θα πέσει κατά 10%.

Ελλείψει οποιασδήποτε αριστερής (ή άλλης) εναλλακτικής λύσης και προετοιμασίας του λαϊκού κινήματος η μόνη φερέγγυα λύση ήταν αυτή που πρότειναν οι αστικές δυνάμεις. Η πτώση της δικτατορίας, η κινδυνολογία, οι φοβίες των απροετομαστών μαζών, συμβολικώσαν και συμβολοποίησαν στο πρόσωπο του Καμμανλή την αλλαγή του καθεστώτος και τη διατήρηση της σταθερότητας. Επρόκειτο λοιπόν για ποσοστό — προϊόν μιας εντελώς συγκεκριμένης και περιορισμένης ιστορικής στιγμής που εξέλιπε μαζί με την αλλαγή της φάσης. Αντίθετα, το 48% του 1981 παρέμεινε 45,8 το 1985 (σχετικά σταθερό) γιατί σε μεγάλο βαθμό αποτελούν προϊόν διαμόρφωσης ενός μπλόκο κοινωνικών δυνάμεων που «αναγνωρίζονται» σαν τέτοιες στο ΠΑΣΟΚ.

Ερχόμαστε έτσι στο πρόβλημα των σχέσεων εκπροσώπησης. Αυτό που δεν έχει γίνει κατανοητό είναι ότι το ΠΑΣΟΚ διατηρεί σχέσεις εκπροσώπησης με τους ψηφοφόρους του *τελειώς διαφορετικές* απ' ό,τι η Ν.Δ. Γι' αυτό ακριβώς το λόγο και η ταξική πόλωση υπάρχει ανεξάρτητα από το αν π.χ. κάποιοι εργάτες ή αγρότες ψηφίζουν Ν.Δ.

Αλλωστε κάθε σύγχρονο μαζικό αστικό κόμμα είναι *πολυσυλλεκτικό*. Υπάρχει εντούτοις διαφορά. Οι λαϊκές μάζες που αντιπροσωπεύονται στη Ν.Δ., τώρα ή το 1974, δεν αντιπροσωπεύονται ως τέτοιες (με συνείδηση) αλλά ως *εξατομικευμένοι ψηφοφόροι — πολίτες*. Αντίθετα οι λαϊκές μάζες που αντιπροσωπεύονται στο ΠΑΣΟΚ, αντιπροσωπεύονται ως τέτοιες: «οι εργαζόμενοι στηρίζουν την Αλλαγή» ανακοινώνουν δεκάδες σωματεία, «η ΟΒΕΣ (Ομοσπονδία Βιομηχ. Εργοστασιακών Σωματείων) στηρίζει και ψηφίζει την Αλλαγή» κλπ. Σίγουρα αυτή η εκπροσώπηση, δεν είναι η προώθηση των πραγματικών και ιστορικών συμφερόντων της εργατικής τάξης και των εργαζομένων δηλαδή η ανατροπή του καπιταλισμού. Γι' αυτό άλλωστε είναι και «στρεβλή». Ο λόγος για τον οποίο το ΠΑΣΟΚ και η Ν.Δ. διαφέρουν στις σχέσεις τους με τις μάζες είναι πολύ απλά ότι το ΠΑΣΟΚ προέκυψε ιστορικά σαν κόμμα της Αριστεράς, έκφρασε πολιτικά το λαϊκό κίνημα της περιόδου, συνδέθηκε με τις κοινωνικές δυνάμεις που όρυσαν (εργατικό, αγροτικό, μικροαστοί), ενώ η Ν.Δ. όχι.

Προ- και μετεκλογικές παρωπίδες

πολιτική
επικαιρότητα

Το «αγροτο-μικροαστικό ΠΑΣΟΚ»

Η μείωση της εκλογικής δύναμης της παραδοσιακής Αριστεράς οφείλεται κατά κύριο λόγο στην ανικανότητά της να ασκήσει μια ριζικά διαφορετική (δηλαδή αντικαπιταλιστική) πολιτική σε σχέση με το ΠΑΣΟΚ. Οφείλεται μ' άλλα λόγια στην ηγεμονία της πολιτικής στρατηγικής του ΠΑΣΟΚ, της «Αλλαγής», πάνω στα κόμματα της παραδοσιακής Αριστεράς. Ήταν επομένως ελάχιστοι πειστική ή απόπειρα της παραδοσιακής Αριστεράς να παρουσιάσει κατά την προεκλογική περίοδο το ΠΑΣΟΚ σαν τον «αποστάτη της Αλλαγής» και να πείσει το εκλογικό σώμα ότι η «Αλλαγή» περνάει μέσα από το ΚΚΕ ή το ΚΚΕ εσ.

Στα ζητήματα όμως αυτά είχαμε αναφερθεί διεξοδικά πριν τις εκλογές και για το λόγο αυτό δεν θα επανέλθουμε. Θα επιμεινουμε μόνο σ' ένα ζήτημα που έθεσαν προεκλογικά αρκετοί αρθρογράφοι της ανανεωτικής Αριστεράς στην προσπάθειά τους να διαφοροποιηθούν απ' το ΠΑΣΟΚ: Την επιχειρηματολογία του «μικροαστικού» ή (και) «αγροτικού» ΠΑΣΟΚ.

Δεν πρόκειται όπως είναι γνωστό για μια κριτική στη στρατηγική της «Αλλαγής» που να της προσάπτει το χαρακτηρισμό του «μικροαστισμού» ή του «αγροτισμού» από μια επαναστατική προλεταριακή σκοπιά. Μια τέτοια κριτική δεν είναι δυνατό να συγκροτηθεί με βάση την ιδεολογία και τη στρατηγική της παραδοσιακής Αριστεράς. Πρόκειται απλά για τον ισχυρισμό ότι το ΠΑΣΟΚ υποστηρίζεται κυρίως από τα αγροτικά και μικροαστικά στρώματα ότι είναι συνεπώς δέσμιος στα άμεσα συμφέροντα αυτών των στρωμάτων και γι' αυτό διαφοροποιείται ριζικά από τα σοσιαλιστικά και σοσιαλδημοκρατικά κόμματα της Δυτ. Ευρώπης. Αντίθετα, επιμένει αυτή η επιχειρηματολογία, κόμμα της εργατικής υποστήριξης είναι μόνο το ΚΚΕ.

Κύριοι υποστηρικτές της επιχειρηματολογίας του «μικροαστικού και αγροτικού» ΠΑΣΟΚ είναι οι αρθρογράφοι του *Δεκαπενθήμερου Πολίτη*: «Το ΠΑΣΟΚ έδωσε τη μάχη διατήρησής του στην εξουσία εξυπηρετώντας κουτσά στραβά τα συμφέροντα του αγροτο-μικροαστικού κόσμου που αποτελεί την κύρια εκλογική του δύναμη» γράφει ο *Δεκαπενθήμερος* στις 14-6-85. Και ο Α. Ελεφάντης στο ίδιο τεύχος διευκρινίζει πως: «το θέμα είναι ότι κοινωνικά στρώματα, όπως αγρότες, μικροαστοί, νέας και παλαιάς μικροαστικής τάξης, κοινωνικά στρώματα παραγωγικά, των υπηρεσιών ή της διοίκησης, συνδεδεμένα με τον Κρατικό μηχανισμό, προτιμούν το ΠΑΣΟΚ». Κατά την προεκλογική μάλιστα περίοδο, ήταν αυτή η λογική του «μικροαστικού» ΠΑΣΟΚ που έκανε τον Ελεφάντη να πιστεύει ότι η Δεξιά «διεκδικεί να επανέλθει στην εξουσία»: «Κι επειδή ιδεολογία των μεσοστρωμάτων, των ανώτερων και των κατώτερων κοινωνικά, εξακολουθεί να είναι ο κορπορατισμός, γινόμαστε θεατές μια νέας μετατόπισης από το ΠΑΣΟΚ προς τα Δεξιά. (...) Κάθε πέντε χρόνια λοιπόν, και μια νέα πολιτική ρευστοποίηση, και μια νέα παλινδρόμηση: τη μια στο όνομα του σοσιαλισμού, την άλλη στο όνομα της ελευθερίας».

Τα εκλογικά αποτελέσματα

Το άξιο προσοχής δεν είναι εδώ η διάφευση μιας προεκλογικής πρόβλεψης. Είναι κυρίως η εμμονή σ' ένα ερμηνευτικό σχήμα που το διαφεύδουν ακόμα και τα συγκεντρωτικά εκλογικά αποτελέσματα. Κατ' αρχήν λοιπόν σ' ό,τι αφορά το «αγροτικό» ΠΑΣΟΚ. Στις αγροτικές περιοχές η

υπεροχή του ΠΑΣΟΚ έναντι της Ν.Δ. ήταν 4,8%, δηλαδή μικρότερη από το 5% του συνόλου της επικράτειας. Στις ημιαστικές περιοχές η διαφορά αυτή περιορίστηκε μόλις στο 1,6%. Αντίθετα στα αστικά κέντρα το ΠΑΣΟΚ υπερίσχυε κατά 6,2% της Ν.Δ.¹

Το ΠΑΣΟΚ υπερέχει λοιπόν στην αγροτιά, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι είναι κόμμα της «αγροτικής υποστήριξης», ή ότι στη *μεγάλη τους πλειοψηφία* τα αγροτικά στρώματα εκπροσωπούνται και αναγνωρίζονται στο ΠΑΣΟΚ.

Ακόμα σαθρότερος είναι ο ισχυρισμός για τη «μικροαστική υποστήριξη», στο ΠΑΣΟΚ. Αντίθετα, όπως μπορούμε να συνάγουμε από περιοχές με συντριπτική μικροαστική σύνθεση, η Ν.Δ. εξακολουθεί να υπερέχει στα μικροαστικά στρώματα (Για παράδειγμα Α' Αθηνών: ΠΑΣΟΚ 39,75%, Ν.Δ. 44,06%, Α' Πειραιώς: ΠΑΣΟΚ 44,08%, Ν.Δ. 42,54%).

Όσοι λοιπόν επιμένουν να μιλούν για «καθίζηση» του («αγροτικού») ΠΑΣΟΚ στα αστικά κέντρα, στην καλύτερη περίπτωση πιστεύουν ότι τα όρια των αστικών κέντρων συμπίπτουν με τα όρια των «καθώς-πρέπει» συνοικιών. Στη χειρότερη περίπτωση, ξεπερνώντας ακόμα και το φόβο να γελοιοποιηθούν, επιχειρούν να συσκοτίσουν το προφανές δεδομένο της εργατικής υποστήριξης προς το ΠΑΣΟΚ. Τα εκλογικά αποτελέσματα στην κατ' εξοχήν εργατική περιφέρεια, τη Β' Πειραιώς είναι ενδεικτικά: ΠΑΣΟΚ 49,37%, Ν.Δ. 29,70%, ΚΚΕ 17,09%. Ακόμα και στη Β' Αθήνας, η Ν.Δ. δεν ξεπερνάει το 35%: ΠΑΣΟΚ 44,99%, Ν.Δ. 34,81%, ΚΚΕ 15,50%.

Η τάση είναι προφανής και δεν επιδέχεται αμφισβήτηση: Οι περιοχές όπου κυριαρχεί αριθμητικά η εργατική τάξη πολώνονται κατά συντριπτική πλειοψηφία στο ΠΑΣΟΚ (κυρίως) και στο ΚΚΕ (δευτερευόντως). Αντίθετα η κοινωνική αυτή πόλωση αφήνει απέξω το ΚΚΕ εσ. που τα ποσοστά του στην Α' Αθήνας και Α' Πειραιά (4,37% και 2,66% αντίστοιχα) είναι υψηλότερα απ' ό,τι τα ποσοστά του στη Β' Αθήνας και τη Β' Πειραιά (3,56% και 2,64% αντίστοιχα)².

Μια πρώτη ανάγνωση, στα εκλογικά αποτελέσματα μας πείθει λοιπόν ότι στις εκλογές καταγράφηκε με συγκεκριμένο τρόπο η κοινωνική πόλωση: Η Ν.Δ. είναι το κόμμα της «καπιταλιστι-

κής υποστήριξης» και της «μικροαστικής υπεροχής». Το ΠΑΣΟΚ είναι το κόμμα της «εργατικής υποστήριξης» (όπως σε μικρότερο βαθμό και το ΚΚΕ) και της «αγροτικής υπεροχής».

Στα ίδια συμπεράσματα, σ' ό,τι αφορά πρώτα απ' όλα την εκλογική συμπεριφορά της εργατικής τάξης θα καταλήξουμε και αν υπεισέλθουμε με περισσότερες λεπτομέρειες στη μελέτη των αποτελεσμάτων.

Σύμφωνα με τα στοιχεία που περιέχονται σε μια μελέτη σχετικά με τη σύνθεση του πληθυσμού της Πρωτεύουσας που εκδόθηκε πρόσφατα από το ΕΚΚΕ³, μπορούμε να συνάγουμε το συμπέρασμα ότι υπάρχουν ορισμένες περιοχές στην πρωτεύουσα, στις οποίες η εργατική τάξη (εργάτες — τεχνίτες απασχολούμενοι στη βιομηχανία και βιοτεχνία, στις οικοδομές και τα δημόσια έργα, στις αποθηκεύσεις, στις επικοινωνίες) αποτελεί τουλάχιστον το 60% των κατοίκων. Σ' όλες αυτές τις περιοχές — με μία μόνο εξαίρεση — τα εκλογικά ποσοστά της Ν.Δ. κυμαίνονται ανάμεσα στο 23% και το 32% ενώ τα ποσοστά του ΠΑΣΟΚ ανάμεσα στο 47% και το 57% (Αγ. Ιωάν. Ρέντης: ΠΑΣΟΚ 57,3%).

Η αναγνώριση λοιπόν της εργατικής τάξης στο ΠΑΣΟΚ (κυρίως) και στο ΚΚΕ (δευτερευόντως) και συνακόλουθα η μαζική υπερψήφιση της «Αλλαγής» από την εργατική τάξη, είναι ο παράγοντας που καθόρισε τον περιορισμό της εκλογικής δύναμης της Δεξιάς στο 41%, την άνετη νίκη της «Αλλαγής» στις εκλογές. Η «αριστερή» διαχείριση της εξουσίας από το ΠΑΣΟΚ επιτρέπει στην εργατική τάξη να διασφαλίζει κάποια άμεσα συμφέροντα και κατακτήσεις της μέσα στη συγκυρία. Η νίκη της «Αλλαγής» σημαίνει για την εργατική τάξη απόκρουση της «νεοφιλελεύθερης» επίθεσης του κεφαλαίου και της Δεξιάς.

Βέβαια το γεγονός ότι η εργατική τάξη αναγνωρίζεται στο ΠΑΣΟΚ και το ΚΚΕ δεν σημαίνει ότι κάποιο από τα κόμματα αυτά αναδεικνύεται σήμερα σε κόμμα της εργατικής τάξης. Πολύ απλά, γιατί ούτε το ΠΑΣΟΚ ούτε και η παραδοσιακή Αριστερά μπορεί να συμπληρώσει πολιτικά την επαναστατική τάση που ενυπάρχει στην καθημερινή πρακτική της εργατικής τάξης και των συμμάχων της, την «τάση προς τη δικτατορία του προλεταριάτου» (Μπαλμπάρ) και να τη μετατρέψει σε αντικαπιταλιστική παρέμβαση και στρατηγική. Αυτό είναι το ουσιαστικό ζήτημα και το ουσιαστικό ζητούμενο για την αριστερή πολιτική παρέμβαση και στρατηγική. Αυτό είναι όμως και το μόνο που δεν υποψιάζονται οι υποστηρικτές της «θεωρίας» του «αγροτικού» και «μικροαστικού» ΠΑΣΟΚ.

Γιάννης Μηλιός

1. Γ. Μηλιού και Μ. Σπαθί, «Η πολιτική εξουσία μετά την απομάκρυνση του Καραμανλή», *Θέσεις*, τ. II βλ. επίσης το άρθρο των Χ. Βερναρδάκη και Γ. Μαυρή σ' αυτό το τεύχος του *Σχολιαστή*.

2. Από τη συνέντευξη του Α. Ελεφάντη στον *Θούριο* 198 (25-5-85).

3. *Αγροτικές περιοχές*: ΠΑΣΟΚ 47%, Ν.Δ. 42,2%, ΚΚΕ 8,0% ΚΚΕ εσ. 1,0%.

Ημιαστικές περιοχές: ΠΑΣΟΚ 44,9%, Ν.Δ. 43,3%, ΚΚΕ 8,7% ΚΚΕ εσ. 1,3%.

Αστικές περιοχές: ΠΑΣΟΚ 44,9%, Ν.Δ. 38,7%, ΚΚΕ 12,2% ΚΚΕ εσ. 2,9%.

4. Είναι χαρακτηριστικό ότι το ΚΚΕ εσ. παρουσιάζει συγκριτικά πολύ υψηλά ποσοστά και στις καπιταλιστικές ανώτερες μικροαστικές περιοχές, όπου κυριαρχεί συντριπτικά η Δεξιά.

Φιλοθέη ΚΚΕ εσ. 6,12% (Ν.Δ. 66,95%), Ψυχικό: ΚΚΕ εσ. 5,36% (Ν.Δ. 64,2%).

5. Ν. Πανταζίδης, Κ. Κασσιμάτης, «Μέγεθος και σύνθεση του πληθυσμού της Πρωτεύουσας» ΕΚΚΕ 1984.

6. Οι περιοχές αυτές είναι Αγ. Δημητρίου — Δάφνη, Ν. Λιόσια Καματερό — Πετρούπολη — Αγ. Αναργύροι, Περιστερί, Χαϊδάρι — Αγ. Βαρβάρα, Αιγάλεω, Κορυδαλλός, Νίκαια, Πέραμα, Κερατσίνι — Δραπετσώνα, Αγ. Ιωάννης Ρέντης, Κολωνός, Μεταξουργείο.

Πρωτοβουλία παρέμβασης στις εκλογές

Η «άλλη Αριστερά» στις εκλογές

Είναι γνωστό ότι στις πρόσφατες εκλογές απουσίασε το πιο ενδιαφέρον κόμμα της λεγόμενης «άκρας» ή «εναλλακτικής» ή «ριζοσπαστικής» αριστεράς. Αντίθετα με τον παραδοσιακό, όπως λέγεται, αριστερισμό που εκφράστηκε απ' την «Κομμουνιστική Αριστερά», το ΕΚΚΕ και την ΕΔΕ στις εκλογές, ο περίφημος χώρος των αριστερών συσπειρώσεων, της Ρήξης, της τέως «Επαναστατικής Αριστεράς», κ.λ.π., εν ολίγοις ο χώρος του ΚΑΡΑΒΕΛ, παρ' όλο που κουβέντιασε δεν κατόρθωσε να συμφωνήσει.

Απ' την «πρωτοβουλία παρέμβασης στις εκλογές», την ομάδα που ανέλαβε να οργανώσει το διάλογο ανάμεσα στις ομάδες, κινήσεις και περιοδικά, ζητήσαμε και πήραμε μια απάντηση για αυτή τους τη νέα «ανεπάρκεια» ή «αποτυχία».

Δημοσιεύουμε την απάντηση που υπογράφει η «Πρωτοβουλία παρέμβασης» και πρέπει να σημειωθεί ότι δεν εκφράζει όλους όσους συμμετείχαν στο διάλογο, που έτσι κι αλλιώς συνεχίζεται.

Δ.Τ.

Από το Μάρτη και ενώ είχε φανεί από την υπόθεση Καραμανλή ότι θα επισπεύδονταν οι εκλογές, συστάθηκε η «πρωτοβουλία παρέμβασης στις εκλογές» μετά από επαφές και συζητήσεις με σχεδόν όλες τις τάσεις του χώρου της εξωκοινοβουλευτικής αριστεράς, αλλά και όχι μόνον αυτές (ανεξάρτητοι, οικολογικές ομάδες κ.ά.). Η πρωτοβουλία είχε εξ αρχής στόχο το κατέβασμα στις εκλογές, γι' αυτό κι από νωρίς διαχωρίστηκαν όσοι είχαν διαφορετική προοπτική για τις 2 Ιούνη. Έτσι —τελικά— τον κορμό της πρωτοβουλίας αποτέλεσαν άτομα και ομάδες ή οργανώσεις που είχαν ήδη μια πρακτική συνεργασία ενός περίπου χρόνου (εργατικές συσπειρώσεις, Εξάρχεια φάση Α, ΚΑΡΑΒΕΛ, αριστοκράτης, Εξάρχεια φάση Β' κ.λ.π.). Το κατέβασμα, ωστόσο, στις εκλογές δεν θα είχε το χαρακτήρα της πανελλαδικής καμπαίνιας του «αριστερισμού» αλλά το να μπορέσουμε μέσα από μια «θετική» ή «εποικοδομητική» (και όχι με την ειρωνική έννοια των όρων) διαδικασία να κάνουμε κάποια πρώτα βήματα για την αποκατάσταση καινούργιων σχέσεων μέσα στην εξωκοινοβουλευτική αριστερά. Θέλαμε να προτείνουμε, επιπλέον, σε κάποιο πολιτικό ακροατήριο του αριστερισμού (το οποίο αναδημιουργείται σιγά-σιγά) κάτι πιο συνολικό από κάποιες διαδηλώσεις ή κάποιες —έστω και πετυχημένες— καμπάνιες σε επιμέρους θέματα. Επιπλέον πιστεύαμε (και πιστεύουμε ακόμα) πως με ένα κοινό ψηφοδέλτιο θα εντεινόνταν και θα ενισχύονταν κάποιοι δεσμοί και σχέσεις με άτομα και ομάδες της επαρχίας, που αν και έχουν διάθεση για κάποιες παραπέρα παρεμβάσεις, είναι, ωστόσο, αποκομμένοι (και όχι μόνο γεωγραφικά) από τις κεντρικές πολιτικές διεργασίες. Επίσης με το ψηφοδέλτιο θα αποφεύγαμε τις «κριτικές υποστηρίξεις», που είτε σαν ατομική είτε σαν συλλογική στάση είναι παλιά γνωστή συνήθεια του χώρου μας και που τώρα τελευταία «έδωσαν και πήραν» (και όχι μόνο προς το ΚΚΕ εσωτ. όπως συνηθίζονταν) αλλά από «κριτικές υποστηρίξεις» κόντεψαν να γίνουν «ακριτές στηρίξεις».

Το κατέβασμα τελικά δεν έγινε. Αυτό όχι μόνο γιατί δεν υπήρξαν αρκετά χρονικά περιθώρια ούτε μόνο γιατί η επαρχία ήθελε μιν, δεν μπορούσε δε

να στηριζέται μια «αξιοπρεπή», εκτεταμένη και πρωτότυπη εκλογική καμπάνια. Επιπλέον, το ψηφοδέλτιο και η «πλατφόρμα» (τι λέξεις αναγκάζομαστε να χρησιμοποιούμε ακόμα!) όπως είχαν τελικά διαμορφωθεί δεν ήταν αρκετά αντιπροσωπευτικά της κατάστασης του χώρου στη συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Ακόμα περισσότερο έπαιξε ρόλο για την «μη - κάθοδο - στις - εκλογές» το ότι ενώ ο περισσότερος κόσμος αποδεχόταν ειμηνώς την πρωτοβουλία, δεν φαινόταν διατεθειμένος να στηρίξει ενεργητικά (στο πολιτικό επίπεδο και όχι μόνο σ' αυτό) όλη αυτή η κατάσταση που, οπωδήποτε, θα χρειαζόταν το μέγιστο των δυναμένων και δυνατοτήτων μας για να ολοκληρωθεί.

Έτσι, τελικά δεν μπόρεσαν να εκφραστούν με την προεκλογική καμπάνια που σχεδιάζουμε, μια αρκετά μεγάλη γκάμα κοινωνικών ομάδων και πολιτικών τάσεων του χώρου της εξωκοινοβουλευτικής (ή «εναλλακτικής») αριστεράς.

Βέβαια πιστεύουμε πως οι διαδικασίες αυτές δεν τέλειωσαν στις 2 Ιούνη. Με τη δεύτερη τετραετία του ΠΑΣΟΚ πιστεύουμε πως η κυβέρνηση θα μας εξασφαλίζει αρκετό «υλικό» για θεματολογία συζητήσεων, διεκδικήσεων στους χώρους και εσωτερικών πολιτικών συνεργασιών στο χώρο μας ώστε να μπορέσουμε να φτάσουμε σε μια «νέας μορφής» εξωκοινοβουλευτική αριστερά.

Τελικά, μετά την απόφαση του «μη κατέβασματος» η διάθεση για παρέμβαση στο προεκλογικό πανηγύρι μειώθηκε αλλά και δεδομένου ότι αρκετές τάσεις του «αριστερισμού» αδιαφόρησαν για μια ισχυρή προπαγάνδη της εκλογικής στάσης που επιλέχτηκε τελικά (ΑΚΥΡΟ), το μόνο που μπορέσαμε να κάνουμε για να πούμε ότι «ψηφίζουμε κοινωνικούς αγώνες, ψηφίζουμε ΑΚΥΡΟ» ήταν μια —αρκετά μαζική— συναιλία, προβολή στα Προπύλαια, μια πορεία με μοτοσυκλέτες στις γειτονιές της Αθήνας και του Πειραιά, που μοιράστηκαν προκηρύξεις και τυποποιημένα (!) άκυρα ψηφοδέλτια και αφίσες, που κολλήθηκαν αρκετά εκτεταμένα στις πόλεις και στην επαρχία. Δεν παραλείψαμε, βέβαια, να πάμε και στην πορεία της επιτροπής για το στρατό στο Πεντάγωνο.

Και φυσικά δεν θα περιμένουμε τις επόμενες εκλογές για να ξαναδραστηριοποιηθούμε... ■■

ΕΙΝΑΙ ΚΑΙΡΟΣ για ένα πρώτο απολογισμό των εκλογών. Τι διακυβευθηκε, τι παιχθηκε, τι κερδηθηκε, τι χαθηκε κι από ποιον. Μ' ένα απροσδόκητο τρόπο στο διάστημα από την απομάκρυνση του Καραμανλή μέχρι τις εκλογές, άνοιξαν όλα τα μέτωπα μεταξύ των αριστερών. Για πρώτη φορά ο μεταφυσικός, κομματικός, πολιτικός λόγος, ή αυτό που ονομάστηκε διάλογος κωφάλαλων, παραχώρησε τη θέση του σε μια ανελέητη, λεκτική (για την ώρα) σύγκρουση. Ο πόλεμος ξέσπασε και είναι προς το παρόν όλα τα μέτωπα ανοιχτά.

Οι μονομάχοι

Κύριος φορέας αυτής της φιλολογίας υπήρξε το Κ.Κ.Ε., με το Κ.Κ.Ε. εσ. να του κρατάει το σερκόντο. Σύμφωνα μ' αυτήν, δεν υπήρχε πραγματική αλλά πλασματική σύγκρουση, η όλη νύξη ήταν τεχνητή. Αγνοήθηκαν τα πραγματικά προβλήματα του λαού, η σύγκρουση ήταν διοικητικό παιχνίδι, παίγνιο, τέχνασμα. Το τελευταίο αυτό αποκαλύπτει μόνο τη βαθιά εμπιστοσύνη του Κ.Κ.Ε. στις πολιτικές του αναλύσεις και την ιδεολογία και τη βαθιά δυσπιστία του ελληνικού λαού σ' αυτές. Από το σημείο αυτό μέχρι τη διαπίστωση της «Καθημερινής» ότι είμαστε λαός ραγιάδων, η απόσταση δεν είναι μεγάλη. Σε ποιο βαθμό η θεωρία των παιγνίων μπόρεσε να πείσει τον αριστερό κόσμο φάνηκε στις εκλογές και βέβαια μόνο θλίψη μπορούν να προκαλέσουν οι απανωτές ανακοινώσεις του Κ.Κ.Ε. σχετικά με την εμφάνιση των ψήφων του. Η μόνη ελπίδα του Κ.Κ.Ε. μοιάζει πλέον να είναι ο ταρχεινόμενος ψηφοφόρος με το «δαγκωτό» στο στόμα. Ως προς την πιο ευφυή επιχειρηματολογία του Μίμη Ανδρουλάκη, ότι οι παλιοί αριστεροί είναι εγκλωβισμένοι στην παλιά εδαφική, αντιδεξιά ιδεολογία και ότι το πολιτικό μήνυμα του Κ.Κ.Ε. δεν μπόρεσε να φτάσει σ' αυτούς, νομίζω αντιθέτως ότι έφτασε και παραέφτασε, απλώς τους ανθρώπους (τους πρόσφυγες της Τασκένδης λ.χ.) τους έπιασε δόος μπροστά στην προοπτική να υποστούν γι' άλλη μια φορά στην καμπούρα τους τις συνέπειες αυτού του μηνύματος.

Όταν οι μεγαλοκυράδες κατεβαίνουν στο πεζοδρόμιο.

Όταν η γαλάζια γενιά στρατεύεται σαν μια καρικατούρα της στρατεύσεως των νέων στην αριστερά.

Όταν μια ολόκληρη μέρα και νύχτα η πόλη δονείται από το «απόψε πεθαίνει ο φασισμός» να το κραυγάζουν δεξιοί.

Όταν τα μεγάφωνα του Συντάγματος βάφτιζαν τη μεγαλύτερη λιγδα της πολιτικής, αγωνιστή της Δημοκρατίας.

Τότε, τα ανατακλαστικά των αριστερών θα πρεπε να καταλάβουν ότι, σ' αυτό τον νιν υπέρ πάντων αγώνα, τους ταξικούς όρους του οποίου έθεσε με σαφήνεια η δεξιά παρά τις προσπάθειες του ΠΑ.ΣΟ.Κ., δεν είχαν θέση ούτε τα παιχνίδια, ούτε τα μπρόκολα, ούτε τα λάχανα, ούτε ο Παπάγος, ούτε ο Πλαστήρας.

Η ηγεμονία της αυθάδειας

Ήταν μια σύγκρουση ανάμεσα στη δεξιά και την αντιδεξιά, που άφησε την αριστερά μεμψιμοιρη, αρνητική και στερημένη λαϊκού ενστίκτου στη γωνιά της, μια σύγκρουση που ανέδειξε το ΠΑ.ΣΟ.Κ. όχι μόνο σαν σαρωτικό νικητή επί της δεξιάς αλλά και σαν σκιάχτρο μιας αριστεράς σε αφασία, και που ακριβώς λόγω αυτής της αριστερής αφασίας, ήταν μια ταξική σύγκρουση με εκδοχές και αναίδεις, και αυθάδειες και γελοίες.

Ήταν αυτή η αριστερή αφασία που έδωσε στον Α. Παπανδρέου τη δυνατότητα να μιλά από τα μπαλκόνια της επαρχίας για τη «δεξιά των ΜΑΓ» και την ίδια μέρα ένα σώμα πραιτωριανών επίσημων χαφιέδων Μ.Ε.Α. χωρίς design Τσεκλένη να καθαρίζει με κλοτσιές στ' αχαμνά «καταστάσεις» αντικεκλογικές κι αντιψηφοθηρικές στα Εξάρχεια. Κι αυτοί οι γενίτσαροι του τρίτου δρόμου είναι η διακριτική αστυνόμευση που αποφασίστηκε λίγο

Η Αριστερά στο Κολοσσαίο

καιρό πριν, όταν αφήνοντας την «αλαζονεία» της η πασοκική εξουσία έγινε «συλλογική» εξουσία μέσω συσκέψεων αριστερών και ευρύτερων δημοκρατικών δυνάμεων.

Θα πρέπει τέλος πάντων να τονιστεί ότι είναι βαθιά ασυμβίβαστο όχι μόνο με τον τρίτο δρόμο, πολύ περισσότερο για το σοσιαλισμό αλλά και με ένα στοιχειώδες φιλελεύθερο αέρα, η δημιουργία και η ταχύρρυθμη εκπαίδευση επίσημων χαφιέδων. Θα πρέπει κάποτε κάθε αριστερός, κάθε πολίτης, κάθε σκεπτόμενος, κάθε φιλελεύθερος άνθρωπος ν' ακολουθήσει το παράδειγμα του Σκιπίωνα του Αφρικανού νομίζω, που στο τέλος κάθε φράσης έλεγε ότι η Καρχηδόνα πρέπει να καταστραφεί. Να καταστραφεί λοιπόν η Καρχηδόνα, κυρίως όμως να διαλυθούν τα Μ.Ε.Α.

Ήταν λοιπόν ένας αγώνας της αντιδεξιάς απέναντι στη δεξιά σκέτα. Ο λαός ψήφισε το ΠΑ.ΣΟ.Κ. κυρίως γιατί ντρεπόταν να έχει πρωθυπουργό τον Μητσοτάκη. Ήταν ένας αγώνας που εμφάνισε τη δεξιά όπως πραγματικά είναι: δεξιά του Εθνικού Συναγερμού, των Νέων Παρθενώνων, και των τρικύκλων και της καρφίτσας και του φόβου, και των αποστατών και των γεφυριών και της εξαγοράς και της εκπόρνευσης συνειδήσεων, κι όχι όπως ερωτικά τη γδύνει με το βλέμμα ο Μάνος Χατζιδάκης. Ένας αγώνας που ανάγκασε την «Καθημερινή» να εγκαταλείψει το έγκριτο ύφος της πανικοβάλλοντας τη διεύθυνση της «Ακρόπολης».

Κι αν ακόμα δεν είναι έτσι, κι αν η δεξιά του '85 δεν είναι αυτή του '65, κι αν αυτό που έκανε το ΠΑ.ΣΟ.Κ. ήταν ένα ιστορικό πισωγύρισμα, θα πρέπει η δεξιά ν' αποδείξει ότι δεν είναι ελέφαντας, κι επειδή δεν μπορεί (είτε επειδή είναι αφερέγγυα, είτε επειδή το πρόσφατο δείγμα γραφής της ήταν ότι ήταν έτοιμη να εξαπολύσει ένα ρεβανσιστικό κύμα προγραμών αν ο μη γένοιτο ήταν τη Δευτέρα κυβέρνηση), το ΠΑ.ΣΟ.Κ. ως γνώστης στοιχειωδών κανόνων πολιτικής τέχνης έπρεπε να εκμεταλλευτεί την αδυναμία της αυτή. Και καλά έκανε.

Είναι φυσικό οι όροι δεξιά-αντιδεξιά να μην καλύπτουν το βελήενές της πολιτικής σκέψης των αριστερών. Αν όμως αυτό χρησιμεύει σαν άλλοθι για να συγκαλυφθεί, να συρρικνωθεί ή να ξεζουμιστεί η αξία μιας σύγκρουσης, αυτό παραπέμπει στην ανικανότητα και την απροθυμία της υπάρχουσας αριστεράς να πάρει μέρος στις πραγματικές συγκρούσεις σταχυολογώντας επιλεκτικά μέσα απ' αυτές, τις σικ αντιθέσεις.

Για τα παραδοσιακά μνημεία

Έτυχε αυτή η σύγκρουση, για τους λόγους που είπα πιο πριν, να είναι όχι μόνο βάρβαρη αλλά και «γελοία». Έτυχε να λείπουν και οι φουσαρμόνικες, κι εκείνο το επέσατε θύματα, κι οι κόκκινες σημαίες. Αν όμως από την αριστερά δε μένει άλλο τίποτα από το συγκινησιακό στοιχείο, τα ιερά και τα όσια, τα τιμημένα λάβαρα και τα φλάμπουρα των παλιών αγώνων, ας τα δώσουμε στους θεολόγους και τους ιστοριοδίφες. Είναι θέματα της δικιάς τους αρμοδιότητας κι όχι των αριστερών.

Ο Μίμης Ανδρουλάκης φοβάται ότι ο Α. Παπανδρέου θέλει την αριστερά άγαλμα προς κατάθεση στεφάνων. Αλλά ο Α. Παπανδρέου εδώ και καιρό καταθέτει στεφάνους στο άγαλμα της αριστεράς. Και δάφνινο στην εθνική αντίσταση κι εξ ακανθών στις πρόσφατες εκλογές και δε χρειάζεται να γίνει τώρα στα γεράματα γλύπτης. Το έχει σμιλέψει η ηγεσία του Κ.Κ.Ε. από το '73 και δώθε. Καιρός να το δει και ο Ανδρουλάκης και να σπεύσει να καταθέσει, έτσι για την ιστορία, το δικό του πριν τον προλάβει ο Έβερτ. Θα πρέπει να σκεφτεί

κανείς εκτός από τις αριστερές απόψεις και το ενδεχόμενο αριστερής πολιτικής. Ή να το πάρουν με απόφαση περιμένοντας την αυγή του 20ου αιώνα.

Κάτω η χούντα του ΠΑ.ΣΟ.Κ.

Το πόσο η σύγκρουση για την οποία έγινε λόγος παραπάνω ήταν ταξική, αχνοφάνηκε κι από την αντίδραση των αριστερών διανοουμένων, μια αντίδραση σχεδόν καθολική.

Σαν στάση ξεκίνησε από την αρθρογραφία του Μάριου Πλωρίτη με βιβλιογραφικές παραπομπές από τον Τισσαφέρην στον Όργουελ, δημιουργώντας ένα υπόγειο ρεύμα. Είναι λοιπόν το ΠΑ.ΣΟ.Κ. κόμμα φασιστικό, (οπότε το κόμμα στους συνδυασμούς του οποίου ανήκε ο κ. Πλωρίτης, θα 'πρεπε να χαράξει μια ξεκάθαρη διαχωριστική γραμμή, ν' αρνηθεί λ.χ. μετεκλογική συνεργασία ακόμη κι αν του ζητούνταν), ή διαπράττει λάθη των οποίων η φύση ανάγεται στην αλαζονεία της εξουσίας, ανήκοντας εντούτοις στη μεγάλη δημοκρατική παράταξη;

Τα δραματικά αυτά ερωτήματα αφέθηκαν τεχνηέντως να αιωρούνται στον αέρα χωρίς να δίνεται καμία απάντηση, ως αν ήταν δυνατό να συμβαίνουν και τα δύο ταυτόχρονα.

Συνεχίστηκαν ως αισθητικές κατηγορίες του κ. Μαρωνίτη. Εδώ το βάρβαρο language απέβη ρυθμιστικός παράγοντας ταξινομήσεων.

Ξαφνικά το Κ.Κ.Ε. εσ. εκεί που έπνεε τα λοισθια λόγω της γελοίας στάσης του στο θέμα Καραμανλή, απέκτησε ένα κύρος. Οι βαμμένοι δεξιοί του βρήκαν ένα απροσδόκητο σύμμαχο στην αριστερή

του αντιπολίτευση. Οι 116 που βάλθηκαν ν' αποτελέσουν το θεματοφύλακα των θεσμών και των νόμων, έγιναν σοβαρές διεργασίες στην αριστερά. Ο κ. Γιάγκος Πεσματζόγλου πήγε στη Ν.Δ., ο υιός Πεσματζόγλου στους 116, κι οι 116 απέκτησαν πολιτική μυωπία ως προς τον κιτρινισμό της «Καθημερινής».

Ένα δεξιο έντυπο, το «Τέταρτο», τσουβάλιασε σύσσωμους τους τέως σκεπτόμενους αριστερούς. Σε αγαστή συνεργασία ο κ. Λαμπρίας, μ' ένα δημοσιογράφο που έχει επιδείξει σοβαρές κεραιές πολιτικής ευαισθησίας, τον Γ. Βότση.

Το κανάλι 15. Μαθήματα πλουραλισμού στους δεξιούς από αριστερούς. Για πρώτη φορά σκεπτόμενοι αριστεροί μαζί με πεφωτισμένους δεξιούς στο ίδιο τραπέζι για να αντιμετωπιστεί ο φασισμός του ΠΑ.ΣΟ.Κ. Αρθρογραφίες επί στοιχημάτων. Γράμματα αγανακτισμένων αναγνωστών ύφους σοσιαλιστικού ρεαλισμού. Κάτι αλήθεια συμβαίνει εδώ. ΤΙ;

Σκέφτομαι, άρα ψηφίζω Κ.Κ.Ε. εσ.

Η ανανεωτική αριστερά, αποκτά ένα πρόσωπο ανέλπιστα μέσα από την καταγγελία της φιλαθλοποίησης της πολιτικής. (Τι να σκέφτονται άραγε αυτές οι σημαίες, λέει ο Λεωνίδας Κύρκος στο Σύνταγμα. Τίποτα). Αυτός ο λαός λοιπόν είναι αυτές οι σημαίες, αυτά τα κασκόλ, αυτό το πλαστικό χωρίς πρόσωπο. Και δε σκέφτεται. Εμείς σκεφτόμαστε και ψηφίζουμε με τη χαρούμενη αιταρέσκεια μιας συντροφιάς που αλληλοαναγνωρίζεται, με το εκλεπτυσμένο langage μας που μας περιχαρακώνει από τον κίνδυνο εισβολής των βαρβάρων, μ' όλα τα συμπαθητικά κι όλα τα αποκρουστικά χαρακτηριστικά μιας κοινωνικής κατηγορίας που έχει ιστορικά εκθέσει. Εμείς και ο όχλος. Τι να σκέφτονται όμως;

Την αλαζονεία της εξουσίας ή μια κάποια ενδοχόμενη μετεκλογική συνεργασία;

Το ήθος του ΠΑ.ΣΟ.Κ. ή την επάνδρωση του κρατικού μηχανισμού από στελέχη της αριστεράς;

Την αδιαφάνεια της πολιτικής του, ή τη διαφάνεια της «δίχως αρχές φραξιονιστικής πάλης» Κύρκου-Μπανιά;

Τη θολούρα του σοσιαλιστικού του σχεδίου ή την πράσινη Ε.Α.Δ.Ε.;

Τον κρατισμό του ή τον κρετινισμό των νεολαίων στα Πανεπιστήμια που κατάφεραν να κάνουν τη δεξιά ν' αναγεννηθεί εκ της τέφρας της;

Τον άναδρο χειρισμό του θέματος Καραμανλή από τον Α. Παπανδρέου ή τη μεγάλθυμη αναγνώρισή του ως πρωτοερέα της εθνικής ενότητας;

Τον κεντρογενή χαρακτήρα του ΠΑ.ΣΟ.Κ. ή τη μοίρα των εταιρών της συμμαχίας;

Σ' αυτές τις εκλογές συνέβησαν πολλά παράδοξα. Η δεξιά λ.χ. να καταλαμβάνει το πεζοδρόμιο ενώ η αριστερά αποχωρεί καταγγέλλοντάς το.

Το πιο παράδοξο όμως περιέχεται σε συνέντευξη ενός Γιαπωνέζου τουρίστα στην Αθήνα. Παρακολουθώντας τη συγκέντρωση του Κ.Κ.Ε. εσ. στο Σύνταγμα έμεινε εμβρόντητος από το πλήθος των κομμουνιστών που διαθέτει η Ελλάδα, δηλώνοντας ότι αν κάτι τέτοιο γινόταν στην Ιαπωνία θα προκαλούσαν σοβαρή ανησυχία στο χρηματιστήριο.

Χάρis λοιπόν σ' αυτή τη φιλαθλοποίηση αυτής της πολιτικής το Κ.Κ.Ε. εσ. κατάφερε ν' αποσπάσει έναν έμμεσο κι αναπάντεχο έπαινο. Μήπως με αφορμή αυτή τη συνέντευξη που αξίζει να μείνει σαν ανέκδοτο, πρέπει το Κ.Κ.Ε. εσ. να αναθεωρηθεί τα κριτήριά του;

Αναστασία Λαζαρίδου

ΚΕΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ

Πώς, πότε, με ποιόν και γιατί

Το ΚΚΕ εσωτερικού και η ανανεωτική αριστερά μετά τις εκλογές

1,84% Σημαντική επιτυχία του ΚΚΕεσ. Η συγκράτηση και αύξηση της εκλογικής του δύναμης, με δεδομένη τη συνολική συρρίκνωση της αριστεράς, και η κοινοβουλευτική του επανεμφάνιση αναπτέρωσε τις ελπίδες των μελών και των φίλων του. Παράλληλα, η απώλεια της δεύτερης έδρας του Γ. Μπανιά, για λίγους ψήφους, απογοήτευσε όλο αυτό τον κόσμο και ιδιαίτερα μία τάση του κόμματος και των ανένταχτων. Γιατί το ίδιο το εκλογικό αποτέλεσμα έκλεισε υπέρ του Α. Κύρκου τη διαμάχη για την προεδροποίηση που είχε ξεσπάσει εδώ και 9 μήνες και η λύση της είχε παραπεμφθεί για μετά τις εκλογές. Πράγματι, μετά την εκλογή του μοναδικού βουλευτή του κόμματος, κανένας δεν μπορεί ν' αμφισβητήσει, αντικειμενικά και με σοβαρότητα, την πλήρη πολιτική επικράτησή του στο κόμμα. Η προειδοποίησή του μάλιστα, ολοκληρώθηκε «άτυπα», μεν, αντικαταστατικά δε, στη διάρκεια του προεκλογικού αγώνα.

Το συνέδριο του κόμματος που θα συγκληθεί στις αρχές του '86 και το οποίο θα αποφάσιζε για το θέμα αυτό δεν μπορεί πλέον παρά να επικυρώσει την ανάγκη για πρόεδρο και αναμφισβήτητα θα εκλέξει και τυπικά το Α. Κύρκο. Θα έρθει δηλαδή το κόμμα, με μεγάλη πλειοψηφία, γιατί μόνο απλές επιφυλάξεις μπορούν να διατυπωθούν, να νομιμοποιήσει την παραβίαση του καταστατικού του από την ίδια την Κεντρική του Επιτροπή.

Αλλά αν το ζήτημα του προέδρου «η ίδια η ζωή» το ξεπέρασε, «η ίδια η ζωή» έφερε νέα ή και παλιά προβλήματα στην επιφάνεια. Προβλήματα που αναζωπυρώνουν τις συζητήσεις, κάνουν πιο επίκαιρες παλιές απόψεις, φέρνουν νέους προβληματισμούς και ανατρέπουν τους πριν λίγο συσχετισμούς και ισορροπίες στο κόμμα. «Μπορεί το 1,84% να 'ναι ικανοποιητικό για το κόμμα, γιατί μας δίνει το δικαίωμα να υπάρχουμε, αποτελεί όμως μια περιθωριακή δύναμη που δεν επιτρέπει στην ανανεωτική αριστερά να επηρεάσει τις πολιτικές εξελίξεις» θα πει ανώτερο στέλεχος του ΚΚΕεσ. Άποψη και αγωνία που φαίνεται ότι κυριαρχεί στο σύνολο του κομματικού μηχανισμού αλλά και στον περίγυρό του.

Η προοπτική

Το ζήτημα της προοπτικής του ΚΚΕεσ. και όλης της ανανεωτικής αριστεράς αναδεικνύεται σε κεντρικό θέμα που απασχολεί ηγεσία, βάση και φίλους του κόμματος. Προοπτική που συνδέεται με την ίδια τη φυσιογνωμία του κόμματος, τις σχέσεις του με το ΚΚΕ, την πολιτική απέναντι στη νέα τετραετία του ΠΑΣΟΚ. Είναι χαρακτηριστικό ότι για πρώτη φορά η συζήτηση με τους ανένταχτους δεν διακόπηκε αμέσως μετά τις εκλογές όπως όλες τις προηγούμενες φορές.

Η συζήτηση αυτή έχει σχέση ακριβώς μ' αυτά τα ζητήματα. Παρ' ό,τι τα προβλήματα αυτά δεν έχουν φτάσει ακόμα στην Κ.Ε., είναι φανερό ότι θα αποτελέσουν τους κεντρικούς άξονες προβληματισμού και σύγκρουσης όλης της προσυνεδριακής και συνεδριακής περιόδου. Η συνέχιση της συζήτησης του κόμματος με τους ανένταχτους και μετά τις εκλογές ξεπερνάει το ζήτημα της εκλογικής υποστήριξης μόνο, και θέτει αντικειμενικά το θέμα των σχέσεών τους. Η παλιά άποψη των Γρ. Γιάνναρου, Αγ. Διαμαντόπουλου, Π. Κουνελάκη, και Α. Μπριλλάκη για «πλατύ, ενιαίο, μαρξιστικό, μη κομμουνιστικό φορέα» υιοθετείται και υποστηρίζεται πλέον από την πλειοψηφία των ανένταχτων που συνδιαλέγονται με το ΚΚΕεσ. Καθώς ο Α. Μπριλλάκης παρουσιάζεται τελευταία εσωκομματικά ενισχυμένος και ο Α. Κύρκος δεν δείχνει να διαφωνεί φαίνεται ότι η άποψη αυτή έχει κερδίσει έδαφος. Από την πλευρά των ανένταχτων είχαν ταχτεί από παλιά υπέρ ενός νέου φορέα: Ο Γ. Τούντας και ο Δ. Ψυχογιός από τις «Αντιθέσεις», ο Α. Μανωλάκος από την Ελευθεροτυπία, ο Μ. Τρανταλίδης από τους λεγόμενους «πρώην Κνίτες» και τελευταία φαίνεται ότι προσανατολίζεται στην κατεύθυνση αυτή και ο Σ. Καραγιώργας.

Εδώ βρίσκονται και οι διαφωνίες. Μια άλλη άποψη που εφράζεται κύρια από την ομάδα περί τον «Πολίτη» θέτει σαν πρώτο πρόβλημα το θέμα της πολιτική γραμμής και σαν επακόλουθο το ζήτημα του φορέα. Ζητάει η ομάδα αυτή, το

σύνολο της ανανεωτικής αριστεράς, μέσα από μια παράλληλη διαδικασία σύγκλισης ενταγμένων και ανένταχτων, να τοποθετηθεί στην πολιτική συγκυρία και κύρια απέναντι στο ΠΑΣΟΚ και το ΚΚΕ και να διαμορφώσει κοινή πολιτική γραμμή. Μέσα από μια τέτοια διαδικασία συζήτησης — σύγκλισης θα φανεί η δυνατότητα ή όχι κάποιου κοινού φορέα και ο χαρακτήρας του. Γι' αυτό προτείνουν ν' ανοίξει το κόμμα τις οργανώσεις του και οι «ανένταχτοι» να μπορούν να τις επισκέπτονται και να λένε τις πολιτικές τους απόψεις. Σε μια παρόμοια λογική φαίνεται να κινούνται εσωκομματικά οι Μπανιάς - Μπενάς και η ηγεσία του Ρήγα.

Μια τρίτη τάση που εκφράζεται μόνο μέσα στο κόμμα μένει σταθερά προσκολλημένη στην ανάγκη διατήρησης της σημερινής του φυσιογνωμίας. Οι Μ. Δρακόπουλος, Π. Δημητρίου και άλλα ιστορικά αλλά και νεότερα στελέχη θεωρούν κάθε προσπάθεια μετεξέλιξης του κόμματος τυχοδιωκτική και προσπάθεια ακύρωσης της διάσπασης του '68. Αντίθετα πιστεύουν ότι η ήττα του ΚΚΕ στις εκλογές δίνει μεγαλύτερες δυνατότητες να συνολικοποιηθεί η οριοθέτηση της ανανέωσης απέναντι στο δογματισμό. Η «επιμονή» αυτή, εκτιμούν, ότι τώρα θα έχει θετικά αποτελέσματα στην αλλαγή του συσχετισμού δυνάμεων στο χώρο της κομμουνιστικής αριστεράς. Η θέση αυτή βρίσκει απήχηση στη βάση του κόμματος που βλέπει την «ευκαιρία» να εκμεταλλευτεί την αμηχανία και τις διαφωνίες που έχουν ενσκήψει στα μέλη και τους οπαδούς του ΚΚΕ μετά την εκλογική του πτώση και την απόφαση της Κεντρικής τους Επιτροπής γι' αυτήν.

Οι πιο πάνω απόψεις, και το ποια θα επικρατήσει, συνδέονται όπως είναι φανερό και με το χαρακτήρα του συνεδρίου. Αν δηλαδή το συνέδριο θα είναι κοινό, ανοιχτό σώμα κόμματος και ανένταχτων στην πορεία για τον νέο φορέα, αν θα είναι απλά ανοιχτό ή τέλος αν θα είναι καθαρά κομματικό με προσκεκλημένους τους ανένταχτους όπως και το προηγούμενο. Σίγουρα πάντως στο συνέδριο θα συζητηθεί η παλιά πρόταση του Κύρκου για αλλαγή τίτλου, και μάλλον θα περάσει, συνδεμένη και φορτισμένη

με τις πιο πάνω απόψεις και αντιθέσεις. Αλλά όχι μόνο μ' αυτές.

Οι σχέσεις με το ΚΚΕ

Σ' όλη την προεκλογική φάση τα δυο ΚΚ παράλληλα με την όξυνση της κριτικής τους προς το ΠΑΣΟΚ άμβλυναν, μέχρι που εξαφάνισαν την μεταξύ τους πολεμική. Η ταύπισή τους από τον Α. Παπανδρέου σαν «παραδοσιακή αριστερά» οδήγησε, ηγεσία και βάση, σ' ένα περίεργο μορατόριουμ, σε μια εξ αντικειμένου (;) αλληλεγγύη. Τον τελευταίο μήνα πριν τις εκλογές αλλά και αμέσως μετά, η πολιτική τους απέναντι στο ΠΑΣΟΚ, «το βάλτωμα της Αλλαγής», «η πόλωση και ο δικομματισμός» η «μετεκλογική κυβέρνηση συνεργασίας» και πολλά άλλα, έφεραν τα δυο ΚΚ πολύ κοντά. Στην Αυγή τα στελέχη του κόμματος σιγά-σιγά εγκατέλειψαν τους τίτλους «ΚΚΕξ», «κόμμα του Φλωράκη», «δογματικό ΚΚΕ» και αναφέρονται πλέον στο ΚΚΕ χωρίς χαρακτηρισμό. Ακόμα και η ΚΕ στις τελευταίες αποφάσεις της το αποκαλεί ΚΚΕ. Αντίστοιχη όμως πορεία ακολουθεί και ο Ριζοσπάστης. Εγκαταλείφθηκε σταδιακά η «Α.Ο», «το κόμμα των αποστατών», «οι προδότες», «το κόμμα του λεγόμενου εσωτερικού». Τώρα γράφεται απλά ως «εσ». Και όχι μόνο. Ο τίτλος του ΚΚΕεσ. έκανε την εμφάνισή του στις γραμμές του Ριζοσπάστη για πρώτη φορά μέσα από τα άρθρα των Δρεττάκη, Παναγιούλη, Φίλια. Τέλος τα μέλη των δύο κομμάτων ξέχασαν τις παλιές τους συγκρούσεις και αντιπαλότητες, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων και βάδισαν «εν ειρήνη» στις εκλογές ως παλιοί καλοί σύντροφοι.

Φαίνεται, η εποχή των παγετώνων έχει παρέλθει. Το άνοιγμα διαλόγου στο ΚΚΕ μετά τις εκλογές και η επικράτηση του Κύρκου στο ΚΚΕ εσ. με τη διαλλακτικότητά του προς την άλλη πλευρά ανοίγει το δρόμο αν όχι προς την ενότητα, σίγουρα όμως σε κάποια ουσιαστική προσέγγιση. Το άνοιγμα της Αυγής με αρθρογραφία για τη Σοβιετική Ένωση και τον Γκομπαρτσώφ δεν είναι τυχαίο. Χαρακτηριστικό το απόσπασμα από τη συνέντευξη του Λ. Κύρκου

στο ΑΝΤΙ της 21/6.

«Και νομίζω ότι οι ανθόρμητες τάσεις που αναπτύχθηκαν (στο ΚΚΕ), για πρώτη φορά να βρούνε δικούς μας συντρόφους, για να κουβεντιάσουμε δείχνει μια αναζήτηση. Δε νομίζω ότι η ηγεσία του άλλου ΚΚ μπορεί να μετατοπισθεί. Θα μετατοπισθεί μέσα σε άλλες συγκυρίες, διεθνείς, διότι ξέρουμε την προσήλωση που έχει προς ένα διεθνές μοντέλο. Αυτό όμως δε σημαίνει πως δε θα αναζητήσει πιο ελαστικές, ας πούμε, προσαρμογές στην πραγματικότητα. Και ίσως θα 'πρεπε και αυτή τη διεθνή διάσταση να τη βάλει κανείς στο μυαλό του. Π.χ. το γεγονός ότι η Σοβιετική Ένωση χαράζει τώρα μιαν άλλη ευρωπαϊκή πολιτική, ότι η ΚΟΜΕΚΟΝ αρχίζει μια διαπραγμάτευση με την ΕΟΚ και ότι υπάρχει μια διάσταση, που δεν είναι μόνο οικονομική, αλλά και πολιτική, αυτό είναι ένα νέο στοιχείο. Και δεν αποκλείεται όπως έχουμε προειδοποιήσει, το άλλο ΚΚ να βρεθεί μπροστά σε μια πολύ μεγάλη δυσκολία προσαρμογής, απέναντι στο φαινόμενο ευρωπαϊκή πολιτική».

Και παρακάτω:

«Αυτή τη στιγμή δεν υπάρχει καμιά απολύτως προϋπόθεση για μια προσέγγιση ΚΚΕ Εσωτερικού-ΚΚΕ προς μια κατεύθυνση ενοποίησης. Ένας διάλογος όμως πρέπει να ανοίξει -με επιχειρήματα, όχι βρισιές».

Αρκετοί όμως από το ΚΚΕ εσ. αλλοιθωρίζουν ήδη προς μια κατεύθυνση συνεργασίας. Η Ε. Παπακωνσταντίνου έβαλε στο Ε.Γ. την ιδέα της

κοινής καθόδου στις δημοτικές εκλογές της κομμουνιστικής αριστεράς. Μπορεί η ιδέα να μη συζητήθηκε, είναι φανερό όμως ότι εκφράζει στελέχη που βρίσκονται συσπειρωμένα στο περιοδικό «Σύγχρονα Θέματα» και που ιστορικά θεωρούνται «Κυρικοί». Ίσως γι' αυτό ο ίδιος ο Κύρκος αντικρούει μια τέτοια κατεύθυνση προσβλέποντας, κριτικά βέβαια, περισσότερο προς το ΠΑΣΟΚ. Η πρότασή του όμως για αλλαγή τίτλου ανοίγει την πόρτα όχι μόνο στο διάλογο αλλά και στη συνεργασία. Είναι αυτό που τρομάζει τους εκφραστές της δεύτερης και της τρίτης άποψης για το φορέα.

★ ★ ★

Η προοπτική της ανανεωτικής αριστεράς και τα διλήμματα που αντικειμενικά μπαίνουν δεν μπορούν να κλείσουν και να λυθούν στην πορεία για το συνέδριο. Γιατί οι διάφορες οπτικές και απόψεις βρίσκονται σε άμεση εξάρτηση από τις κινήσεις και τις πολιτικές των άλλων. Από τη στάση των ιδίων των ανένταχτων, από τις πολιτικές επιλογές του ΠΑΣΟΚ αλλά και από τα ανοίγματα ή όχι του ΚΚΕ. Μέχρι η αριστερά να βρει το δρόμο για τη δική της αυτόνομη πορεία φαίνεται ότι πρέπει να περιμένουμε αρκετά.

Γιώργος Πιτουρόπουλος

ΔΥΟ ΣΥΛΛΟΓΙΣΤΙΚΕΣ αναπτύσσονται μέσα στο χώρο της κομμουνιστικής αριστεράς για το φαινόμενο της εκλογικής της συρρίκνωσης από το ΠΑΣΟΚ.

Η «αριστερή», στην οποία χοντρικά εγγράφονται και οι εκτιμήσεις του ΚΚΕ αλλά και του ΚΚΕ εσ.:

Το ΠΑΣΟΚ, έτοιμο για μια δεξιά στροφή της ήδη «δεξιάς πολιτικής» του, εξαπάτησε ουσιαστικά, εκβιάζοντας, με τον εκλογικό νόμο και την προεκλογική τακτική του, να το ψηφίσουν ψηφοφόροι «που έχουν αυξημένες κριτικές και αγωνιστικές διαθέσεις και ενισχυμένη επαγρύπνηση απέναντι σε κάθε είδους αυταρχικές, αντεργατικές και αντιλαϊκές ενέργειες και μεθοδεύσεις». (Απόφαση ΚΕ του ΚΚΕ για το εκλογικό αποτέλεσμα).

Η φιλοπασοκικότερη, «δεξιά» ερμηνεία:

Το ΠΑΣΟΚ, επί τριετίσιμι χρόνια, άσκησε μια αντιφατική πολιτική, που δεν ξεπέρασε τα πλαίσια μιας «αριστερής διαχείρισης» της καπιταλιστικής κρίσης. Η διακυβέρνηση του ωστόσο, διατηρεί ευρύτερα περιθώρια για την ανάπτυξη εναλλακτικών επαναστατικών πρωτοβουλιών. Μάλιστα, μετά την απομάκρυνση του Καραμανλή και την αναθεώρηση του Συντάγματος, έγινε αναγκαίο να διασφαλίσει αυξημένο κύρος, απέναντι στην απειλητικότερη δεξιά επιβουλή. Η συρρίκνωση της κομμουνιστικής αριστεράς στις πρόσφατες εκλογές ήταν αναγκαία για τους πολιτικά σκεπτόμενους κομμουνιστές, όρος για να διασφαλιστεί μια υδιαφιλονικητή κυβέρνηση Αλλαγής.

Τα παράδοξα των μετεκλογικών μετώπων της Κυβέρνησης

Όμως οι εκλογές τελείωσαν! Και προκαλούν αμηχανία οι πρώτες ενέργειες και οι εξαγγελίες της νέας Κυβέρνησης, καθώς προσφέρονται για κάποιες συγκρίσεις και διαπιστώσεις: Για τα μέτωπα που άνοιξε το ΠΑΣΟΚ προεκλογικά και για το «εν ψυχρώ» κλείσιμο ορισμένων από αυτά. Επίσης, για τα μέτωπα που όχι μόνο δεν έκλεισε αλλά συνεχώς τροφοδοτεί και κλιμακώνει. Πιο συγκεκριμένα:

Το μέτωπο κατά της Ν.Δ. και του «φιλελευθερισμού» όχι μόνον έκλεισε αλλά το ΠΑΣΟΚ προσπάθησε ήδη να πείσει τον «επιχειρηματικό κόσμο» ότι ποτέ δεν το άνοιξε. Μήπως επειδή το εκλογικό αποτέλεσμα αρκεί; Μήπως επειδή μιλάει από μόνο του;

Το ίδιο όμως συνέβη και με το μέτωπο κατά του ΚΚΕ και του ΚΚΕ εσ. Προεκλογικά αυτό φαντάζει σαν μικροκομματική, ίσως, επιλογή του ΠΑΣΟΚ, την οποία όμως επέβαλλε η ίδια η εκλογική αναμέτρηση: Επρόκειτο πάντα, για αναμέτρηση μεταξύ εταίρων της Αλλαγής. Κι όμως! Αυτό το μέτωπο, όχι μόνο δεν έκλεισε αλλά το ΠΑΣΟΚ εμφανίζεται εδώ, στον πρώτο μήνα της νέας τετραετίας του, επιθετικότερο παρά ποτέ! Και το «παράλογο» παίρνει αρκετά μεγάλες διαστάσεις τη στιγμή που ο κύριος κίνδυνος αποσταθεροποίησης για την κυβέρνηση προέρχεται αναμφίβολα από τα δεξιά...

Αν όμως δεν άρκεσε προεκλογικά η ωμή κυβερνητική εξήγηση ότι η απόκρουση του Καραμανλή και η αναθεώρηση του Συντάγματος, δεν σημαίνουν απολύτως καμιά γενικότερη αλλαγή πολιτικής.

Ακόμα κι αν δεν παίρναμε επί λέξει την πρωθυπουργική συνέντευξη στους Αμερικάνους που, εκτός των άλλων, εξηγούσε ότι τα προηγούμενα αποτελέσαν προεκλογικό ελιγμό για τη συρρίκνωση των ΚΚ— στο κάτω-κάτω σε Αμερικάνους μίλούσε ο άνθρωπος...

Σήμερα:

Η δήλωση Παπανδρέου, το βράδυ των εκλογών, ότι το 46% των ψηφοφόρων δεν απέρριψε μόνο τη δεξιά αλλά ενέκρινε και επικρότησε την προηγούμενη πολιτική του ΠΑΣΟΚ.

Οι δηλώσεις Τσοχατζόπουλου για το Άρθρο 4.

Οι δηλώσεις Κατσανέβα για τους Οικοδόμους.

Η διάσπαση του

Οι πρωθυπουργικές απειλές για τους «θυλάκες» του συνδικαλιστικού κινήματος που ενδεχόμενα θα αμφισβητήσουν την πολιτική του.

Για να μην επεκταθούμε σε συγκεκριμένα κρούσματα μέσα σε εργασιακούς χώρους, που δεν έχουν ακόμα την πλήρη κι επίσημη κυβερνητική κάλυψη.

Οι μετεκλογικές αυτές κατευθύνσεις της κυβέρνησης κάνουν ιδιαίτερα δύσκολη την εμμονή στη δεύτερη ερμηνεία από αυτές που πιο πάνω περιγράψαμε. Δεν μπορούν να αφήνουν αδιάφορους όσους την υποστηρίζουν, εκτός ίσως από αυτούς για τους οποίους το φλερτάρισμα με το στρατόπεδο του αντικομμουνισμού είναι ταχτική που ο επαναστατικός τους ρεαλισμός δεν τους επιτρέπει να αποκλείσουν.

Μήπως όμως δικαιώνουν την πρώτη ερμηνεία οι κατευθύνσεις αυτές; Θα ήταν όμως γκάφα ολκής για το ΠΑΣΟΚ — και δεν μας έχει συνηθίσει σε τέτοιες — να βγαίνει, την επομένη των εκλογών, με δηλώσεις που στρέφονται, καθαρά και άμεσα, κατά των «αυξημένων κριτικών και αγωνιστικών διαθέσεων» αυτών που μόλις το ψηφισαν.

Πράγματι, όσο οι κομμουνιστές ψηφοφόροι που κέρρισε το ΠΑΣΟΚ δεν είναι οι ανοιχτομάτηδες της πολιτικής, άλλο τόσο δεν είναι οι «αποπλανημένοι των εκλογών» που, με την επικείμενη «χειροτέρευση της κατάστασης» θα βρουν το φως τους.

Αυτά που φαντάζουν παράλογα στην πολιτική του ΠΑΣΟΚ, είναι κατά τεκμήριο τα λογικότερα και, αν το καλοσκεφτείς, τα σταθερότερα συστατικά της, αυτά που δεν προκαλούν πια εκπλήξη ακόμα και στους φιλοπασοκικότερους κομμουνιστές. Οι προηγούμενες συλλογιστικές δεν μπορούν να χωνέψουν τέτοια παράλογα, γιατί, κατ' αρχή, μένουν κατά βάθος καθηλωμένες στα δεδομένα της προεκλογικής περιόδου: Στον (αρνητικό) εκβιαστικό εκλογικό νόμο η πρώτη, στη (θετική) απομάκρυνση Καραμανλή η δεύτερη. Και όμως: Οι απειλές περί «θυλάκων» στο συνδικαλιστικό κίνημα, δεν διατυπώνονται σήμερα, για πρώτη φορά. Αποτελούν ακριβή επανάληψη διατυπώσεων του Πρώτου Συνέδριου του ΠΑΣΟΚ το '83, που είδαμε επί λέξει να περιέχονται και στην απόφαση της Συνόδου της ΚΕ του, φέτος τον Γενάρη.

Η εμμονή του ΠΑΣΟΚ σε αυτό το μέτωπο είναι όμως δύσκολα αντιληπτή για τις πιο πάνω συλλογιστικές, για τον εξής βασικό λόγο: Κριτικές ή ανεκτικές προς το ΠΑΣΟΚ, οι συλλογιστικές αυτές, διατηρούν την ίδια αφετηρία: Την ύπαρξη του «μπλοκ» της Αλλαγής». Κι όμως: Η σημαντικότερη στρατηγική επιλογή του ΠΑΣΟΚ για το μαζικό κίνημα, εδώ και δύο χρόνια, είναι η διάσπαση του μπλοκ της Αλλαγής.

Προϋποθέσεις για την Κυβερνητική σταθερότητα

Η σταθεροποίηση της πασοκικής πολιτικής εξαρτάται από δυο πλευρές: Την αποτελεσματική και φερέγγυα αναδιarrύθμιση των ενδοαστικών αντιφάσεων, κύριο κοινωνικοπολιτικό ζητούμενο της οικονομικής κρίσης, και την οργάνωση της συναίνεσης και της υποταγής των λαϊκών στρωμάτων, που προϋποθέτει, η αναδιarrύθμιση αυτή.

Το '81, το ΠΑΣΟΚ επέλεξε τα εθνικά ζητήματα (ΕΟΚ, ΝΑΤΟ, Βάσεις, Κυπριακό, Αιγαίο), σαν κύριο εκλογικό μέτωπο. Πολύ σύντομα όμως αποδείχτηκε ότι, με τον διεθνή συσχετισμό των δυνάμεων στην περιοχή, οι οξύνσεις στα θέματα αυτά, εύκολα κλυδωνίζουν τη σταθερότητα της πασοκικής διακυβέρνησης. Είδαμε με πόσο μεγάλη άνεση οι Τουρκικές προκλήσεις καταφέρνουν τη διάσπαση του Κυπριακού μετώπου, αναδεικνύουν κατάπτυστα χουντοδεξιά κέντρα τύπου Αμερικάνων ομογενών και Ιακώβου, σαν κλειδιά για την ανάληψη των εθνικών μας πρωτοβουλιών. Σ' αυτά τα μέτωπα, το ΠΑΣΟΚ είναι κατά καιρούς καταδικασμένο να σύρεται σε ακροδεξιές, στρατοκρατικές υποχωρήσεις, τύπου «αγοράς του αιώνα» ή αποδοχής ακραίων εθνικιστικών συνθημάτων (Αλβανικό κλπ.). Έτσι αντιλαμβανόμαστε γιατί σύντομα υποχρεώθηκε να επιλέξει ένα άλλο πεδίο, για να δώσει τη μάχη. Και επέλεξε την άμεση παρέμβαση στο πεδίο της οικονομίας, για την έξοδο από την κρίση. Η διεξόδος, δεν ήταν βέβαια η εξουσία στο λαό. Ήταν, δευτερευόντως το κτύπημα κάποιων μερίδων κεφαλαίου (μέτρα για τις «προβληματι-

μπλοκ της Αλλαγής

κός» κλπ.). Το φλέγον όμως ήταν η καθήλωση των λαϊκών πρωτοβουλιών, και κύρια των εργατικών.

Υπερχρεωμένη, με την απειλή του εισαγγελέα να επικρέμαται, τόσο για τους απλούς κομπιναδόρους όσο και για τους πιο ένδοξους μεγαλοκαρχαρίες, η Ελληνική άρχουσα τάξη αισθανόταν ζόρικα, έστω και με την παροχή και αυτής της κουτσουρεμένης ΑΤΑ. Μπρος στην τεράστια δυσκολία που έχει για να διασφαλίσει τη μονιμότερη κυριαρχία της, της φαινόταν ψίχουλα μέτρα σαν τον ετεροχρονισμό της ΑΤΑ το '83 ή σαν το άρθρο 4. Οι δυο τρεις πρόσφατες επιδρομές των ΜΑΤ σε απεργούς και τα λοκ άουτ, μοιάζουν ακόμα αμφίβολες θεατρικές παραστάσεις. Οι μονότονες όσο κι εναγωνίες παραινήσεις του Υπουργού Εθνικής Οικονομίας, «επενδύστε!, εκσυγχρονιστείτε!», δεν κατάφεραν να μεταβάλουν επί τριετίσμι χρόνια την εχθρική της στάση απέναντι στην Πασοκική διακυβέρνηση. Έτσι, το ΠΑΣΟΚ πολύ σύντομα κατάλαβε ότι για να γίνει πειστικό απέναντι στον «επιχειρηματικό κόσμο» έπρεπε να πετύχει την υποταγή των λαϊκών και πρώτιστα των εργατικών πρωτοβουλιών, μέσα στην καρδιά της ανάπτυξής τους: Μέσα στο ίδιο το συνδικαλιστικό κίνημα.

Αυτή η επιχείρηση, ξεκίνησε με απόφαση του Συνεδρίου του ΠΑΣΟΚ το '83. Η επιλογή της έγινε, στο Συνέδριο αυτό, όχι χωρίς αντιστάσεις. Χρειάστηκε να πειστούν ή να εξαφανιστούν συνδικαλιστικά τα στελέχη της μέχρι τότε ηγεσίας των πασοκικών παρατάξεων. Αυτή η ηγεσία και οι μέχρι τότε κατευθύνσεις της έδιναν, ακριβώς, μια υπόσταση, και μια κοινωνική διάσταση στο μπλοκ της Αλλαγής, σε μαζικό επίπεδο:

Διατηρούσαν σαν κύριο αντίπαλο μέσα στο μαζικό κίνημα τη δεξιά και είχαν διαμορφώσει μια πορεία σύμμαχη με τα 2 ΚΚ.

Το Συνέδριο του '83 σήμανε την ήττα αυτής της γραμμής και των φορέων της. Κυρίαρχη αναδείχτηκε από τότε η «επιθετική» γραμμή της «αυτοδυναμίας» του ΠΑΣΟΚ μέσα στο μαζικό κίνημα. Σύμφωνα μ' αυτήν, στις σημερινές συνθήκες, καθήκοντα του μαζικού κινήματος είναι:

α) Να συμμετέχει στην κυβερνητική πολιτική που αφορά θεσμικά ζητήματα.

β) Να διασφαλίζει τα όρια που θέτει η κυβερνητική πολιτική στις ταξικές του διεκδικήσεις.

Απέναντι στη σημερινή, διαφορετική, «αντικειμενικά» φιλολαϊκή εξουσία, οι μαζικές πρωτοβουλίες που την αμφισβητούν, είναι εξορισμού ύποπτες.

Μέσα στο συνδικαλιστικό κίνημα, αυτή η γραμμή έπρεπε να περάσει πάνω από την ήττα του ΚΚΕ. Ας δούμε γιατί:

Το ΚΚΕ, κύριος αντίπαλος

Δεν είναι βέβαια η καταγγελία του δικομματισμού από το ΚΚΕ που ενοχλεί το ΠΑΣΟΚ, δεν ήταν όμως ούτε ο φιλοσοβιετισμός ή ο δογματισμός του· ούτε βέβαια ανησυχούν την αστική εξουσία οι αντικαπιταλιστικές του πρακτικές που, όσο και να ψάχνει, δύσκολα βρίσκει κανείς· αλλά και η λογική που θέλει το ΚΚΕ να ελέγχει ένα κομμάτι της εργατικής τάξης για να πάρει ψίχουλα πολιτικής εξουσίας, έχει «το κεφάλι κάτω και τα πόδια ψηλά».

Το ΚΚΕ, συμμετέχει στο συνολικό πολιτικό παιχνίδι ακριβώς πρωτοστατώντας στη δημιουργία και πιθανά στη διεύρυνση ενός συνδικαλιστικού κινήματος που αναπτύσσεται μπροστά στο φάσμα της ανεργίας, της συμπίεσης των μισθών, της επιδείνωσης των συνθηκών εργασίας. Ενός κινήματος που αναπτύχθηκε απομαζικοποιημένο, διασπασμένο, γραφειοκρατικοποιημένο, χωρίς να επιτρέπει στους χώρους που το συγκροτούν να αναπτύξουν αγώνες με αντικαπιταλιστικούς στόχους και προοπτική. Το γεγονός αυτό ελάχιστα ενόχλησε το ΚΚΕ γιατί καθόλου δεν ερχόταν σε αντίθεση με τη δική του διαμορφωμένη στρατηγική αντίληψη.

Με όλα αυτά τα γνωστά και άθλια χαρακτηριστικά του το μαζικό κίνημα, αποτελούσε ωστόσο για το ΠΑΣΟΚ το ιστορικά διαμορφωμένο εμπόδιο. Η ανάγκη να επιβάλει τη συναίνεση και την υποταγή των λαϊκών στρωμάτων, επέβαλαν τον πλήρη παραμερισμό του.

Το ΠΑΣΟΚ έπρεπε να διασπάσει το μπλοκ της Αλλαγής μέσα στο συνδικαλιστικό κίνημα, να ακυρώσει, εδώ πρωτ' απ' όλα, τη συμμαχία του με το ΚΚΕ, ν' ανοίξει σ' αυτό τα κύρια πυρά του, γιατί το ΚΚΕ αποτελούσε την αναντίρρητη, ηγε-

μονική πολιτική δύναμη σ' αυτόν το χώρο. Μάλιστα, ακριβώς γι' αυτό, το ΠΑΣΟΚ ελάχιστα κατάφυγε στην παραδοσιακή μέθοδο της πειθούς για τη μαζικοποίηση των παρατάξεών του. Το σχέδιο που έβαλε σε εφαρμογή, πολύ συχνά χαρακτηρίστηκε απ' αυτούς που το δοκίμασαν, σαν «μάχη κατά του συνδικαλισμού γενικά». Δεν επρόκειτο ακριβώς γι' αυτό.

Η «στρατηγική συμφωνία»

Οι κυβερνητικές παρατάξεις έκαναν, αμέσως μετά το Συνέδριο της ΓΣΕΕ σημαντικά βήματα, καταφέροντας να επιβάλλουν μια άλλη μορφή συνδικαλιστικής αντίληψης και πρωτοβουλιών. Όλα αυτά ονομάστηκαν: «Επαναδιατύπωση μιας στρατηγικής συμφωνίας» ανάμεσα στο ΠΑΣΟΚ και το μαζικό κίνημα». Το επιχείρημα της «συμφωνίας» αυτής: Για την απόκρουση της Δεξιάς στο συνδικαλιστικό κίνημα δεν υπάρχει άλλος δρόμος έξω από τη στήριξη της πολιτικής του ΠΑΣΟΚ ή έστω την κριτική που δεν φτάνει μέχρι την αμφισβήτησή της. Επί δύο χρόνια, η «συμφωνία» αυτή επιβλήθηκε μέσα από διαδικασίες αποσύνθεσης των όποιων συλλογικών σχέσεων συντηρούσαν τα συνδικαλιστικά σωματεία και πρώτα απ' όλα με την πρωτοφανή ανάπτυξη του απεργοσπαστισμού και με την ανοιχτή καθοδήγησή του, στην πράξη αν όχι και ρητά, από τις κυβερνητικές παρατάξεις: Του «φιλολαϊκού απεργοσπαστισμού» όπως ονομάστηκε.

Σήμερα, είναι πράγματι δύσκολο να αναληφθεί οποιαδήποτε απεργιακή πρωτοβουλία που θα αμφισβητούσε κυβερνητική πολιτική επιλογή τύπου συλλογικών συμβάσεων 85: Θα πρέπει να ξεκινήσει έχοντας δηλωμένους «απεργοσπάστες αρχής» το 10-40% των συνδικαλισμένων...

Το ΚΚΕ, στρατηγικά αγκαζσαρισμένο σε οράματα του Κρατικού συγγενή με αυτά που και το ΠΑΣΟΚ υπερασπίζεται, ηττήθηκε πολύ εύκολα σε αυτή τη μάχη. Βρέθηκε ανέτοιμο να αντιμετωπίσει μια επίθεση αυτής της έκτασης και απρόθυμο να δεχτεί μια σύγκρουση που, στην ανάπτυξη της, θα 'ταν αναπόφευκτο να πάρει δραματικά βίαιες μορφές. Ανάλογη ήταν η πορεία και του ΚΚΕ εσ. αν και λιγότερο οδυνηρή: Οι σχέσεις του με το χώρο της αριστερής διανοήσης κάνουν, για τα μέτρα του, σχετικά, πιο άνετη τη διαβίωσή του στο πεδίο που διαμορφώνει για το μαζικό κίνημα η Πασοκική πολιτική (παρέμβαση στους θεσμούς κλπ.).

Το εκλογικό αποτέλεσμα, στο οποίο ασφαλώς επέδρασαν με ειδικό τρόπο οι προεκλογικές τακτικές των κομμάτων, απεικόνισε ωστόσο την επιβολή του ΠΑΣΟΚ μέσα στο μαζικό κίνημα και προσφέρεται πλέον, σαν μείζον πολιτική προοπτική, για την κλιμάκωση της επιβολής αυτής.

Όμως στο φως των προηγούμενων το πιο αξιοσημείωτο των εκλογών δεν είναι μερικοί καπετάνιοι του ΕΛΑΣ που βρέθηκαν ενωμένοι μπροστά στις κάλπες με κάποιους από τους αναρχικούς καταληψίες του Χημείου, ψηφίζοντας ΠΑΣΟΚ. Είναι η αποδοχή της πασοκικής πολιτικής μέσα στις ίδιες τις εργατικές περιοχές.

Η σημερινή τοποθέτηση ενός «ισχυρού» υπουργού στο υπουργείο εργασίας, στο πλαίσιο των κυβερνητικών κατευθύνσεων που ήδη αναφέραμε προηγουμένως κλιμάκωση της πολιτικής των δυο προηγούμενων χρόνων. Αν κάποιος αναζητάει διεξόδους σ' αυτή την εκλογική κατάσταση, που προμηνύεται μάλλον δύσκολη για όσους δυσκολεύονται να διακρίνουν τα κοινωνικά τους οράματα στους ορίζοντες της πασοκικής πολιτικής, σίγουρα δεν θα τις βρει ούτε ψάχνοντας τις χαμένες ψήφους του ούτε γυρεύοντας την επάνοδο σε «συνθήκες ομαλότητας» στην ανάπτυξη του μαζικού κινήματος, ανάλογες με αυτές που επιβάρυναν τα 2 Κ.Κ. σε όλη τη μεταπολιτευτική περίοδο, μαζί με το ΠΑΣΟΚ μέχρι το '83.

Η αντίσταση και η ανάκτηση του χαμένου εδάφους δεν είναι πια εύκολη χωρίς την ανίχνευση του σημερινού αντικαπιταλιστικού του ορίζοντα.

Αντώνης Μαουνης

ΠΕΡΑ από τον γενικότερο προβληματισμό και τις ζυμώσεις, που πρέπει να προκαλέσουν σε όσους βρισκόμαστε στον εκ δεξιών του ΠΑΣΟΚ χώρο τα αποτελέσματα της 2ας Ιουνίου, αναγκαία είναι και μια ριζική κριτική της μέχρι τώρα ιδεολογικής και πολιτικής πορείας μας, η οποία θα μας βοηθήσει να ξεπεράσουμε τον πολιτικό αυτισμό μας και να δούμε την πραγματικότητα κατάματα. Και τη μεγαλύτερη βαρύτητα στα πλαίσια μιας τέτοιας κριτικής, πρέπει να δώσουμε ασφαλώς στο άμεσο παρελθόν μας.

Το σύνδρομο της άνευ όρων διαιωνίσεως της εξουσίας, συνδυασμένο με μία ενστικτώδη αδυναμία παραδοχής των συνεπειών της ήττας του 1981, βρήκε την ιδανική του έκφραση στην εσωστρέφεια, τον οργανωτισμό και την ακροδεξιά ομφαλοσκόπηση της περιόδου από το Έκτακτο Συνέδριο του 1981 ως (κατά κύριο λόγο) τις Ευρωεκλογές του 1984. Δεν είναι ήσσονος σημασίας και η εκτροπή κατά το ίδιο διάστημα μεγάλου μέρους της ΟΝΝΕΔ, η οποία δεν αφήσε ανεπηρέαστες και τις προσωπικές επιλογές του γράφοντος.

Ειδικά στον νεολαιίστικο χώρο, ο περιθωριακός μας ρόλος του 1981 δημιουργούσε τις προϋποθέσεις για την απόρριψη από μέρους μας των κανόνων του παιγνιδιού στο χώρο αυτό. Έχοντας συρρικνωθεί στο επίπεδο ασήμαντης φράξιας, αποκτήσαμε την ψευδαίσθηση ότι η μόνη λύση των προβλημάτων μας θα μπορούσε να προέλθει από τη «δυναμική» μας επικράτηση στο εσωτερικό των διαδικασιών του νεολαιίστικου κινήματος. Στην υιοθέτηση της αντιλήψεως αυτής μας οδηγούσε και η μεθοδολογία των οργανώσεων της αριστεράς, η οποία μας επεφύλασσε, στο μέτρο του δυνατού κάθε είδους εξευτελισμό, ενισχύοντας τα απωθημένα μας.

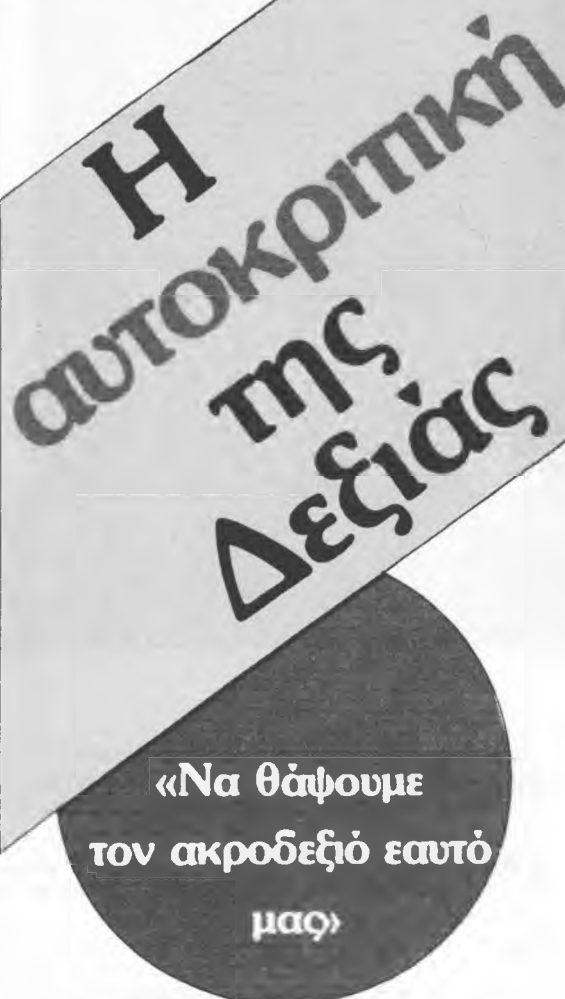
Η ιδεολογία ως ψευδής συνείδηση

Ο στοιχειώδης και τόσο απλοϊκός αυτός συνειρμός είχε ανάγκη και από το ιδεολογικό του επίχρυσμα. Και στο επίπεδο αυτό λειτουργήσαν όλα τα ακροδεξιά αντανάκλαστα μας, δεν τον νεκρόφιλο αντικομμουνισμό έως την αλληλεγγύη προς τους «έντιμους και πατριώτες αξιωματικούς της Επανάστασης που προδόθηκαν από τον καραμανλισμό». Η αναβάπτισή μας στα νάματα αυτά της εθνικοφοροσύνης είχε ως συνέπεια να ενστερνιστούμε το ιδεώδες μιας ακραιφνούς κι ανένδοτης δυναμικής «λαϊκής» δεξιάς, που δίνει και κερδίζει τις μάχες στο πεζοδρόμιο. (Κι αυτή δεν ήταν η άποψη μόνον ορισμένων τμημάτων της νεολαίας, αλλά και μία αντίληψη που κέρδισε έδαφος σε όλη την έκταση του μηχανισμού μας).

Μια τέτοια στάση, βέβαια, δεν στηριζόταν σε μία εκλογικευμένη αντίληψη για τα πράγματα όσο στη μυθολογία των συμβόλων της ελληνικής δεξιάς και τη φетиχοποίηση της ίδιας της έννοιας «δεξιά». Ποια ήταν η άποψή μας για το περιεχόμενο της πολιτικής μας εντάξεως; Σε ποιο βαθμό οι θέσεις μας ξεπερνούσαν μια γενικευμένη αντίδραση, για να περάσουν σε μια ουσιαστική πρόταση; Σε ελάχιστο, νομίζουμε, αφού ο πολιτικός μας λόγος διαρθρωνόταν γύρω από το φάντασμα του λαϊκού μετώπου και της κομμουνιστικής απειλής (χρονικά και κοινωνικά απροσδιόριστης, αφού αισθητή μπορούσε να γίνει μόνον ως ιδεολογική κυριαρχία του μαρξισμού ή ως εμφυλιοπολεμικό παρελθόν), γύρω δηλαδή από ένα ανιστόρητο ιδεολόγημα. Κι ήταν φυσικό οι υποχόνδριες απόψεις μας να μας προκαλέσουν βαρύτατη τύφλωση και ως προς το πρακτέο.

Δεν θα εξετάσουμε εδώ τους παράγοντες, που προκάλεσαν αυτή την κατάσταση. Το αποτέλεσμα, όμως, ήταν να χάσουμε πλήρως την αίσθηση του σκοπού του αγώνος μας — ενός αγώνος εν ονόματι μιας «δεξιάς» ακαθόριστης, που χωρούσε τα πλέον απίθανα πρόσωπα και πράγματα. Συνέπεια: η πλήρης σύγχυση. Για να χρησιμοποιήσουμε από κάπως παραλλαγμένο ίσως πρίσμα, τα πρόσφατα λόγια του Μάνου Χατζιδάκι: «Μπερδέψαμε το

Οι εξελίξεις στη Νέα Δημοκρατία μετά την εκλογική της ήττα παρακολουθούνται, όπως είναι φυσικό με ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Δίνουμε σήμερα στη δημοσιότητα τις εκτιμήσεις ενός ανώτερου στελέχους της ΟΝΝΕΔ, του Χρήστου Χατζηεμμανουήλ. Αρχισυντάκτης του περιοδικού της ΔΑΠ «Δημοκρατική Πρωτοπορεία», και μέλος του «τμήματος ιδεολογίας και διαφώτισης» ο συγγραφέας, εξηγεί τους λόγους που κατά τη γνώμη του χάθηκε η εκλογική μάχη, και επιμένει στην ανάγκη «αυτοκριτικής».

στρατόπεδο του Μακρυγιάννη με τον ίδιο τον Μακρυγιάννη. Τα θύματα του Δεκεμβρίου με τα θύματα των ΤΕΑ. Μπερδέψαμε τις γερμανικές στολές με τις στολές των τσολιάδων. Και τέλος τα ξεχάσαμε όλ' αυτά, νομίζοντας πως τα ξεχάσαν και οι παθόντες».

Γι' αυτό, είναι το σημαντικότερο ίσως επίτευγμα της ηγεσίας του Κ. Μητσotάκης, ότι κατόρθωσε να πειθαρχήσει ιδεολογικά το κόμμα, να στρέψει το ενδιαφέρον του (με επιτυχία ή όχι, αδιάφορο), στα σημερινά προβλήματα του τόπου και να εδραιώσει στο εσωτερικό της Ν.Δ. την πίστη στους θεσμούς και την ιδέα της προηγμένης δημοκρατίας δυτικού τύπου. Για πρώτη φορά από τη διείρυνση προς τα δεξιά του 1980 (όταν το παράδειγμα του Γ. Ράλλη δεν είχε βρει ανταπόκριση στη βάση), το δημοκρατικό ιδεώδες έγινε ένα ιδεώδες ανερχόμενο στο χώρο μας. Απόδειξη: η προεκλογική εκστρατεία μας, αλλά και η νέα στάση μας απέναντι στα ΚΚ.

Ολίγα τινά περί «τιμών αγωνιστών»

Πόση απόσταση μας χωρίζει από τις συνθήκες προ των Ευρωεκλογών! Ποιος θα ξεχάσει την πιο μαύρη σελίδα της μεταπολιτευτικής ιστορίας μας; Ποιος θα δικαιολογήσει τις επιλογές της τότε ηγεσίας της ΟΝΝΕΔ; Απ' όσο μεγαλύτερη απόσταση εξετάζουμε το βίο και την πολιτεία της, τόσο βαρύτερες φαίνονται οι ευθύνες της.

Πίσω από το μύθο των οργανωτικών αποτελεσμάτων και των εντυπωσιακών μαζικών κινητοποιήσεων (κατά πόσον, όμως, οι αριθμοί ανταποκρίνονταν στην αλήθεια;) η γυμνή πραγματικότητα μας μιλά για έναν θρίαμβο του ακροδεξιού εισοδισμού, της βίας εξυψωμένης σε ιδεολογία και

αυτοσκοπό και της πολιτικής χρεωκοπίας.

Δεν είναι τυχαίες οι αναλογίες μεταξύ της ΕΝΕΠ της περιόδου 1977-78 και της ΟΝΝΕΔ των ετών 1981-84. Το πρότυπο της συνεκτικής ομάδας κρούσεως, των ταγμάτων εφόδου της σήμερα, ήταν το ίδιο. Η διαφορά ήταν μόνον ότι οι Κένταυροι και οι Ρήνητςερ επικαλύπτονταν από τις δραστηριότητες της επίσημης οργάνωσης, δρούσαν εκ παραλλήλου με την οργάνωση ως ανεξάρτητη δομή. Αυτό, πάντως, δεν τους εμπόδιζε να τη χρωματίζουν και να τη σηματοδοτούν, καθώς μάλιστα εύρισκαν υποστήριξη και έμπνευση στα ανώτατα κλίμακά της.

Οι αλήστου μνήμης «γαλάζιες καραμπίνες», που θα εξόντωναν τάχα αριστερά και συνοδοιπόρους (όπως π.χ. την κ. Ελένη Βλάχου), τα ρόπαλα με τους αγκυλωτούς που συνόδευαν ορισμένες παρακομματικές «πρωτοβουλίες», οι εκστρατείες σε διάφορες επαρχιακές πόλεις, οι μισθοδοσίες κάποιων εκλεκτών «στελεχών», η «σχολή εκπαίδευσως» του Περιστερίου, όλα αυτά αποτελούν το περίγραμμα του συστηματικού εκφασισμού κάποιων τμημάτων της νεολαίας και εκφράζουν την πολιτική εκτροπή της. Κι ήταν αυτή η κατάσταση που προκάλεσε την εξέγερση των καλύτερων τμημάτων της ΟΝΝΕΔ, που τα έκανε να ξυπνήσουν και να ενεργοποιηθούν, από το τέλος ήδη του 1983.

Τα φαινόμενα αυτά, πάντως, δεν περιορίζονται στη δράση μιας μεμονωμένης κλίμακας, έστω και κυρίαρχης. Ανάλογες εκδηλώσεις ζήσαμε και αλλού, με καλύτερο παράδειγμα (από τις εμπειρίες του γράφοντος, τουλάχιστον) τους Ελεύθερους Μαθητές του Κολλεγίου. Στο σχολείο αυτό, οι πολιτικές έριδες ήταν ιδιαίτερα οξυμένες από καιρό, ενώ το μέτωπο αριστερών καθηγητών και μαθητών αντιμετώπιζε την ανερχόμενη από το 1978 ήδη, μαθητική δεξιά με αμφίβολη ποιότητα μέσα, όπως οι πειθαρχικές και βαθμολογικές «διώξεις», κλπ.

Η οξύτητα κορυφώθηκε κατά τα τέλη του 1982, όταν η ήδη ριζοσπαστικοποιημένη μαθητική δεξιά, για την οποία η διάκριση φασίζουσας και φιλελεύθερης δεξιάς είχε χάσει κάθε νόημα, στηρίχθηκε σε μία πολύ πολύ ιδέα: η σχετική πλειοψηφία αν αποκτούσε τον έλεγχο της εφορευτικής επιτροπής των μαθητικών εκλογών, θα μπορούσε να επιβάλει μία διαρκή «δικτατορία» στη μαθητική κοινότητα, αφού με τον νέο κανονισμό μαθητικών κοινοτήτων οι καθηγητές είχαν χάσει το δικαίωμα να εποπτεύουν τις εκλογές, αλλά και τη δράση της κοινότητας. Μετά από αυτά, οι συγκρούσεις στο σχολείο ξεπέρασαν κάθε όριο, οι σχέσεις καθηγητών-κοινότητας υποβαθμίστηκαν πλήρως, οι ακροδεξιές προκλήσεις πέρασαν στην ημερήσια διάταξη ως αντίδραση στις πιέσεις, και τέλος η όλη κατάσταση κατέρρευσε εκ των έσω σαν χάρτινος πύργος.

Εδώ οι ευθύνες μας διαγράφονται καθαρότερα: η πρακτική της βίας και της αυθαρεσίας ιδεολογικά μας εξέτρεψε, πολιτικά μας κονιορτοποίησε, ατομικά μας υποβάθμισε. Την ίδια στιγμή, μάλιστα, ανάλογα φαινόμενα παρατηρούνταν και σε πολλούς άλλους νεολαιίστικους, σχολικούς ή μη χώρους. Ποιος ήταν τελικά ο απολογισμός; Καθαρά παθητικός, πιστεύουμε. Από τις ίδιες τις ιδεολογικές επιλογές, η χρεωκοπία ήταν προεξασφαλισμένη.

Προσωπικά, από το τέλος του 1983 περάσαμε από την ανευθυνότητα στη συνειδητοποίηση, διακόψαμε το διάλογό μας με την εκφασισμένη δεξιά και κατασταλάξαμε σ' αυτό που μπορεί να αποκληθεί «φιλελεύθερη δεξιά». Ευτυχώς, μία παραπλήσια πορεία ακολούθησε κατά την τελευταία περίοδο και η Ν.Δ. ως κόμμα, ιδιαίτερα στον τρόπο με τον οποίο αντιμετώπισε το πρόβλημα της ΟΝΝΕΔ.

Όμως, μένει ακόμη να δημιουργηθεί η υποδομή για να μην αναβιώσουν ξανά οι μαύρες στιγμές του χθες στο μέλλον. Να ξεχωρίσει η ίρα από το στάρι. Να ξεκαθαρίσουμε με τι και για ποιον, λόγο είμαστε. Και, πρώτα απ' όλα, να θάψουμε οριστικά τον ακροδεξιό εαυτό μας.

Χρήστος Α. Χατζηεμμανουήλ

Η αισθητική της κρίσης

αντιμετώπιση ενός ολόκληρου λαού, στη μεταχείρισή του σύμφωνα με τη μέθοδο των εξαρτημάτων ανακλαστικών ή στις αναλύσεις εκείνες, στις οποίες ο αυριανισμός και η μέθοδος του στυλ «29 ήρωες της Αντίστασης συνιστούν ΠΑΣΟΚ» είναι απλά τεχνάσματα, απλά στρατηγήματα, και όχι ακτινογραφία της αντίληψης που έχει μια παράταξη για τη διαχείριση της εξουσίας.

Υπάρχει μια ψυχολογία της κρίσης. Η εξουθενωτική λαβή της κάνει έναν ολόκληρο λαό να ανησυχεί περισσότερο για το παρελθόν παρά για το μέλλον του· κάνει τα ξερονήσια και τον Παπάγο να είναι εν έτει 1985 πιο επίκαιροι από την οικονομική κρίση, το νέφος και τη βουβή απόγνωση μιας χώρας που ανακαλύπτει όλο και πιο πολύ πως δεν μπορεί να δημιουργήσει — ούτε καν μέσα στα όρια της υπανάπτυξής της.

Υπάρχει μια βιολογία της κρίσης. Την αμείλικτη λειτουργία της τη νιώθουμε όταν βλέπουμε τους πεννητάρηδες, τους εξητάρηδες, τους εβδομητάρηδες μιας κοινωνίας να διεγείρονται ξαφνικά από ένα παλιμπαιδικό επαναστατισμό που μοιάζει καρικατούρα του αλλοτινού ριζοσπαστισμού τους· ή όταν ένα κόμμα που θέλει να λέγεται πρωτοποριακό, όπως το ΚΚΕ, καταφέρνει να κάνει την — κυριολεκτικά — γεροντικότερη προεκλογική συγκέντρωση απ' όλα τα άλλα κόμματα στο Σύνταγμα.

Πάνω απ' όλα όμως υπάρχει μια αισθητική της κρίσης. Η Κρίση είναι η αποθέωση της αισθητικής, είναι η αισθητικοποίηση της πολιτικής. Ο Βάλτερ Μπένγιαμιν λέει πως, όταν η φυσική αξιοποίηση των παραγωγικών δυνάμεων παρεμποδίζεται από τις κατεστημένες σχέσεις, η αλλοτρίωση της ανθρωπότητας την κάνει να βιώνει την ίδια της την καταστροφή σαν αισθητική απόλαυση πρώτου μεγέθους. Ο Μπένγιαμιν μίλησε για καταστροφή γιατί είχε υπόψη του τον πόλεμο. Δεν υπάρχει όμως μόνον ο πόλεμος. Η παγιδευμένη κοινωνία μπορεί να απολαύσει αισθητικά και το αδιέξοδό της, τη χρεωκοπία της μπροστά στην Ιστορία.

Αν αυτό έκανε η ελληνική κοινωνία στις εκλογές της 2 Ιουνίου 1985, κανείς ας μη το δει το ζήτημα ηθικολογικά και σπείσει να ρίξει το ανάθεμα. Γιατί η Κρίση μόνον ένα πράγμα δεν έχει: ηθική.

Όταν μια κοινωνία δεν μπορεί να δώσει ουσιαστικό περιεχόμενο στις πολιτικές επιλογές της, όταν δεν μπορεί να συνδέσει τις επιλογές της με κάποια ευρύτερη προοπτική, κάνει τη λέξη, το σύμβολο, το σύνθημα απόλυτες αξίες, τα αισθητικοποιεί, ανάγοντάς τα στον χώρο του μαγικού και κάνοντας έτσι περιττό κάθε ορισμό, κάθε ανάλυσή τους. Έτσι μπορεί να συνεπαίρνεται και να ηδονίζεται φωνάζοντας «Ο λαός δεν ξεχνά τι σημαίνει Δεξιά», προφέροντας τη λέξη «φιλελεύθερη» ή διαδίδοντας το σύνθημα «Θέλω αλλαγή, ψηφίζω ΚΚΕ», γιατί η Δεξιά, ο Φιλελευθερισμός, η Αλλαγή παραπέμπουν σ' ένα μυθοποιημένο, θρυλικό παρελθόν, φορτισμένο συγκινησιακά, όπου τα σύμβολα έχουν αυτόνομη ύπαρξη και κανείς δεν αναρωτιέται ποιο είναι το περιεχόμενό τους ή πρώτα-πρώτα αν έχουν περιεχόμενο.

Όταν μια κοινωνία δεν βλέπει μπροστά της ανοιχτό τον ορίζοντα, αφήνεται να παραμυθιστεί με το παρελθόν της, αντί να εμπνευσθεί από το παρόν και το μέλλον της. Αφρίζει απ' το κακό της μπροστά στο ενδεχόμενο να ήταν ο Μητσοτάκης πράκτορας των Γερμανών, τρέμει μήπως επαναλάβει το ολέθριο λάθος «τι Πλάστηρας, τι Παπάγος», μήπως τσουβαλιαστεί ξανά για κάποιο ξερονήσι, βιώνει αταβιστικά τις πατροπαράδοτες αξίες της νιώθοντας φρίκη και αποστροφή στη σκέψη πως ο πρωθυπουργός της χώρας συμπεριφέρθηκε ως κεραμιδόγατος σε σουηδικά κεραμίδια — ξέροντας όμως, κατά

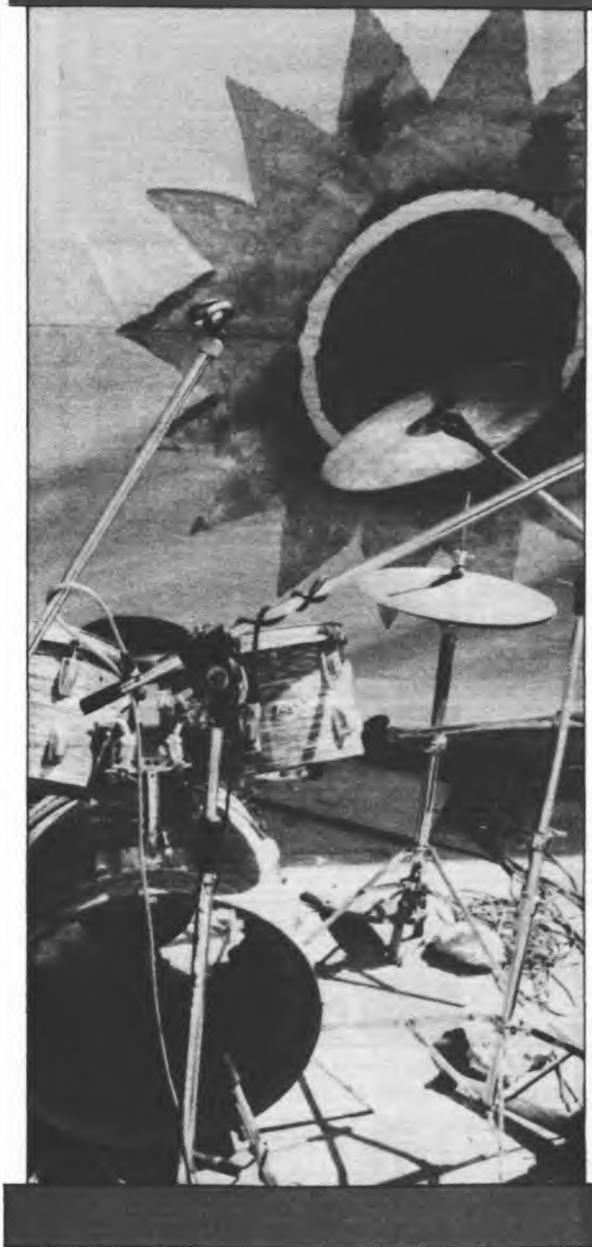
βάθος, πως όλα αυτά τα διλήμματα, τα φαντάσματα και τα φόβητρα είναι ψεύτικα, επιζητώντας μονάχα την καθαρτήρια επίδραση του φόβου και της αγωνίας, επιδιώκοντας την ανακούφιση μέσα από την αναπαράσταση των παθών της, μετατρέποντας το παρόν της σε ένα «τούνελ του τρόμου» στο λούνα-παρκ της Ιστορίας.

Όταν μια κοινωνία δεν μπορεί πια να επικοινωνήσει δημιουργικά με το παρελθόν της, ανασύρει από τα τρισάβαθ της μνήμης της όλες τις ηρωικές στιγμές και τα φωτεινά οράματα της αλλοτινής της ύπαρξης, όλες τις ξεχασμένες αξίες και τους σβησμένους θεσμούς, όλες τις ιστορικές ανησυχίες και τις εθνικές συμφορές, τα κάνει όλα αυτά καρικατούρα και οργανώνει ένα τελευταίο τεράστιο σόου πίσω από τον καραγκιόζ-μπερντέ της ιστορικής συνείδησης. Όσο πιο μακρινές και εξωτικές οι μνήμες, τόσο απολαυστικότερο και μεθυστικότερο το θέαμα. Ο Μητσοτάκης με στολή SS, ο βαρβατός πρωθυπουργός, που ανασταίνει τη σχεδόν λησμονημένη πατριαρχική ταύτιση φαλλού και εξουσίας για να ξυπνήσει σ' άλλους το φόβο και σ' άλλους την περηφάνεια, η αναβίωση του θεσμού της δουλείας μέσω των... στοιχημάτων, το ζειμπέκικο και ο καλαματιανός στις προεκλογικές συγκεντρώσεις, το κατσαντώνικο ψήσιμο αρνιών μετά τη νίκη, η εκπληκτική νεκρανάσταση της συναισθηματικής σχέσης με πολιτικά πρόσωπα του παρελθόντος («Σήκω Γέρο για να δεις τα παιδιά της Αλλαγής»), η απεικόνιση του Ανδρέα Παπανδρέου στο εξώφυλλο του «Ποντικιού» να κρατάει στο χέρι το φρεσκοκομμένο κεφάλι του Μητσοτάκη, παίρνοντας εκδίκηση ποιος ξέρει για πόσους καρατομημένους ήρωες ανάμεσα στον Ιωάννη τον Πρόδρομο και τον Άρη Βελουχιώτη — όλα αυτά και πλήθος άλλα αποτέλεσαν άριστη πρώτη ύλη για ένα φαντασμαγορικό φολκλορικό θέαμα, οργανωμένο από και για μια κοινωνία που χρειάζεται τη θεατρική βίωση της παλιάς της υπόστασης για να σκεπάσει τη σημερινή πολιτική και πολιτιστική της παράλυση. Ένα οργιαστικό γαιτανάκι γύρω από το στολισμένο ξόανο του παρελθόντος ναρκώνει ανακουφιστικά τη συλλογική συνείδηση, που ξέρει από καιρό πως το πολιτικό παιχνίδι παίζεται ερήμην της. Ένα ξέφρενο πανηγύρι δίνει προσωρινά μια απατηλά, αλλά λυτρωτικά συγκεκριμένη, προσωπική μορφή σε δυνάμεις που όλοι ξέρουν ή νιώθουν πως είναι απρόσωπες και αδιαφανείς.

Όταν ένας λαός βλέπει την πρακτική των κομμάτων να, αλλά και τον καθημερινό του μόχθο στη βιοπάλη όλο και πιο ξεκομμένο από πλατύτερα οράματα και προοπτικές, υιοθετεί απεγνωσμένα την ποδοσφαιρική εκδοχή του πολιτικού αγώνα, δέχεται την εφικτή επαγγελία του γκολ, της κυριακάτικης νίκης, και κάνει όλη την προεκλογική μάχη, αλλά και τα επινίκια, μια πραγματική ποδοσφαιρική φιέστα, με καθαρά ποδοσφαιρικά συνθήματα, κασκόλ, κορναρίσματα, χουλιγκανικές εκδηλώσεις. Δεν πρόκειται για εκφυλισμό της πολιτικής, όπως ειπώθηκε κατά κόρο, παρά για μια τελευταία ίσως, απελπισμένη προσπάθεια του «μέσου ανθρώπου» να συμμετάσχει (ή τουλάχιστο να αισθανθεί ότι συμμετέχει) σε διαδικασίες που γίνονται όλο και πιο ανεξέλεγκτες, όλο και πιο αυτονομημένες από αυτό που λέμε «λαό».

Και η Αριστερά; ίσως ρωτήσει κανείς. Ποια είναι η θέση της σ' αυτό το εκτυφλωτικό υπερθέαμα; Αριστερός, έλεγε ο Σαρτρ, είναι εκείνος που βλέπει τον κόσμο από τη σκοπιά των αδυνάτων. Αλλά στις εκλογές της 2 Ιουνίου δεν υπήρχαν αδύνατοι. Ο λαός νίκησε, και ο νικητής εξ ορισμού δεν είναι αδύνατος. Όσο για τους άλλους, αυτούς που νικήθηκαν, αυτοί ήταν και παραμένουν δυνατοί...

Δημοσθένης Κούρτοβικ

Η ΚΡΙΣΗ — αυτή που στεγνώνει τους χυμούς μιας κοινωνίας και κλείνει τον ορίζοντά της — δεν είναι μόνον ανεργία, πληθωρισμός, εγκλωβισμός των παραγωγικών δυνάμεων, αναχρονιστικοί θεσμοί, διάβρωση των παραδοσιακών αξιών, διάλυση του συνδυετικού ιστού της κοινωνίας, αναστάτωση, αποπροσανατολισμός και ανασφάλεια, κούραση, παράλυση, απογοήτευση και εκφυλισμός. Είναι κάτι περισσότερο. Η Κρίση έχει τη δική της δομή, τη δική της στρατηγική, τον δικό της δυναμισμό. Στα φανερώματά της υπάρχει, θα έλεγε κανείς, η σφραγίδα ενός σατανικού επιτελικού νου.

Η Κρίση, όταν η όψη της απειλεί να γίνει αβάσταχτη για τα θύματα και τα όργανά της, ξέρει να παίρνει μια σαγηνευτικά ωραία μορφή και να παραλύνει κάθε θέληση για αντίσταση.

Υπάρχει μια λογική της κρίσης. Το σιδερένιο άγγιγμά της το νιώθουμε στην μηχαβιοριστική

ΜΑΗΣ 1985. Το Έκτακτο Συνέδριο του Κομμουνιστικού Κόμματος Μεγάλης Βρετανίας έρχεται να σύρει την τελική διαχωριστική γραμμή στην εσωκομματική διαμάχη που μαστίζει το κόμμα εδώ και πολλούς μήνες. Από τη μία οι «Σταλινικοί», απ' την άλλη οι «Ευρωκομμουνιστές». Αν και σε καμιά απ' τις δυο φράξεις δεν φαίνεται ν' αρέσει η ταμπέλα που της αποδίδει η άλλη, φαίνεται ότι και οι δυο τις έχουν αποδεχθεί, ελλείψει πιο «δόκιμης» ορολογίας.

Για τα τελευταία 20 χρόνια το Κ.Κ. βρίσκεται σε συνεχή πτώση. Ο επίσημος αριθμός μελών το 1964 ήταν 34.281 μέλη. Το καλοκαίρι 1983 ήταν 15.691. Σήμερα τα μέλη πρέπει νάναι ακόμα λιγότερα.

Ταυτόχρονα μ' αυτή την ποσοτική πτώση, όλη την προηγούμενη 20ετία το Κόμμα μαστιζόταν από αλληπάλληλες εσωκομματικές συγκρούσεις, που το αντικείμενό τους ήταν κύρια το θέμα της Ρωσίας.

Μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '60 το Κόμμα υποστήριζε χωρίς καμιά κριτική τις ενέργειες της Σοβιετικής γραφειοκρατίας. Μια τέτοια συμπεριφορά κόστισε στο ΚΚΜΒ περίπου το ένα τέταρτο των μελών του μετά τη ρωσική εισβολή στην Ουγγαρία το 1956. Έτσι, όταν το 1968 ακολούθησε η επέμβαση των ρώσικων τανκς στην Τσεχοσλοβακία το βρετανικό Κ.Κ. κατήγγειλε αμέσως το γεγονός. Αυτό είναι το πρώτο βήμα για την εμφάνιση αυτού που αργότερα έγινε γνωστό σαν Ευρωκομμουνιστική τάση στο Κόμμα. Όμως στο Συνέδριο του 1969 μια πρόταση ενάντια στην καταγγελία της ρωσικής εισβολής πήρε πάνω από ένα τέταρτο των ψήφων.

Φτάνοντας στο Συνέδριο του 1981 οι «Σταλινικοί» ήταν αρκετά δυνατοί, ώστε να κερδίσουν το 40% των ψήφων στα ψηφίσματα καταγγελίας της «Αλληλεγγύης», υποστήριξης της ρωσικής εισβολής στο Αφγανιστάν και καταγγελίας της καθημερινής εφημερίδας του κόμματος, της Morning Star, επειδή κατά τη γνώμη τους διατηρούσε μια ανεπιτρέπτα κριτική στάση απέναντι στη ρωσική γραφειοκρατία.

Στα τέλη του 1984 η σύγκρουση πήγε στην τελική ευθεία. Οι «Σταλινικοί» πήραν τον έλεγχο της τοπικής ηγεσίας του Λονδίνου. Η Εκτελεστική Επιτροπή καθαίρεσε 22 ηγετικά στελέχη και στις αρχές του 1985 διέγραψε έναν αριθμό «Σταλινικών», συμπεριλαμβανομένων των εκδοτών της Morning Star, Σάτερ και Γουίτφιλντ. Ταυτόχρονα ξεκίνησε μια εβδομαδιαία εφημερίδα, τη Focus, για να προπαγανδίζει τις απόψεις της.

Η απάντηση των «Σταλινικών» ήλθε μέσα από μια σειρά βίαιες επιθέσεις ενάντια στην Εκτελεστική από τις στήλες της Morning Star, ενώ οργανώσαν συγκεντρώσεις σ' όλη τη χώρα για να εκθέσουν τις απόψεις τους τα διαγραμμένα μέλη.

Με ποιες διαφορές φτάνουν οι δυο φράξεις στο Συνέδριο του Μάη; Μια αρκετά επεξηγηματική παρουσίαση της «Ευρωκομμουνιστικής» άποψης περιέχεται σ' ένα άρθρο του Τζων Μπλούμφιλντ σ' ένα πρόσφατο Focus: «Είναι αναγκαίο να κινητοποιηθεί μια πλατιά συμμαχία δυνάμεων γύρω από ένα περιορισμένο αριθμό αιτημάτων που μπορούν ν' απομονώσουν και να νικήσουν την αντίδραση». Και ενώ φαντάζεται κανείς ότι αυτή η συμμαχία θα φτάνει μέχρι και την Αριστερά του Εργατικού Κόμματος, παρατηρούμε ότι ο Τζων συνεχίζει το άρθρο ως εξής, κατηγορώντας την εφημερίδα της αριστεράς του Εργατικού, Tribune: «Είναι σωστό, βέβαια, να γίνεται κριτική στον Νηλ Κίννοκ, αλλά μια πρόκληση προς την ηγεσία θα ήταν μοιραία και το μόνο που θα κάνει θα είναι να καταστρέψει την ενότητα των Εργατικών και μαζί τη μόνη ελπίδα τους να κερδίσουν τις επόμενες εκλογές. Εμείς... προτείνοντας μια ευρύτερη στρατηγική για την Εργατική Αριστερά... ξεσηκώσαμε τις επικρίσεις και της «δικής μας» Morning Star και του Τροτσκιστικού τύπου».

Έτσι, η Morning Star, οι Τροτσκιστές και ο Τόνυ Μπεν μπαίνουν όλοι στο ίδιο καλάθι, γιατί «προωθώντας αριστεριστικές στρατηγικές σπρώχνουν τον Νηλ Κίννοκ περισσότερο προς το στρατόπεδο της Δεξιάς».

Ψήφος χωρίς μέλλον;

Το Έκτακτο Συνέδριο του Κ.Κ.Μ.Β.βρετανίας

Παρακάτω, το Focus συγχαιρεί την Tribune για το ότι μιλά για την «παγίδα»... των μαζικών απεργιακών φρουρών που έπεσαν οι ανθρακωρύχοι στη διάρκεια της απεργίας και για την καταγγελία της Εθνικής Ένωσης Ανθρακωρύχων από την αριστερά του Εργατικού Κόμματος σχετικά με την άρνηση της πρώτης να καταφερθεί ενάντια στη βία έξω από τα ορυχεία. (Φυσικά, εννοεί τη βία των... μαχητικών ανθρακωρύχων).

Απ' την άλλη μεριά οι «Σταλινικοί» νιώθουν μάλλον ευτυχισμένοι αποδεχόμενοι το ρόλο της «άκρας αριστεράς» που τους προσδίδουν οι «Ευρωκομμουνιστές». Στη Morning Star, δίπλα στα άρθρα υποστήριξης της Ρωσίας, εμφανίζονται και θεωρητικές αναλύσεις για τη δεξιά στροφή της Εκτελεστικής Γραμματείας του Κόμματος. Ιδιαίτερα, η αντίληψη ότι ο βασικός εχθρός είναι ο «Θαυσερισμός», είναι ο στόχος των επιθέσεων των «Σταλινικών». Έτσι, εντοπίζουν κύρια τη διαφορά τους με τους «Ευρωκομμουνιστές» στο ότι προωθούν μια εκστρατεία πίεσης των «αριστερών» στοιχείων του Εργατικού, ενάντια στην ηγεσία Κίννοκ. Ταυτόχρονα, όμως, δεν χάνουν την ευκαιρία να φιλοξενούν στις στήλες της Morning Star, άρθρα σαν κι αυτά του Νόρμαν Ουίλλις που είναι ένας από τους δεξιότερους συνδικαλιστές ηγέτες και υποστηρικτές των μετριοπαθών του Εργατικού Κόμματος.

Τέλος, εκτός από τη Ρωσία και τρέχουσες στρατηγικές, υπάρχει και μια τελευταία «διαμάχη» στο Κ.Κ.Μ.Β. Οι «Σταλινικοί» κατηγορούν τους «Ευρωκομμουνιστές» ότι «εγκατέλειψαν τον ηγετικό ρόλο της εργατικής τάξης και αρνούνται την οργάνωση κατά χώρους δουλειάς». Όμως, και εδώ τα πράγματα δεν είναι τόσο ξεκάθαρα διαχωρισμένα. Για παράδειγμα, ο κομμουνιστής αντιπρόεδρος της Εθνικής Ένωσης Ανθρακωρύχων, ο Μικ Μακ Γκάχ, υποστηρίζει τους «Ευρωκομμουνιστές», ενώ πολλά ακαδημαϊκά στελέχη, τους «Σταλινικούς».

Τι σημασία έχει αυτή η διαμάχη για την αριστερά στη Βρετανία; Είναι γεγονός ότι το ΚΚΜΒ έχανε την επιρροή του με πιο ραγδαίο ρυθμό απ' ό,τι τα μέλη τους. Σήμερα, πολύ σημαντικότερο ρόλο παίζει η τροτσκιστική ή μη αριστερή αντιπολίτευση στο Εργατικό Κόμμα και το Socialist Workers Party, παρά το Κομμουνιστικό Κόμμα, για το μέλλον της Αριστεράς. Η μοναδική εξαίρεση στα παραπάνω είναι το θεωρητικό περιοδικό του κόμματος Marxism Today που η κυκλοφορία του αυξήθηκε από 4.000 το 1978 σε 12.500 σήμερα, σύμφωνα πάντα με τα επίσημα στοιχεία. Αλλά ουσιαστικά, η αύξηση αυτή δεν αντανάκλα παρά μια γενικότερη δεξιά στροφή των διανοούμενων και την απομάκρυνσή τους από την όποια σχέση με το εργατικό κίνημα.

Στο ίδιο το Συνέδριο τα πράγματα απλώς παγιώθηκαν. Τα δύο τρίτα των αντιπροσώπων υπερψήφισαν τον απολογισμό και τις προτάσεις της «Ευρωκομμουνιστικής» Εκτελεστικής Γραμματείας. Για πρώτη φορά στην ιστορία του ΚΚΜΒ η μειοψηφία των «Σταλινικών» καταψήφισε κάθε πρόταση του Προεδρείου. Το εξώφυλλο του Focus έγραφε «Μια ψήφος για το μέλλον», ενώ το μέλος της Ε.Ε. του Κόμματος Ντέιβ Πρίσκοτ έβαλε τις βάσεις για τη διαγραφή των «Σταλινικών» λέγοντας: «Αρκετά ως εδώ. Δεν θα επιτρέψουμε να περάσουν άλλα δυο χρόνια με τα ίδια προβλήματα».

Στα μέσα του Ιούνη θα δινόταν η τελευταία μάχη για το ποιος θα έχει τον έλεγχο της εφημερίδας Morning Star που διαχειρίζεται η Λαϊκή Τυποεκδοτική Εταιρία. Αν και οι διαγραφές δεν έχουν πάρει μεγάλη έκταση, όλα δείχνουν ότι το Συνέδριο του Μάη θα μείνει στην ιστορία σαν το τελειωτικό χτύπημα στο ΚΚΜΒ. Οι «Ευρωκομμουνιστές» νίκησαν. Η «ψήφος ήταν για το μέλλον». Όμως, το Κόμμα θα δυσκολευτεί πολύ να πείσει τον κόσμο για ποιο λόγο κάποιος θα πρέπει να οργανωθεί σ' αυτό και όχι στο Εργατικό Κόμμα, που σε τελευταία ανάλυση έχει μεγαλύτερη αξιοπιστία.

Κώστας Πίττας

Τα κεφάλια μέσα...

■ Αν και πολλοί ανυπότακτοι εξωτερικού αγνόησαν την «ειρηνιστική» πρωτοβουλία του κ. Δροσογιάννη, αρκετοί άλλοι την εκμεταλλεύτηκαν και εκτός από διακοπές στον τόπο τους (μετά ψήφου) πέρασαν και από το Σχολιαστή. Έτσι σήμερα η «σοσιαλιστική» Ελλάδα διαθέτει 60.000 ανυπότακτους, πράγμα που σημαίνει, 60.000 αυτοεξόριστους.

Όμως τα προβλήματα προσφυγιάς που προκύπτουν δεν τα οξύνει μόνο το καθεστώς κάθε μιας χώρα φιλοξενίας αλλά κυρίως ο εκβιαστικός εκφοβιστικός και εν πολλοίς «χαφιεδικός» ρόλος των ελληνικών προξενίων και πρεσβειών.

Δηλαδή ακόμα και σήμερα δόθηκαν άδειες μιας χρήσεως και σε καμιά περίπτωση δεν ανανεώθηκαν ή επανεκδόθηκαν διαβατήρια. Λίστες ελληνικών ανυπότακτων δίδονται στις τοπικές αρχές για τα περαιτέρω. Και αυτό έμμεσα σημαίνει κάτι σαν αίτηση απέλασης παράνομου πολίτη!

Σε μια πρώτη φάση οι στρατιωτικοί ακόλουθοι των προξενίων καλούν για εκφοβισμό τους φρέσκους ανυπότακτους με στόχο να τους κατακρατήσουν το διαβατήριό τους (που ισχύει).

Η δεύτερη φάση περιλαμβάνει πιέσεις στο οικογενειακό τους περιβάλλον στην Ελλάδα. Σήμερα πολλοί

έλληνες ζουν στο εξωτερικό «χωρίς ταυτότητα», με προσωρινές άδειες, ή με χαρτιά από αριστερούς δήμους (π.χ. Ιταλία).

Στο Μπόχουμ της Δ. Γερμανίας εξεδόθη, από μια αντιπροσωπευτική συνέλευση Ελλήνων ανυποτάκτων (από δεκάδες συλλόγους, ενώσεις και οργανώσεις, πόλεων της Δ. Ευρώπης) ένα θαυμάσιο ντοκουμέντο.

Σ' αυτό ξεκαθαρίζεται ότι η στάση τους ουδεμία σχέση έχει με τη διεκδίκηση οποιασδήποτε «βουλευτικής ρύθμισης» ή με τις δακρύβρεχτες εκκλήσεις περί «επιστημονικής καριέρας» που η στράτευση τους τη διακόπτει. Ευθέως η απόφαση της συνδιάσκεψης των ανυποτάκτων, τοποθετείται κατά του καθεστώτος της υποχρεωτικής στρατιωτικής θητείας, τάσσεται στο πλευρό του κινήματος των φαντάρων και υπέρ του δικαιώματος των αντιρρησιών για λόγους συνείδησης. Το μοναδικό τους άμεσο αίτημα είναι η χορήγηση δετούς διαβατηρίου. Τελικά ζητούν το δικαίωμα να «αυτοδιατεθούν» ως πολίτες έστω και εκτός «μητέρας — πατρίδας». Ήδη πάνω από 1.000 υπογραφές ανυποτάκτων ακολουθούν μια τέτοια ριζοσπαστική σκοπιά και η επώνυμη καταγγελία του στρατού από τους ανυπότακτους συνεχίζεται.

Το ΠΑΣΟΚ στους ελληνικούς φοιτητικούς συλλόγους απειλεί και καρφώνει στο προξενείο όσους κινούνται στις ομάδες ανυποτάκτων ή σε επιτροπές «για το στρατό». Τον Μάιο του '83 έγιναν 6 απελάσεις απ' την Μπολόνια, ο ευρωβουλευτής Ε. Μολίναρι της Ρ.Δ. έχει διαμαρτυρηθεί ήδη όπως και οι Ριζοσπάστες και οι Πράσινοι της Ο.Δ. της Γερμανίας, για αυτή την κατάσταση και προς τον

στρατηγό Δροσογιάννη προσωπικά.

Στη διάθεση των αρμοδίων αριστερών ελληνικών κομμάτων υπάρχουν στο «Σχολιαστή» κείμενα και κατάλογοι υπογραφών Ελλήνων πολιτών.

Επίσης στις αρχές Ιουνίου γίνεται νέα συνάντηση — συνδιάσκεψη στο Βέλγιο με την παρουσία Ευρωβουλευτών, φυσικά όχι Ελλήνων. Πόσες εκλογικές αναμετρήσεις άραγε θα χρειαστούν για να μειωθεί η θητεία, για να συζητηθεί στην Ελληνική κοινωνία το καθεστώς στράτευσης ή τα φαινόμενα «μαζικής απείθειας» σαν κι αυτή των 60.000 ανυποτάκτων; Ή μήπως στις εκλογές, για άλλη μια φορά μπροστά στα «μεγάλα» προβλήματα χάνονται κάτι τέτοια «ασήμοντα»;

■ Οι εκλογές πέρασαν αλλά τα ατυχήματα με νάρκες, REO ή «κατά τη μετάβασιν στην υπηρεσία» συνεχίστηκαν κι αυτό το μήνα. Θύματα νεαροί φαντάροι νεκροί και τραυματίες. Απόπειρες αυτοκτονίας και πάλι και μάλιστα δίπλα στο γραφείο του Υπουργού, μέσα στο Πεντάγωνο.

Δυο όλες κι όλες «θεαματικές» κινήσεις για το στρατό. Στο «Λευκό Πύργο» όπου ξετυλίχτηκε τεράστιο πανώ για τις αυτοκτονίες και στην Αθήνα όπου έγινε μια πορεία στο Πεντάγωνο.

Είναι φανερό πως αυτά δεν αρκούν για να σωθεί η «χαμένη τιμή» της Αριστεράς. Ακόμα και η ΚΕΕΔ, κίνηση γενικών, καλών μεταρρυθμιστικών προθέσεων, χάθηκε μέσα στον «αντι-διπολικό» αγώνα του κόμματός της. Ο λόγος του Α. Κύρκου στο Σύνταγμα αν και περιέβαλε με συμπάθεια τους φαντάρους δεν αρκεί. Η παρουσία του στο Κοινοβούλιο αναμένεται με ενδιαφέρον, ιδιαίτερα αν παίρνει υπόψη του την ανάγκη υποστήριξης στο Κίνημα των ίδιων των στρατιωτών.

Δ.Τ.

Γαλάζιοι ή Απειθαρχοί;

Στις γωνίες των εκλογικών αναλύσεων πολλοί υπαινίσσονται την αύξηση της επιρροής της Ν.Δ. στους νέους ψηφοφόρους. Και δεν εννοούμε τον Μητσοτάκη που έχει σηκώσει το λάβαρο της «γαλαζοποίησης» της νέας γενιάς, για να στηρίξει το αρχηγικό του μέλλον. Αντίθετα ανησυχούμε για τη μακαριότητα που επιδεικνύουν οι «αριστερές νεολαίες». Ούτε λέξη για αυτό. Μπορεί η ΜΑΚΙ και η ΔΑΠ να αναδεικνύονται σε πλειοψηφίες αλλά τα μεγαλεία του Πολυτεχνείου και του Αντι-Καραμανλισμού ανήκουν στην προηγούμενη αριστερή νεολαία. Σήμερα ο ρόλος της «ήρεμης δύναμης» στη νεολαία καταδικάζει την αριστερά. Μέχρι να το αντιληφθεί και να κατανοήσει ότι δεν χρωστά τίποτα, ούτε πρέπει να υπερασπίζεται την εκπαιδευτική «σοσιαλιστική» μεταρρύθμιση, θα χάσει και τους ελάχιστους δεσμούς της με τους νέους. Και έπει-

τα δεν θα φταίει η πόλωση. Ούτε φυσικά η «βαρβαρότητα» και ο «Χουλιγκανισμός» των απειθαρχων αυτονόμων που είναι η μόνη αντικαπιταλιστική άποψη στους νέους.

Όσο για την κυβερνητική Ν. ΠΑ.ΣΟΚ καλά κάνει και στρέφεται στη Χάλκη, τον κοινωνικό τουρισμό και τους διορισμούς στο δημόσιο, αφού το θεωρητικό της οπλοστάσιο και τα ιδανικά της τέλειωσαν από καιρό.

Ο τεχνοκρατισμός και ο ατομικισμός ευδοκούν στην ΟΝΝΕΔ καλύτερα ή όχι;

Δ.Τ.

Και σας γαμώ τα Λύκεια...

Κάθε χρόνο με αφορμή τότε το «Ακαδημαϊκό» τότε τις «Εισιτήριες», τότε τις «Πανελλήνιες» και σήμερα τις «Πανελλαδικές», όλος ο Τύπος αγωνιά μαζί με τους απόφοιτους των Λυκείων για την τύχη τους. Αφού επί μέρες συντρέχουν στο «δράμα» των παιδιών ή γράφουν για Σ.Ο.Σ. θέματα, κατά τη διάρκεια των διαγωνισμών τοποθετούνται μαζί με τον πολιτικό κόσμο περί της δυσκολίας των θεμάτων.

Έτσι ανάμεσα σε όμορφα κορίτσια και εξάλλους γονείς σε γκροπλάν, οι εφημερίδες έχουν άποψη για την ελαστικότητα ενός ελατηρίου ή το γλωσσικό πλούτο των νέων. Φυσικά ούτε κουβέντα για τις διακρίσεις που επιφυλάσσει η εκπαίδευση στους νέους, για την παραγωγή δηλαδή κάποιων διανοητικά και κάποιων χειρωνακτικά απασχολούμενων. Αυτό όμως είναι μια άλλη ιστορία.

Έτσι ενώ όλοι αναζητούν «αντικειμενικά» κριτήρια για να νομιμοποιηθεί ο χωρισμός των αυριανών διευθυντών απ' τους άλλους, η περιπέτεια με αφορμή το θέμα της «έκθεσης ιδεών» εμφάνισε δύο πράγματα: ■ Πρώτο, ότι ακόμα και η «Αυριανή» έφτασε να ανησυχεί για το γλωσσικό κατήφορο της νεολαίας. ■ Και δεύτερο ότι διάφορα «πνευματικά ψώνια» του τόπου, έσπευσαν να επιβεβαιωθούν δια μέσου ανοήτων αναλύσεων για το πολιτιστικό μας χάος γράφοντας βεβαίως με τη μεγαλύτερη δυνατή επίδειξη γλωσσικής επάρκειας και «επιστημοσύνης».

Επειδή δεν υπάρχει τίποτα πιο εύκολο απ' το να τα βάξεις με τα παιδιά, εξάλλου όλοι πάνω τους πειραματίζοντε, θα 'ταν χρησιμο όσοι κυρίως στηρίζουν τους μηχανισμούς της «εκπαίδευσης», της ταξινόμησης και της καταστολής της νεολαίας σ' αυτές τις περιπτώσεις να σιωπούν. Διότι κινδυνεύουν κάποτε να εξεταστούν οι ίδιοι, στις «σούζες», στη ROCK κ.λ.π. οπότε θα μηδενιστούν και μετά ούτε σαν χουλιγκάνοι, ούτε σαν τσαντάκηδες σε τέτοια ηλικία μπορούν να σταδιοδρομήσουν. Θα πεθάνουν ανυπόληπτοι... στη γενική αδιαφορία του Τύπου.

Δ.Τ.

Απολύσεις και στο «Έθνος»

Τελειώνοντας τη στρατιωτική του θητεία τον περίμενε η απόλυση από τη δουλειά του. Με την αιτιολογία της μη ύπαρξης θέσης εργασίας, η εφημερίδα Έθνος των Μπόμπολα — Φιλιππόπουλου απόλυσε τον εργαζόμενο στο ατελιέ της Χουλιαρά Φώτη, συνδικαλιστή στο χώρο του Τύπου αλλά και στο φοιτητικό, μια και είναι μέλος του Κ.Σ. της ΕΦΦΕ εκλεγμένο από το τελευταίο Πανσπουδαστικό Συνέδριο με την ιδιότητα του φαντάρου φοιτητή, συμμετέχοντας στο ψηφοδέλτιο των «Αριστερών Συνσπειρώσεων Φοιτητών».

Η απόλυση αυτή είναι η τρίτη (και οριστική), μετά από δύο ανεπιτυχείς, που γεύεται ο εργαζόμενος.

Η πρώτη έγινε το Νοέμβριο του '81 μετά τη συμμετοχή του στο ψηφοδέλτιο του συνδυασμού της «Επαναστατικής Αριστεράς» και η οποία απετράπη μετά την παρέμβαση του σωματείου των Λιθογράφων.

Η δεύτερη, αρχές του '83, κατά τη διάρκεια της «επεισοδιακής» (λόγω της χρησιμοποίησης των μπράβων της «εταιρίας προστασίας Group 4») απεργίας των εργαζομένων του ΕΘΝΟΥΣ στο τεχνικό τμήμα (ατελιέ — φωτοσύνθεση — πιεστήριο) και η

οποία μετατράπηκε μετά το τέλος της απεργίας στην «τιμωρία» της «διαθεσιμότητας». Και η τρίτη τώρα που γύρισε από το στρατό, για λόγους προφανείς (αποξένωση για 2 χρόνια από το υπόλοιπο εργατικό προσωπικό) και μετά την άρνηση του εργαζόμενου να δώσει «διαβεβαιώσεις» στον κ. Φιλιππόπουλο ότι θα «κοιτάξει τη δουλειά του» και ότι δεν ανήκει σε κανένα πολιτικό χώρο.

Επίσης σημειώνεται ότι εκκρεμεί δίκη μετά από μήνυση που έχει καταθέσει ο Χουλιαράς μαζί με άλλον έναν, κατά τον ίδιο τρόπο απολυμένο, κατά των Μπόμπολα — Φιλιππόπουλου και των τραμπούκων τους για παρεμπόδιση συνδικαλιστικής δραστηριότητας και ξυλοδαρμό εκ μέρους των τελευταίων. Η μήνυση αυτή δεν έχει εκδικαστεί ακόμη, παρ' όλο που έχουν περάσει 2½ χρόνια από την κατάθεσή της, ενώ από το κατηγορητήριό της έχουν παραγραφεί οι Μπόμπολας — Φιλιππόπουλος!

Τέλος η παραπάνω απόλυση είναι η πέμπτη κατά σειρά σε διάστημα δύο βδομάδων που γίνεται στο Έθνος.

Οι προηγούμενες είναι της Μάρθας Κωνσταντινίδου γραμματέως του Μπόμπολα, του Δ. Ντόρβα υπεύθυνου κυλικείου, του Ν. Βαλκάνου, διορθωτή, και του γνωστού πρώην ποδοσφαιριστή — συνδικαλιστή Ν. Μάλλιανη υπεύθυνου διακίνησης του περιοδικού «ΕΙΚΟΝΕΣ».

Οι Κων/νίδου και Μάλλιανης απολύθηκαν γιατί υπέγραψαν ανακοίνωση εκλογικής υποστήριξης στο ΚΚΕ!.

Διώξεων συνέχεια...

Η Διεύθυνση Μέσης Εκπαίδευσης Δυτικής Αττικής άσκησε δίωξη ενάντια στο φιλόλογο καθηγητή του Ιου Λυκείου Αιγάλεω Χρήστο Μάνη με τις κατηγορίες ότι:

1) Εκφράζει ανατρεπτικές ιδέες

2) Ξεσηκώνει τη νεολαία να εναντιώνεται έμπρακτα στο θεσμό της οικογένειας.

Συγκεκριμένα στις 5 Ιούνη 1985 (ενώ δεν είχαν ακόμη κοπάσει οι μετεκλογικές θριαμβολογίες και δεν είχαν σταματήσει τα επινίκια γλέντια των υποστηρικτών της «κυβέρνησης όλων των Ελλήνων») άρχισε ένορκη διοικητική εξέταση κατά του καθηγητή, αφού είχε προηγηθεί αναφορά «αγανακτισμένων πολιτών», μελών της Τ.Ο. ΠΑΣΟΚ Αιγάλεω, με αποδέκτες το Υπουργείο Παιδείας και τη Διεύθυνση Μέσης Εκπαίδευσης Δυτικής Αττικής.

Αυτή η αναφορά ασύστολων ψευδολογιών, συκοφαντιών, αχαλίνωτου κοινωνικού συντηρητισμού, χομεϊνικού πουριτανισμού, αντινεολαιίστικου ρατσισμού — επιπρόσθετα «καρφώνει» τη συμμετοχή του καθηγητή σε πολιτικές συγκεντρώσεις (ειδικότερα στη συγκέντρωση της «Πολιτικής πρωτοβουλίας ενάντια στην επανεκλογή Καραμανλή» στο θέατρο «Γκλόρια» στις 26-2-85).

Ενδεικτικά παραθέτουμε το σχετικό απόσπασμα απ' την αναφορά: «Στις 26 Φεβρουαρίου έγινε συγκέντρωση αριστεριστών (αναρχικών) στο θέατρο Γκλόρια επί της Ιπποκράτους. Εκεί ήταν και ο κ. Μάνης...» Νομίζουμε ότι περισσότερα σχόλια από μεριάς μας περιττεύουν.

Αυτό θα πει, πράσινο φακέλωμα, πράσινη παρακολούθηση, πράσινη δίωξη... Σύντροφοι του ΠΑΣΟΚ, πράγματι ο ήλιος ανατέλλει... Ο κόσμος του φωτός κατατροπώνει τον κόσμο του σκότους... Σημερώνουν ακόμα καλύτερες μέρες και στον τομέα της εκπαίδευσης (αλλά και παντού) γι' αυτό και οι διώξεις των εκπαιδευτικών «που αντιστέκονται, που επιμένουν...» πληθαίνουν. Μόνο στην περιοχή της Δυτικής Αττικής: το Μάρτη '85 δίωξη της Σοφίας Μπαρδάνη, μέλους Δ.Σ. ΕΛΜΕ Δ. Αττικής, για δήθεν «κομματικοποίηση» του μαθήματος. Το Μάη '85 δίωξη 3 καθηγητών στις Ερυθρές με την κατηγορία ότι «παρέσυραν τους μαθητές τους στη διοργάνωση της εκδήλωσης, της 25ης Μάρτη» τον Ιούνη '85 ο καθηγητής Μάνης. ΑΥΡΙΟ ΠΟΙΟΙ!... Αντισταθείτε σ' αυτούς, που ντυμένοι με πράσινο μανδύα, κραδαίνουν το Δημοσιούπαλληλικό κώδικα της δεκαετίας του '50, ετοιμάζονται να ψηφίσουν το νέο (ή σούπερ) νόμο 309, φέρνουν απ' την πίσω πόρτα τον Επιθεωρητή (που τώρα ονομάζεται σχολικός σύμβουλος)...

Α.Α.

1 Μαΐου, 1971

Αγαπητέ μου Νίκο,

Θερμές εύχες για ριζικά
επίγμο. Δίνω πίσω πάλι περσι
πρηνώς σου παμψηφεί Αγγλία - Θεοδωράκη -
Βολανάκη. Τίποτε συμφωνία θα άσφαλισε
πάλι μεταξύ κα ΕΑΕ - πάλι πρηνώς δίνω πίσω
πάλι για άπιδαν συνεργασία άδελφον
πάλι άσφαλισε άδελφον και σι άδελφον,
άσφαλισε.

Το κείμενό σου καταπληκτικό. Σί-
γουσιν δαίνω πρηνώς σου κείμενο.

Θα άδωγα άδελφον κα άδελφον σου
επίγμο για τμήν άδελφον άδελφον - πρηνώς
κα άδελφον.

Κι άδελφον, άδελφον χαιρετισμοί,

Ανδρέας Γ. Παπανδρέου

1 Μαΐου 1971

Αγαπητέ μου, Νίκο

Θερμές ευχαριστίες που με κρατάς ενήμερο. Δεν πιστεύω πως πρέπει να συμμετάσχω στο πανηγύρι Μυλωνά - Θεοδωράκη - Βολουδάκη. Τέτοια συμμετοχή θα αναγνώριζε τη σημασία του Ε.Α.Σ. που σήμερα δεν είναι παρά μια απίθανη συνεργασία ανάμεσα σε βασιλόφρονες αριστερούς και σε αριστερούς βασιλόφρονες.

Το κείμενό σου καταπληκτικό. Σε συγχαίρω για την πολιτική σου κρίση. Θα ήθελα ειλικρινά να ιδωθούμε στο επόμενο μου ταξίδι στην Γερμανία τέλη Μαΐου.

Με θερμούς, αγωνιστικούς χαιρετισμούς
Ανδρέας Γ. Παπανδρέου

Δύο επιστολές του Ανδρέα Παπανδρέου

Αντίσταση και Ενότητα

ΜΕ ΤΗΝ ΕΥΚΑΙΡΙΑ της επε-
τείου απ' τη μεταπολίτευση δημο-
σιεύουμε δύο άγνωστες επιστολές
του Ανδρέα Παπανδρέου από την
περίοδο της χούντας. Απευθύνον-
ται και οι δύο στον Νίκο Μανδη-
λαρά, ηγετικό στέλεχος του ΠΑΚ
Γερμανίας (ή «Φίλων του ΠΑΚ»,
όπως ονομαζόταν για λόγους νομο-
θεσίας της Ο.Δ.Γ.), μέλος και των
τριών πρώτων Κεντρικών του Επι-
τροπών. Οι επιστολές συμπυκνών-
ουν σε ελάχιστες φράσεις τους
δύο άξονες της αντιδικτατορικής
πολιτικής του ΠΑΚ, γι' αυτό έχουν
χαρακτήρα ντοκουμέντου. Όσα με
δυσκολία διακρίνει ο μελετητής
ανάμεσα στις γραμμές των επίση-
μων ανακοινώσεων και αποφάσεων
διατυπώνονται με σαφήνεια στις
επιστολές που άλλωστε αυτό το
σκοπό εξυπηρετούν: Να ξεκαθαρί-
σουν επιγραμματικά τη γραμμή του
κινήματος.

Η πρώτη επιστολή αναφέρεται
στο θέμα της ενότητας των αντι-
στασιακών οργανώσεων. Στις αρ-
χές του 1971 το ΠΑΜ (η μετωπική
αντιστασιακή οργάνωση του ΚΚΕ
εσ) ίδρυσε μαζί με τη «Δημοκρατι-
κή Άμυνα» και δυο δεξιές οργα-
νώσεις, τους «Ελευθέρους Έλλη-
νες» και τους «Υπερασπιστές της
Ελευθερίας», το ΕΣΑ (Εθνικό Συμ-
βούλιο Αντίστασης) που αργότερα
μετονομάστηκε σε ΕΑΣ (Εθνικό
Αντιστασιακό Συμβούλιο). Ο Αν-
δρέας Παπανδρέου είχε ήδη υπο-
γράψει με τον Αντώνη Μπριλλάκη
ως εκπρόσωπο του ΠΑΜ την 1η
Αυγούστου 1968 μια συμφωνία ό-
που περιγράφονταν οι κοινοί στό-
χοι: η ανατροπή της χούντας, η
απελευθέρωση των πολιτικών κρα-
τουμένων, η τιμωρία των δικτατό-
ρων, η θέση σε ισχύ του συντάγμα-
τος του 1952 και οι εκλογές για μια
συντακτική ενθousυνέλευση, στην
οποία θα πρέπει να λάβουν μέρος

όλα τα κόμματα χωρίς εξαίρεση.

Αυτή όμως η συμφωνία είχε παρα-
μείνει ουσιαστικά στα χαρτιά. Η
ίδια τύχη περίμενε και το ΕΑΣ.
Στους λόγους της αποτυχίας δεν
συμφωνούν οι πολιτικοί αναλυτές
της εποχής. Το βέβαιο είναι ότι
παιζόταν ένα παιχνίδι ηγεμονίας
μέσα στις επιδιωκόμενες συμμα-
χίες και με δεδομένη την ελάχιστη
ανάπτυξη της αντίστασης στο εσω-
τερικό της Ελλάδας, η τελική έκ-
βαση αυτού του παιχνιδιού κρινό-
ταν από χειρισμούς στις συνομι-
λίες κορυφής. Για το ΠΑΜ το
θέμα της ενότητας των αντιδικτα-
τορικών δυνάμεων ήταν κεντρικό,
γιατί δεν το θεωρούσε απλώς μέσο,
αλλά κύριο στόχο του αγώνα, εφό-
σον αυτή η ενότητα θα σήμαινε
ταυτόχρονα την πραγματοποίηση
των όρων της αποκατάστασης της
δημοκρατίας. Από την άλλη πλευ-
ρά, όπως γράφει ο Μ. Νικολινάκος
στο βιβλίο του «Αντίσταση και
Αντιπολίτευση, 1967-1974» «μέχρι
το τέλος του 1971 το ΠΑΚ πήρε πολύ

συγκεχυμένη θέση ως προς το ζήτημα
της ενότητας. Μόνο με το νέο ριζο-
σπαστικό πρόγραμμα του ΠΑΚ εξου-
δετερώθηκαν όλες οι δυνατότητες
μιας συνεργασίας με το ΠΑΜ, επειδή
δημοιουργήθηκαν ανυπέρβλητες διαφο-
ρές τόσο στη στοχοθέτηση όσο και
στη στρατηγική. Για το ΠΑΜ αντιδι-
κτατορικός αγώνας, αποκατάσταση
δημοκρατικών συνθηκών, αντίσταση
με πολιτικά μέσα. Για το ΠΑΚ απε-
λευθερωτικός αγώνας, σοσιαλιστική
και δημοκρατική Ελλάδα, δυναμική
αντίσταση».

Κεντρικό θέμα διαφωνίας την ε-
ποχή της συγκρότησης του ΕΑΣ
(αρχές 71) ήταν το ζήτημα του
χαρακτήρα της πρώτης μεταδικτα-
τορικής βουλήs. Αν δηλαδή θα
ήταν συντακτική εθousυνέλευση για
να αποφασίσει για το πολίτευμα
της χώρας, ή θα λειτουργούσε με
βάση το Σύνταγμα του '52 της βα-
σιλευμένης δημοκρατίας.

Αυτό που πρέπει να σημειώσει
κανείς είναι ότι λίγους μήνες πριν,
τον Ιούνιο του 1970, το ΠΑΚ έθετε

10 Δεκεμβρη 1972

Αγαπητέ μου Νίκο

Σ' ευχαριστώ για το τόσο ενδιαφέρον γράμμα σου. Με εντυπωσίασαν οι σκέψεις σου. Πιστεύω πως έχεις προβλέψει τις εξελίξεις σωστά. Για να ολοκληρωθεί η σκέψη σου πρέπει να απαντήσεις δυο ερωτήματα.

«Το κόμμα» για το οποίο μιλάς, θα ταυτιστεί ή όχι με τις θέσεις της Αντίστασης;

Αν ναι τι ρόλο θα παίζει εάν και όταν έρθει η χουντική ομαλότητα; Αν όχι - δηλαδή εάν δεν ταυτιστεί με την Αντίσταση - τι σχέση μπορούν να έχουν μαζί του οι αντιστασιακοί;

Γράψε μου τις σκέψεις σου.

Στο μεταξύ στείλε την αγάπη μου και τον θαυμασμό μου την Άσπα.

Με θερμούς αγωνιστικούς χαιρετισμούς
Ανδρέας Γ. Παπανδρέου

σαν όρο της ενότητας την τριμερή συμμετοχή αντιστασιακών οργανώσεων απ' όλους τους πολιτικούς χώρους, από τη Δεξιά, το Κέντρο και την Αριστερά. «Επειδή όμως η Δεξιά δεν είχε αντιστασιακές οργανώσεις που θα μπορούσαν να συμμετάσχουν σε ένα Εθνικό Συμβούλιο Αντιστάσεως κατά την πρόταση, το ΠΑΚ πρότεινε το σχηματισμένο προσωρινών συντονιστικών επιτροπών για συγκεκριμένες αντιστασιακές πράξεις». (Μ. Νικολινάκος, ό.π.). Μ' άλλα λόγια, το ΠΑΚ χρησιμοποίησε ακριβώς τα αντίθετα επιχειρήματα για να καταλήξει στο ίδιο συμπέρασμα: η ενότητα δεν ήταν δυνατή. Πολλοί έσπευσαν να διακρίνουν εδώ, εκτός από τις «ηγεμονιστικές φιλοδοξίες» του Α. Παπανδρέου και κάποιες φοβίες για τον κίνδυνο να στιγματιστεί ως συνεργάτης των κομμουνιστών. Τα ερωτήματα βέβαια θα παραμένουν, όσο η ιστορία του αντιδικτατορικού αγώνα θα περιορίζεται στις μυθοποιημένες και ωραιοποιητικές

περιγραφές των κομματικών εντύπων και όσο σημαντικότερα ντοκουμέντα της εποχής παραμένουν αδημοσίευτα.

Η αντίσταση και το κόμμα

Μια απ' τις βασικές διαφωνίες του ΠΑΚ προς το ΕΣΑ ήταν ότι επέμενε να περιοριστεί η συνεργασία στις αντιστασιακές οργανώσεις, ενώ το ΠΑΜ ήθελε να δεχτεί και τα κόμματα. Αυτή του η επιμονή είχε σχέση με τη συνολική στρατηγική του αντίληψη όπως διαμορφώθηκε στις αρχές του '72, δηλαδή στην αναγόρευση της «δυναμικής αντίστασης» σαν μόνου δρόμου για την πτώση της δικτατορίας. Είχε προηγηθεί, το Νοέμβριο του 1971 στη Βιέννη, το δεύτερο συνέδριο της Ένωσης Κέντρου στο εξωτερικό όπου δεν παρουσιάστηκε ο Α. Παπανδρέου. Περιορίστηκε να αναλύσει σε επιστολή τις

απόψεις του, που απορρίφθηκαν απ' την πλειοψηφία και επακολούθησε διάσπαση της Ένωσης Κέντρου. Ήταν φυσικό η γραμμή της ένοπλης σύγκρουσης να μην συμβιβάζεται με ένα παραδοσιακό αστικό κόμμα όσο ριζοσπαστικά στοιχεία κι αν είχε. Ο Α. Παπανδρέου όμως δε θέλησε να προχωρήσει στη δημιουργία άλλου κόμματος. Διατήρησε την κληρονομική θέση του εκπροσώπου της Ένωσης Κέντρου στο εξωτερικό, παρότι δεν έκφραζε τις απόψεις της πλειοψηφίας των στελεχών της.

Σ' αυτό το θέμα αναφέρεται η δεύτερη επιστολή. Ο Νίκος Μανδηλαράς είχε προτείνει ήδη στο Β' Συνέδριο φίλων του ΠΑΚ Δ. Γερμανίας τη δημιουργία ενός κόμματος αρχών σοσιαλιστικής κατεύθυνσης με τίτλο ΕΣΕΚ (Εργατική Σοσιαλιστική Ένωση Κέντρου). Η πρότασή του δεν συζητήθηκε καν μετά από παρέμβαση του Α. Τσοχατζόπουλου γιατί βρισκόταν «ε-

κτός πλαισίου». Τα (ρητορικά) ερωτήματα που θέτει ο Α. Παπανδρέου στον Μανδηλαρά εμπεριέχουν και τις απαντήσεις: το οποιοδήποτε κόμμα θα μπλέξει με την αναμενόμενη επιχείρηση «φιλελευθεροποίηση» (χουντική ομαλότητα), κι αν όχι δεν έχει νόημα. Βρίσκουμε εδώ συμπυκνωμένες τις «θέσεις αρχής» που καθοδηγούσαν τον Α. Παπανδρέου στην τελευταία περίοδο της δικτατορίας. Αυτές οι θέσεις τον προφύλαξαν βέβαια από ολισθήματα άλλων πολιτικών δυνάμεων που διέκριναν στη «φιλελευθεροποίηση» τη μεγάλη ευκαιρία, όμως οι ίδιες θέσεις από μόνες τους ήταν εξαιρετικά απόλυτες και στείρες: Ας θυμηθούμε ότι η πτώση της χούντας εκτιμήθηκε ως «αλλαγή νατοϊκής φρουράς» και χρειάστηκε ένα ολόκληρο χρονικό διάστημα για να κατανοήσει ο σημερινός πρωθυπουργός τι ακριβώς γινόταν στην Ελλάδα και να αποφασίσει να επιστρέψει.

Δ.Ψ.

10 Δεκεμβρη, 1972
Αγαπητέ μου Νίκο,
Σ' ευχαριστώ για το τόσο ενδιαφέρον γράμμα σου. Με εντυπωσίασαν οι σκέψεις σου. Πιστεύω πως έχεις προβλέψει τις εξελίξεις σωστά.
Για το «κόμμα» για το οποίο μιλάς, θα ταυτιστεί ή όχι με τις θέσεις της Αντίστασης; Αν ναι, τι ρόλο θα παίζει εάν και όταν έρθει η χουντική ομαλότητα; Αν όχι - δηλαδή εάν δεν ταυτιστεί με την Αντίσταση - τι σχέση μπορούν να έχουν μαζί του οι αντιστασιακοί; Γράψε μου τις σκέψεις σου. Στο μεταξύ στείλε την αγάπη μου και τον θαυμασμό μου την Άσπα.
Με θερμούς αγωνιστικούς χαιρετισμούς
Ανδρέας Γ. Παπανδρέου

Ο μεγάλος εκβιασμός

ΟΛΑ ΑΡΧΙΣΑΝ απροσδόκητα. Η Νατάσα του έβγαλε πρώτα τα γυαλιά... μετά το ρολόι... Δεν θυμόταν πώς βρέθηκε σ' αυτό το πολυτελές διαμέρισμα της Φιλοθέης. Ένωσε την ερεθιστική αναπνοή της να τον πλησιάζει... Η μόνη εικόνα που του ερχόταν στο μυαλό, ήταν ότι εκείνο το βράδυ στη δεξίωση της Σοβιετικής Πρεσβείας στο Παλαιό Ψυχικό γνώρισε την κατάξανθη Νατάσα... «Μαζί της ήταν και μια φίλη της» σκέφτηκε... αλλά δεν πρόλαβε να τελειώσει... γιατί αισθάνθηκε ένα δεύτερο κορμί να τον ζυγώνει από πίσω... Ναι!! ήταν η κοκκινομάλα φίλη της Νατάσα... η Ούρσουλα!!...

Έπρεπε να αντισταθεί. Ο αιφνιδιασμός όμως ήταν επιτυχής... εξάλλου είχε μείνει μόνο με τις κάλτσες... Οι συσχετισμοί ήταν δυσμενείς για κάθε αντίδραση... Ο πύρινος σωματικός κλοιός που 'χε σχηματιστεί πάνω στο μεγάλο κρεβάτι δεν άφηνε περιθώρια για καμιά άλλη επιλογή εκτός από το συμβιβασμό... Έτσι εκείνη τη νύχτα η ανανεωτική ηθική κολτούρα δύο εικοσάχρονων σοβιετικών κοριτσιών συναντήθηκε με το φλογερό ταπεραμένο ενός Έλληνα Ευρωκομμουνιστή... Μέσα στη χαύνωση της ερωτικής περιπέτειας ο διευθυντής της ΑΥΓΗΣ δεν αντιλήφθηκε τον ψηλό ξανθό τύπο που κρυμμένος διακριτικά φωτογράφιζε την παράξενη πολιτική συνεύρεση...

«Μπράβο Σεργκέι... έκανες πολύ καλά δουλειά...» είπε ο Ιγκόρ καθώς κοιτάζε τις φωτογραφίες και συμπλήρωσε με το παράξενο φλεγματικό χιούμορ της σοβιετικής νομενκλατούρας της τρίτης γενιάς «θα τις ζήλευε και το Πεντχάους...» Ο Σεργκέι χαμογέλασε ντροπαλά και είπε σεμνά «Η επιτυχία δεν οφείλεται τόσο σε μένα... όσο στην πίστη και την αφοσίωση των δύο συντροφισσών... στο πάθος και το ρεαλισμό που έδειξαν για την επιτυχία της αποστολής τους...» Ο Ιγκόρ ξανακοίταζε μέσα από τους χοντρούς φακούς των φινιέρων του τις φωτογραφίες «ίσως να έχεις και δίκιο...» μουρμούρισε, πέρνοντας μια βαθιά αναπνοή, με ύφος και φινέτσα ενός δύσκολου εμπειρογνώμονα. Και συμπλήρωσε με επαγγελματικό ενδιαφέρον «άφησέ τις να τις κοιτάξω καλύτερα...»

ΚΟΝΤΕΥΕ να ξημερώσει... Παρ' όλα αυτά στο γραφείο της διευθύνσης του Ριζοσπάστη το φως ήταν ακόμα αναμένο. Ο Γρηγόρης άναψε για μια ακόμα φορά την πίπα του. Τη δάγκωσε... Ήταν νευρικός. Τα πράγματα είναι άσχημα... όχι μόνο εξωτερικού αλλά ούτε δογματικό ΚΚΕ δεν μας λένε πια... άσε την ΑΥΓΗ... κάθε μέρα άρθρα και συνεντεύξεις για τον Γκορμπατσώφ έχει... ο δε Χαρίλαος αντιγράφει τους λόγους του Κύρκου... ή εν πάση περιπτώσει ο Κύρκος του Χαρίλαου... δεν ξέρω τι να πω πια...» είπε εκνευρισμένα. «Καλά το 'λεγα εγώ ότι είναι σαν την Λερναία Ύδρα, κόβεις δέκα κεφάλια βγαίνουν είκοσι...» συμπλήρωσε ο Τώνης. «Δεν αντέχω να ξαναβρεθούμε πάλι μαζί...» αναστέναζε γοερά η Ρούλα. Τελικά ο Νίκος, σαν πιο νέος, δεν κρατήθηκε. «Δυστυχώς, σύ-

ντροφοι... ας μην κρυβόμαστε... το κακό ξεκινάει από πολύ ψηλά... από τότε που χάσαμε τον σ. Μπρέζνιεφ... τα πράγματα αλλάζουν για μας...»

Ο Γρηγόρης σηκώθηκε. Δεν ήταν ώρα για μοιρολόγια. Τα ανήσυχα μάτια του πήραν τη γνωστή σκληρή λάμψη τους. Το σχέδιό του ήταν παράτολμο. Θα απαιτούσε θυσίες. Αλλά ήταν ο μόνος τρόπος για να γλιτώσει το κόμμα... έστω και προσωρινά...

Ο ΨΗΛΟΣ ΞΑΝΘΟΣ τύπος, πήρε το ασανσέρ από τον τρίτο όροφο της πολυκατοικίας της οδού Φιλίας 8 στη Φιλοθέη και κατέβηκε στο ισόγειο. Φορούσε μαύρα σκούρα γυαλιά. Στο δεξί χέρι, μαζί με τον κόκκινο χαρτοφύλακα κρατούσε και μια φωτογραφική μηχανή. Με γρήγορες κινήσεις κατευθύνθηκε στην παρκαρισμένη μπλε BMW στην πυλωτή. Τα διακριτικά των πινακίδων των αυτοκινήτου έγραφαν Δ.Σ.3795. Ο ξανθός σαρανταπεντάρης δεν ήταν άλλος από τον Σεργκέι Μποχάν... Η επίσημη ιδιότητά του... Α' Γραμματέας της Σοβιετικής πρεσβείας στην Αθή-

να... Το καλοκαιρινό πρωινό αεράκι τον έκανε να ανασάνει βαθιά... Καθώς όμως μπήκε στο αυτοκίνητο ένωσε το σκληρό σαρανταπεντάρι πάνω στον κρόταφό του... «Χαλάρωσε κύριε ταγματάρχα...» άκουσε να του λέει απειλητικά η σφυριχτή φωνή από πίσω του... και συνέχισε. «Βάλε μπρος ήσυχα ήσυχα και θα σε κατευθύνω εγώ...» Ο Σεργκέι ήξερε καλά ότι στη δουλειά του δεν συγχωρούνται λάθη. Ακολούθησε τις οδηγίες του... Όταν έφτασαν σ' ένα απόμερο δρομάκι της Εκάλης, ο τύπος με το σαρανταπεντάρι του 'κανε νόημα να σταματήσει δίπλα σε μια πεντακοσάρα HONTA εντούρο. Δεν είχε προλάβει να σταματήσει καλά καλά, όταν ένωσε ένα σκληρό χτύπημα στο πίσω μέρος του κρανίου του...

Είχε περάσει τουλάχιστον μια ώρα, όταν ο Σεργκέι Μποχάν ξαναβρήκε τις αισθήσεις του... Ο πρωινός συνεπιβάτης του είχε εξαφανιστεί... και μαζί του είχαν κάνει φτερά το κόκκινο ντοσιέ και η φωτογραφική μηχανή... Τα έγγραφα που είχε χάσει ήταν σημαντικά. Για τους ανθρώπους της

KGB τα λάθη είναι απαγορευμένα. Σ' αυτές τις περιπτώσεις ο κανόνας είναι ένας: δεν γυρίζεις ποτέ πίσω... Πηγαίνεις στην άλλη πλευρά... Ο Σεργκέι έβαλε γρήγορα μπρος την BMW και πήρε το δρόμο για τη Νέα Μάκρη... Ο τύπος με την πεντακοσάρα, όταν έφτασε στην Κηφισιά, έστριψε σ' ένα απόμερο στενάκι και σταμάτησε. Έβγαλε το κράνος και άφησε τη μηχανή. Προχώρησε με τα πόδια για το σταθμό... Τον άνθρωπο που μπήκε στον ηλεκτρικό και κρατούσε στα χέρια του ένα κόκκινο ντοσιέ και μια φωτογραφική μηχανή, πολλοί στην Ελλάδα θα μπορούσαν να αναγνωρίσουν, γιατί δεν ήταν άλλος από τον Αρατζαφέρη... τον Γιώργο Αρατζαφέρη...!! τον διάσημο Έλληνα ρεπόρτερ!!!

ΣΤΟ ΑΠΟΜΕΡΟ παγκάκι του Εθνικού κήπου, που ήταν χωμένο μέσα στις πυκνές φυλλωσιές των δέντρων συναντήθηκαν οι δύο αδυσώπητοι αντίπαλοι... Όταν είδε τις φωτογραφίες ο Γιάννης Μπανιάς δεν πίστευε... «Είναι χαλκευμένος» είπε σκληρά. Τότε ο Γρηγόρης Φαράκος αναγκάστηκε να του αποκαλύψει το σατανικό του σχέδιο... Χρησιμοποίησε ένα τυχοδιώκτη δημοσιογράφο, δίνοντάς του τις κατάλληλες πληροφορίες για να απουσιάσει το απόρρητο μουσικό από τον σταθμάρι της KGB στην Αθήνα... «Δυστυχώς, οι φωτογραφίες είναι αληθινές... έτσι εκβιάζαν τον διευθυντή της ΑΥΓΗΣ για να έχει φιλοσοβιετική και φιλοΚΚΕ στάση...» είπε ο Γρηγόρης. Ο Μπανιάς τις ξανακοίταζε... «Και τι θέλεις;» ρώτησε ξερά. «Να συνεχίσει η ΑΥΓΗ να μας λέει δογματικούς και να πάψει να δημοσιεύει λόγους του Γκορμπατσώφ...» απάντησε χωρίς περιστροφές ο Φαράκος και συνέχισε κυνικά «σου δίνω αυτές τις φωτογραφίες, γιατί εμείς οι δύο έχουμε συμφέρον για διαφορετικούς λόγους να μην θέλουμε να γίνει εκείνο που επιδιώκουν ο Χαρίλαος, ο Λεωνίδας και ο Ιγκόρ... δηλαδή να αλλάξετε όνομα και να συνεργαστούμε...»

Ο Μπανιάς ξανακοίταζε τις φωτογραφίες... Ένωθε τύψεις που τόσο καιρό θεωρούσε τον διευθυντή της ΑΥΓΗΣ πράκτορα των Σοβιετικών ενώ στην πραγματικότητα ήταν ένα θύμα τους... Με γρήγορο βήμα απομακρύνθηκε... Ήταν εξάλλου πολύ επικίνδυνο να κυκλοφορεί με τέτοιες φωτογραφίες στα απόμερα του εθνικού κήπου...

Ο ΓΙΩΡΓΟΣ ΑΡΑΤΖΑΦΕΡΗΣ τε-ντώθηκε στην πολυθρόνα και έκλεισε τα μάτια του... Η εξαφάνιση του Α' Γραμματέα της Σοβιετικής Πρεσβείας στην Αθήνα είχε βάλει τέλος στο όνειρο των ανένταχτων της αριστεράς για ένα νέο φορέα... Ένωθε στενοχωρημένος... και έτσι αιθόρμητα αναρωτήθηκε... «Μήπως είσαι ανένταχος;»

Παν. Παν

ΓΥΝΑΙΚΑ

Με λένε Δανάη, είμαι 19 χρονών κι ευτυχισμένη. Ευτυχισμένη, σε δυο απά-
λά χέρια, σε δύο τρυφερά μάτια, σ' ένα
γλυκό χαμόγελο. Αγάπη και κατανόη-
ση...
Τ' άλλα όλα μακρινός επιφύλαξης: «Τι
ωραίο γκομενάκι που 'σαι...!!!» Ένα τί-
ποτε γεμάτο «άντρες»: αδερφές ή τρα-
βεστί, (...μόδες), καμάκια ή βιαστές
(...ανθρωπάκια). Μόνο η γυναίκα υπάρ-
χει πάντα ακέραιη, ανώτερη, τέλεια.
ΓΥΝΑΙΚΑ, λατρεύω την τέλεια καρδιά
και το υπέροχο σώμα σου. Αν θες,
γράψε μου εδώ τη διεύθυνσή σου...
για τη Δανάη

ΔΥΟ ΑΓΓΕΛΙΕΣ

- 1) Η γλυκιά, ελαφρά μυωπική, ύπαρξη
που με βρήκε μικρό για την ηλικία της
να ξέρει ότι αν δεν ξαναπάρει τηλέφω-
νο δεν θα της επιτραπεί να πάρει φτηνό
αυτοκίνητο (τώρα με τον Μητσότακη).
- 2) Για ένα Ιβσέλιδο Fanfine (μικρό
περιοδικό) στείλτε ότι θέλετε σε δια-
στάσεις 13x19.

Ηρακλής Ρενιέρης
Κύπρου 17-19
162-32 Βύρωνα

ΖΗΤΩ ΝΕΕΣ

Είμαι 21 χρονών και θέλω να μου
γράψουν νέες πολιτικοποιημένες και
ενταγμένες στην Αριστερά για συζήτη-
ση, συντροφιά και αγάπη.
Η διεύθυνσή μου:

Κ. Δημητριάδης
Χρυσίου 33 15773
5ος όροφος
Ζωγράφου
ΑΘΗΝΑ

Ο ΠΟΙΗΤΗΣ

Ο ποιητής κλαίει
μπροστά απ' την εικόνα του
εαυτού του
Έχει δαμάσει αυτό που λέμε
Αλήθεια.

Και ψάχνει όταν νυχτώνει.
Γίνεται να τον βρουν;

Όποιος ή όποια ενδιαφέρεται για συνε-
ργασία, για έκδοση ποιημάτων. Ας μου
γράψει:

Σπύρος Ρώτσικας
Θεοφράστου 16-12134
Περιστερί

★ 60 ΧΡΟΝΙΑ ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ

«ΘΥΛΕ Σ' ΑΓΑΠΩ ΘΥΛΕ ΕΙΣΑΙ Ο
ΕΝΑΣ»

Είναι Παρασκευή 10 Μάη. Την Δευτέ-
ρα αρχίζω τις εξετάσεις με αρχαία. Δεν
έχω ιδέα! Βρίσκομαι μ' ένα βιβλίο
μπροστά μου, αλλά δεν το διαβάζω, το
χαζεύω. Μ' απασχολεί κάτι. Θέλω να
χαλάσω το δεσμό μου με τη Σόνια.
Αγαπώ την «κολλητή της» τη Βάνα.
Πως θα το πω στην Σόνια για το
«χάλασμα». Μάλλον μ' αγαπά πολύ,
αλλά χωρίς τη Βάνα δεν μπορώ. Θυμι-
ζει λίγο μελό η ιστορία, λίγο Νίκο
Ξανθόπουλο, αλλά δυστυχώς έτσι είναι.
Και το άλλο που το βάσεις;
Πάλι το ΚΚΕ εσωτ. θα στηρίζουμε!
Τους «γράφουμε» μας «γράφουνε» αλλά
πάλι μαζί. Ως τότε;

Λάμπρος

«Παραμένω εν πλήρη συγχύση αθώς»

★ ΜΗΝΥΜΑ ΜΙΣΟΥΣ

Σε γνώρισα ένα απόγευμα
Την εποχή του λύκου
Η απόλυτη σιγουριά σου
Σε έκανε να με φτύσεις κατάμουτρα
Και η αδυναμία μου (η ασχήμια μου)
Μ' έκανε να σκύψω το κεφάλι
ΟΡΚΙΣΤΗΚΑ ΕΚΔΙΚΗΣΗ
Μοναδική λύτρωση η εκδίκηση
Γι' αυτό νιώθω λυτρωμένος τώρα.
Γλυκιά μου «τσιχλίτσα» φύγε όσο είναι
καιρός (αρκετά πλήρως)

Ο εραστής σου

★ ΣΗΜΑΔΙΑ ΥΠΑΡΞΗΣ

Είμαι 18 χρονών δεν έχω τίποτα το
διαφορετικό ή το αποκρουστικό. Κοινό
μυαλό και τίποτα εξωπραγματικό. Αν
ενδιαφέρεσαι η ευκαιρία είναι μοναδι-
κή. Μη διστάσεις η εικόνα της αγγέ-
λιας είναι αληθινή και όχι αυταπάτη.
Είναι κάτι το αγνό και το ανόθευτο σε
ένα κόσμο σάπιο σε έναν κόσμο προβά-
των. Αν θέλεις να ξεράσεις μαζί μου
πάνω σε αυτό το βόθρο στείλε σημάδια
υπαρξης.

Χρυσστομίδης Μάκης
Αργυρουπόλεως 28
Πτολεμαΐδα 50200

ΜΕ ΣΚΟΠΟ ΤΟ ΓΑΜΟ

Νέος 26 χρόνων, κακός, δύστροπος
και άσχημος και κοντός, ζητά γνωριμία
με νέας περίπου ίδιας ηλικίας (καλή
ανεκτική και προπαντός ωραία και όχι
κοντή) για τη δημιουργία σχέσης με
σκοπό το γάμο. Γράψτε Τ.Θ. 720 60 —
163 10 ΗΛΙΟΥΠΟΛΗ για.

Μ.Σ.

★ ΑΝΕΠΙΔΟΤΟ ΜΗΝΥΜΑ

Τούτο δω το μήνυμα δεν είναι ρομαντι-
κό, δεν είναι λυπημένο.

Τούτο δω το μήνυμα δεν είναι μέσα σε
μπουκάκι σε ξεχασμένη ακτή.

Τούτο δω το μήνυμα δεν είναι πρόσωπο
στη φαντασία μου.

Τούτο δω το μήνυμα δεν καταχωρείται
στις διαμαρτυρίες για «εκδημοκρατι-
σμό των Ενόπλων Δυνάμεων».

Τούτο δω το μήνυμα είναι ανεπίδοτο.

Δεν ζητά να ξυπνήσει συνειδήσεις.

Δεν καταγγέλλει, δεν αγανακτεί.

Δεν πυροβολεί τους αιτίους.

Φωνάζει απλά στις μήμες
πρόσφατων καλών καιρών

στις αιθούσες του Πανεπιστημίου Ιωαν-
νίνων:

«Θυμάστε την αίθουσα 7; Τις καταλή-
ψεις;

Τις δίκες και τις καταδίκες; Έκτορα,
Θωμά, Φάνη, Σταμάτη, Βασίλη, Μάκη,
Στράτο, Γιώργο, Καλλιόπη, Ρίτσα,
κλπ.,

Κώστα, «Ντοκ», «Τσιφ» κλπ.
Θυμάστε; Εγώ είμαι εδώ. Το ξέρετε.

Εκατόν ενενήντα πέντε, και νύχτωσε...
Επιτέλους απαντήστε. Απαντήστε!!!»

ΣΤΡ. (ΤΘ) ΤΗΘ Ο Δράκος!!!

★ ΑΠΟΓΡΑΦΗ

Περνώ μεσ' απ' τις μέρες σαν εικόνα
Το σώμα μου στο παρελθόν,
η σκέψη μου δικάστηκε ερήμην.
Μιλώ σαν μελλοθάνατος, ή κάτι τέτοιο.
Κι όμως, ας ήμουν σίγουρος
ότι η εικόνα δεν είναι πράξη,
ότι η ομορφιά δεν είναι λύση.
Ας μπορούσα να πιστέψω
ότι νικήθηκα, χωρίς να εξαντληθώ.
Γιατί το καλοκαίρι έρχεται,
και το δίχως άλλο
κάποιοι τόννοι άμμου θα με θάψουν
στο βωμό της μοναξιάς αγωνίας μου.
Γιατί το καλοκαίρι έρχεται
κι η φωνή μου θα λιώνει
σαν παγωτό που περιμένει
να δροσίσει και να εξαντληθεί.

Ν.Χ.

Θεσσαλονίκη

★ ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ

στην Κάλια
Πολιορκώ
Τις Συμπληγάδες σου.
Αναρώνω
Στον υδράργυρο
Του θερμόμετρου σου
Σε προσδοκώ
κρυμμένος στους Δελφούς
Εκεί που τελούσαν
τα Μυστήρια

Μας έπλυναν
Μας κρέμασαν το Βράδυ
Να στεγνώσουμε
Εκείνο που έπασσε βροχή
Καραγεώργης Θωμάς
Κομποθέλας 2, Ανάληψη
546 43 Θεσ/νίκη

★ ΣΕ ΣΕΝΑ

Όταν μετράς,
ένα φιλή κι ένα χάδι σου λείπουν
—που ήταν να σου δώσουν
κι αρνήθηκαν—
Μια ζωή θα σου λείπει πάντα
όταν κάνεις το μέτρημα.

Μιχάλης, Παπαδάκης,
— Δάνδολος
Κων/νου Κριάρη 55 —
Ρέθυμνο — Κρήτης

★ ΓΙΑ ΕΝΑ ΚΟΡΙΤΣΑΚΙ

Όσο κι αν προσπαθώ
δεν μπορώ ποτέ να σε ξεχάσω
όσο και να το επιδιώξεις
ποτέ δεν θα εγκαταλείψεις
το τελευταίο θρανίο της ρουτίνας μας...
πάντα σ' αυτό
θα σχεδιάζω τη διαφυγή μας.
Ίσως ψεύτικα, ίσως και μίζερα
θα σπάμε την ανία...
μικρά περιστέρια —εσύ κι εγώ—
κρυφά θα φτερουγάμε
έξω από τα ηλιθία χαμόγελα των φίλων
(;) μας...
ίσως να σ' αγαπώ πολύ
κι ας μην το ομολογήσω ποτέ
σε θέλω να μείνεις για πάντα
το μικρό κοριτσάκι
που κλαίει μοναχό του
που ενθουσιωδώς απελπισμένο
ψηφίζει Π.Σ.Κ. και Κ.Κ.Ε....

Εραστής της μίζερίας
Α. ΚΜ.
ΠΑΤΡΑ

★ Σ' ΑΓΑΠΩ

Οι ουτοπίες μένουν πάντα έτσι
κούφιας ελπίδες για ένα αύριο
που δεν έρθει ποτέ
είναι ανώφελο να σπαταλάς
τις πιο πολύτιμες επιλογές σου
σε απραγμάτωτα όνειρα
δεν αξίζει να δίνεις στην αδιαφορία.
είναι κακό να πλάθεις πύργους στα
σύννεφα
και ας τους έχεις τυλίξει με την πιο
όμορφη ομίχλη.
Αλλά εγώ...
ξέρω πως δεν θα μου δώσεις τίποτα
αλλά σ' αγαπώ τώρα όπως και χτες
σ' αγαπώ όχι γι' αυτό που είσαι
αλλά γι' αυτό που με κάνεις να είμαι.
(Για τη Γιάννα)

★ ΑΙΩΝΙΑ ΕΥΧΗ

Ένα αντίο στην αγάπη πούφυγε
και μια παράκληση στο σύμπαν
να μου την φέρει πίσω
πιο καθαρή, πιο δυνατή
κάπου στο μέλλον.

Αντρέας

★ ΣΤΟ ΓΥΡΙΣΜΟ ΑΠΟ ΑΛΛΟΝΗΣΟ

Λοιπόν, καταδυόμενη στη σιωπή σου
Αφροδίτη της μελαγχολικής παρα-
λίας...

η ζωή σε κερδίζει ή σε χάνει;
Σαββίδης Δημήτρης
Ευμένους 4 Χαριλάου
Θεσ/νίκη

★ ΣΤΙΓΜΕΣ ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΥ

Προσκυκλική φωτισμένη ένωση
βάρκα που χαριεντίζεται από ναζι
διάχυτος ο ερωτισμός,
χάδια, φιλήματα, χορός, παιγνίδια.
Παιδιά στροβιλισμένα στο όνειρο
μοναξιά πανδαισίας
εξωτερικευμένη ιδιαιτερότητα.
Μπροστά η σιγουριά που παγώνει
στα μάτια σου, ο έρωτας τρομάζει
Πάντα σου ήθελες να μ' αγαπήσεις
αλλά ποτέ δεν το κατάφερες.

Μαγιάτικη βραδιά
στο Παλαί ντε Σπορ
Ελένη
Αμπελόκηποι Αθήνα

★ ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ RANXEROX

Φανατική ακροάτρια και (λίγο) νο-
σταλγός των επεισοδιακών εκπομπών
και τραγουδιών που έκαναν οι RAN-
XEROX (όχι ο γνωστός ήρωας του
κόμικς αλλά το περίεργο συγκρότημα
που απ' αυτόν προφανώς δανείστηκαν
τ' όνομά τους) για το θρυλικό RADIO
PROLETARIA της Ρώμης, διάβασα τε-
λευταία ότι πρόκειται να μπουκ για
ηχογράφηση σε στούντιο των Αθηνών.
Μπράβο παιδιά. Επιτέλους. Εν τω μετα-
ξύ εγώ «με κομμένη την ανάσα» θα
περιμένω.

Λούμπα

ΑΠΑΝΤΗΣΗ

Για «κάποια κοπελιά από ΒΑΤΙΚΑ»
Η διεύθυνσή μου:

Κ.Α.
Διδυμοτείχου 2
Ηράκλειο 71307

ΣΤΗΝ ΚΩΨΗ

Βρίσκομαι πάνω στην κόψη του ξυραφιού και φοβάμαι να πέσω σε κάποια από τις δυο μεριές. Το θέλω όμως πολύ, αν και με βολεύει ίσως, να βρίσκομαι εδώ πάνω. Αλλά είναι βασανιστικό πραγματικά να βρίσκομαι εδώ και να μην διαλέγω μια μεριά για να ηρεμήσω επιτέλους. Είναι βαθιά ριζωμένη η ιδέα μέσα μου και δεν φεύγει, δεν μ' αφήνει να βρω την ισορροπία μου, να μην είμαι μια ζωή «σαλταρισμένη».

Αν και κάποια άλλη μ' ακούει τώρα και είναι κι αυτή σε μια τέτοια κατάσταση ή πιο συγκεκριμένη, μια και εγώ γράφω κάπως αόριστα, ας γράψει στον «Σχολιαστή» ζητώντας επικριτώνια με την Χ, Ψ.

Πάτρα
Υ.Γ. Θα 'ταν προτιμότερο, και γι' αυτήν και για μένα «αυτή» που θα γράψει να 'ναι από Θεσσαλονίκη ή Πάτρα.

★ ΟΠΟΙΑ ΣΥΜΦΩΝΕΙ

Όποια κοπέλα συμφωνεί με τα παρακάτω λόγια, ας μου γράψει.

Ινγκμαρ Μπέργκμαν: «Είναι παράλογο να ζει κανείς σ' αυτόν τον κόσμο, αλλά είναι ακόμη πιο παράλογο να τον γεμίζει με καινούρια θύματα και το πιο παράλογο απ' όλα είναι να πιστεύει πως θα ζήσουν καλύτερα από μας».

Ράινερ Μαρία Ρίλκε: «Η μοναξιά δεν είναι κάτι που μπορούμε ελεύθερα να το πάρουμε ή να τ' αφήσουμε. Είμαστε μόνοι. Πόσο καλύτερα θάταν αν καταλαβαίναμε πως είμαστε μόνοι».

Άνχελ Γκανιβέτ: «Αν μου ανέθεταν ν' αναμορφώσω ένα έθνος, χωρίς δισταγμό θα προσπαθούσα πριν απ' όλα ν' αναμορφώσω τις σχέσεις του άντρα με τη γυναίκα. Γρήγορα τότε θ' αναμορφωνόταν η οικογένεια, η κοινωνία, το έθνος».

Φίλιππος Πολίτης
Σμόλικα 13
10443
ΑΘΗΝΑ

★ ΔΙΕΞΟΔΟΣ

(για την μικρή Γερμανίδα; 12-4-1985)

Και τώρα από που το ξανασκέπτομαι, μου φαίνεται εντελώς παράλογο... —οι παραλογισμοί γεννούν τις τύψεις—

Πώς, έτσι απλά κι αναίτια απωλέσαμε μια τόσο γοητευτική προοπτική.

Η αντίληψη και σκίρτημα απορίας ύστερα η εντύπωση

Κατακλυσμός περιέργειας, μα συ δεν κατορθώνεις να επιβληθείς,

τρελέ ονειροπόλε, να επιβληθείς κάποτε στην εμπειρία,

ώσπου —αίφνης— εχάθη και τούτη η γοητευτική προοπτική

και απέμειναν το άλγος της υποκειμενικότητάς μου

κι η ωραία μουσική του παρελθόντος ήταν πράγματι, μια γοητευτική διέξοδος.

Εγώ,

όταν (ομοίως) δεν μπορούσα να κάνω αλλιώς

★ ΕΠΕΙΓΟΝ

Σ' ένα ξανθό μανάρι που δεν θα καταλάβει:

—Κοίτα να κάνεις καμιά βόλτα απ' τη Σχολή. Μεσημεράκι. Έλα να πούμε μπύρες απέναντι.

Φιλάκια στη μύτη
Μια κουπάτη

ΕΠΕΙΓΟΝ

Γέννησαν κι οι δυο μου γάτες υχέδον μαζί. Διαθέτω 3 γατάκια χρώματος ερυθρού. Γατάκια αρτιμελή. Γατάκια από σπίτι.

τηλ. 9414 - 728
Λένα Παναγιωτοπούλου

★ ΑΓΑΠΗ

Προς Α.Κ.

Κάποτε...

πάλευα να πνίξω στις πολλές φωνές και στα γέλια

τις επικινδύνες σκέψεις του θανάτου.

Κάποτε...

πίστευα πως η μόνη λύτρωση από τη μοναξιά

είναι κάποια αγκαλιά — καταφύγιο για να ξεχνιέμαι.

Κάποτε...

η ζωή μου ήταν βαρύ φορτίο γιατί είχε ασχημηνει από τα τόσα αδιέξοδα.

Κάποτε... ίσως και τώρα... ίσως και αύριο...

μπορεί να δω, να δεις, κάποιο πρωί πως δε χρειάζεται «κρύπτη» για να κρυφτούμε.

Αλίμονό μας αν στρουθοκαμηλίσουμε και μεις...

Συνέχισε κι εσύ να ψάχνεις — και να: η μυστική διέξοδος!

Ομοιοπαθητικός
Ελένη Χ.
Θεσσαλονίκη.

Υ.Γ. Και μην ξεχνάς το μυστικό μας όπλο: την αγάπη.

★ ΕΛΕΥΘΕΡΗ

Σε σκέφτομαι κάπου κάπου, ξέρεις. Τις ανοιξιάτικες νύχτες κάτω απ' τα φανάρια του δρόμου.

Βλέποντας το μενεξεδιό αποτύπωμα των χρωμάτων του λιογέρματος:

πάνω απ' τον τάφο του Καζαντζάκη.

Ακούγοντας ήχους τζαζ, και τη Janis να τραγουδάει

«Ελευθερία σημαίνει να μην έχεις τίποτα

πια να χάσεις»

Είμαι ελεύθερη λοιπόν, χωρίς ενδοιασμούς.

Πού ξέρεις, αν ποτέ ξαναβρεθούμε, τυχαία, ίσως,

φερθούμε «φυσιολογικά», όπως νιώθουμε

χωρίς άλλους θεατρινισμούς.

Από μια φοιτήτρια ιατρικής εν Ηρακλείοις για ένα νομομαθή που παίζει

τάβλι με τον μπαμπά του σε κάποιο μπαλκόνι.

Ηράκλειο

★ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ '78

ΑΘΗΝΑ '85

Φωτογραφίες μακρινές που συνθέτουν την έλλειψή σου.

Έχοι μοναξιάς μέσ' απ' το σκοτάδι που εκπέμπει ένα κερί,

Περιπαθές στροβίλισμα εικόνων μαγικών μες στο μυαλό μου.

Να σ' αγαπώ πέρα απ' την ηχώ των λέξεων που δεν μπορούν

να επαναληφθούν πια για μας.

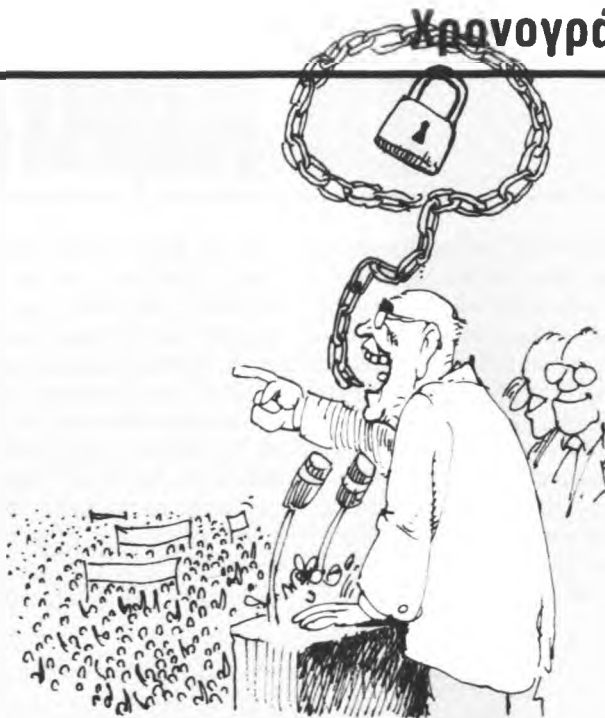
για κάποιο μαντολίνο
Κοσμάς

Υ.Γ.: Χωρίς προειδοποίηση οι φίλοι μας χαθήκαν

μέσ' των καιρών τις στράτες του χρόνου τους λαβυρινθούς

τα ίχνη τους σβυστήκανε για πάντα φουρτουνιασμένα πέλαια

ξεπλυναν τις μνήμες που πλανιόνταν.

Για μια σημαία πλαστική, για μία κόρνα

Χρόνια στα γήπεδα οι Κυριακές. Οι πιτσιρικάδες στη γωνία του πέταλου να ουρλιάζουν με σημαίες και κόρνες κι οι άλλοι απέναντι όλο χαμόγελο και ρε τους άτιμους φωνή που τη βγάζουν και τι θα ήταν η ομάδα χωρίς αυτούς ένα τίποτα κι οι γυναίκες στο σπίτι να περιμένουν και δεν είναι κατάσταση αυτή δεν πάει άλλο η ζωή μας στα δύο. Όσπου ανακαλύψανε την πολιτική και το πρόβλημα λύθηκε.

Και να οι οικογένειες σε απαρτία να γεμίζουν τις πλατείες και τα μεγάφωνα να γεμίζουν τ' αυτιά μας. Και δώστου για να τη βρούμε, «ο ήλιος ο πράσινος ο ήλιος π' ανατέλλει» «μύρισε θυμάρι και βασιλικό, λάμπει ο Μητροστάκης μες στον ουρανό». Κυκλοφορούν πολλές πολιτιστικές προτάσεις βλέπετε. Καργάραμε κι η βάρκα γέρνει... Και μετά όλο και κάποιος να ξεμπουκάρει στο μπαλκόνι και να βγάξει λόγο, ίσα για να κόψει τα συνθήματα. Αλλά οι από κάτω απτόητοι. Αυτός — αυτός είν' αρχηγός και ου-ου-ου ο άλλος και θα σας σκίσουμε. Μέθεξη κατά πως δηλώνει κι ο Λαλιώτης...

Και στο ημίχρονο των συγκεντρώσεων βίντεο στα εκλογικά κέντρα και πηγαδάκια, και σιγά τώρα, σηκωθήκανε τα αγγούρια να πηδήξουν τους περβολάρηδες, και αχ καλέ ο Σημίτης, αλλά μπροστά στον Αντρέα κανείς δεν μετράει, πάντως κι ο Κύρκος καλός είναι, και πού να βλέπατε το Γέρο, αυτός παιδί μου ήταν άλλο πράγμα, ενώ ο άλλος, τι να σου κάνει κι η Σώγιερ άμα δεν τραβάει ο άνθρωπος.

Οι γείτονες συναντιούνται στα φανάρια κορνάροντας, και πού θα πάτε απόψε, εδώ πιο κάτω έχει εγκαίνια το εκλογικό μας κέντρο, α, κι εμείς σε εγκαίνια πάμε αλλά στη Βάρη, έχει και κοκορέτσι πρώτης μιλάει κι ο Τζουμάκας που τα λέει καλά, ε, είπαμε να το συνδυάσουμε, να ξεβγούμε και λίγο...

Άσε πια οι υπογραφές! Κάποιος περιέργως ξεφούρνισε ότι τα γραπτά μένουν όπως λέγανε και οι παλιοί, αυτοί κάτι θα ξέρανε, γερά κόκκαλα βλέπεις, κι όλοι βρεθήκανε με ένα BIC στο χέρι να υπογράφουνε. Και να οι δεκατρείς παραθεριστές αυτού του Σαββατοκύριακου στην Αγιά Μαρίνα της Αίγινας που συνιστούν το ΚΚΕ Εσωτερικού, να οι εικοσιεννέα πελάτες του μπαρ «Όασις» στα Άνω Λιόσια που στηρίζουν την αλλαγή, να και οι είκοσι πεπειραμένοι αναγνώστες εφημερίδων που αναφωνούν «Εμπρός Λαέ τώρα ΚΚΕ».

Γι' αυτό, όσο είναι ακόμα καιρός, πάρτε το απόφαση. Το ανενταχτιλίκι δεν συμφέρει. Όλο νευρώσεις και κατάλοιπα είναι. Βάλτε λοιπόν μυαλό και αλλάξτε πορεία. «Οι καιροί ου μενετοί» που λέει και ο Σαρτζετάκης. Στο κάτω κάτω της γραφής, τη σημερινή ημέρα, γιατί ζούμε, αν όχι για μια σημαία πλαστική, για μία κόρνα.

Κ.Σ. Σβείκος

ΓΑΤΑΚΙΑ

Τα φέρνουμε στο σπίτι σας στην Αθήνα. Τα κρατάμε ώσπου να γυρίσετε από διακοπές τηλ. 0295-52080.

ΧΩΡΙΑΤΙΚΑ

ΟΙ ΑΠΑΤΗΜΕΝΟΙ ΤΗΣ ΑΛΛΑΓΗΣ

ΔΕΝ ΠΕΡΑΣΕ απαρατήρητη η διατύπωση του Ανδρέα Παπανδρέου στην προεκλογική συνέντευξή του στους «Τάιμς της Νέας Υόρκης» σύμφωνα με την οποία το όραμα του ΠΑΣΟΚ είναι «λίγος σοσιαλισμός — όχι όμως του Μαρξ, αλλά της εποχής του Μαρξ, των ρομαντικών σοσιαλιστών». Και ο γιος του Πρωθυπουργού, ο Νίκος, διευκρίνισε ότι ο πατέρας του εννοεί τα «μοντέλα» του Φουριέ και του Σαιν Σιμόν. Πολλοί

2. Ο Σαιν Σιμόν απευθύνεται στους πλούσιους για να τους προσελκύσει στις ιδέες του, επιμένοντας ότι δεν βρίσκονται σε αντίθεση με τα συμφέροντά τους δεδομένου ότι μια βελτίωση της τύχης των φτωχών δεν είναι δυνατή παρά με τη βοήθεια μέσων που εγγυώνται στην πλούσια τάξη αύξηση των τέρψεων της ζωής. Φτάνει μάλιστα μέχρι του σημείου ν' απευθυνθεί και προς την Ιερά Συμμαχία εν ονόματι του Χριστιανισμού και

έσπευσαν να υποτιμήσουν αυτές τις δηλώσεις, κι άλλοι τις ερμήνευσαν σαν απλή φιλοφρονητική «πάσα» του κ. Παπανδρέου προς το γιο του που ασχολείται με παρόμοιο θέμα στη διατριβή του. Όμως για ένα κόμμα που έχει ιδιαίτερη ευαισθησία στο ποια ακριβώς «πρόσωπα» απ' το Πάνθεον του σοσιαλισμού αναγνωρίζει (θυμηθείτε την περίφημη «εγκύκλιο Τζουμάκα») αυτή η τοποθέτηση πρέπει να θεωρηθεί ότι είναι αποτέλεσμα βαθιάς ανάλυσης και τελικής επιλογής.

Πράγματι, αν ανατρέξουμε στις θεωρίες των δύο γάλλων ουτοπικών σοσιαλιστών μπορούμε να βρούμε πολλές αντιστοιχίες με την πασοκική πολιτική φιλοσοφία:

1. Η βασική ιδέα της διδασκαλίας του Σαν Σιμόν είναι ότι κύριο έργο της κοινωνίας πρέπει να είναι η ανάπτυξη της παραγωγής του πλούτου (αυτό που θα λέγαμε σήμερα παραγωγικότητα). Επομένως οι εργοστασιάρχες, οι τεχνικοί, οι εργάτες, οι τεχνίτες, οι τραπεζίτες και οι έμποροι είναι σημαντικότερη κοινωνική ομάδα απ' τους ευγενείς και τον κλήρο (που στην περίπτωση μας θα μπορούσαμε να τους ονομάσουμε παρασιτικούς ή μεσάζοντες).

της ζητά να φροντίσει για τους φτωχούς. Παρόμοια το ΠΑΣΟΚ φαίνεται να συνδέει την «προκοπή της χώρας» απ' τη στάση των κεφαλαιούχων και κάνει απεγνωσμένες εκκλήσεις να σταματήσουν την επενδυτική αποχή. Απευθύνεται μάλιστα στον Σύνδεσμο Βιομηχάνων για να ζητήσει την αρωγή του.

3. Σε όραμα του Σαιν Σιμόν και των οπαδών του οφείλεται το σχέδιο της τομής του ισθμού του Παναμά και του Σουέζ. Εδώ, με υπερφάνεια θα μπορούσε να αντιπαραβάλει κανείς το όραμα της εκτροπής του Αχελώου.

Εκεί όμως που αποδεικνύεται ότι οι κλασικοί έχουν προβλέψει για όλα είναι στο κείμενο του Κάρολου Φουριέ: «Αναλυτικός πίνακας του κερατώματος». Είναι γνωστό ότι μια μεγάλη μερίδα υποστηρικτών ή αντιπάλων του ΠΑΣΟΚ αποτιμά την πολιτική του με βάση τη λογιστική «τι μας υποσχέθηκε, τι έκανε, πού μας παραπλάνησε». Σ' αυτό το προφητικό κείμενο του Φουριέ, που μόνο αποσπάσματα του δημοσιεύουμε, ελπίζουμε όλοι οι απατημένοι της Αλλαγής να αναγνωρίσουν τη δική του ο καθένας περίπτωση.

Α.Ψ.

Επίδοχος κερατάς είναι αυτός που, πολύ πριν απ' το γάμο, φοβάται την κοινή τύχη, βασανίζει το μυαλό του για να την αποφύγει κι υποφέρει για το κακό πριν πραγματικά το δοκιμάσει. Ο καθένας προαισθάνεται πως οι δυσπιστίες δε θα χρησιμεύουν παρά να τον παραπλανήσουν στην εκλογή μιας συζύγου και να επιταχύνουν, από υπερβολική προφύλαξη, το ενδεχόμενο που φοβάται.

Ανοιχτομάτης ή πονηρός κερατάς είναι ένας παμπόνηρος που, ξέροντας όλες τις πονηριές του έρωτα κι οσφραινόμενος τους εραστές, κάνει επιδέξιους ελιγμούς για να τους παραπλανήσει. Αποκτάει αξιόλογα πλεονεκτήματα απέναντί τους, μα όπως ο ικανότερος στρατηγός δοκιμάζει στο τέλος αναποδιές που ανατρέπουν τα σχέδιά του έτσι κι αυτός υποτάσσεται στο τέλος στο κοινό πεπρωμένο. Τουλάχιστον αν είναι κερατάς δεν είναι και τόσο πολύ.

Μοιρολάτρης ή καρτερικός κερατάς είναι αυτός που μην έχοντας προσωπικά μέσα για να συγκρατήσει τη γυναίκα του υποτάσσεται στα κελεύσματα του Θεού και καταφεύγει στη δικαιοσύνη και στο καθήκον, θεωρώντας πως η γυναίκα του θα 'ταν πολύ ένοχη αν τον απατούσε: πράγμα που δεν παραλείπει.

Προπαγανδιστής κερατάς είναι αυτός που τραγουδάει τις γλύκες του σπινικού παρακινώντας τον καθένα να πάρει γυναίκα και θρητώντας για τη δυστυχία αυτών που βραδύνουν ν' απολαύσουν όπως αυτός... και με τι; με το κεράτωμα. Σε ποιον πλέκει τα εγκώμιά του για το γάμο; Πολύ συχνά σ' αυτόν που του τα φοράει...

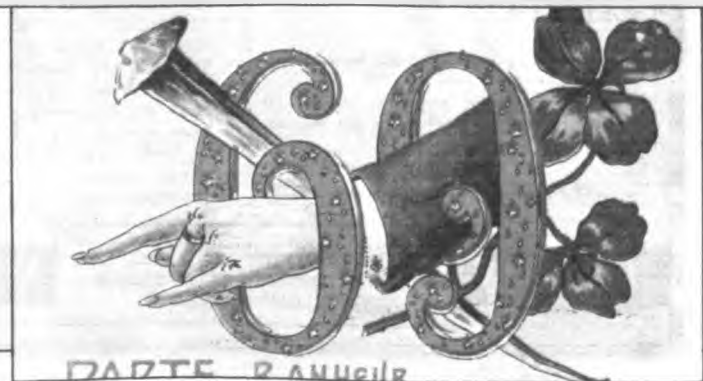
Συμπαθής κερατάς είναι αυτός που αφοσιώνεται στους εραστές της γυναίκας του, κάνοντάς τους στενούς του φίλους. Βλέπουμε τέτοιους που, όταν η κυρία είναι κακόκεφη και τσακωμένη με τον εραστή της να πηγαίνει να τον βρει και να του λέει: «Δε σας βλέπουμε πια, είμαστε καταλυπημένοι: δεν ξέρω τι έχει η γυναίκα μας, ελάτε, λοιπόν, να μας δείτε λίγο, αυτό θα την ευχαριστήσει».

Ανεκτικός ή παραβλεψίας είναι αυτός που, βλέποντας έναν εραστή εγκαταστημένο σπίτι του, συμπεριφέρεται σαν ευγενικός άνθρωπος που θέλει να περιοιχηθεί τους καλεσμένους του, περιορίζεται απέναντι στην κυρία σε μυστικές επιπλήξεις και φέρεται στον εραστή, όπως και στους άλλους, μ' αυτή την τέλεια ισότητα που συμβουλεύει η φιλοσοφία.

Αισιόδοξος ή εύθυμος κερατάς είναι αυτός που τα βλέπει όλα ρόδινα, διασκεδάει με τις ραδιουργίες της γυναίκας του, πίνει στην υγεία των κερατάδων και καταφέρνει να διασκεδάει εκεί όπου οι άλλοι τραβάνε τούφες τα μαλλιά τους. Δεν είναι άραγες ο πιο συνετός;

Χαϊδεμένος ή ανταμειβόμενος κερατάς είναι αυτός που κάτι υποπτεύεται, μα η γυναίκα του τον χαϊδεύει, τον φροντίζει και τον καλωπίζει τόσο πολύ, που οι υποψίες του όπως κι οι κατηγορίες του ξεχνιούνται σαν τον χαϊδεύει κάτω απ' το πηγούνι.

Ταπεινός ή με τρόπους κερατάς είναι ένας βλάκας που δεν εκδικείται παρά μόνο σαν έχει λόγους και χωρίς να παραβαίνει τους κανόνες της ευγένειας. Ένας τέτοιος βρίσκοντας τη γυναίκα του μ' έναν ευγενή στο κρεβάτι του λέει: «Είναι πάρα πολύ κακό, κύριε, δε θα το πίστευα ποτέ αυτό από έναν άνθρωπο σαν και σας». Καθισμένος σε μια πολυθρόνα αραδιάζει μερικούς λόγους της ίδιας βαρύτητας. Ο εραστής, ενοχλημένος απ' την αποστροφή, σηκώνεται με την πουκαμίσσα και του λέει: «Κύριε, χίλιες συγνώμες αν σας ενοχλώ, αλλά καθόσαστε πάνω στο σάβρακό μου». Ο σύζυγος

Απ' τον Σαιν Σιμόν στον Τζουμάκα

Αναλυτικός πίνακας του κερατώματος

σηκώνεται και λέει πολύ ευγενικά: «Ε, λοιπόν! κύριε, δεν το έβλεπα, πάρτε το σώβρακό σας». Και συνεχίζει τις συνετές νουθεσίες του.

Μυστικιστής ή ψευτοευλαβούμενος κερατάς είναι αυτός που, για ν' αποφύγει τον κίνδυνο, πλαισιώνει τη γυναίκα του με παπάδες κι άγιους ανθρώπους αφήνοντας να γλιστράει ανάμεσά τους, κάποιος ταρτούφος, κάποιος ακόλαστος που του τα φυτεύει στο κεφάλι «προς μεγαλυτέραν δόξα του θεού».

Απειλητικός κερατάς είναι αυτός που ανακατώνει το κύρος της Δικαιοσύνης, ξεσηκώνει το κοινό, προκαλεί ένα φοβερό σκάνταλο, απειλεί βιαιοπραγίες και δεν καταφέρνει παρά να εκτεθεί στο γενικό καγχασμό που θ' απέφυγε ακολουθώντας τη σοφή συμβουλή της Σόζι, που λέει στους φίλους του Αμφιτρώνα: «Σε τέτοιες υποθέσεις το πιο φρόνιμο είναι να μη λες τίποτα».

Κερασφόρος ή απελπισμένος κερατάς είναι ο Ζωρζ Νταντέν του Μολιέρου, που δοκιμάζει όλες τις δυστυχίες που μπορεί να φανταστεί κανείς και εξαπατημένος, καταστρεμμένος, αδικημένος, καταπροσβλημένος από τη γυναίκα του, βρίσκει στο γάμο ένα μέσο για να πάει κατευθείαν στον παράδεισο, περνώντας το καθαρήριό του σε τούτον δω τον κόσμο.

Σημαιοφόρος κερατάς είναι ένας άξεστος, που παντρεμένος με μια ωραία γυναίκα, προκαλεί με την ευπιστία του, τη βλακεία του και τη τσιγκουνιά του τις επιθέσεις των εραστών, και προκαλεί μια βροχή από κέρατα πάνω στο κεφάλι του. Στην εμφάνισή του, το καθετί αντιλαλεί τη λέξη κέρατα, και το κοινό, ονομάζοντάς τον επί κεφαλής των κερατάδων, τον προβιβάζει στην τάξη του σημαιοφόρου.

Γυναικοκρατούμενος κερατάς είναι αυτός που μεριμνά για το νοικοκυριό ενώ η γυναίκα του πηγαίνει να διασκεδάσει. Αναλαμβάνει δουλειές που προορίζονται για τις γυναίκες, υποδέχεται και περιποιείται τους ιππότες που έρχονται να πάρουν την κυρία και τακτοποιεί τα πάντα κατά την απουσία της για να της κάνει το σπίτι ευχάριστο στην επιστροφή της. Είναι στον περίπατο με την κυρία. Αυτή περπατάει μπροστά με τον εραστή κι αυτός ακολουθεί κρατώντας το γυναικείο σακίδιο απ' το να χέρι και το σκυλάκι απ' τ' άλλο, λιγότερο φορτωμένος ωστόσο στα χέρια παρά στο μέτωπο.

Μεταθανάτιος ή των δυο κόσμων κερατάς είναι αυτός που η γυναίκα του κάνει παιδιά δέκα ως δώδεκα μήνες μετά το θάνατό του. Ο νόμος του τα κατακυρώνει αν και δεν μπορεί να 'ναι ο πατέρας, κι αναγνωρίζεται από δω κερατάς των δυο κόσμων ή κερατάς σ' αυτή και στην άλλη ζωή, γιατί αφού του 'χε φορέσει τα κέρατα σε τούτη τη ζωή, του φυτεύουν κι άλλα πάνω στο φέρετρό του. Αυτό το είδος είναι αντίθετο με τον υποψήφιο κερατά, μια κι ο ένας είναι πριν κι ο άλλος μετά το γάμο. Καλούνται αυτεπάγγελτα ν' ανοίξουν και να κλείσουν την πορεία της πομπής. Στον αριθμό αυτό περιλαμβάνονται ακόμα αυτοί που πεθαίνουν μ' ένα σφοδρό έρωτα, εκλιπαρώντας τη χήρα τους να μείνει στην αγαμία, κι έχοντας ένα φόβο απιστίας που δεν περιμένει καν το θάνατό τους για να πραγματοποιηθεί.

Μικροπρεπής κερατάς ή έκτρωμα είναι αυτός που, από μερικές υποψίες, διαβλέπει στο μέλλον αυτό που δεν είναι μελλοντικό: το κεράτωμα. Προειδοποιεί τη γυναίκα του για ορισμένες εμφανίσεις που το κοινό θα μπορούσε να σχολιάσει του δίνει τις πιο

καθησυχαστικές απαντήσεις, επιμένει όμως, ξαναθυμίζει τον κίνδυνο σκάνταλου και κακαρισμάτων βγάζει τα συμπεράσματά του απ' αυτά για να δώσει με κάθε ευκαιρία τις καλές συμβουλές του, που η κυρία δεν παραλείπει ν' αποδεχτεί για να τον κάνει να 'χει επαναπαυμένο το κεφάλι του και το μέτωπο καλά στολισμένο.

Φιλάνθρωπος ή αδελφικός κερατάς είναι αυτός που θεωρεί τους ανθρώπους σα μια οικογένεια αδελφών που ανάμεσά τους όλα τ' αγαθά είναι κοινά· γιατί τρέφει από ανεκτικότητα ένα τσούρμιο παιδιών που, με τ' όνομά του, ανήκουν στους γείτονες και συμπολίτες του, παιδιά που το κοινό ονοματίζει τους διάφορους πατεράδες· τα ονοματά τους είναι άλλωστε γραμμένα στα πρόσωπα των παιδιών. Αυτό δεν τον εμποδίζει να 'χει για όλα την ίδια αγάπη, αληθινό υπόδειγμα της φιλανθρωπίας, της αδελφοσύνης, της ισότητος και των δημοκρατικών αρετών.

Βιτουόζος κερατάς είναι αυτός που, παθιασμένος για κάποιο κλάδο της επιστήμης ή τέχνης νιώθει συμπάθεια για όλους τους αρχιμάστορες της τέχνης. Αν είναι μελομανής, φτάνει να του παίξει κάποιος ένα σκοπό τσαμπούνιας για να γίνει απ' τους ευνοούμενους του και να εισχωρήσει κοντά στη γυναίκα του, που της συσταίνει θερμά τους εραστές απ' την άποψη της τέχνης, ενώ αυτή τους υποδέχεται κάτω από συνθήκες λίγο διαφορετικές.

Ταχυδακτυλογρημένος κερατάς είναι αυτός που η γυναίκα του, που 'μεινε έγκυος κατά την απουσία του, κάνει κρυφά ένα παιδί με την κάλυψη ενός ταξιδιού κι ενός κατάλληλου γιατρού που επινοεί την κατάλληλη στιγμή τις κατάλληλες αρρώστιες για ν' αναβάλει το γυρισμό. Ένας τέτοιος κερατάς δεν αποδέχεται ούτε γνωρίζει το παιδί· αν το αποδεχόταν θα 'μπαινε στην τάξη των φιλάνθρωπων. Αλλά διαφεύγει το βασικό κίνδυνο: αποφεύγει το παιδί και δεν κρατάει παρά τα κέρατα που κοστίζουν λιγότερο· γίνεται ένας ταχυδακτυλογρημένος κερατάς.

Θαύματος κερατάς είναι αυτός που η γυναίκα του έπειτα από μια μακρόχρονη στειρότητα, συναντάει έναν πιο καπάτσο απ' τον άντρα της και μένει έγκυος προς μεγάλη έκπληξη όλου του κόσμου. Το αποδίδει σε κάποια εννιάμερα η σε τάμα στην καλή Παναγιά ή ακόμα σε κάποιο ταξίδι σ' ιαματικές πηγές, όπου θα 'χε βρει περισσότερα από ένα είδος γονιμοποιημένα μέσα. Στο μεταξύ, ο καθένας έρχεται να συγχαρεί το σύζυγο χωρίς να του τα λέει ολ' αυτά που σκέφτεται γι' αυτόν ο κόσμος· αυτός, απ' την πλευρά του, διστάζει όπως ο άγιος Ιωσήφ και δεν ξέρει καθόλου αν πρέπει να γελάσει ή να θυμώσει: «δεν μπορεί να μου φύγει η έγκοινα»· άρα είναι κερατάς θαύματος κι ο βλαστός του είναι παιδί ευλογίας.

Εκ του νόμου κερατάς είναι αυτός που η γυναίκα του κάνει ένα παιδί ολοφάνερης λαθρεμπορίας, όπως ένα μιγάδα, τεταρτόμικτο ή οκτάμικτο. Η απάτη είναι αναμφισβήτητη· οι τύποι όμως τηρήθηκαν κι ο νόμος κατακυρώνει στο σύζυγο αυτό το παιδί, αν κι από άλλο γένος είτε απ' το χρώμα του, είτε από μια φυσιογνωμία που ξεχωρίζει ξεκάθαρα απ' αυτή των άλλων παιδιών και θυμίζει φτυστό κάποιον γνωστό της κυρίας. Το παιδί δεν παύει ν' ανήκει στο σύζυγο σύμφωνα με την ωραία αρχή «Is pater est quem nuptiae demonstrant» αρχή που αποτελεί την προστασία του κερατώματος.

(Απόσπασμα από τον τόμο: Κάρολος Φουριέ, *Προς την ελευθερία στον έρωτα, μετάφραση Μανόλης Δρίβας, εκδόσεις Ουτοπία, Αθήνα 1981*).

στής.

Μπροστά στο δίλημμα του κλάματος ή του γέλιου προτιμείστε το γέλιο, σας κάνει πιο όμορφους.

Γελώντας, με κάθε σοβαρότητα
Αλέξανδρος Βόλος

Αγάπες και λουλούδια — μέρος 2ον

(Συνοπτικά + Υστερικά)

Πολύ αναποφάσιμο περιοδικό δείχνετε τώρα τελευταία —γιατί;— Σελ. 3: Τα ΚΑΠΗ δεν είναι η γενιά των καταλήψεων (άρθρα για συγκρούσεις αριστέρων αναρχικών) (σημειώσατε 2) Εδώ και τώρα). Μεγάλε, Αθάνατε Ιωάννου — Τελικά πολύ σοβαρά έχετε πάρει τους καραγκιόζηδες της πολιτικής μας. — Και με τον διάβολο — Στο: «αγαπώ τον αθλητισμό και προσπαθώ» δεν δόθηκε όσο πρέπει προσοχή στην πολιτικοποίηση συνθημάτων όμως: «Γαμιέται η φάρα του Κατσιφάρα. — Έτσι γαμιάει η Βουλγαρία κλπ.» — Στοιχείο πρόσφορο αναλύσεων δέον να αποτελέσει και η άνοδος των Τροτσκιστών σε πρώτη δύναμη στον χώρο των κομμάτων του 0-1%.

Παρόλα αυτά ο Πουλικάκος θα μου λείψει για ένα μήνα (πολύ θα γούσταρα να έπαιζα μαζί του τίποτα κρουστά «όχι από αρκοδοτόμαρο»). Για τα γεγονότα του Χημείου: αρνούμαι να μιλήσω για να μην καπηλευτώ κάποια κατάσταση που δεν ήμουν ανακατεμένος όσο θάπρεπε. — Τον χώρο πάντως καλά θάναι να τον βλέπετε σαν χαράκωμα και όχι σαν γυμναστήριο — Σακκά και Οικονο-

μάκη: Ο Κώστας Γιαννουλόπουλος έκανε ένα λάθος. Συμφωνείτε να τον συγχωρήσουμε αν του χρόνου μας φέρει την Diamanda Gallas;

Σας σκέφτομαι
Ηρακλής Ρενιέρης
Κύπρου 17-19
Βύρωνα

Νυχτοκοράκια και μπούφοι

Αγαπητοί Σχολιαστές

Δεν ήθελα να συνεχίσω αυτήν την άγονη συζήτηση γύρω από το θέμα της κακοποιήσεως της γλώσσας αλλά μου φάνηκε πολύ προκλητικό το «Φωνητικό γραφείο» κάποιου Αντονις Λαμπιδίς (αν και στην αρχή κατάλαβα «φουντούκι γράφει»! ίσως μόνο ένα φουντούκι μπορεί να γραφεί έτσι).

Αυτός ο κύριος λοιπόν που παντού βλέπει το τέρας της ολιγαρχίας να κατασπαράσσει τους πάντες και τα πάντα, είναι τελικά υπέρ της λατινοποίησης του Ελληνικού αλφάβητου, γιατί τότε μόνον θα... σπάση τα δεσμά της ολιγαρχίας (εύχομαι ταχείαν ιασιν!)

Και αρχίζει λοιπόν: «Κάλι μου Σχολιαστές... διάφωνο καθέτα κι οριζοντία με τον τεός (ίσως εννοεί τον... Καραμανλή εδώ) ΚΕ νιν(ι) του Ταχυδρόμου (πολύ διαφήμιση σ' αυτό το περιοδικό λοιπόν!)

Αναφέρει μετά κάποια δάσια, ψίλη, περισπόμενη. Αν εννοεί τις ονομασίες των πνευμάτων και τόνων, που δεν μπόρεσε ποτέ να μάθει — αν πήγε ποτέ στο σχολείο — τον πληροφορώ ότι ονομάζονται πάντοτε έτσι κι όσο

βιαιώς προσπαθούν να τα επιβάλλουν Ν.Δ. και ΠΑΣΟΚΕΣ θα υπάρχουν πάντοτε οι άνθρωποι που σέβονται την γλώσσα και θα χρησιμοποιούν τους τόνους και τα πνεύματα, διότι όπως και να το κάνουμε αυτή είναι η Ελληνική!

Συνεχίζει ο κύριος αυτός γράφωντας και άλλα φαιδρά «δίσμιρος», «άλι» (άλ-λοι) — αλί και τρισαλί μας! λαοπρόβλιτι (λαοπρόβλητη) — πιστεύω σύντομα λαοαπόβλητη — «Αλλαγίς» — «διστιχο λαό» «ολιγαρχία αφτι» κλπ...

Ευτυχώς λοιπόν που αρχίσαμε να ξεστραβωνόμαστε μετά την κατατοπιστική επιστολή του κ. Λαμπιδίς για να φροντίσουμε να απαλλαγούμε εκτός από την «Αλλαγή» και από την ολιγαρχία των τόνων...

Λοιπόν, αυτά και πολλά άλλα ανεχθήκατε να δημοσιεύσετε στο προηγούμενο (26ον) φύλλο σας κ. Σχολιαστές και πιστεύω ότι όσοι έχουν καταπιασθεί με την ανάγνωσή του θα αγωνιούν ακόμα να βγάλουν κάποιο νόημα. Όμως τα «νυχτοκοράκια» μπορούν και κράζουν και την ημέρα, οι μπούφοι όμως παραμένουν μπούφοι νύχτα και μέρα!

Είπαμε όμως τόνα ας πούμε και τ' άλλο.

Κυρ' Μήτσε: το νέφος εκτός απ' τα βλαχάδερά το φέρνουν και τα «λαμπιδία»...

Ακολουθήστε τον αν νομίζετε!
Βοιθήστε (...βυθήστε) κε στις.

X.

Υ.Σ.

I. Συγγνώμη αλλά το αγοράζω πάλι το περιοδικό. Βλέπεις, έναν φίλο σου που ξαφνικά... φαλάκρωσε δεν τον παρατάς όσο αποκρουστικός κι αν σου είναι, τον αποδέχεσαι με την κρυφή ελπίδα ότι κάποτε θα του ξαναφυτρώσουν οι τρίχες.

II. Θεωρώ άδικη μεταχείριση την δημοσίευσή του α' γράμματός μου σε μονοτονική γραφή και σε διαφορετική ορθογραφία απ' αυτήν που σας έγραψα εγώ (και είχα μάθει μετά πολλών βασάνων στα μαθηματικά μου χρόνια). Και αυτό, επειδή την επιστολή του κ. Σπ. Κουτρούλη την δημοσιεύετε σε πολυτονική γραφή (επ' ευκαιρία τον συγχαίρω και για το περιεχόμενο της επιστολής του και για τους τόνους...)

Ολίγος σεβασμός στις επιθυμίες των αναγνωστών σας!

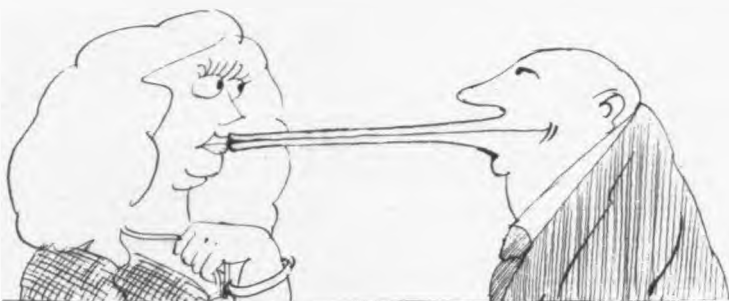

IX και (προεκλογικές) ιστορίες δι' αγρίους...

Η προεκλογική μπαλκονο-λογία σχετικά με το πρόβλημα της κατάργησης των δασμών και της εισφοράς για τα Ι.Χ. έφερε στην επιφάνεια τη σχεδόν καθολική αποδοχή του συστήματος κυκλοφορίας που βασίζεται στο Ι.Χ. και την αυτοκίνηση από το υπαρκτό πολιτικό φάσμα. Εμείς σαν οικολόγοι δεν επισημαίνουμε μόνο την έλλειψη οδικής υποδομής και ασφάλειας για τη σημερινή κυκλοφορία — ή για αυτήν που θα προκύψει στο κοντινό μέλλον με ή χωρίς τα «μέτρα» της Νέας Δημοκρατίας. Ούτε μόνο αναφερόμαστε στις βανασότητες εναντίον του δομημένου και φυσικού περιβάλλοντος, που θα επέλθουν αναπόφευκτα εξαιτίας της διεύρυνσης του οδικού δικτύου, ούτε μόνο στις τεράστιες θυσίες που θα πληρώσει ο φορολογούμενος λαός ή στα κέρδη που θα τσεπώσουν οι εργολάβοι—καλοθελητές της ανάπτυξης.

Αυτό που κύρια θέλουμε να υπογραμμίσουμε, είναι η υπεροχή ενός άλλου συστήματος κυκλοφορίας, που είναι πραγματικά σε θέση να εξασφαλίσει ταχύτερη διακίνηση, λιγότερη ρύπανση, λιγότερους θορύβους, μεγαλύτερη άνεση επικοινωνίας στους ανθρώπους, μικρότερο κοινωνικό και οικονομικό κόστος: Ενός συστήματος που θα βασίζεται στα μέσα μαζικής μεταφοράς για μεγάλες αποστάσεις, στη δυνατότητα ποδηλασίας για μικρότερες, στον περιορισμό των υπόλοιπων οχημάτων σε αυστηρά καθορισμένους οδικούς άξονες. Υποστηρίζοντας το δικαίωμα των ανθρώπων να κυκλοφορούν όχι μόνο πάνω στις ρόδες αλλά και πάνω στα πόδια τους, και μάλιστα να κυκλοφορούν μέσα σε συνθήκες ηρεμίας, καθαριότητας και πολιτισμού, πιστεύουμε ότι συμβάλουμε στην «ποιότητα ζωής» πολύ περισσότερο από τους ποικιλώνυμους εισαγωγείς αυτού του όρου στο πολιτικό λεξιλόγιο της χώρας.

Θεμελιακή Αντιπολίτευση
Αναπαύσεως 7
Αθήνα — 11636
τηλ.: 3247240

Το Χέυζελ η Αθαμάννα

ΚΡΙΜΑ. Το σύνθημα που δονούσε πριν λίγες βδομάδες τις αγνές παναθηναϊκές καρδιές «Βρυξέλλες, Βρυξέλλες, έρχονται οι βαζέλες!», δεν έμελλε να γίνει ποτέ πραγματικότητα. Οι ντόπιοι χουλιγκάνοι — οπαδοί του ΠΑΟ έχασαν μια μεγάλη ευκαιρία ν' αναμετρηθούν με τους πιο σκληροτράχηλους ξένους ομολόγους τους και να διαπιστώσουν πόσο μετράνε τα κότσια τους σε διεθνές επίπεδο...

Ας μην απογοητεύονται όμως. Το μέλλον μπορεί και να τους επιφυλάσσει καλές ευκαιρίες για επίδειξη ισχύος και αυταπάρνησης για την ομάδα. Αν και στον τόπο μας δεν σπανίζουν πια οι δυνατότητες για μια «καλή» εκτόνωση. Πριν από τρεις Κυριακές μόλις είχαμε ένα θαυμάσιο παράδειγμα με τη σύρραξη στην ιστορική Αθαμάννα δυο μπλοκ οπαδών: του — ακόμη πιο ιστορικού — Ολυμπιακού και του ΠΑΟΚ — που τώρα «γράφει ιστορία». Τα πούλμαν με τα οποία επέστρεφαν σταμάτησαν κατά τύχη στο ίδιο μέρος για κατούρημα κι ανεφοδιασμό. Συντομότατα ο χώρος μετασηματίστηκε σε πεδίο μάχης με πολλά θύματα εκατέρωθεν να ψάχνουν για νοσοκομείο. Λεπτομέρεια: εκείνη την ημέρα ο Ολυμπιακός έπαιζε στη Λάρισα κι ο ΠΑΟΚ στην Αθήνα, έλειπε δηλαδή κάποια προφανής αιτία προστριβής. Ήταν μια κλασική περίπτωση ξεκαθαρίσματος λογαριασμών από το παρελθόν — με υποθήκες για το μέλλον... — και δεν χρειάστηκε παρά κάποια ασημαντη αφορμή για ν' αναμοχλευτούν τα «φιλάθλα πάθη».

Αλλά αν εδώ δεν χρειάζεται πια να φταίει ο διαιτητής για να γίνεται χαμός κι έχουμε περάσει σε ανώτερο επίπεδο οργάνωσης και πάλης μεταξύ των πιο «θερμόαιμων» οπαδών των μεγάλων ομάδων, αλλού βρίσκονται ακόμη στο πρώτο στάδιο. Οι κινέζοι «χούλιγκανς» τα έκαναν λέει γυαλιά-καρφιά γιατί η εθνική τους ομάδα έχασε από αυτήν του Χονγκ-Κονγκ 2-1. Όσοι υπαίτιοι πιάστηκαν από την αστυνομία απειλούνται με θανατική (!) καταδίκη, μια απόφαση που και πολλοί άλλοι θα ζήλευαν σαν το πιο πρόσφορο μέσο «εξυγίανσης»...

Δεν είναι μόνο ο διεφθαρμένος καπιταλισμός της Δύσης, λοιπόν, που παράγει τη βία στα γήπεδα, σύμφωνα με την εκδοχή της Πράβδας. Προ ημερών πάλι διαβάσαμε στις εφημερίδες ότι στην Ουγγαρία 8 άτομα συνελήφθησαν και 1 καταζητείται για επεισόδια που προκάλεσαν την 1η του Ιούνη στη Βουδαπέστη μετά από κάποιο αγώνα. Σημαντική λεπτομέρεια: οι ούγγροι «χούλιγκανς» φώναζαν συνθήματα υπέρ της Λίβερπουλ μια μέρα ακριβώς μετά τη σφαγή του Χέυζελ! Παραλογισμός; Ομαδική παράκρουση; Ή μήπως πρόκειται πάλι για «ξένο δάκτυλο» και «σατανικές συκοφαντίες» της γνωστής αντιδραστικής προπαγάνδας;

Ας σοβαρευτούμε λίγο. Η αναλογία των κρουσμάτων δεν αφήνει περιθώρια παρά για μια μονάχα επισήμανση. Ότι και σ' αυτόν τον τομέα το ανατολικό κοινωνικό μοντέλο απλώς αναπαράγει τα δυτικά πρότυπα και μάλιστα με αρκετή διαφορά φάσης. Κι έτσι οι κατά τόπους ιθύνοντες είναι ανυπόφορα κοινότυποι στις συνταγές που προτείνουν για την αντιμετώπιση της κατάστασης — με προεξάρχοντα βέβαια τα κατασταλτικά μέτρα — και στην έμφαση για την ανάγκη της διαφύλαξης με κάθε τιμήμα του «αθλητικού ιδεώδους» της «ευγενούς άμιλλας» και άλλων παρόμοιων ηχηρών ιδεολογημάτων.

Ας γίνω πιο σαφής. Δεν είμαι απ' αυτούς που θρήνησαν για την «τραγωδία» του Χέυζελ (πολύ περισσότερο για την «τραγωδία» (;) του ποδοσφαίρου!) παρά την αναμφισβήτητη τραγικότη-

τα των συνθηκών θανάτου των θυμάτων. Αλλά αν παιζόταν κάποια τραγωδία εκείνες τις μέρες αυτή ήταν σίγουρα η εξόντωση των Παλαιστινίων πολλά χιλιόμετρα μακριά από τα ευαίσθητα ευρωπαϊκά όμματα, τα τόσο επιλεκτικά στη θέαση της γύρω τους πραγματικότητα όπως για πολλοστή φορά αποδείχτηκε. Δεν είμαι απ' αυτούς που διαρρηγγυναν αγανακτισμένοι τα ιμάτιά τους επειδή έγινε ο αγώνας και μεταδόθηκε απ' όλες σχεδόν τις τηλεοράσεις του κόσμου σαν να μη συνέβαινε τίποτα. Αντίθετα, νομίζω ότι και η διεξαγωγή και η μετάδοσή του αντικατοπτρίζουν με τον πιο αναντίρρητο τρόπο το κοινό «φιλάθλο αίσθημα».

Ίσως βέβαια αρκετοί να εξοργίστηκαν όχι γι' αυτά τα ίδια τα γεγονότα και τη μοιραία κατάληξη τους αλλά γιατί κάποιοι τους χάλασαν όλη τη γιορτινή ατμόσφαιρα, όλη την αϊγλή του θεσμού ενός «τελικού», όλη την κρυφή γοητεία ενός ακήρυχτου πολέμου, μιας άγριας σύγκρουσης που έπρεπε να μείνει ως το τέλος συγκαλυμμένη και συμβολική, χωρίς να πάρει σάρκα και οστά στην πιο ολοκληρωμένη και γενικευμένη της μορφή, ποδοπατώντας τις σάρκες και τσακίζοντας τα οστά. Ναι, αυτή η απρόσμενη εξέλιξη έφερε σ' όλους αμηχανία γιατί βγήκαν στο προσκήνιο σ' όλο το αποτρόπαιο μεγαλείο τους τυφλά πάθη και μίσση με εθνικιστική χροιά που έπρεπε να κυριαρχούν στο υποσυνείδητο μόνο έτσι ώστε να μη χρειάζεται κανείς ούτε να τα εκλογικεύσει ούτε να πρέπει να τα αιτιολογήσει. Τι ωραία που θα ήταν αν το θέαμα δεν είχε εκτραπεί, αν όλ' αυτά τα θορυβώδη συναισθήματα για τον αντίπαλο και η δίψα για την εξουδετέρωσή του έμεναν γι' άλλη μια φορά καμουφλαρισμένα και υφέρποντα, εκφερόμενα μονάχα σε επίπεδο συνθημάτων και ιαχών;

Αν σας τρομάζουν αυτές οι σκέψεις αναρωτηθείτε για το πώς και το γιατί, αλλά πάντως παραδεχτείτε το: η «περίπτωση Χέυζελ» είναι ένα οριακό παράδειγμα απ' όλες τις πλευρές.

—Από την πλευρά της βίας που πήρε διαστάσεις πρωτοφανείς για διεθνείς αναμετρήσεις τέτοιου επιπέδου.

—Από την πλευρά της συμπεριφοράς των «φιλάθλων» του Χέυζελ, που, αφού έγινε ό,τι έγινε, κάθισαν απτόητοι να δουν το ματς, απαιτώντας την ολοκλήρωση του θεάματος οπωσδήποτε.

—Από την πλευρά των παικτών, που φάνηκε ανάγλυφα το πόσο άβουλα υποκείμενα είναι, εγκλωβισμένα εντελώς στις όποιες επιταγές της ποδοσφαιρικής βιομηχανίας και στους ρόλους που αυτή τους έχει αναθέσει.

—Από την πλευρά των τηλεθεατών, που κατανάλωσαν το θέαμα στις αναπαιτικές τους πολυθρόνες — εξοργισμένοι ίσως γιατί «αφήνουν τους αλήτες να κάνουν έκτροπα» αλλά πάντως αθεράπευτοι καταναλωτές.

—Από την πλευρά τέλος των υψηλά ισταμένων που, παίρνοντας τις γνωστές αποφάσεις, έδειξαν έμπρακτα το υποκριτικό τους ταλέντο όταν αναφέρονται στα «καθαρά» «αθλητικά ιδανικά» και το «ανθρωπιστικό μήνυμα της άμιλλας στους στιβους της ειρήνης». Αυτό που τους ενόχλησε βέβαια κύρια είναι η ρωγμή που άνοιξε το ίδιο το συμβάν στις θεωρίες τους, το ότι η επιθετικότητα του φανατισμένου πλήθους που καταναλώνει το θέαμα κάθε Κυριακή ξεπέρασε τα ανεκτά —και επιθυμητά μέχρις ενός σημείου— όρια, το ότι οι ανεξέλεγκτες διαστάσεις που πήρε έβαλαν σε αμφισβήτηση τα θεμέλια του ίδιου του θεάματος. Χώρια τη σοβαρή οικονομική ζημιά για το κύκλωμα των

και
τα
μυαλά
στα
κάγκελα

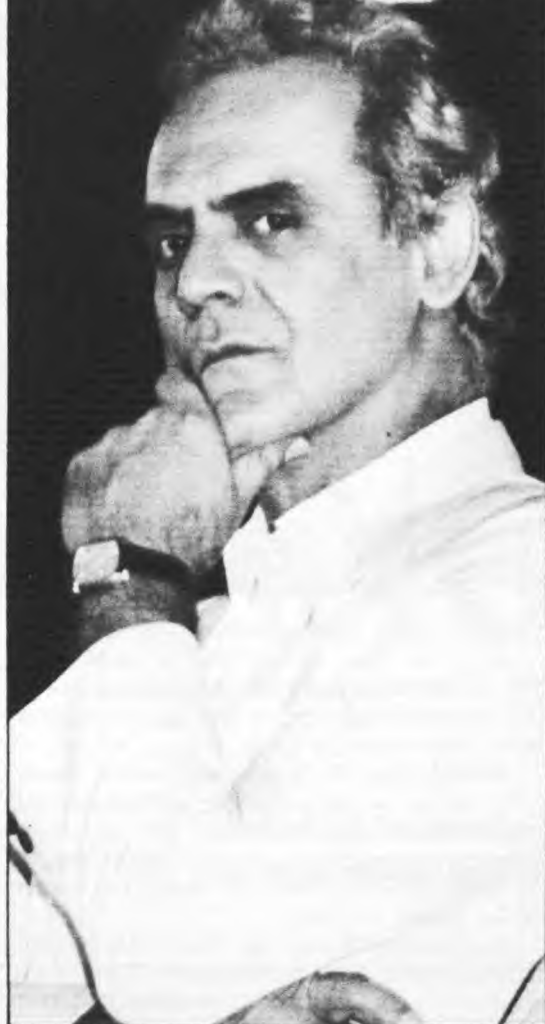
ποδοσφαιρικών μπίζνες από τις αναγκαίες κυρώσεις, που είναι απαραίτητο να επιβληθούν για να δοθεί μια εικόνα απονομής δικαιοσύνης και αποκατάστασης της διασαλευμένης ισορροπίας στην ανήσυχη κοινή γνώμη.

Φυσικά τώρα όλοι ανιχνεύουν κάποια κοινωνικά αίτια, οι επαγγελματίες ανθρωποβοσκοί τύπου Φίλια θάχουν σίγουρα και προτάσεις ικανές να θεραπεύσουν τα συμπτώματα, και το κακό θα εξορκιστεί δεόντως. Έτσι κι αλλιώς τι άλλο μπορεί να γίνει;

Συμπέρασμα: Κυρίες και κύριοι ξεχάστε το Χέυζελ. Είναι προς το συμφέρον όλων σας!

Αντρέας Γιολάσης

ΟΝΙΑ
ΠΑΣΟΚ

Χωρίς εκπλήξεις

Η νέα οικονομική πολιτική του ΠΑΣΟΚ

Η χάραξη της οικονομικής πολιτικής που θα εφαρμόσει η νέα κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ κατά τη «δεύτερη τετραετία» θα διαφεύσει κατά πάσα πιθανότητα όσους πρόβλεψαν κάποια θεαματική «στροφή», και ιδιαίτερα κάποια στροφή προς μία σκληρή πολιτική λιτότητας. Μία τέτοια αλλαγή προσανατολισμού θα ήταν τουλάχιστο αντίθετη με τον τρόπο διαχείρισης των οικονομικών και κοινωνικών ζητημάτων τον οποίο διαμόρφωσε το ΠΑΣΟΚ, σαν κόμμα που ανέλαβε την κρατική εξουσία για να διαχειριστεί έναν συγκεκριμένο ταξικό συσχετισμό δυνάμεων, σε μία περίοδο συνεχιζόμενης κρίσης του αναπτυξιακού μοντέλου.

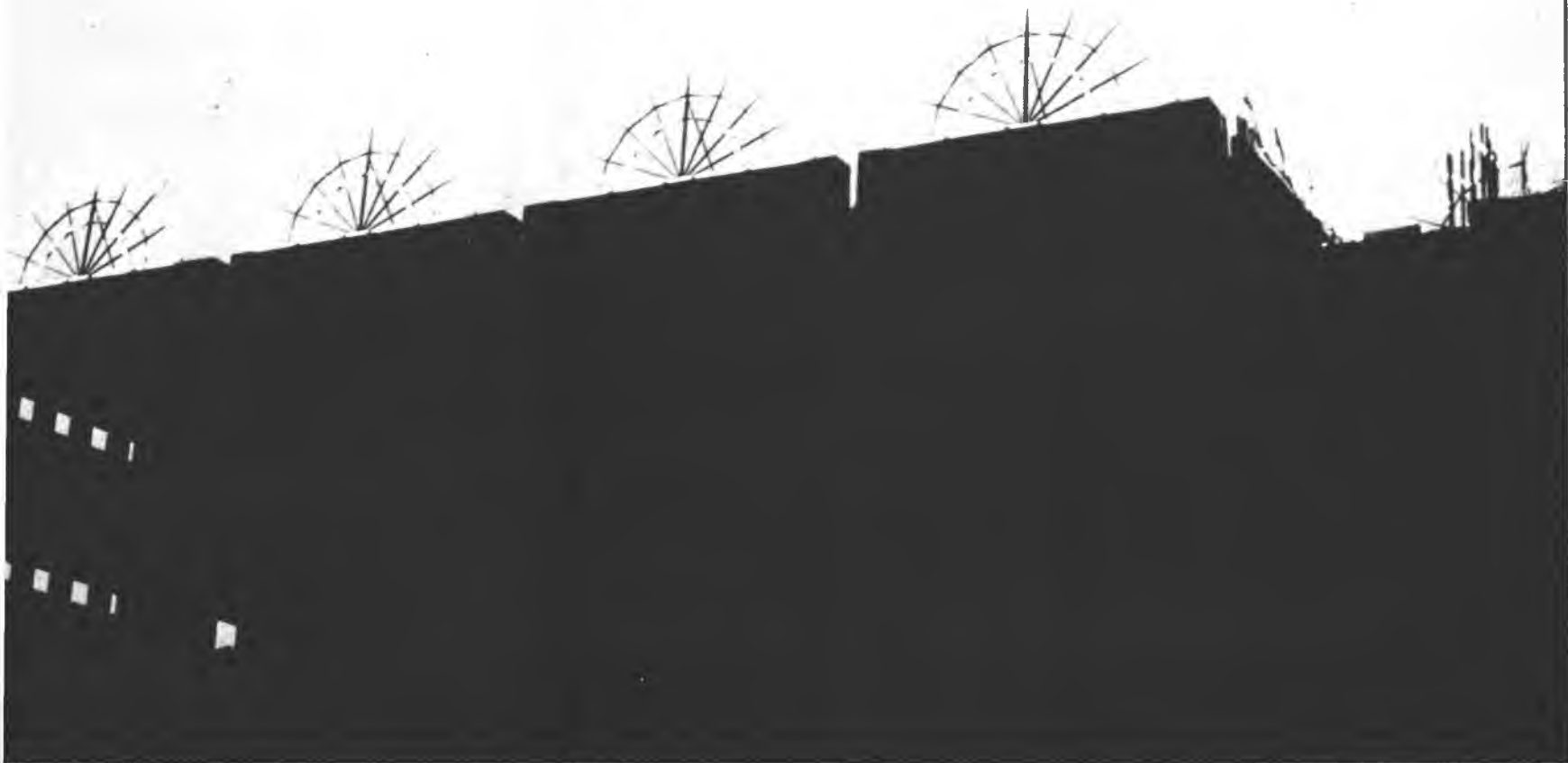
Ο καθένας μπορεί βέβαια να διαπιστώσει σήμερα ότι μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα η οικονομική πολιτική αντιμετώπισης των «ανισορροπιών», τόσο των οικονομικών του δημοσίου, όσο και των εξωτερικών πληρωμών, δεν μπορεί παρά να έχει ένα αυξανόμενο κόστος για τα λαϊκά στρώματα. Αυτό όμως δεν σημαίνει αναγκαστικά ότι θα εμφανιστεί άμεσα η κυβέρνηση με ένα πρόγραμμα περικοπών και απολύσεων, όπως αυτά που έχουν παρουσιάσει και εφαρμόσει οι κυβερνήσεις για παράδειγμα της Γαλλίας, ή της Ισπανίας. Δεν είναι λίγοι, ακόμα και σε ακρο-αριστερούς χώρους, αυτοί που ερμηνεύουν αυτή την ιδιαιτερότητα της Πασοκικής κυβέρνησης (ιδιαιτερότητα που ισχύει τουλάχιστο ως τώρα) σαν χαρακτηριστικό μιας «περισσότερο αριστερής» πολιτικής: πρόκειται όμως στην πραγματικότητα για δείγμα μιας ασθενέστερης θέσης του εργατικού κινήματος, και μιας μεγαλύτερης ευχέρειας αντιμετώπισής του από το αστικό κράτος.

Η φυσιογνωμία της Πασοκικής οικονομικής πολιτικής διαμορφώνεται σε συνάρτηση με την οικονομική στρατηγική που επιδιώκει να επιβάλει η αστική τάξη σαν σύνολο, και σε συνάρτηση φυσικά με τις απαιτήσεις που έχει μία πολιτική ελέγχου του εργατικού κινήματος. Αυτό που χαρακτηρίζει τη στρατηγική της κυρίαρχης τάξης, και ειδικότερα την πολιτική των μεγάλων επιχειρηματικών φορέων είναι η διεκδίκηση της συνεχούς διεύρυνσης των «ελευθεριών» της επιχειρηματικής δραστηριότη-

τας. Η διαπίστωση αυτή ισχύει για τον καπιταλιστικό κόσμο στο σύνολό του, αλλά αυτό που ξεχωρίζει στην Ελλάδα είναι ότι η αστική τάξη δεν αισθάνεται υποχρεωμένη να παλέψει αυτόν τον προσανατολισμό προβάλλοντας κάποιο αναπτυξιακό πρότυπο και επιδιώκοντας να τον επιβάλει σ' ένα μέρος τουλάχιστον του οργανωμένου εργατικού κινήματος: δεν υπάρχει έστω και μία κατηγορία επιχειρηματιών που να έχει διαμορφώσει ένα τέτοιο πρότυπο, ενώ αντίθετα η συντριπτική πλειοψηφία όλου αυτού του καλού κόσμου δεν ενδιαφέρεται παρά για μείωση του εργατικού κόστους, ή για αύξηση της «εργατικής παραγωγικότητας», ή δεν ενδιαφέρεται παρά για αύξηση της υπεραξίας γενικά (μία από τις μορφές μιας τέτοιας αύξησης είναι η μείωση των κοινωνικών δαπανών), που αποτελεί προϋπόθεση για την επέκταση όλων των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.

Σ' αυτές τις συνθήκες η κρατική διαχείριση του προβλήματος «εργατικό κίνημα» έχει προφανώς κεντρική σημασία, αλλά φαίνεται συγχρόνως να συγκρούεται πλήρως με τις εργατικές επιδιώξεις, παρόλο που οι επιχειρηματίες δεν δείχνουν την πρόθεση να ανοίξουν κάποιο μέτωπο με την κυβέρνηση σ' αυτό τον τομέα. Η εμπιστοσύνη όμως που δείχνει η εργοδοσία σχετικά με τους κυβερνητικούς χειρισμούς απέναντι στο εργατικό κίνημα, δεν έχει μόνο σχέση με το πασιφανές γεγονός ότι το ΠΑΣΟΚ απέδειξε την ικανότητά του να συγκρατήσει το διεκδικητικό κίνημα: οι προηγούμενες κυβερνήσεις του ΠΑΣΟΚ κατόρθωσαν να αποφύγουν το πρόβλημα της συγκρότησης ενός ενοποιημένου συνδικαλιστικού κινήματος με το οποίο θα έπρεπε να συζητήσουν αν όχι να διαπραγματευθούν τα ζητήματα όχι μόνο των αμοιβών (παρά τη ρητή και επανειλημμένη τοποθέτηση του ΠΑΣΟΚ, κανείς δεν βρέθηκε να θέσει στα τέλη του 1984 το θέμα της αύξησης των αμοιβών σε συνάρτηση όχι μόνο με τον τιμάρημο, αλλά και την αύξηση της παραγωγικότητας και της παραγωγής), αλλά και της ανεργίας, της κοινωνικής ασφάλισης, ή του Εθνικού Συστήματος Υγείας. Ενώ εξασφάλισε την ΑΤΑ (που σήμερα είναι πλήρης ως τις 55.000 δρχ. το μήνα), το ΠΑΣΟΚ δημιούργησε συγχρόνως τις συνθήκες

για να διατηρηθεί η πολυδιάσπαση του συνδικαλισμού και να αντιμετωπίζονται τα θέματα που δεν είναι μισθολογικά (αλλά ακόμα κι αυτά σε αρκετές περιπτώσεις) ανάλογα με τη διαπραγματευτική ισχύ της κάθε μεμονωμένης συνδικαλιστικής οργάνωσης. Επομένως, μία πολιτική «λιτότητας» στο μισθολογικό θα κινδύνευε να διαταράξει μία ισορροπία που είναι προτιμότερο για την κυβέρνηση να μεταβάλλεται σταδιακά και «επί τόπου», και όχι με κεντρικές αναμετρήσεις.

Η σημασία που έχει τόσο για το ΠΑΣΟΚ όσο και για την εργοδοσία μία προσέγγιση του ζητήματος «εργατικό κίνημα», που αποβλέπει στη μετατροπή των ουσιαστικών συσχετισμών, χωρίς περιττές αναπτυξιακές φλυαρίες, είναι ορατή επίσης στις ενδοκυβερνητικές και στις εσω-κομματικές σχέσεις. Χαρακτηριστικές περιπτώσεις είναι η φημολογία για απομάκρυνση του Βαϊτσο και η αντικατάσταση του Γιαννόπουλου από τον Τσοχατζόπουλο στο υπουργείο Εργασίας.

Η δυσαρέσκεια απέναντι στον Βαϊτσο μέσα στο ΠΑΣΟΚ θα μπορούσε να θεωρηθεί ανεξήγητη: έστησε το μηχανισμό για την εφαρμογή του «νόμου περί κινήτρων» 1262/82, επεξεργάστηκε τις προτάσεις για κλαδικά προγράμματα που τις έφτασε ως το στάδιο μιας σειράς μέτρων τα οποία θα ικανοποιούσαν μερικές κατηγορίες εργοδοτών. Ο κομματικός μηχανισμός όμως έχει δείξει κάποια αλλεργία σε σχέση με μορφές ορατής «ταξικής συνεργασίας» που δεν πλέουν στα πελάγη ευτυχίας του πενταετούς, και επιπλέον ο Βαϊτσος δεν έχει μάλλον φροντίσει τις δημόσιες σχέσεις του στο εσωτερικό του ΠΑΣΟΚ. Η υποχώρηση στα αιτήματα των επιχειρηματιών πρέπει να γίνεται αθόρυβα (π.χ. πλήρης αναίρεση πολιτικής Κεδικόγλου), ή με τη θυσία κάποιου πρωταίτιου.

Η περίπτωση Γιαννόπουλου είναι ακόμα πιο χαρακτηριστική: αντικαθιστάται από ένα μέλος του Εκτελεστικού Γραφείου, όχι για να ανατραπεί η πολιτική Γιαννόπουλου, αλλά για να ενσωματωθεί καλύτερα ο κομματικός μηχανισμός στην κατάσταση που έχει διαμορφώσει η πολιτική αυτή.

Πάνος Γεωργίου

«Χωροταξικό» και κοινωνικός έλεγχος

Η δημοσίευση τον περασμένο μήνα των συμπερασμάτων μια μελέτης του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών που αναφέρει ότι το «νέφος» περιέχει καρκινογόνες ουσίες, οι οποίες μάλιστα προέρχονται κατά κύριο λόγο από τα αυτοκίνητα, ξανάφερε στην επιφάνεια όλα τα ερωτήματα που αφορούν το μέλλον του φυσικού περιβάλλοντος στο λεκανοπέδιο Αττικής. Και πριν απ' όλα το εξής ερώτημα: ποια είναι τελικά τα αίτια της εκπληκτικής αδράνειας που χαρακτηρίζει την κρατική πολιτική σ' αυτό τον τομέα; Ιδιαίτερα όταν σ' όλες τις Ευρωπαϊκές χώρες, ανθεί εδώ και πολλά χρόνια η ιδεολογία και η πρακτική μιας διαταξικής χωροταξικής πολιτικής, που προσπάθησε — και κατόρθωσε μερικές φορές — να συνδυάσει την εμπορική αναβάθμιση του κέντρου των πόλεων με την οργάνωση της ροής των «πολιτών» προς τη θαλπωρή της μαζικής κατανάλωσης και της θεαματικής κοινωνικότητας. Ιδιαίτερα, δηλαδή, όταν ένα ολόκληρο υπουργείο δούλεψε αυτό το «όραμα», για να καταντήσε στην πεζοδρόμηση της Κοραή, και στην κατασκευή ανισόπεδων κόμβων.

Είχε φυσικά δίκιο ο Τρίσης όταν έλεγε ότι το νέφος και το κυκλοφοριακό είναι ζητήματα πολιτικά. Έτσι αντιμετωπίστηκε το «χωροταξικό» στις Ευρωπαϊκές πόλεις, με ένα σκεπτικό παραδειγματικό: η κατάκτηση των πόλεων από το αυτοκίνητο και η απομάκρυνση των εργαζομένων προς τις απρόσωπες περιφέρειες, η προοδευτική κατάργηση κάθε επαφής με κάποιο φυσικό χώρο, θεωρήθηκαν διαδικασίες επικίνδυνες για την κοινωνική και πολιτική σταθερότητα, και το κόστος της νέας «κοινωνικοποίησης» της ζωής σε διαλεγμένα σημεία των πόλεων θεωρήθηκε αναγκαίο και επιθυμητό, στα

πλαίσια μιας σύγχρονης πολιτικής κοινωνικού ελέγχου.

Το γεγονός ότι το ελληνικό κράτος δεν διέθεσε τα απαραίτητα ποσά για την εφαρμογή μιας ανάλογης πολιτικής δεν οφείλεται στην ύπαρξη των περιφημων «ελλειμμάτων του δημοσίου», αλλά στο γεγονός ότι η κατάσταση που επικρατεί στην Αττική εξασφαλίζει ένα πολύ πιο αποτελεσματικό σύστημα ελέγχου.

Η επίλυση με «ευρωπαϊκή» μεθοδολογία του προβλήματος κυκλοφοριακό-συγκοινωνιακό-νέφος, θα απαιτούσε την εφαρμογή μιας πολιτικής που θα κινδύνευε να διαταράξει τις υπάρχουσες κοινωνικές και ιδεολογικές ισορροπίες. Η αναβάθμιση των μαζικών μέσων μεταφοράς με μέτρα που δεν μπορούν να είναι παρά δραστικά, θα σήμαινε και μία αισθητή μεταβολή του συσχετισμού των δυνάμεων υπέρ των κατώτερων κοινωνικών στρωμάτων, καθώς και μία επίθεση κατά της κυρίαρχης ιδεολογίας του ατομικού πλουτισμού, του οποίου στόχος είναι και η αγορά ιδιωτικού αυτοκινήτου. Επιπλέον μία τέτοια εξέλιξη θα απαιτούσε αύξηση των δημοσίων εξόδων για δημόσια μεταφορικά μέσα, και μείωση των εσόδων από τη φορολογία της βενζίνας, με αποτέλεσμα μία αναγκαία αύξηση της άμεσης φορολογίας των μεσαίων και ανώτερων στρωμάτων.

Δεν πρέπει να ξεχνάμε και τον παράγοντα κοινωνικού ελέγχου που αποτελεί η καθημερινή ταλαιπωρία για τη μετακίνηση μέσα στην πόλη, και η αναγκαστική απομόνωση στην κατοικία ή στις ατομικές διαδρομές φυγής.

Κανείς δεν φαίνεται έτοιμος να ανατρέψει αυτή την κατάσταση. Η πλατεία Εξαρχείων πρέπει να παραμείνει μία ενοχλητική εξαίρεση.

Π.Γ.

MINI

ΕΙΠΕΣ ΤΟ'ΝΑ ΕΙΠΕΣ Τ'ΆΛΛΟ

Μετά τις εκλογές

Real διάλογος σε Αθηναϊκό ζαχαροπλαστείο: Μπαίνει μέσα μια κοπέλα: «Μια τυρόπιτα μου δίνετε παρακαλώ;» Ο υπάλληλος: «Ναι. Μόνο που δεν είναι κρύα». Η κοπέλα: «Δεν πειράζει, θα τη βάλω στο ψυγείο». Παίρνει την τυρόπιτα και φεύγει. Όλα κανονικά.

Σήμερα το πρωί (19/6) διαβάζω για τη μεταγραφή του Σαργκάνη (και του Βαμβακούλα) στον Παναθηναϊκό.

αίσχος ρε Νταϊφά !

Η Ολυμπιακάρη θα επιβιώσει
σε πείσμα σου

Υγιαίνετε
Μήτσος

Όταν
ο Μητσοτάκης
γίνεται... μούσα

Συνέβη κι αυτό! Σε συγκέντρωση γυναικών της «Νέας Δημοκρατίας» στη Βούλα, πριν τις εκλογές βέβαια, η κ. Κατερίνα Ντούμα απάγγειλε ποίημά της εμπνευσμένο από τη συγκυρία και τον Κώστα Μητσοτάκη!

Παραθέτουμε, χωρίς σχόλια, τους τελευταίους στίχους αυτής της λογοτεχνικής συμβολής στις προσπάθειες της «μεγάλης φιλελεύθερης παράταξης»...

«Από της Κρήτης τα βουνά
αντίλαος και ιαχή
τη Νίκη μας βροντοφωνά
στον Έβρο φτάνει σαν ευχή
Πράσινος ήλιος να μην βγει
τρεις Ιουνίου την αυγή
να λάμψει θαλασσί πρωί
με ειρήνη και θρησκεία
Κυρίαρχος θαν' ο λαός

κι εσύ ψηλὸ ὁ ἀρχηγὸς
κρατώντας τὰ ἡνία.
Τέλος καλὸ ὅλα καλὰ
για μιὰ φιλελεύθερη Νέα Δημοκρατία».
Β.Δ.

Διακοπές; Στη
Μακρόνησο
βέβαια...

Η είδηση μας αιφνιδίασε όταν την αντικρύσαμε με τεράστιους τίτλους στο «σαλόνι» συμπολιτευόμενης εφημερίδας. Στα πλαίσια ενός μεγάλου προγράμματος του υπουργείου Γεωργίας έλεγε, η Γιάρος και η Μακρόνησος παίρνουν επιτέλους!, τη θέση που τους αρμόζει στο τουριστικό κύκλωμα της χώρας, μετατρέπονται σε σύγχρονα πολιτιστικά και παραθεριστικά κέντρα.

Το σχέδιο προβλέπει ξενώνες, βι-

βλιοθήκη και αναψυκτήριο για τη Γιάρο, κατασκηνώσεις, γήπεδα και πολιτιστικό κέντρο για τη Μακρόνησο. Να λοιπόν που στην Ελλάδα του '85 αλλάζουν τα πάντα. Ως και τα χθεσινά αναμορφωτήρια αναμορφώνονται!

Έτσι τώρα πια θα μπορούμε, περιχαρείς, να δηλώνουμε το Σεπτέμβρη «Μακρόνησος και πάλι Μακρόνησος. Ησυχία και πολύ ενδιαφέρουσες εκδηλώσεις» ή «Άλλο πράγμα η Γιάρος. Εκεί να δεις ανέσεις...»
Β.Δ.

Η νύχτα
της «Νέας
Οικολογίας»

Έγινε με επιτυχία τη Δευτέρα 17 Ιουνίου στο λόφο του Στρέφη (Εξαρ-

χείων), η γιορτή της ΝΕΑΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΑΣ. Το περιοδικό, προσφέροντας καλά μουσικά συγκροτήματα και ζεστές μπίρες, περιέβαλε ένα ολόκληρο βράδυ κόσμο πολύ αλλά και «ετερόκλητο».

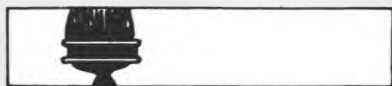
Κάτι αβγά που πετάχτηκαν προς τους μουσικούς, δεν είναι λόγος για να θεωρήσουμε άσχημες τις συνυπάρξεις: αναρχικών με ευρωκομμουνιστές, πανκς με στελέχη υπουργείων και Οικολόγων με αριστεριστές, κάθε άλλο μάλιστα.

Τα προβλήματα της βραδιάς κατά τη γνώμη μας, εντοπίζονται αλλού:

—Στη σοβαρή υπόνοια, ότι δεν καλύφθηκαν τα έξοδα, αφού εντοπίσαμε πλήθος τσαμπατζήδων.

—Και στην έλλειψη στοιχειώδους οικολογικής συνείδησης. Διότι, παρά τις παραινέσεις των οργανωτών, τα αποτίγαρα, τα μπουκάλια και τα πλαστικά πιατάκια μαζί με άλλα ρυπογόνα αντικείμενα ή... ουσίες «Λιβανοποίησαν»... το ορεινό τοπίο.

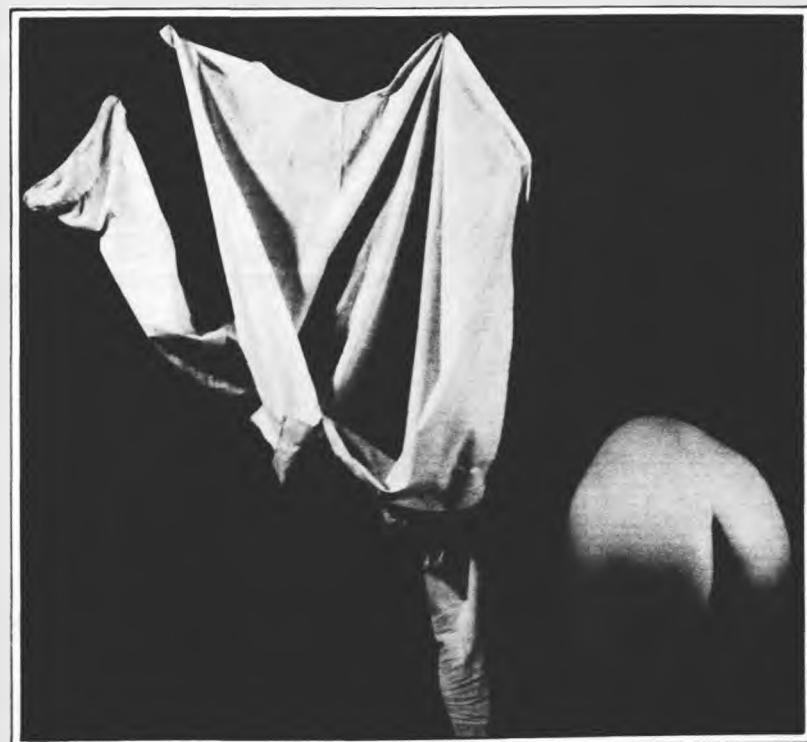
Δ.Τ.

Ευαγή Ιδρύματα

Όταν πέρσι, τέτοιο καιρό, απνευμάστηκαν τα βραβεία του Ιδρύματος Μπότση σε «επιτυχημένους δημοσιογράφους», οι περισσότεροι απ' τους δημοκρατικούς τιμώμενους αρνήθηκαν με τον ένα ή τον άλλο τρόπο την τιμή. Ο Γιάννης Ιωάννου και το Ποντίκι αρνήθηκαν εντελώς, ο Μητρόπουλος δέχτηκε το βραβείο αλλά όχι τα χρήματα η Ρεζάν δέχτηκε τα χρήματα και τα χρησιμοποίησε για «καλό σκοπό». Ακόμα κι αυτοί που δέχτηκαν το βραβείο, αισθάνθηκαν την ανάγκη να τονίσουν την οικονομική τους ανέχεια.

Φέτος το σκηνικό άλλαξε: Όλες οι εφημερίδες δημοσίευσαν το πανομοιότυπο ρεπορτάζ και την καθιερωμένη φωτογραφία από την απονομή:

Αριστεροί, δεξιοί και χουντικοί ποζάρουν χαμογελαστοί με τους παπύρους ανά χείρας. Ο Σοφινός Χρυσόστομίδης της Αυγής και ο Γιάννης Μαρίνος του Οικονομικού Ταχυδρόμου στέκουν εκατέρωθεν της Αλεξάνδρας Στεφανοπούλου, παλιάς αρχισυντάκτριας του Ελεύθερου Κόσμου και νυν χρονογράφου της Βραδυάς και της Εστίας.

Φαίνεται ότι η απουσία του Ν. Μομφεράτου βοήθησε το Ίδρυμα να πετύχει αυτό που δεν κατόρθωσε πέρσι. Να αναδειχθεί — με τη συναίνεση και τη συμμετοχή της Αριστεράς — σε θεσμό στο χώρο του τύπου. Το μόνο που μπορεί να επισημάνει κανείς είναι ότι αν ο Μομφεράτος ήταν γνωστός χουντικός, και ο Πέτρος Χάρης που επέδωσε φέτος τα βραβεία δε φημίζεται για τις προοδευτικές του ιδέες.

Δ.Ψ.

Πορτρέτα Θεσσαλονικέων λογοτεχνών

Έγινε στο τέλος Μαΐου η έκθεση φωτογραφίας του Γιάννη Δ. Βανίδη στη Μικρή Πινακοθήκη της Διαγωνίου με δέκα πορτρέτα Θεσσαλονικέων λογοτεχνών. Από το πρόγραμμα της έκθεσης, που δυστυχώς μόλις πρόσφατα έφτασε σε μας αντιγράφουμε τα λίγα λόγια του Ντίνου Χριστιανόπουλου:

«Ο χρόνος λεηλατεί τους ανθρώπους κι ο φωτογράφος λεηλατεί το χρόνο: έτσι κερδίζονται οι πατερίτσες της μνήμης. Ο Γιάννης Βανίδης φωτογραφίζει ανθρώπους των γραμμάτων και της τέχνης που ζούνε ανάμεσα μας. Το θεωρούμε πολύ φυσικό να τους συναντούμε κάθε μέρα στο δρόμο και να κουβεντιάζουμε για λίγο μαζί τους: μα όταν κάποτε φύγουν οριστικά, τότε καταλαβαίνουμε τι

σημασία έχει ένα φωτογραφικό αρχείο. Από το αρχείο αυτό η Μικρή Πινακοθήκη «Διαγωνίου» παρουσιάζει σήμερα δέκα Θεσσαλονικείς λογοτέχνες, ανάμεσα στους οποίους η παρουσία του Γιώργου Δέλιου επιβεβαιώνει τα λόγια αυτά».

Κ.Β.

Μουσική πολιτιστική πρωτεύουσα

Κυριακή 16 Ιουνίου, Ηρώδειο. Δευτέρα 17 Ιουνίου, Λυκαβηττός. Συναυλίες της ορχήστρας της Ρ.Α.Ι. και της ορχήστρας ΑΛΕΑ III. Δύο συναυλίες σημαντικότερων ξένων ορχηστρών, με σημαντικότερους Έλληνες μαέστρους, την Κυριακή τον Γιώργο Χατζηνίκο και τη Δευτέρα τον Θόδωρο Αντωνίου. Δύο σπουδαίους μαέστρους από τους οποίους ο πρώτος εξακολουθεί να παραμένει εκτός Ελλάδος ενώ ο δεύτερος κατόρθωσε πια να μοιράζει το χρόνο του ανάμεσα στην Αμερική, την Ευρώπη και την Ελλάδα.

Το σπουδαιότερο: οι συναυλίες και των δύο ορχηστρών αποτελούνταν κυρίως από έργα δύο από τις μεγάλες μορφές της ελληνικής μουσικής, ίσως τις μεγαλύτερες, του Γιάννη Χρήστου και του Νίκου Σκαλκώτα, καθώς και του ίδιου του Θόδωρου Αντωνίου. Είναι γνωστό βέβαια ότι ο Χρήστου και πιο πριν ο Σκαλκώτας αποτέλεσαν ορόσημο για την εξέλιξη της σύγχρονης μουσικής στην Ευρώπη και ίσως-ίσως και στην Αμερική.

Αποτέλεσμα; Και στις δύο συναυλίες παντελής σχεδόν απουσία θεατών—ακροατών. Μ' άλλα λόγια, αν πάρουμε υπόψη ότι το Ηρώδειο βρίσκεται και ξένων τουριστών, εμείς και εμείς στις άδειες κερκίδες.

Δεν χρειάζεται βέβαια να μιλήσουμε για την κατάσταση των καρεκλών των μουσικών, των αναλογιών τους και τον πόντιουμ του μαέστρου που χρονολογούνταν από τους Βαλκανικούς πολέμους. Πολιτιστική «πρωτεύουσα» λοιπόν;

Α.Σ.

Ο Καντάφι επιστρέφει... στις ρίζες

Την ώρα που εμείς μελετούσαμε τα εκλογικά αποτελέσματα στη Λιβύη χιλιάδες σατανικά όργανα, από βιολιά μέχρι συνθεσάιζερ, που «διαφθείρουν τον αυθεντικό πολιτισμό και την κληρονομιά των Αράβων» και «προσβάλλουν το δημόσιο αίσθημα καθώς και τις τέχνες και παραδόσεις

του λαού», καίγονταν δημόσια στις πλατείες των μεγάλων πόλεων.

Το Λιβυκό Πρακτορείο Ειδήσεων «ΚΑΝΑ» μεταδίδοντας την είδηση πρόσθεσε ότι στο μέλλον, θα παρθούν και άλλα μέτρα, σύμφωνα με το πρόγραμμα που έχει καταρτίσει το Υπουργείο Πληροφόρησης και Πολιτισμού, ώστε να εκλείψει η δυτική προπαγάνδα στο σύνολό της.

Επιστροφή στις ρίζες λοιπόν και για τη Λιβυή! Μόνο που ο συνταγματάρχης Καντάφι, αντίθετα από κάποιους συμπατριώτες μας υποστηρικτές παρόμοιων θέσεων, τραβάει την άποψη ως τις έσχατες συνέπειές της...

Β.Δ.

Για τη φεγγαρινή αηδόνα

Εκτός από τους ελάχιστους ευαισθητούς και τους ακόμα πιο λίγους «αλαφροϊσκιωτούς», που ευτυχώς εξακολουθούν να υπάρχουν, δε θα πρέπει να είναι αρκετοί εκείνοι που μπορούν να δουν το φεγγάρι στο πανοραμικό μπαρ του εικοστού τέταρτου ορόφου του πύργου της οδού Πανόρμου και στο βλέμμα και το τραγούδι της Φλέρης Νταντωνάκη. Γιατί αυτός ο ξεθεωμένος χολιγουντιανός στυλ αλλά και με χρώμα μικρογκαγκστερισμού, προσαρμοσμένου στην πραγματικότητα της «ψωροκώσταίνας», χρώρος είναι από εκείνους που κατεξοχήν εκφράζουν μια τάση της κυρίαρχης ιδεολογίας: να αντιμετωπίζουν τον καλλιτέχνη σαν απλό entertainer (= διασκεδαστή) και σαν είδωλο. Είναι από εκείνους (τους χώρους) που αντιδρούν πάραυτα μόλις ο καλλιτέχνης τολμήσει να αμφισβητήσει στο ελάχιστο αυτή την αντιδραστική δομή στις σχέσεις του με το σύστημα και το ρόλο του του κόλακα. Είναι από εκείνους όπου το στραπατσarisμένο εγώ είναι ένα από τα αποτελέσματα της αντιδράσεώς του. Είναι τέλος από εκείνους τους χώρους που οι φορείς του κυρίως αντιμετώπισαν τη Φλέρη Νταντωνάκη σαν τρελή του φεγγαριού και την οδήγησαν στις γνωστές περιπέτειές της του παρελθόντος.

Κι όμως, μέσα σ' αυτό τον κατεξοχήν αφιλόξενο χώρο, μέσα σε σχόλια πολύ πιο βαριά από το «τρελή του φεγγαριού» (που θα ήταν κακοήθεια να αναφερθούν), μέσα στις χυδαίες, κάποιο βράδυ, αντιδράσεις μεθυσκοντος γνωστού ποιητή (από τους πιο πολύτιμους —δυστυχώς) που έπεσε κι αυτός στην παγίδα της αισθητικής τρομοκρατίας, μέσα σ' ένα τέτοιο περιβάλλον άνησε για λίγο καιρό ένα λουλούδι: το λουλούδι της ευαισθησίας της Φλέρης Νταντωνάκη που μετουσιωνόταν κάθε βράδυ σε τραγούδι.

Από τα βάθη της καρδιάς μας, φεγγαρινή αηδόνα, ένα μεγάλο ευχαριστώ που πάντα υπάρχεις: εσύ, το τραγούδι σου και το φεγγάρι σου.

Αλέξανδρος Σακκάς

ΑΠΟΦΑΣΙΣΑΝΑ ΓΙΝΩ
ΤΑΧΥΔΑΚΤΥΛΟΥΡΓΟΣ!..

...ΑΝΑΚΑΛΥΨΑ ΟΤΙ ΕΧΩ
ΤΑΛΕΝΤΟ ΣΤΑ ΤΡΥΚ ΚΑΙ ΣΤΗ
ΜΑΓΕΙΑ! ΚΑΝΩ ΚΑΤΑΠΗΚΤΙΚΑ
ΚΟΛΠΑ ΜΕ ΤΗ ΤΡΑΠΟΥΛΑ!..

ΘΑ ΣΟΥ ΚΑΝΩ ΜΙΑ ΜΙΚΡΗ ΕΠΙΔΕΙΞΗ!
ΤΡΑΒΑ ΕΝΑ ΟΠΟΙΟΔΗΠΟΤΕ ΧΑΡΤΙ Κ'ΕΓΩ
ΘΑ ΜΑΝΤΕΥΩ ΠΟΙΟ ΕΙΝΑΙ ΧΩΡΙΣ
ΝΑ ΤΟ'ΔΩ!

Άρης

Άρης

ΚΥΡΙΑΚΟ, ΣΕ
ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΠΟΛΥ ΓΙΑ
ΤΗ ΒΟΗΘΕΙΑ ΣΟΥ ΣΤΟ
ΝΟΥΜΕΡΟ ΜΟΥ!

ΝΑΙ, ΑΛΛΑ ΔΕΝ
ΣΟΥ ΚΡΥΒΩ, ΟΤΙ
ΑΝΗΣΥΧΩ ΛΙΓΟ...

ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΕΙ ΚΑΝΕΝΑΣ ΚΙΝΔΥΝΟΣ!
ΕΓΩ ΘΑ ΚΟΦΩ ΤΟ ΚΟΥΤΙ ΣΤΗ ΜΕΣΗ, ΑΛΛΑ
ΕΣΥ ΘΑ ΒΓΕΙΣ ΣΩΣΤΑ ΚΑΙ ΑΒΛΑΒΗΣ!

ΕΙΣΑΙ
ΒΕΒΑΙΟΣ;

ΜΑ ΦΥΣΙΚΑ! ΑΦΟΥ ΣΟΥ
ΕΞΗΓΗΣΑ ΟΤΙ ΠΡΟΚΕΙΤΑΙ
ΓΙΑ ΤΡΥΚ! ΕΙΝΑΙ ΑΣΤΕΙΟ
ΝΑ ΦΟΒΑΣΑΙ!

ΛΟΙΠΟΝ, ΠΑΡΕ ΝΑ ΠΑΡΩ
ΤΟ ΠΡΙΟΝΙ ΚΑΙ ΕΡΧΟΜΑΙ
ΝΑ ΚΑΛΟΥΜΕ ΜΙΑ ΠΡΟΒΑ!

ΦΑΙΝΕΤΑΙ ΝΑ
ΞΕΡΕΙ ΤΙ ΚΑΝΕΙ...

ΜΗΠΟΣ ΕΙΔΕΣ
ΠΟΥΘΕΝΑ ΤΟΝ
ΓΑΒΡΙΛΗ;

Αρκάς

ΛΟΙΠΟΝ, ΕΙΜΑΙ
ΠΑΡΕΤΟΙΜΟΣ ΓΙΑ ΤΟ ΚΑΙ-
ΝΟΥΡΓΙΟ ΜΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ!

ΠΡΟΣΕΞΕ ΠΟΣΟ ΘΕΑΜΑΤΙΚΑ
ΑΡΧΙΖΩ!.. ΒΓΑΖΩ ΤΟ
ΚΑΠΕΛΟ ΜΟΥ...

...ΚΑΙ ΑΠΟ ΜΕΣΑ ΑΠ' ΤΟ
ΚΑΠΕΛΟ ΠΕΤΙΕΤΑΙ ΕΝΑ
ΚΑΤΑΣΠΡΟ ΠΕΡΙΣΤΕ....

...ΜΑ ΠΟΥ
ΣΤΟ ΔΙΑΒΟΛΟ
ΠΗΓΕ;...

ΘΑ ΕΦΥΓΕ ΚΑΘΩΣ
ΕΡΧΟΜΟΥΝ!.. ΑΝΤΕ ΤΩΡΑ
ΝΑ ΤΟ ΒΡΕΙΣ...

ΚΑΤΑΝΤΑΕΙ
ΣΥΓΚΙΝΗΤΙΚΟΣ!

Αρκάς

Γιάννη Ρίτσου:

ΙΣΩΣ ΝΑ' ΝΑΙ ΚΙ ΕΤΣΙ

Απροσδόκητο ρήγμα στο πολιτιστικό οικοδόμημα του ΚΚΕ

ΝΑ ΚΙ ΕΝΑ ΣΚΑΝΔΑΛΟ για το οποίο ο Σχολιαστής δεν φέρει ουδεμίαν ευθύνη: Το πρόσφατο μυθιστόρημα του Γιάννη Ρίτσου *Ίσως να 'ναι κι έτσι* φαίνεται πως ταρακούνησε για τα καλά τα βαλτωμένα νερά των αισθητικών αντιλήψεων στο χώρο του ΚΚΕ.

Πρώτα πρώτα με την τόλμη του. Τόλμη που δεν περιορίζεται στη χρήση της κυριολεξίας για την αναπαράσταση ερωτικών επιθυμιών και σεξουαλικών παιχνιδιών, αν και αυτή από μόνη της ίσως να αρκούσε για να προκληθεί το σκάνδαλο. Το καθαυτό τόλμημα βρίσκεται αλλού: στην προσπάθεια του ποιητή να προσγειωθεί στον πεζό λόγο, πεζό και με την έννοια του καθημερινού και με την έννοια του αγοραίου. Αλλά και στην αυτοκριτική έπαρση του ποιητή, στο δημόσιο σχολιασμό και στην αμετανόητη διακήρυξη της πολυγραφίας του.

Ο Ρίτσος με μια θεαματική χειρονομία που τόσο του ταιριάζει, γκρεμίζει το είδωλό του, αυτοπυρπολεί τα Ευρυπίδεια κουρέλια του, κλοτσάει το τσουκάλι με τα φασολάκια και βγαίνει στο δρόμο γυμνός, περήφανος και έφηβος. Πώς να μη δημιουργήσει πανικό στο οικοδόμημα που τον είχε ταριχευμένο για κολώνα και υποστήριγμά του;

Στροφή στην πολιτιστική γραμμή του ΚΚΕ;

Στην Πολιτιστική έλαχε ο κλήρος ν' αποτολμήσει το δημόσιο στιγματισμό του Ρίτσου. Επέλεξε να δημοσιεύσει στο τεύχος Μαΐου, χωρίς σχόλια, αλλά κάτω από ειρωνικούς υπότιτλους, τα πιο τολμηρά αποσπάσματα του βιβλίου. Το συμπέρασμα της κριτικής του περιοδικού συγκεκριμένοποιείται στην ολιγόλογη εισαγωγή, όπου ο χαρακτηρισμός «ποιητής του λαού και της ειρήνης» είναι πια εντός εισαγωγικών. Η Πολιτιστική, ως επίτροπος στρατοδικείου πριν από την εκτέλεση, σπεύδει να ξηλώσει τα παράσημα του Ρίτσου.

Να όμως που δεν είναι κι έτσι! Εντελώς ανέλπιστα ο Ριζοσπάστης όχι μόνο αποκρούει το ανάθεμα με την ασπίδα του «απέραντου ουρανού» (την οποία, ειρήσθω εν παρόδω, η υπογραφή «Κ.» χειρίζεται με ζηλευτή επιδεξιότητα), αλλά και ανταποδίδει ακαριαία το πλήγμα επιστρέφοντας στην Πολιτιστική τον αφορισμό της *προβοκάτιας* (στον οποίο, για λόγους πληρότητας προφανώς, συμπεριλαμβάνει και την *Αυγή* που, χωρίς να υμνήσει τον Ρίτσο, αρκέστηκε να καγχάσει με τη δογματική σεμνοτυφία της Πολιτιστικής). Σε άλλο τέλος σχόλιο του Ριζοσπάστη (ανυπόγραφο αυτή τη φορά), η στάση της Πολιτιστικής «θυμίζει σκοταδιστικό θεολογικό πουριτανισμό». Όσα ακολούθησαν είναι χωρίς αμφιβολία πρωτοφανή για το ΚΚΕ. Η Πολιτι-

στική απαντά στην εμφαντική αποκήρυξη του Ριζοσπάστη («καμιά σχέση δεν έχει και δεν μπορεί να έχει με το ΚΚΕ») με ένα μπαράζ προσωπικοτήτων (συνολικά 14 κείμενα). Ανθολογούμε:

Αντώνης Στεμνής (εκδότης-διευθυντής): «Και ποιου κόμματος μέλος είμαι, είναι γνωστό». Έλλη Αλεξίου: «από την πλευρά τη φιλική μου, ένας κριτικός να χτυπάει τον άλλο κριτικό, αυτό το θεωρώ φοβερή ασχημία». Γ. Διζικιρίκης: «Για όνομα του Θεού, δεν είδε ποτέ τα ονόματα των αρθρογράφων του περιοδικού, ο άτεγκτος αυτός ως την ανευθυνότητα σχολιαστής;» Λιλιάννα Δρίτσα: «το περιεχόμενο του επίμαχου βιβλίου του Γιάννη Ρίτσου καμιά σχέση δεν έχει με τα ιδανικά για τα οποία αγωνίζεται καθημερινά ο Ριζοσπάστης και το ΚΚΕ». Αύγουστος Μπαγιόνας: «ο Ριζοσπάστης προσπαθεί να υποστηρίξει ότι μπορεί να υπάρχει δημιουργική τέχνη, που να χρησιμοποιεί περιγραφές αιδωίων». Ευτύχης Μπιτσάκης (για το χαρακτηρισμό προβοκάτσια): «Με ποιο δικαίωμα μεταφερόμαστε από το χώρο της κριτικής στο χώρο της αστυνομικής αντίληψης της πάλης των ιδεών;» Μαρία Νεοφωτίστου: «ας μετριάσουν τον τόνο της φωνής τους οι διάφοροι συκοφάντες του χώρου του ΚΚΕ ότι τάχα το κόμμα φοράει στα μέλη και τους οπαδούς του παρωπίδες».

Να λοιπόν που η Πολιτιστική, επιμένοντας στην ορθόδοξη αισθητική της αντίληψη ότι οι περιγραφές αιδωίων σε καμιά περίπτωση δεν μπορούν να αποτελέσουν δημιουργική τέχνη, αναγκάζεται παράλληλα να υπεραμυνθεί της ελευθερίας της κριτικής! Θεματοφύλακας αυτή των ιδανικών για τα οποία αγωνίζεται το ΚΚΕ και άτεγκτος τιμωρός των παρεκκλίσεων στο χώρο της τέχνης, αναγκάζεται να διακηρύξει ότι όλες οι απόψεις είναι σεβαστές και ότι δεν υπάρχουν «θεοί» με «ασυλία κριτικής».

Αν όμως ο όψιμος πλουραλισμός και ο φιλελευθερισμός της Πολιτιστικής εύκολα εξηγούνται από την πίεση που δέχτηκε με τη δημόσια αποκήρυξη της, η ίδια η στάση του Ριζοσπάστη γίνεται αντικείμενο αντιδιαμετρικών ερμηνειών:

—Είτε ο Ριζοσπάστης, πιο δογματικός και από την Πολιτιστική, δεν ανέχεται την παραμικρή κριτική προς τα είδωλα του κόμματος

—είτε τα κάποια ψήγματα ανανέωσης που ανιχνεύονται τον τελευταίο καιρό στο ΚΚΕ έχουν διαβρώσει, συναντώντας οπωσδήποτε αντιδράσεις, και τις αισθητικές εύκολα αντιλήψεις.

Είτε έτσι, είτε αλλιώς πάντως αυτή η για πρώτη φορά δημόσια πολεμική ανάμεσα σε διανοούμενους του ΚΚΕ πάνω σε θέματα τέχνης σηματοδοτεί το τέλος μιας εποχής. Η πολιτική του ΚΚΕ στον πολιτισμό δεν μπορεί πια, μετά την εισαγωγή του μικρόβιου της αμφιβολίας, να στηρίζεται σε διατυπώσεις σαν κι αυτή της

Ρούλας Κουκούλου, μέλους του Π.Γ. της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε., υπεύθυνης για το πολιτιστικό τμήμα της Κ.Ε.:

«Για μας βάση της ελευθερίας του καλλιτέχνη είναι η συνειδητοποίηση της αποστολής του. Πηγή έμπνευσής του, για πραγματική δημιουργία δεν μπορεί να 'ναι ο ατομικισμός, η εσώστρεφη απομόνωση, τα αποσπασμένα (sic!) απ' το λαό σκέψεις και αισθήματά του».

Η τομή στο έργο του Ρίτσου

Αλλά ας ξανάρθουμε στο έργο του Ρίτσου. Το επίμαχο μυθιστόρημα είναι το τέταρτο μιας σειράς εννέα βιβλίων με το γενικό τίτλο «Εικονοστάσιο Ανωνύμων Αγίων», Η σειρά αρχίζει με το «Αρίστος ο Προσεκτικός αφηγείται στιγμές του βίου και του ύπνου του» (1982) και συνεχίζει με το «Τι παράξενα πράγματα» (1983) και «Με το σκούνημα του αγκώνα» (1984). Το πέμπτο βιβλίο της σειράς εκδίδεται αυτές τις μέρες, το έκτο θα βγει μέσα στο χρόνο, ενώ ετοιμάζονται ήδη η γαλλική και η γερμανική μετάφραση ολόκληρου του έργου.

Δεν ευτυχίσαμε να συναντήσουμε τον ποιητή για να κουβεντιάσουμε μαζί του την τομή που σημαδεύει στο μέχρι τώρα έργο του ο πεζός λόγος του *Εικονοστάσιου* και η τόλμη προπαντός του *Ίσως να 'ναι κι έτσι*. Προτιμήσαμε λοιπόν ν' αφήσουμε το έργο να μιλήσει, έστω και αποσπασματικά. Προσθέτουμε μόνο μια σημαντική παρατήρηση για να προφυλάξουμε τον αναγνώστη του Σχολιαστή από τα πρόωρα συμπεράσματα: Το *Ίσως να 'ναι κι έτσι* δεν είναι μόνο τα ακραία αποσπάσματα που παραθέτουμε. Είναι και ο λυρικός Ρίτσος, είναι και ο επικός. Δεν υπάρχει πρόβλημα ταυτότητας του ποιητή, υπάρχει μόνο τομή στο έργο του. Ανάμεσα στην αρχή του βιβλίου (*Ανταλλαγές και διασταυρώσεις*) και στο τελευταίο του κεφάλαιο (*Θύμησης, πράγματα, λόγια*) ο προσεκτικός αναγνώστης θα συναντήσει τον Ρίτσο που ήδη γνωρίζει, παραμορφωμένο ίσως ή γελοιογραφικό, πάντα όμως τον ίδιο.

Πού βρήκε ο Ρίτσος το κουράγιο να ανανεωθεί, με τόσο έργο στην πλάτη του, με τόση δόξα, με τέτοια στράτευση; Πώς μπόρεσε να παρακάμψει «τα τανκς που χορεύουν στην Κόκκινη Πλατεία» και «τα παιδιά της ΚΝΕ με το μεγάλο ναι», για να πρωταγωνιστήσει σ' ένα σκάνδαλο που μπορεί και να θυμίζει «τα ανήσυχα νιάτα του»; Τα ερωτήματα, δραματικά για τον κόσμο του ΚΚΕ, μπορεί να 'χουν ενδιαφέρον και για μας. Αν ποτέ απαντηθούν...

Κώστας Βουρνάς

Ανταλλαγές και διασταυρώσεις

Ονειρεύεσαι, ονειρεύεσαι. Διαρκώς ονειρεύεσαι. Εσύ, ο αταξίδευτος, ταξιδεύεις ατέλειωτα, με πλοία, αεροπλάνα, πούλμαν, φορτηγά, νταλίκες, με κάρα, με αραμπάδες, άρματα, δίφρους, τριήρεις, με μαούνες, καΐκια, βάρκες, με ποταμόπλοια, προπά- ντων με τραίνα. Πόσες ανακαλύψεις, αναγνωρίσεις, επαληθεύσεις απ' τ' όνειρο στα πράγματα, απ' τα πράγματα στ' όνειρο. Και εικασίες και προαισθή- σεις και μνήμες του ανύπαρκτου μ' ένα εικονικό δέντρο στη διασταύρωση, και κείνο του φουγάρο έβγαζε καπνό στο λιογερμα βάζοντας σε λειτουργία αρχέγονους μύθους, μια συνομιλία της γερρόντισσας με το ψωμί τυλιγμένο σε χωριάτικη πετσέτα, σκληρή, φαντή, όλο γαλάζια τετράγωνα, και κάθο- νταν τα χελιδόνια στο σκοινί της μπουγάδας και την κοίταζαν με κατανόηση, ενώ ένα χελιδόνι πήγε κουτσαίνοντας κι έπινε νερό απ' το σκουτέλι της κότας. Μα όλα τούτα θα τα πεις πιο κάτω, με τη σειρά τους, -ποια σειρά;- δεν υπάρχει προτεραιότη- τα, το πριν, το μετά, το εδώ, το εκεί, το πέρα, το εσύ, το εγώ, το αυτός, το εμείς, το εκείνοι, ανάκατα, όλα, αλληλοσπρωγόμενα να μπουκάρουν στο θέατρο ή να βρουν μια θέση στο τραίνο ή να πλησιάσουν το μεγάλο φακό του τηλεοπτικού συ- νεργείου, ν' απαθανατιστούν, -ένας σήκωσε το χέρι

του κι έκανε νοήματα σε κάποιο φίλο του ή σε κάποιο σύννεφο ψηλά, έτσι για ν' αποτυπωθεί έστω το χέρι του σ' αυτή την ουρανομήκη ταινία άλλος έβγαλε το καπέλο του για να μην του σκιάζει τα μάτια μια γυναίκα, τη στιγμή που βρισκόταν πολύ κοντά στο φακό, κατέβασε ως τη μύτη της το μαντίλι της, τάχα μου πως αυτή δεν ενδιαφέρεται για την υστεροφημία (αφού όμως είχε βεβαιωθεί πως για ένα δυο λεπτά το πρόσωπό της πέρασε ολοκάθαρα στο φιλμ φοβάται μόνον μήπως, απ' το πολύ της γλάρωμα, έχουν αλληθωρίσει τα μάτια της κι έχει χαθεί το γαλανό τους). Ωστόσο οι δυο φαντάροι (ασφαλώς αδειούχοι) καπνίζουν αράδα φτηνά τσιγάρα στο παγκάκι του πάρκου, πλάι στο άγαλμα του Παιδιού με το Ψάρι. Ίσως γι' αυτό μυρίζουν κι οι δυο τους ψαρίλα ή βαρβατίλα απ' τις πολλές ονειρώξεις, και τώρα ακόμα βρίσκονται σε διέγερση, χωρίς να το λένε ούτε μεταξύ τους, και το ξέρουν κι οι δυο, κι αυτό τους κάνει να καυλώνουν πιότερο, κι ενώ κρατούν το τσιγάρο με το δεξί τους χέρι, με τ' άλλο, το ζερβί τους, πιέζουν το πέος τους να το σπάσουν. Να πάρει οργή, δεν ξεμυτίζει και καμιά σκρόφα, να πάνε μαζί, ο ένας από μπρος, ο άλλος από πίσω, και να σκουντιούνται οι φαλλοί τους μέσ' απ' το σώμα της γυναίκας, -το 'χεις δοκιμάσει; -όχι εσύ; -ούτε το 'χω φανταστεί φίνα θα 'ναι έχω δει και κάτι φωτογραφίες μ' άρεσε; τις έχει ο Μιχάλης; ολάκερο πάκο; σ' τις έδειξε; -ναι μ' άρεσαν και μένα; δεν κάνει να τις βλέπεις; μαράζωνεις; δεν είδες ο Μιχάλης; έχει λιώσει απ' τη μαλακία; τη βρίσκει μονάχος του; και να μου το θυμηθείς, θα 'ρθει η ώρα και δε θα μπορεί να πάει με γυναίκα; α σιχτίρ με τούτο το παλούκι που μας φύτεψε ο θεός στα σκέλια μας; -τι λες, μωρέ, το καμάρι μας, η λεβεντιά μας, το μεράκι μας; πιο κι απ' το ψωμί κι απ' το κρασί κι απ' το τσιγάρο. Ξεκουμπώνει ως κάτω το βρακί του, τη χουφτώνει, τη βγάζει, τεντωμένη και σπαρταριστή. Το ίδιο κάνει κι ο άλλος, μη και φανεί δειλός, έτσι συντροφικάτα. Τις κοιτάζουν, καθένας τη δική του. Ύστερα ο ένας του άλλου. -Μεγάλη που την έχεις. -Αμ η δικιά σου; κι είναι και πιο χοντρή; χωρίς καθόλου χαλινό; να όπως κι η δικιά μου; τις παίζουμε; εσύ τη δικιά μου κι εγώ τη δικιά σου; θα 'ναι πιο μερακλίδικα. -Οχι; δε μου 'ρχεται είναι αμαρτία; Τι αμαρτία; δεν την παίζεις ποτέ σου; -Ναι, αλλά μονάχος, στα κρυφά. -Σαχλαμάρες. Τι μονάχος, τι μ' έναν άλλο; κι εμείς είμαστε φίλοι. Δε θα το πούμε πουθενά. Απλώνει πρώτος το χέρι του, του τη χουφτώνει. Ξεθαρρεύεται κι ο άλλος. Του την πιάνει κι αυτός. Δε μιλάνε. Δεν κοιτιούνται. Κοιτάει ο ένας του άλλου. Λαχανιάζουν. Θέλουν να φωνάξουν, δεν ξέρουν τι κάτι δυνατά, πολύ δυνατά; να βουίξει το πάρκο, να μαζευτεί κόσμος, κι αυτοί ν' αναληφθούν απλησίαστοι, ασύλληπτοι, οι δυο τους μόνοι, μόνοι, μόνοι, ολόκληροι, αθάνα- τοι, ως τη μερίστη στιγμή της έκρηξης, και πια δεν ξέρεις τι θα επακολουθήσει κι ούτε έχει σημασία, γιατί αυτή η στιγμή είναι όλος ο χρόνος, έξω απ' το χρόνο, και το μόνο που θέλουν είναι να φωνάξουν όλη τη συγκεντρωμένη σιωπή και ν' ακουστούν πέρα, παντού, ούουου, ούουου, λόγια συναγμένα απ' τους δρόμους, απ' τις ταβέρνες, απ' τα μπωρ- ντέλα, τα πιο αισχρά, τα πιο άγρια, ποτές δεν τ' αρθρώσανε, κι είναι πετρωμένα μέσα τους, βρά- χια, ε, ωρέ ντουριά, στην κορφή του καυλιού μου σε σηκώνω, χύνω βαθιά σου, νόημα σου δίνω, κόκκι- νο; μα κείνη ακριβώς τη στιγμή μια βαμμένη γυναίκα περνάει; σκεπάει ο καθένας με την παλάμη του το δικό του πέος; ντροπαλосήνη; τους πέφτει μαλακώνει; -ε, κοπελιά δεν έρχεσαι κατά δω, -δεν ηδονίσαστε μόνοι σας, θα βουλευτείτε καλύτερα. Και φεύγει. Και ξαφνικά βραδιάζει. Το χρυσό λιογερμα σβήστηκε. Μόνον το άγαλμα του Παιδιού με το Ψάρι, κρατάει λίγο ρόδινο. Ελάχιστο. Κι αυτοί ανάβουν τσιγάρο, καθένας με δικό του σπίρ- το. Εξαφανίζονται. Πού; Στο σταθμό του τραίνου κόσμος πολλός μαζεμένος. Οχτώ άντρες με μπλε φόρμες βγάζουν απ' τη σκευοθήκη ένα τεράστιο

ψάρι -καρχαρίας ή φάλαινα. Το κήτος ανασαίνει ακόμη. Τι μάτια, θε μου. Οι γυναίκες τρομάζουν. Οι γριές κάνουν το σταυρό τους. Κακά μαντάτα, γιε μου. Τα παιδιά πλησιάζουν να φανούν θαρρετά. Ο Κόλιας προσπαθεί να ξεκολλήσει ένα λέπι. Το- 'βγαλε πράγματι. Το δείχνει. Ποτέ δεν ξέρεις τι έχουν οι γριές μες στα καλάθια τους -αυγά; ραδι- κια; μήλα; φίδια. Αυτές που μάθανε καλά το θάνατο και του φράζουν το δρόμο με τα μαύρα τους μαντίλια, τα μαύρα τους φουστάνια, και το φαφούτι- κο στόμα τους ξεστομίζουν χρησμούς, καφτό λάδι και μοσχοκάρφια και δαγκωμένα βόλια. Κι όταν περνούν οι δυο φαντάροι, κι οι πέντε, αυτές μουρ- μουράνε «του πάκι του, κουλιφι, φατού» κι ίσως ξέρουν.....

Θύμησες, πράγματα, λόγια

Πού θα πάει αυτό το πράμα; γράφεις, γράφεις και τελειωμό δεν έχεις. Καλά το λένε κάποιοι κάποιοι, λογοδιάρροια σ' έχει πιάσει. Και τι 'ναι τούτα που μας ξεφουρνίζεις; παιδιακίστικα καμώματα, ξανα- μωράματα. Γεια στο στόμα του κυρ Κυπαρίσση, «ο παλιμπαιδισμός είναι σύνθηρες φαινόμενων των αρ- τηριοσκληρωτικών γερόντων». Λες να 'ναι αλη- θεια; Ίσως να 'ναι κι έτσι. Αφού κι ο Πέτρος είπε «δεν έχεις τίποτ' άλλο να πεις; κατοχή, αντίσταση, πείνα, θάνατοι, εκτελέσεις, θυσίες, ολοκαυτώματα. Καλάβρυτα, Μονοδέντρι, Κοκκινιά, Καισαριανή, Δίστομο, Καλογρέζα, εμφύλιος πόλεμος, Άγγλοι, Αμερικάνοι, εξορίες, φυλακές (τις ξέρεις δα κι ο ίδιος), Μακρόνησος, Αήμνος, Ικαρία, δικτατορίες, Γιάρος, Αέρος, τα ξεχασες, ρε Ίων; και πρέπει να τα θυμόμαστε κάθε στιγμή, να τα θυμίζουμε για να μην ξαναγίνουν; αμ ετούτε η σημερινή απειλή πυρηνικού παγκόσμιου ολέθρου; μπορούμε να σω- παίνουμε γι' αυτά και να στατρώνομε τα χέρια;» Κι είπε ο Αλέκος, κάπως δισταχτικά, αλλά με συμπάθεια «θαρρώ δεν έχεις δικίο Πέτρο; έχει πολύ μιλήσει ο Ίων και γι' αυτά, στην «Αγρύπνια», στον «Πέτρινο χρόνο», στις «Γειτονίες του κόσμου», στα «Επικαιρικά», στα «Αναστράγους» και σε τόσα άλλα, κι ας μην ξεχνάμε τα «Τρακτέρ», τις «Πυραμίδες», α, ναι, και τα «Συντροφικά τραγού- δια» αλλά προπάντων τον «Επιτάφιο» βέβαια τώρα τελευταία το 'χει ρίξει κάπως στα ασηρημέ- να, τα ερωτικά, τα λυρικοφιλοσοφικά, τις παιδικές κι εφηβικές αναπολήσεις, μα, δεν μπορείς να πεις, έχουν κι αυτά τη χάρη τους, και μάλιστα μεγάλη χάρη, και κατ' ουσίαν είναι προοδευτικά και στο περιεχόμενο και στην έκφραση». Εγώ δεν τους κοιτούσα; τους άκουγα; σκάλιζα με μίαν οδοντο- γλυφίδα τα μπροστινά μου δόντια; δεν ήθελα να τους απαντήσω ο Πέτρος κάπνιζε; άναψε κι ο Αλέκος τσιγάρο; ω, τα συντρόφια; ένιωθα ταυτό- χρονα σαν ένοχος και σαν αδικημένος; τι να πεις; να δικαιολογηθείς; να τους αντικρούσεις; όχι δα του κερατά; ίσως να 'χουν δικίο; μα δεν μπορώ πια έχω μπουχτίσει από πολέμους, θανάτους, σκοτω- μούς, αεροπορικές επιδρομές, χαλάσματα, καζάνια συσσιτίου με φασουλόζουμο ή μπλουγούρι, τα σκε- λετωμένα παιδιά στις σχάρες της Ομόνοιας, τις σημαίες και τις παραλάσεις της Απελευθέρωσης, τους πυροβολισμούς των Δεκεμβριανών, τους ήρω- es που τους φτύναν, τους γιουχαΐζαν και τους σφάζαν οι προδότες, πόσα και πόσα, ατέλειωτα, πολύ βαριά, πολύ μεγάλα, πολύ σιωπηλά και βροντερά, δε χωράνε στα λόγια, μπουχτίσα σου λέω, και ξαφνικά θυμήθηκα το 43, τον μπαρμπα- Ποθητό, στο ισόγειο σπιτάκι, στο μεγάλο άδειο δωμάτιο (είχαμε πουλήσει στους μαυραγορίτες τα έπιπλα, κρατήσαμε μόνο τα κρεβάτια).....

(Αποσπάσματα απ' το βιβλίο του Γιάννη Ρίτσου « Ίσως να 'ναι κι έτσι», εκδόσεις ΚΕΛΡΟΣ, 1984)

Κάτω τα χέρια απ τις διακοπές μας

Η ΤΟΥ ΥΦΟΥΣ ή του βάρους. Κι από κει που τίποτα δεν γινόταν στην Αθήνα επί ένα εξάμηνο, χειμώνας κρύος και ανιαρός, ξαφνικά γεμίσαμε συναυλίες, παραστάσεις και εκθέσεις. Και μάλιστα τόσες πολλές που πολύ δύσκολα θα μπορούσαμε να παρακολουθήσουμε, ακόμη και από τις εφημερίδες.

Δεν μπορούμε βέβαια να διαμαρτυρηθούμε γι' αυτό! Μακάρι να γίνονταν εκδηλώσεις.

Αλλά όπως και να το κάνουμε, η εποχή είναι κάπως άβολη. Κορυφώνονται τον Ιούλιο και Αύγουστο.

Ιούλιο και Αύγουστο όμως κορυφώνεται και η ζέστη! Και μας περιτριγυρίζουν όλα αυτά τα μικρά μικρά και μεγαλύτερα νησιά με τις δροσερές ακρογιαλίες, τα βράχια ή το πεύκο, το άσπρο και το γαλάζιο.

Πώς ν' αντισταθεί κανείς! Και πώς να φύγει δεκαπενταύγουστο από τη... Σκιάθου για να ακούσει τη... «χορωδία Σινγκβεράιν»! Αυτά τα πράγματα δεν γίνονται.

Προτείνω λοιπόν στο υπουργείο να διακοπεί για τους δύο μήνες τις εκδηλώσεις και να στείλει τις ορχήστρες στα νησιά. Κι αυτοί και εμείς θα περάσουμε καλύτερα.

Η ας κάνει τις εκδηλώσεις το χειμώνα. (Κι επί τη ευκαιρία ας φτιάξει και καμιά αίθουσα).

ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ βέβαια έχει και μερικά σοβαρά πλεονεκτήματα. Ανεξάρτητα από το πόσο αρέσει το προσφερόμενο θέαμα η ακρόαση, το Ηρώδειο και ο Λυκαβηττός είναι ό,τι πρέπει για μια ωραία βραδιά, με αστέρια, δροσερό αεράκι και ωραίες κοπέλες. Ακόμη καλύτερα, η Επίδαυρος είναι ιδανική και για διήμερη εκδρομή.

Έτσι εκδηλώσεις που κάτω από κανονικές συνθήκες θα συγκεντρώναν μια χούφτα πιστών, προβλέπεται ότι θα γεμίσουν με ευκολία τις κερκίδες. Πάρτε για παράδειγμα το Πράξι '85 που δεν κατόρθωσε, με τόσο ελκυστικό πρόγραμμα, να γεμίσει τον Ορφέα, και το επταήμερο τζαζ στο Λυκαβηττό που με έλληνες μουσικούς θα έχει, ελπίζω τουλάχιστον, πολύ μεγαλύτερη προσέλευση.

ΑΥΤΗΝ ΤΗΝ ΕΠΙΔΕΡΜΙΚΗ σχέση του ελληνικού κοινού με οτιδήποτε

τε αφορά τον πολιτισμό, θα 'ταν καλύτερο να την πάρει υπόψη του το υπουργείο.

Ιδιαίτερα όταν η κ. Μερκούρη με υπερηφάνεια δηλώνει ότι υπερασπίζει «τις αρχές πάνω στις οποίες βασίστηκε η κλασική Ελλάδα» —νάτη αυτή πάλι—, η Ελλάδα πάνω στην οποία βασίστηκε όλη η Ευρώπη...

Είπαμε, καλές οι εκδηλώσεις! Θανάσιμα τα φεστιβάλ. Η χώρα μας εξάλλου έχει αποδίδει σε μεγάλη αγώνα να αναδείξει σε μεγάλη «διοργανώτρια» δύναμη. Κι όχι μόνο στην τέχνη. Ας μη ξεχνάμε τους Πανευρωπαϊκούς στο Ολυμπιακό στάδιο και στον κλειστό στίβο. Από διοργάνωση σχίσαμε!

Τι είχαμε όμως να παρουσιάσουμε; Μια Βερούλη και αυτή ντοπαρισμένη!

ΔΕΝ ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ λοιπόν να παίρνουμε πολύ σοβαρά, τίτλους και βαρύγδουπες ανακοινώσεις που στερούνται ουσίας και σημασίας. «Αθήνα πολιτιστική πρωτεύουσα της Ευρώπης!» Μεγάλη μας τιμή, δεν λέω. Αλλά καλύτερα να την ονομάζουμε...

«σειρα καλοκαιρινών εκδηλώσεων, φεστιβαλικού τύπου, στους θαυμάσιους ανοιχτούς χώρους της Αθήνας (κλειστούς δεν έχει, με ονόματα της παγκόσμιας καλλιτεχνικής σκηνής, προς τέρψιν του αθηναϊκού κοινού που έχει την ατυχία να μένει καλοκαιριάτικα στην Αθήνα, υπό την αιγίδα του ΥΠ.Π.Ε.». Μακροσκελές αλλά ακριβόλογο!

Γιατί πρωτεύουσα ή όχι, σ' αυτή την τιμωμένη πόλη μόνο ο πολιτισμός δεν ανθίζει! Και πού ν' ανθίσει εξάλλου ο πολιτισμός όταν δεν ανθίζει ούτε ένα λουλουδάκι.

Το μόνο που αλλάζει φέτος είναι ότι ορισμένοι υπουργοί θα φάνε και θα πιούνε στην αρχαία αγορά. Ε... και λοιπόν! Του χρόνου μπορούν να φάνε στο Τουρκολίμανο!

ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΑ πάντως από τις μεγαλοστομίες, ας υποδεχτούμε δύο μεγαλούς της τζαζ που έρχονται για πρώτη φορά στην Ελλάδα, τον Μάιλς Νταϊνβίς, και τον Χέρμυ Χάνκοκ.

Ο Νταϊνβίς έχει σημαδεψει όλη

την μεταπολεμική πορεία της τζαζ. Γύρω στο 1950 πρωτοστάτη στο κίνημα της «κούλ τζαζ» σαν απάντηση στον έντονο και «νευρώδες «μίμπο» που κυριαρχούσε. Ο νέος ήχος που καθιερώνεται από τον Νταϊνβίς μαζί με τον Τζι. Έβανς και τον Τζέρι Μάλλικαν είναι πιο ήρεμος και λιτό-σημασία στην εννοχρήστρωση. Είκοσι χρόνια αργότερα ο ίδιος θα κάνει νέο θεαματικό βήμα με τους δίσκους «in a silent way» και «Bitches Brew», με τη χρησιμοποίηση ηλεκτρικών οργάνων και μουσικής με έντονα στοιχεία ροκ. Οι μουσικοί που πέρασαν από το γκρουπ κάτω από την επιρροή του, θα καθορίσουν την ανάπτυξη της τζαζ στη δεκαετία 70-80. Τζον Μακ Λάχλιν, Τσικ Κορρά, Κηθ Τζάρετ, Γουέιν Σόρτερ και Τζο Τζάβιναλ (Γουέιν Κομπάκ), Άν Γουίλιαμς, Μπίλλυ Κομπάκ), Τόνι νάμεσα τους και ο σπουδαίος πιανίστας και εννοχρησττής Χέρμυ Χάνκοκ που προχώρησε ιδιαίτερα στο τζαζ ροκ και έκανε μεγάλο άνοιγμα στο πλατύτερο κοινό. Αυτή του η σχέση φαίνεται ότι τώρα τελευταία τον οδήγησε και σε αρκετά ανούσιες και αμφισβητήσιμες εμπορικές δουλειές όπως το «Rock II».

Η σύνθεση του γκρουπ με το οποίο έρχεται (Ρον Κάρτερ, Τόνι Γουίλιαμς, Φρέντυ Χάμπαρτ) μας προετοιμάζει για μια σπουδαία βραδιά. Σημαντική και ευάριθμη η παρουσία των ελλήνων μουσικών της τζαζ από 7-14 Ιουλίου. Ας τους δούμε λοιπόν και ας τους κρίνουμε πλάι στους μεγάλους.

ΑΝΟΙΞΤΕ λοιπόν το πρόγραμμα και θα βρείτε πολλά ωραία και ενδιαφέροντα. Κι ας με συγχωρήσει η κυρία Μερκούρη για την γκρίνια μου. Αυτή περισσότερο οφείλεται σε δύο λόγους:

—ότι είναι δημοσιογραφικός κανόνας να γκρινιάζουμε όταν αναφερόμαστε σε εκδηλώσεις που κάνει το οποιοδήποτε υπουργείο.

—ότι επειδή θα πάω χορταστικές διακοπές δεν πρόκειται να δω ούτε μία συναυλία εκτός από τα περισσότερα του Σεπτεμβρίου. Είναι να μην γκρινιάζει κανείς!

Δημήτρης Οικονομάκης

ΜΟΥΣΙΚΟΛΟΓΩΝΤΑΣ

Ο ΣΧΟΛΙΑΣΤΗΣ, πιστός τόσο στις παραδόσεις του λαού μας όσο και στις δικές του, ετοίμασε και για το φετινό καλοκαίρι ένα ρεπορτάζ για να σας κρατήσει συντροφιά στα μπάνια του λαού που θα κάνετε. Πέρσι μας είχε απασχολήσει ιδιαίτερα το θέμα των Ολυμπιακών αγώνων που επρόκειτο να γίνουνται μόνιμα στην Ολυμπία αλλά που την τελευταία στιγμή λόγω απρόοπτων εξελίξεων αυτό το γλιτώσαμε. Φέτος όμως η Αθήνα ανακηρύχθηκε πολιτιστική πρωτεύουσα της Ευρώπης και αυτό δεν παρουσίασε απρόοπτες εξελίξεις. Αυτό γίνεται!

Στο αφιέρωμά μας θα έχετε την ευκαιρία να πληροφορηθείτε τις απόψεις των αγαπημένων σας και μη, καλλιτεχνών, πνευματικών ανθρώπων και λοιπά γύρω από το καυτό θέμα της ανακήρυξης της Αθήνας σε Ευρω-πρωτεύουσα. Μια προσπάθεια να έχουμε και την άποψη του Ντέμη Ρούσου ναυάγησε διότι είχε πρόσφατα κάποιο μπλέξιμο. Σημειώνουμε εδώ πως σε όλους κάναμε τις ίδιες δύο ερωτήσεις.

Η απάντηση της υπουργού Πολιτισμού κας Μελίνας Μερκούρη είναι ίσως λίγο πρόχειρη μια και τη βρήκαμε μετά τη συνέντευξη τύπου που είχε δώσει στο Ζάππειο και λίγο πριν μπει στο αυτοκίνητο που την περίμενε. Πάντως δεν παύει να είναι διαφωτιστική. Ζητήσαμε ακόμα και την άποψη του τ. υπουργού Πολιτισμού κ. Ανδριανόπουλου για να έχετε συνολικότερη ιδέα και επειδή τελευταία ο κ. Ανδριανόπουλος μοιάζει πολύ ΙΝ.

Ο αρχικός μας κατάλογος καλλιτεχνών ήταν πολύ μεγαλύτερος αλλά για διάφορους λόγους κυρίως χρόνου δεν καταφέραμε να έχουμε τις απαντήσεις όλων. Ιδιαίτερα μας λύπησε το γεγονός ότι δεν έγινε δυνατό να μας απαντήσει ο κ. Ν. Εγγονόπουλος και θεωρούμε ότι αυτό είναι μια σημαντική έλλειψη. Αντίθετα κάποιες προσπάθειες να έχουμε την απάντηση του κ. Θόδωρου Αγγελόπουλου ματαιώθηκαν δεδομένου ότι δυσκολευτήκαμε να καταλάβουμε αν στο τηλέφωνο απάντησε ο ίδιος ή ο αυτόματος τηλεφωνητής του.

Τις περισσότερες απαντήσεις τις πήραμε τηλεφωνικά. Απέδωσε όμως πολύ και η ιδέα του Πουλικάκου να πάμε ένα μεσημέρι στην πλατεία Κολωνακίου όπου πράγματι βρήκαμε μεγάλο αριθμό καλλιτεχνών που απάντησαν και κερδίσαμε πολύ χρόνο. Τελικά ο καθένας ας βγάλει τα συμπεράσματά του από τις δηλώσεις όλων για το αν θα ανέβει ή όχι τώρα το πολιτιστικό μας επίπεδο. Η μόνη κοινή διαπίστωση είναι όμως ότι τελικά απολύτως κανείς δε διαμαρτυρήθηκε για τη ματαίωση των σχεδίων του Ιάννη Ξενάκη σχετικά με τις εκδηλώσεις. Τουλάχιστον αυτό μπορούμε να πούμε ότι κατακτήθηκε δυναμικά!

Άντα Θεοδωρίδου
Δημήτρης Πουλικάκος

Ρεπορτάζ - Αθήνα Πολιτιστ

η ΩΡΑΙΑ
και
το ΤΕΡΑΣ

ΜΕΛΙΝΑ
ΑΘΗΝΑ

ΜΕΛΙΝΑ ΜΕΡΚΟΥΡΗ

υπουργός πολιτισμού

Σ: Απ' ό,τι ξέρουμε η πολιτική του Κ. Καραμανλή τόσα χρόνια ήταν κάποιες κεντρικού τύπου πολιτιστικές πρωτοβουλίες (Ολυμπιακοί, Πνευματικό Κέντρο Αθήνας κ.λπ.) ενώ το ΠΑ.ΣΟ.Κ. διακήρυξε τουλάχιστον στην πρώτη τετραετία την απόφασή του να ακολουθήσει μια λαϊκή αποκεντρωμένη πολιτιστική πολιτική. Η συγκέντρωση τώρα όλης της δραστηριότητάς σας πάλι σε κεντρικό επίπεδο δηλ. στην Αθήνα σε τι διαφέρει από τις προηγούμενες πρωτοβουλίες των κυβερνήσεων δεξιάς;

Μ.Μ.: Δεν καταλαβαίνω τι σχέση μπορεί να έχουν οι γιορτές με μια πολιτιστική πράξη όπου γίνονται ανταλλαγές με όλη την Ευρώπη, όπου έρχονται συμπτώσια με όλους τους σοφούς ανθρώπους, όπου η υπόθεση της επιστήμης, της πολιτιστικής ανάπτυξης υπάρχει, ότι όλο το λεκανοπέδιο σήμερα ζει αυτή την πολιτιστική έκρηξη.

Σ.: Το πιστεύετε αυτό το τελευταίο;

Μ.Μ.: Πιστεύω στην υποδομή που γίνεται σε όλο το λεκανοπέδιο, πιστεύω στη συλλογική αυτή πολιτική της κυβέρνησης. Πιστεύω στα 2.300 χρόνια της Θεσ/νίκης. Πιστεύω ότι κάναμε αυτή την τετραετία μία πολιτιστική έκρηξη μέχρι το πιο μακρινό χωριό και πιστεύω επίσης ότι με αυτή την πολιτική η πολιτιστική υποδομή

στην Ελλάδα θα αναπτυχθεί πάρα πολύ.

Σ.: Δεν έρχεται αυτό που λέτε κάπως σε αντίθεση με την υποβάθμιση της ζωής στην πόλη;

Μ.Μ.: Πιστεύω βέβαια στην καλύτερευση της ποιότητας ζωής, βεβαίως πρέπει να υπάρχουν νοσοκομεία, και όλα αυτά. Η ποιότητα όμως ζωής του ανθρώπου είναι μόνο το αυτοκίνητο; Όχι και η πνευματική τροφή;

Σ.: Μα στο πολιτιστικό επίπεδο και στην υποβάθμισή του αναφερόταν η ερώτηση. Αν πιστεύετε δηλαδή ότι όλη αυτή η διοργάνωση θα επηρεάσει και θα αγγίξει κάπου τον κάτοικο αυτής της πόλης.

Μ.Μ.: Δεν έχω καμία περιφρόνηση στον Ελληνικό λαό. Εγώ πιστεύω στο λαό μας και πιστεύω ότι η ποιότητα ζωής του εξαρτάται απόλυτα κι από την πνευματική καλλιέργεια που του παρέχεται και που πρέπει να είναι ανάλογη με τη νοημοσύνη του που εγώ τη θεωρώ πολύ υψηλής στάθμης. Διότι όταν βλέπω ότι στην Ελλάδα κάθε χρόνο πηγαίνουν σε όλα τα φεστιβάλ αρχαίας τραγωδίας, πιστεύω ότι είμαστε ο πρώτος λαός πολιτιστικά στον κόσμο.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ:

1. Τι συναισθήματα και σκέψεις σας προκαλεί το γεγονός ότι η Αθήνα έχει ανακηρυχθεί για φέτος Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης;

2. Αν σας αναθέτανε την οργάνωση μιας εκδήλωσης για τον εορτασμό αυτού του γεγονότος, τι θα προτεινάτε; Δηλαδή ποιο είναι αυτό που λείπει (αν λείπει) κατά τη γνώμη σας από τις εκδηλώσεις του Υπ. Πολιτισμού;

ΑΝΔΡΕΑΣ ΑΝΔΡΙΑ- ΝΟΠΟΥΛΟΣ

βουλευτής -
πρώην υπ. Πολιτισμού

Δεν είναι με μεγάλη αισιοδοξία που ακούει κανένας την αναγγελία των εορτών και των πανηγύρεων για την ανάδειξη της Αθήνας σε «πολιτιστική» πρωτεύουσα της Ευρώπης. Οι αμφιβολίες καταρχήν ξεκινούν από τον ίδιο τον τίτλο της αναγγελίας διότι οι γιορτές γίνονται στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και η Αθήνα αναδεικνύεται πολιτιστική πρωτεύουσα της ΕΟΚ. Γιατί λοιπόν αυτό κρύβεται; Είναι ποτέ δυνατό να μιλάμε ειλικρινά για πολιτιστική ανάπτυξη όταν ντρεπόμαστε να πούμε τα πράγματα με το όνομά τους; Αλλά, και βέβαια είμαι σίγουρος ότι δεν μπορεί κάποιος να βλέπει με μεγάλη αισιοδοξία αυτές τις εκδηλώσεις, όταν πάρα πολύ πρόσφατα διαπιστώσαμε ότι η γλώσσα μας έχει αρχίσει να εξαφανίζεται κι ότι η νεολαία μας χρειάζεται λεξικό για να καταλάβει το νόημα μιας σειράς από καθημερινές λέξεις. Ίσως η «πολιτιστική ανάπτυξη» μέσα απ' τις «οπισθοδρομικές κομπανιές» και τις «ρεμπέτικες κομπανιές» τις «Σπυριδούλες» και τις «Φατμέ», τα «καραφλιάσματα» και τους «κυριλεδισμούς» να δείχνουν ακριβώς την ποιότητα του πού ακριβώς βρισκόμαστε. Αντί λοιπόν για γιορτές και πανηγύρια και για μεγάλες κουβέντες χωρίς όμως περιεχόμενο για «επιστροφή στις ρίζες» και άλλα τοιαύτα θα ήταν πιο σκόπιμο να δαπανηθούν τα διαθέσιμα χρήματα για μια σοβαρή δουλειά υποδομής που να αγκαλιάζει τον πολιτισμό και τις τέχνες από τη μία άκρη στην άλλη. Πολύ φοβάμαι πως αυτές οι γιορτές θα είναι και το κύκνειο άσμα του «κρατικού πολιτισμού» στην Ελλάδα. Γιατί το υπουργείο φαίνεται μάλλον να πηγαίνει για διάλυση, ενώ οι διάφοροι κρατικοί πολιτιστικοί

φορείς (κρατικές σκηνές κ.λπ.) μέσα απ' το συντεχνιασμό, τον κομματισμό και την προχειρότητα δε δείχνουν να έχουν καλύτερο μέλλον. Αν είναι λοιπόν να γίνουμε «πολιτιστική πρωτεύουσα» ας έχουμε τουλάχιστον την ειλικρίνεια να ομολογήσουμε το τι εκφράζουμε. Σίγουρα αυτό δεν είναι ένας πολιτισμός σε άνθηση. Είναι μια βάρβαρη ένδειξη ενός πολιτισμού σε άγρια παρακμή. Και σ' αυτό βέβαια σίγουρα προσθέτουν πάρα πολλά στοιχεία οι διάφορες υπερβολές που έχει προγραμματιστεί να γίνουν στη διάρκεια του εορτασμού. Τα αρχαία ανάκλιντρα, οι περιόδουσες χορωδίες στην Αρχαία Αγορά, τα τεράστια μαρμάρινα τραπέζια με τους επικλινείς προσκεκλημένους και τους καλλιτέχνες γύρω-γύρω να τους διασκεδάζουν, δεν κάνουν τίποτε άλλο από το να προσθέτουν κάτι ακόμα στο απαράδεκτο ΚΙΤΣ της σύγχρονης ελληνικής κακογουστίας.

Απ' τις παραπάνω παρατηρήσεις συνάγεται ο προβληματισμός μου πάνω σ' αυτό το θέμα. Αντί για γιορτές και πανηγύρια θα προτιμούσα μια σύνοδο ειδικών για τη διατύπωση—συγκεκριμένων—προτάσεων πάνω σε θέματα που έχουν σχέση με τις δεδομένες πια αδυναμίες της πολιτιστικής λειτουργίας στην Ελλάδα. Δεν μπορούμε να έχουμε πολιτισμό με ένα λαό που απεχθάνεται το βιβλίο, και θεωρεί μεγάλο κόπο να προχωρήσει απ' τους τίτλους στους υπότιτλους των εφημερίδων. Θ' άξιζε λοιπόν τον κόπο να μελετηθεί το πώς μπορεί ο κόσμος καταρχήν να αρχίσει να διαβάζει. Και στη συνέχεια με άλλα πια μέσα (τηλεόραση, βίντεο, ραδιόφωνο...) θα μπορούσε η καλλιέργεια να αποτελέσει επιδίωξη για ευχάριστες και εποικοδομητικές ώρες κι όχι ταλαιπωρία και άγχος. Από εκεί και πέρα η πολιτιστική ανάπτυξη θα αρχίσει να έρχεται μόνη της. Διότι θα ξεκινάει δημιουργικά από κάτω κι όχι με μεγαλοστομίες και μεγαλογιορτές από πάνω. Πολύ φοβάμαι ότι μόλις τελειώσουν οι γιορτές και πέσει η αυλαία αυτό που θα μείνει θα είναι η συζήτηση για το πότε διαλύεται το Υπ. Πολιτισμού και ενσωματώνεται στο υπουργείο

Πρωτεύουσα της Ευρώπης

Παιδείας ή κάποιο άλλο και για το τι πρέπει να γίνει ώστε η νέα γενιά να καταλαβαίνει τι θα πει ευδοκίμηση, αρωγή, και ίσως αργότερα σύμβαση, εγχείριση και γιατί όχι και διαπαιδαγώγηση.

ΤΖΩΝΥ ΒΑΒΟΥΡΑΣ

μουσικός

1. Έτσι όπως είναι η Αθήνα θα προτιμούσα να μη γινότανε εδώ. Έχει πολύ πιο ζωτικά προβλήματα η Αθήνα να λύσει προτού αρχίσει να καλεί ξένους.

2. Θα την έκανα αλλού.

ΘΑΝΑΣΗΣ ΡΕΝΤΖΗΣ

σκηνοθέτης

1. Δε μου προκαλεί κανένα συναισθήμα.

2. Έχω προτείνει καμιά δεκαπενταριά εκδηλώσεις αλλά ποτέ δεν έχουν παρθεί υπόψη.

ΝΙΚΟΣ ΛΑΣΚΑΡΗΣ

αρχιτέκτονας
πανεπιστημιακός

1. Αισθάνομαι πολύ υπερήφανα σαν Αθηναίος αλλά σκέπτομαι ότι θάταν πιο καλά να ανακηρυχθεί για τον χρόνο η Αθήνα Πολιτιστική Πρωτεύουσα και της Ασίας στοχεύοντας να γίνει του παραχρόνου και της Αφρικής.

2. Θα επιθυμούσα να μου αναθέτανε την οργάνωση αλλά και τη συμμετοχή σε ερωτικές σεξουαλικές εκδηλώσεις. Αυτό νομίζω ότι λείπει.

ΝΙΚΟΣ ΚΕΣΑΝΛΗΣ

ζωγράφος

1, 2. Κατ' αρχήν νομίζω ότι

δεν υπάρχουν υποδομές, τουλάχιστον σ' ό,τι αφορά τα εικαστικά. Οι εκθέσεις που πρόκειται να γίνουν είναι λίγο του τύπου «bon roui l'orient». Οι εκθέσεις του Delacroix και του Rodin δεν νομίζω ότι είναι τόσο συγκλονιστικά ενδιαφέρουσες δεδομένου ότι έχουν πεθάνει εδώ και 150 χρόνια. Λέπει μια έκθεση σύγχρονης τέχνης. Όσο για την έκθεση των Ελλήνων ζωγράφων τη βρίσκω λίγο μεσοβέζικη. 60 ζωγράφοι είναι περιέργως αριθμός. Ή θα έπρεπε να είναι 150 ή πολύ λιγότεροι. Ο κ. Μιτεράν απ' όσο ξέρω καλούσε τους καλλιτέχνες για να τους γνωρίσει. Εδώ όμως ο κ. Σαρτζετάκης θα καλέσει τους επισήμους στο προεδρικό μέγαρο απουσία των καλλιτεχνών, εκτός ίσως από κάποιους θεατρίνους. Δεν νομίζω ότι τέτοιες κινήσεις τιμούν τους οργανωτές των εκδηλώσεων. Το υπουργείο Πολιτισμού δεν φαίνεται να λειτουργεί αυτόνομα. Μαθαίνω ότι υπάρχουν πολλές επεμβάσεις και γίνονται δεκτές προτάσεις άσχετα απ' το ενδιαφέρον που παρουσιάζουν. Είναι τερατώδες να σκορπίζονται 760 εκατομμύρια για αυτή τη διοργάνωση και παράλληλα να αρνείται το υπουργείο 30 εκατομμύρια για να φτιαχτεί μια Σχολή Καλών Τεχνών. Πέρα απ' το θόρυβο που θα γίνει στις εφημερίδες και παρόλο που θα 'ρθουν κάποιοι αξιολόγοι άνθρωποι στην Αθήνα δεν νομίζω ότι θα παίξει κανένα ρόλο όλη αυτή η ιστορία. Οι εκδηλώσεις έχουν ανατεθεί σε «υμετέρους» και σ' αυτούς που έχουν τη συνήθεια να τριγυρνούν στους διαδρόμους του υπουργείου. Όλα αυτά τελικά θα γίνουν στη ράχη των καλλιτεχνών. Φαίνεται πως όσοι καλλιτέχνες υπέγραψαν τη διακήρυξη του ΠΑΣΟΚ έχουν ήδη τα πρώτα ανταλλάγματα, κι έτσι διαιωνίζεται η κατάσταση που είχε δημιουργήσει η Νέα Δημοκρατία. Πολύ κακό για το τίποτα, που όπως πάντα θα το πληρώσουν οι νεώτεροι. Θα κυριαρχήσουν και πάλι τα επίσημα γεύματα και οι γαλανόλευκες.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΟΤΑΝΙΔΗΣ

ηθοποιός

1. Μου προκαλεί απορία. Θεωρώ ότι η δική μας πλευρά είναι ουσιαστικά απροετοίμαστη για ένα τέτοιο γεγονός και δεν έχουμε να παρουσιάσουμε τίποτα. Βέβαια είναι σημαντικό το ότι θα δούμε στην Αθήνα τόσα ξένα συγκροτήματα.

2. Για μένα το να γίνει μια πόλη πολιτιστική πρωτεύουσα σημαίνει πρώτα απ' όλα ότι ανοίγει ένας διά-

λογος ανάμεσα τόσο στους καλλιτέχνες όσο και στους ανθρώπους που κατοικούν αυτή την πόλη. Αυτός ο διάλογος είναι που λείπει και σε καμιά περίπτωση οι κλειστές επιτροπές που αποφασίζουν και διοργανώνουν εκδηλώσεις δεν μπορούν να υποκαταστήσουν αυτό το διάλογο που άλλωστε είναι αναγκαία προϋπόθεση για κάθε πολιτισμό.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ποιητής

1. Αισθήματα χαράς. Ότι σκοπεύει στον πολιτισμό απομακρύνει απ' τον πόλεμο.

2. Νομίζω ότι η επί δεκαετίες οργάνωση των τουριστικών φεστιβάλ έχει δημιουργήσει κακό προηγούμενο. Επειδή η εορτή αυτή πρέπει να ξεκολλήσει από την τουριστική νοοτροπία και υποδομή, θα πρότεινα να ερωτηθούν οι φορείς και οι πνευματικοί άνθρωποι και δημιουργοί προτού γίνει ο,τιδήποτε.

ΝΟΤΗΣ ΜΑΥΡΟΥΔΗΣ

μουσικός

1. Συγκίνηση αισθάνομαι! Ένα ρίγος περνάει μέσα στο κορμί μου. Και τώρα που το γράφω τρέμω! Για δεξ η Αθήνα το κέντρο της Ευρώπης! Ο πολιτισμός βρήκε σπίτι του την Αθήνα, εκεί που όλοι μας μεμφιμούμε για το χάλι το πολεοδομικό, την έλλειψη πράσινου, την απανθρωπιά των δρόμων κλπ. Μας αποστομώνει όμως το γεγονός του εορτασμού, γιατί θέλει να μας πείσει πως αυτή η πόλη (που βεβαίως πριν από χιλιάδες χρόνια έδινε φώτα) αγνοεί το πραγματικό της πρόβλημα, που είναι η έλλειψη πολιτιστικού προσώπου. Και τι πρόσωπο να έχει μια πόλη, μια πρωτεύουσα, όταν ο κρατικός οικονομικός προϋπολογισμός, έτσι όπως θεσμοθετήθηκε, από τις δεξιές κυβερνήσεις δεν ξεπερνάει το 0,60%; Το πρόβλημα της Αθήνας Αντιπολιτιστικής πρωτεύουσας είναι άμεσα πολιτικό γιατί είναι οικονομικό. Η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ πρέπει ν' αλλάξει αντίληψη και να γίνει γενναιοδωρή σε βάθος κι όχι με περιστασιακές συναυλίες. Θυμηθείτε! Δεν έχουμε αίθουσες συναυλιών! Κι έτσι, όταν το... γλεντάμε σαν πολιτι-

στική πρωτεύουσα, δεν μπορεί να μη μου 'ρχεται συγκίνηση για τη βιασμένη των οργανωτών, που δίχως να ετοιμάζουν το σπίτι φωνάζουν τους καλεσμένους. Το φοντανάκι που θα προσφερθεί θα 'ναι στάχτη στα μάτια.

2. Επαναλαμβάνω πως η αλλαγή — και στον πολιτισμό — έχει ανάγκη από βαθιές αλλαγές. Με την ήδη υπάρχουσα κατάσταση, δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτε άλλο παρά να συνεχίσουμε τις εκδηλώσεις στο Ηρώδειο και στο Λυκαβητό, όπως κάθε χρόνο. Εγώ, σαν οργανωτής, δεν θα 'μενα μόνο στις συναυλίες αλλά και σε σεμινάρια σε κύκλους παιδαγωγικούς με μετακλήσεις ξένων προσωπικοτήτων, ώστε να αποκτηθούν γνώσεις και εμπειρίες στο κοινό. Οι συναυλίες για την Ελληνική μουσική είτε παραδοσιακής είτε έντεχνης να αλλάζουν πρόσωπο και όχι να γηπεδοποιηθούν. Να μπει σε πράξη η δισκογραφική δραστηριότητα, για να καταγραφεί κάποιο ενδιαφέρον μουσικό υλικό. Να υπάρξει Ραδιοφωνική παρέμβαση στις εκδηλώσεις με απόλυτη οικονομική ευχέρεια ώστε να αρχαιοθετηθούν αξιόλογες παρουσίες. Τέλος όλη αυτή η περίοδος να γίνει αφορμή για να μπει έντονα και επιτακτικά το πρόβλημα. Προς τα πού πάμε; Στην Αθήνα Πολιτιστική Πρωτεύουσα ή στο... Γάμο του Καραγκιόζη;

ΠΕΤΡΟΣ ΣΚΟΥΤΑΡΗΣ

μουσικός

1. Με εκπλήσσει το γεγονός ότι ξαφνικά τόσο πολλά Rock συγκροτήματα θα εμφανιστούν για την γιορτή της Αθήνας! Γιατί εδώ το Rock μια και αυτό μ' αρέσει το πολεμούν!

2. Θα οργάνωνα ένα τριήμερο φεστιβάλ στην εξοχή με πολλά, πάρα πολλά group, ελληνικά και ξένα, που θα διαρκούσε και μέχρι αργά τη νύχτα και την ημέρα.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΗΣ

παραγωγός-σκηνοθέτης

1. Αισθάνομαι πολύ υπερήφανος και αν ήμουν Παριζιάνος θα αισθανόμουν πολύ μειωμένος αφού διάλεξαν την Αθήνα. Η γνώμη μου είναι

ότι έπρεπε να διαλέξουν το Ναύπλιο αφού ήταν η πρώτη πρωτεύουσα. Κι αν δε θέλουν το Ναύπλιο υπάρχει και η Αίγινα. Γεγονός είναι για μένα πως αν δε μάθουν τα παιδιά τι θα πει αρωγή και ευδοκίμηση τότε καλύτερα να μη μιλάμε για πολιτιστική πρωτεύουσα, αφού έτσι κι αλλιώς σε λίγο καιρό οι κάτοικοι αυτής της πόλης απ' ό,τι δείχνουν τα πράγματα θα συνεννοούνται με βρυχηθμούς. Δεν την κάνω αυτή τη δήλωση από αντιπολιτευτική διάθεση, όμως αν προσέξετε λίγο θα δείτε ότι υπάρχει πόνος, γιατί δεν είναι δυνατό όταν ο Γιαπωνέζος των επτά χρόνων, όταν δηλαδή μπαίνει στην πρώτη δημοτικού να μαθαίνει τρία αλφάβητα των 700 γραμμάτων το καθένα και εμείς που έχουμε ένα των 24 καταργήσαμε και τους τόνους. Έτσι δεν ξέρουμε όταν λέμε καλός εννοούμε καλός ή κάλος. Κι όταν λέω κάλος δεν εννοώ την ομορφιά.

2. Πιστεύω ότι δε λείπει τίποτα. Έχει κάτι παραπάνω απ' ό,τι χρειάζεται. Αν οι αναγνώστες σας νομίσουν ότι εννοώ τη Μελίνα, εγώ τους αναγνώστες τους σέβομαι.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΝΕΓΡΕΠΟΝΤΗΣ

ποιητής

1. Δεν μπορώ να πω ότι αισθάνομαι πολύ ευχάριστα εγώ ένας λαρισαίος όταν προτιμήθηκε η Αθήνα για πολιτιστική πρωτεύουσα της Ευρώπης. Εάν μάλιστα, σκέφτομαι, δεν ένιωθα την ίδια αηδία που αισθανόταν ο Λέων Τρότσκι για το τοπικιστικό πνεύμα, ίσως, σήμερα να ήμουν ο δυστυχέστερος των ευρωπαϊκών. Πιστεύω και εύχομαι (για λόγους κομματικούς, κοινωνικούς και εθνικούς) να πετύχει και η Αθήνα όπως, είναι βέβαιο ότι θα πετύχαινε, η Λάρισα. Ως λαρισαίος, εύχομαι, και μέσα από το σοβαρόν περιοδικόν σας το καλόν και την ευδοκίμησιν του ελληνικού μας έθνους!

2. Κατ' αρχή έχω ένα πτυχίο, διαθέτω κάποιο ελάχιστο χιούμορ, εγώ κι οι φίλοι μου διακηρύσσουμε παντού ότι είμαι έξυπνος και επίσης διαθέτω γούστο. Επίσης —σίγουρο αυτό— έχω τον κοινό νου. Πράγματα όλα αυτά που συνιστούν αποκλεισμό μου από κάθε τι το τοιούτον. Σε αντιστάθμισμα βεβαίως έχω τρομακτικές άνοιξιες του τι γίνεται στον κόσμο και ως εκ τούτου γνωρίζω πολλά τσιφτιτέλια και άλλα βρηνητικά τέτοια. Όμως πλην όρων που λένε, τα τελευταία αυτά δεν καλύ-

πτουν τις πιο πάνω ελλείψεις μου.

Και για να τα πούμε τώρα σοβαρά. Δεν θα έκανα ούτε τα μισά απ' όσα η Μελίνα έχει καταφέρει. Γιατί πρέπει να πούμε, παρά τις γκρίνιες μας, ότι η Μελίνα με τις γνωριμίες της, την προσωπική της γοητεία και την άνεσή της να κινείται σε χώρο ευρωπαϊκό θα μας βγάλει έστω ασπροπρόσωπους με ξένα τουλάχιστον θεάματα και ακροάματα. Και θα είχε ακόμη περισσότερη επιτυχία η Μελίνα αν είχε το θάρρος να χρησιμοποιήσει λιγότερους, σοβαρότερους και περισσότερους ταλαντούχους. Και βέβαια! Αν η Μελίνα άρχιζε αλλιώς, δηλαδή όπως εγώ θα έκανα. Κι εγώ θα έκανα αυτό που σεις κάνετε τώρα. Θα τους ρώταγα όλους. Κι αφού μάζευα τις γραπτές τους απαντήσεις τότε θα βλέπατε πόσο θα έλαμπε η ευθυνοφοβία, η ανημπόρια, η προσωπική προβολή, η νεοελληνική μας κακομοιριά... Διότι —ας τα πούμε όπως πρέπει. Σε κάθε τι που μας καλούν να αναλάβουμε στα σοβαρά, πάντα βρίσκουμε κάτι να βγούμε στην απέξω και να κάνουμε αυτό που τόσο καλά περιγράφει ο Τρότσκι για τις ιδεολογικές διαφορές... και που εις τη χώρα μας έχει γίνει ευαγγέλιο: «Οι ιδεολογικές διαφορές όπως συμβαίνουν παντού όπου οι άνθρωποι εξαναγκάζονται να ζούνε στοιβαγμένοι ο ένας πάνω στον άλλον παίρνανε συχνά την μορφή προσωπικών διαπληκτισμών!...» Εάν στη θέση των «ιδεολογικών διαφορών» βάλετε τις «προσωπικές διαφορές» τότε θα δείτε πόσο η εικόνα είναι η σημερινή μας... πολιτιστική νεφελώδης Αθήνα!..

ΓΙΩΡΓΟΣ ΝΤΑΛΑΡΑΣ

τραγουδιστής

1. Η Ευρώπη το ξέρει; Γιατί μένα προσωπικά το ίδιο μου κάνει. Εγώ ούτε Ευρωπαίος είμαι, ούτε Ευρωπαίος αισθάνομαι ούτε «εφάμιλλος των Ευρωπαϊκών». Βέβαια αν ήμουν φιλέλλην μπορεί και να καμαρώνα αλλά επειδή είμαι σκέτος Έλληνας θα προτιμούσα την Αθήνα να τη δώ πρώτα απ' όλα πολιτιστική πρωτεύουσα της Ελλάδας. Απλά πραγματάκια δηλαδή.

—Να δοθεί καμιά σύνταξη στους εικαστικούς, στους ποιητές που στους μισούς απ' αυτούς ούτε τα ονόματά τους δε θα αναφερθούν στις μεγάλες γιορτές.

—κανένα επίδομα στους παλιούς μουσικούς, στους λαϊκούς οργανοπαίκες που πολλοί απ' αυτούς μένουν στον άσσο.

—κανένα σοβαρό νομο για τα πνευματικά δικαιώματα και για τις πειρατείες επίσημες και μη.

—καμιά φροντίδα για τα χιλιάδες χειρόγραφα και κειμήλια που τα τρώνε οι κατσαρίδες των κρατικών υπογείων—

—καμιά σκέψη για την ίδρυση αρχείου ελληνικής μουσικής...

Για να μη γίνουμε πιο απαιτητικοί και ζητήσουμε καμιά αυτοκτονία λιγότερη στο στρατό ή εκσυγχρονισμό των ΜΑΤ και των ΜΕΑ για να μην αναγκάζονται οι άνθρωποι και τρέχουν μ' αυτές τις πελώριες ξυλάρες στα χέρια.

2. Τιποτα. Μην το ψάχνεις, σ' αυτές τις περιπέτειες ή μένεις απέξω ή «you take the money and run».

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΙΑΤΑΣ

ηθοποιός

1. Έχω την αίσθηση αναβίωσης του αρχαίου ελληνικού πολιτισμού. Η Αθήνα ξαναγίνεται κέντρο του κόσμου και η αίσθηση των μεγάλων και της περηφάνιας γεμίζει την ψυχή μου. Επιτέλους δε θα καθαρίζουμε φασολάκια αλλά θα μεθάμε με το αθάνατο κρασί του '85 (APELIA —επιτέλους το φέρανε!) Θα δώσουμε ένα μάθημα σ' όλους τους εαμοβούλγαρους και καπιταλοσοσιαλιστές της Ευρώπης και του κόσμου γενικότερα. Νομίζω ότι έφτασε η στιγμή για τον Τρωϊκό πόλεμο. Αναζητείται Ιφιγένεια παρθένα να θυσιαστεί. Δύσκολο σ' αυτούς τους σεξουαλικούς καιρούς να βρεις παρθένα, θα συμβιβαστούμε όμως με το ζώδιο. «Εμπρός στο δρόμο που χάραξε ο Αγαμέμνων».

2. Αν μου αναθέτανε την εκτέλεση της Αθήνας Πολιτιστικής Πρωτεύουσας της Ευρώπης, θα φώναζα τον Ξενάκη, αν πάλι δεν ήθελε θα έπαιρνα τη Σώγιερ να με συμβουλευτεί. Πάντως εγώ θα έβλεπα την Αθήνα ολόκληρη ένα απέραντο πολιτιστικό εργοτάξιο. Κορδέλες, σημαϊάκια, μπάντες, λόγους και ποιήματα, πολλά ποιήματα. Ρίτσος, Καβάφης, Σκίπης —όχι Ελύτης είναι δεξιός—. Θα μαζεύαμε όλες τις γιορτές: 25η Μαρτίου, 28η Οκτωβρίου, Χριστούγεννα, Πάσχα, Πολεμική Αρετή των Ελλήνων σε μια ημέρα χαράς και πολιτιστικού πυρετού. Το βράδυ θα τέλειωνε με πυροτεχνήματα και σουβλες, πολλές σουβλες. Θα μπορούσαμε να βάλουμε και τις εκλογές σ' αυτή την ημέρα, όχι όμως την ΑΤΑ, αυτή είναι αναφαίρετο δικαίωμα του πολίτη και δεν πρέπει να την μπερδεύουμε με τα πολιτιστικά μας.

ΠΑΥΛΟΣ ΣΙΔΗ-ΡΟΠΟΥΛΟΣ

μουσικός

1. Νομίζω ότι πριν απ' όλα πολιτιστική πρωτεύουσα σημαίνει μια πόλη που σφύζει από ζωντάνια. Για μένα ο πολιτισμός προϋποθέτει ανθρώπινη επικοινωνία και ανθρώπινες συνθήκες διαβίωσης. Αυτό όμως σημαίνει όσο το δυνατό λιγότερη ρύπανση είτε αυτό αφορά το νέφος είτε τη ρύπανση που δημιουργούν οι ίδιοι οι κάτοικοι. Σ' αυτά τα δυο η Αθήνα δεν μπορεί να ονομαστεί πολιτιστική πρωτεύουσα. Αυτά όμως για μένα είναι προϋποθέσεις για να λέμε ότι έχουμε πολιτισμό. Όπως σ' ένα κατάστημα παίζει ρόλο η καλή βιτρίνα άλλο τόσο παίζει ρόλο και η καλή βιοτεχνία που λειτουργεί από μέσα σαν υποδομή. Όταν δηλαδή φύγει αυτή η βιτρίνα εμείς εδώ θα ξερουμε ότι δεν έχουμε πολιτιστικές υποδομές και παιδεία να αφήσουμε πίσω μας.

2. Αν μου δίνανε λεφτά για μια τέτοια εκδήλωση θα τα ξόδευα για να καλέσω τον κόσμο σ' ένα πλοίο που θα γύριζε γύρω γύρω τα νησιά μ' ένα καλλιτεχνικό πολυθέαμα όπου στο διάστημα του ταξιδιού θα γινόντουσαν παραστάσεις, συναυλίες, απαγγελία ποιημάτων κι άλλα. Κάτι τέτοιο θα φανταζόμουν.

Σαν Αθηναίος όμως γέννημα-θρέμα που έχει περάσει τα τρία τέταρτα της ζωής του εδώ βλέπω ότι η πορεία της πόλης θα είναι πορεία μάλλον καταστροφική παρ' δημιουργική. Κι αυτό βέβαια είναι σχετικό μ' όλα όσα έχει περάσει η Αθήνα τα τελευταία 40 χρόνια. Και δεν είμαι απαισιόδοξος αλλά δεν μπορώ να στρουθοκαμηλίζω. Από κει και πέρα ζω και συμμετέχω στη ζωή της Αθήνας και στη ζωή της πολιτιστικής Αθήνας και θα πάρω μέρος σε κάποιες συναυλίες. Πάντως εγώ ξέρω μόνο να γράφω τραγούδια κι εκεί κάνω ό,τι μπορώ κι όχι ό,τι θέλω μια και το να κάνει κανείς σήμερα ό,τι θέλει περνάει μάλλον στους χώρους της ουτοπίας.

ΓΙΑΝΝΗΣ ΦΛΕΡΥ

χορογράφος

1. Νομίζω ότι είναι κάτι πολύ ωραίο αυτό που γίνεται και είχα την

ευκαιρία να παρακολουθήσω πρόβες από τις εκδηλώσεις της 21ης Ιουνίου. Είναι ένα πρόγραμμα μικρό, σύντομο και ευχάριστο με πολύ καλές παρουσίες του Θεάτρου Τέχνης και του Αμφιθεάτρου. Πάντως όλες αυτές οι εκδηλώσεις είναι εποικοδομητικές, ο κόσμος θα διασκεδάσει και αλίμονο αν η Αθήνα δεν προβληθεί σαν πολιτιστική πρωτεύουσα. Ποια άλλη πόλη έχει την ιστορία της;

2. Εγώ έχω ήδη αναλάβει μια εκδήλωση για τον Οκτώβριο. Είναι ένα χορόδραμα με μουσική του Μίμη Πλέσσα, το Πανόραμα, και κάνει μια χιουμοριστική αναδρομή στην Αθήνα. Χορεύουν 8 σολίστ, οι στίχοι είναι του Βίρβου και τα σκηνικά κοστούμεια του Τ. Ζωγράφου.

ΒΛΑΣΗΣ ΜΠΟΝΑΤΣΟΣ

ηθοποιός

1. Τα συναισθήματα είναι φοβερά συγκινητικά γιατί κάθε Έλληνας που έχει γνώση της Ελληνικής Ιστορίας θα ήθελε να είναι πάντα η Αθήνα όπως στην αρχαιότητα το κέντρο του δυτικού πολιτισμού και της παράδοσης. Οι σκέψεις όμως είναι μάλλον προς το τραγικό τους γιατί η οργάνωση της Αθήνας του τότε με την ανοργάνωσή της Αθήνας του σήμερα είναι πολύ εμφανής αντίθεση.

2. Θα πρότεινα πιο πολλά συγκροτήματα ροκ και πιο πολλές εκδηλώσεις για τη νεολαία. Ενώ υπάρχουν οι προσφορές από το εξωτερικό για κάποιο λόγο που δεν ξέρουμε, ίσως απλή άγνοια, δεν πραγματοποιούνται.

ΔΙΟΝΥΣΗΣ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

σκηνογράφος

1. Για να απαντήσει κανείς σ' αυτές τις ερωτήσεις χρειάζεται χιούμορ κι εγώ τον τελευταίο καιρό το 'χασα... Αυτό που θα 'θελα πάντως να πω είναι ότι μέσα απ' όλη αυτή τη βαβούρα κάποια παιδιά που ξέρουν να ξεδιαλεύουν κι έχουν δυσκολία να ταξιδεύουν θα μπορούν να δουν παραστάσεις και εκθέσεις που δύσκολα θα 'βλεπαν αν η Αθήνα μας δε γινόταν έστω για μια χρονιά η

«Βασίλισσα του Πνεύματος». Όσο για τα υπόλοιπα να έχουμε την υγεία μας.

2. Με ρωτάτε πράγματα που δεν είναι του είδους μου. Εγώ δεν είμαι άνθρωπος που οργανώνω ούτε άνθρωπος που προτείνω. Είμαι πρακτικός, κάτι μεταξύ μαραγκού, μπογιατζή και μοδίστρας. Αν με ρωτούσατε τι θα μπορούσα να κάνω μέσα απ' αυτά που ξέρω θα το 'λεγα, τα άλλα τ' αφήνω για τους ανθρώπους που έχουν προτάσεις.

ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΓΕΡΜΑΝΟΣ

συνθέτης-τραγουδιστής

1. Σκέψεις και συναισθήματα αυτοϊκανοποίησης.

2. Οπωσδήποτε θα πρότεινα τη μετάκληση των Χομεϊνί και Καντάφι γιατί υποπεύομαι ότι τελικά η εκπροσώπηση της Ασιατικής και Αφρικανικής κουλτούρας θα είναι μάλλον λειψή.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΚΑΤΣΑΡΟΣ

μουσικός

1. Αισθάνομαι υπερήφανος όταν συμβαίνει κάτι καλό στην Αθήνα και πιστεύω ότι αυτό το γεγονός είναι σημαντικό για τον τόπο μας.

2. Πρώτον θα ζητούσα να το ξέρω τουλάχιστον δυο χρόνια πριν. Δεύτερο θα μεγενθόποιουσα ό,τι το ελληνικό σαν τέχνη για να το παρουσιάσω διεθνώς. Τρίτο θα ξόδευα πολύ χρόνο, πολύ προσωπικό και αρκετά χρήματα ώστε όλα να είναι στην εντέλεια από πλευράς οργάνωσης για να μη συμβεί το ανεπίτρεπτο να υπάρχει ένα καλό θέαμα και μια κακή οργάνωση ή και το αντίθετο.

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΓΩΓΟΥ

ηθοποιός

1. Πολύ χάρηκα! Πότε έγινε αυτό;

2. Κατ' αρχάς επειδή αυτή τη

στιγμή που με ρωτάτε διαμένω πρόσκαιρα στη Θεσσαλονίκη θα χρησιμοποιούσα με τη βοήθεια του Αγ. Όρους και των μορφωμένων, βαθιά κρίση έτσι ούτως ώστε να καταστήσω την πρωτεύουσα συμπρωτεύουσα και τούμπαλιν. Επίσης επειδή έχω πάθος με τη μουσική θα τοποθετούσα τεράστια μεγάφωνα εις άπαντα την επικράτεια και Ευρώπης να ακούγεται συνεχώς το «Μου λένε να μην κλαίω, να μην κλαίω». Θα έδινα τα φουστάνια της αστυνομίας να σχεδιαστούν από τον Billy Bo και Πολάτωφ και ενώ η μπάνα τους με υπερυψωμένα τα αυτόματα θα παίανιζε υπό την αιγίδα του Σιδηρόπουλου ληστέψανε την τράπεζα η χορωδία τραπεζιτών θα απαντούσε σύσσωμη: Και τι με νοιάζει εμένα. Επίσης θα έδινα ένα πολιτιστικό επίδομα εις όλους τους μη εργαζόμενους της τάξεως του 75% του ακαθάρτου εθνικού εισοδήματος. Εις όλα τα νηπιαγωγεία, πρωτοβάθμια εκπαίδευση, δευτεροβάθμια κ.ο.κ., θα δίδονται αποκλειστικά και μόνο σεμινάρια με θέματα όπως: Γλώσσα και Γλύψιμο, Μπαγκαβάν-Κίτα ή Δώσ' του του ποίστη. Θα διδάσκουν αυτοί που ξέρουμε όλοι. Επίσης θα ανέβαζα παραστάσεις σε όλες τις φτωχικές αγροτικές και εργατικές συνοικίες με το θίασο του ΣΕΗ και πρόεδρό μας Αιμιλία Υψηλάντη «Εγώ η Ούλρικε Μάινχοφ καταγγέλλω». Επίσης πολλά απίθανα φιλμ-νουάρ τηλεκατευθυνόμενα από σταθμάρχες. Οι εκδηλώσεις θα κατακορυφωθούν με το πολυθέαμα ενός έτους σιγής και εφτά ακινησίας. Την κίνηση και τα εφέ θα τα αναλάβει ο Ιάnnης Ξενάκης. Όλο αυτό θα στοιχίσει, βάσει προϋπολογισμού που έχω ήδη καταθέσει προς τους δήμους, το ευτελές ποσό των 14 εκατομμυρίων. Αμ δε που θα τα δώσουν.

ΜΙΧΑΛΗΣ ΜΠΟΥΡΜΠΟΥΛΗΣ

κειμενογράφος
γραμματέας ΕΔΕΤ

1. Καμιά εμπιστοσύνη στους Δαναούς, και τώρα ακόμη περισσότερο, που φέρνουν και δώρα. Στο μυαλό μου γυρίζει εκείνος ο ονειροφάνταστος Περικλής Γιαννόπουλος, που όσο κανείς έλληνας, έπιασε το σημείο του τι είναι πολιτισμός φράγκικος και τι ελληνικός όρισε με απάραμιλλο και μοναδικό εύστοχο τρόπο και με «ιερό μίσος» το λόγο της μεγάλης απέχθειάς του, σε ό,τι ονομάζουμε ευρωπαϊσμό. Τα όρια υπάρχουν και το θήραμα ας κρατηθεί σε απόσταση ασφάλειας. Ύστερα η έλ-

λειψη σοβαρότητας των κυβερνώντων και ιδιαίτερα του επίσημου οργάνου τους, του Υπουργείου Πολιτισμού, θα φέρει σύντομα καρπούς. Η κυρία Μερκούρη θα καταλάβει πως δεν υπάρχει μόνο το πάθος για να διοργανώσει τη Ρωμαϊκή Φιέστα που ονειρεύεται, χρειάζεται και ανθρώπους που θα σώσουν τουλάχιστον, στο ελάχιστο την τιμή των όπλων. Κι αυτούς το Υπουργείο τους τους παρόπλισε. Ας περιμένει, λοιπόν, με τους λαϊκιστικούς ραβδούχους της τ' αποτελέσματα: τη βάφτιση της Αθήνας Λαϊκιστικής Υποπρωτεύουσας της Ευρώπης.

2. Πρώτα απ' όλα, εξορισμού, δεν έχω καμιά σχέση με το πνεύμα των Νεογότθων, που κυβερνούν τα πολιτιστικά αυτού του τόπου. Αποποιούμαι λοιπόν της τιμής να είμαι Υποέλληνας και όψιμος Ευρωπαίος: Ερημία νου και καρδιάς! Όσο για το τι λείπει απ' τις εκδηλώσεις του Υπουργείου Πολιτισμού, θα έθετα αλλιώς την ερώτηση: Τι έχει το Υπουργείο Πολιτισμού για ν' αναλάβει έστω μια Ρωμαϊκή Φιέστα; Νομίζω μόνο το πάθος των Μονομάχων, τίποτε άλλο. Των Ρωμαίων μονομάχων όμως!

ΜΙΧΑΛΗΣ ΚΑΚΟΓΙΑΝΝΗΣ

σκηνοθέτης

1. Αισθάνομαι ότι λείπει η συμμετοχή ενός μεγάλου σκηνοθέτη, του Στρέλλερ. Κατά τα άλλα οι συμμετοχές είναι πολύ αξιολογες.

2. Θα έφερνα περισσότερα συγκροτήματα φολκλорικά και γενικά θεάματα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κάθε χώρας που όμως θα έπαιζαν και στους δρόμους. Να μη χρειαζότανε παντού εισιτήριο, να γινόταν πιο πολύ ένα πανηγύρι που θα μπορούσε εύκολα η πόλη να το γευτεί.

ΚΩΣΤΑΣ ΤΑΧΤΣΗΣ

συγγραφέας

1. Όλη αυτή η ιστορία μου προκαλεί ένα μικρό χαμόγελο.

2. Αντί να προτείνω κάτι θα περιέκοπτα τα 9/10 των εκδηλώσεων. Μας έχει πνίξει ο πληθωρισμός της

τέχνης. Μας έχουν πνίξει τα εγκαίνια, τα θεάματα και γενικά τα πανηγύρια.

Λ. ΛΙΟΚΟΥ-ΚΟΥΔΑΚΗΣ

διαφημιστής

1. Άθλια και τρισάθλια συναισθήματα

2. Σαφώς το Υπουργείο Πολιτισμού

ΝΤΙΝΟΣ ΜΑΚΡΗΣ

ηθοποιός

1. Το συναισθημα δεν το πουλάω. Σκέψεις όσο γίνεται πιο μακριά, δηλαδή για ακρογιαλιές.

2. Εκσυγχρονισμό των μπουρδέλων σε πρώτη φάση, σε δεύτερη τις εισπράξεις μιας εβδομάδας από τα εν λόγω μπουρδελάκια για βεγγαλικά, εκατομμύρια βεγγαλικά κάθε τύπου για να μπορούν να κάνουν μια ολόκληρη νύχτα μέρα.

ΦΑΙΝΗ ΞΥΔΗ

γνωστή Αθηναία

1. Το γεγονός με ξάφνιασε ευχάριστα αλλά τα συναισθήματά μου είναι αρνητικά, διότι δεν καταλαβαίνω γιατί πρέπει να περιμένουμε κάθε 150 χρόνια για να γίνεται κάτι τέτοιο. Θα είχε νόημα να γίνεται συχνότερα.

2. Θα πρότεινα να γίνονται πιο τακτικά τέτοιες εκδηλώσεις αλλά όχι μόνο το καλοκαίρι. Θα ήθελα να γίνονται δια μέσου του χρόνου. Δεν καταλαβαίνω γιατί το χειμώνα πρέπει το μυαλό μας να υποαπασχολείται. Επίσης θα ήθελα να ήταν το όλο πράγμα πιο οργανωμένο.

ΒΑΣΩ ΚΥΡΙΑΚΗ

ζωγράφος

1. Επειδή αντιδρώ ψυχοσωματικά, έχω σπαθμούς στο στομάχι.

2. Θα πρότεινα να βάλουμε την Ακρόπολη σε μια υπερμεγέθη τυρίερα για να γλιτώσει αυτή από το καυσαέριο κι εμείς απ' το τι θα γίνει.

ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΑΡΑΝΙΤΣΗΣ

συγγραφέας

1. Έκπληξη! Ακόμα δεν συνήλαμε από την κατάσχεση των βιβλίων του Σαντ.

2. Η Αθήνα, όπως ξέρει ο καθένας είναι η πρωτεύουσα του κιτς. Αυτό δεν μπορεί ν' αλλάξει μέσα σε μια νύχτα. Κατά τα άλλα, και ως προς το σκοπό για τον οποίο θα γίνουν, οι εκδηλώσεις που έχουν προγραμματιστεί είναι, μου φαίνεται, σβες και αυτές κριβώς που χρειάζονται.

ΝΙΚΟΣ ΑΛΕΥΡΑΣ

σκηνοθέτης

1. Ανάμικτα... και το λέω αληθινά... και γελάω και κλαίω... και χαιρόμαι και πονάω... είναι πολύ σημαντικό και μαζί ένα τίποτα μέσα στο χάος των προβλημάτων μας, μέσα στο χάος του σύμπαντος μέσα στο χάος της ομορφιάς μας... η Αθήνα είναι μία... όπως όλα είναι μοναδικά... γι' αυτό είναι όμορφα... γι' αυτό κλαίω...

2. Θα πρότεινα να οργανώσω την τελική εκδήλωση — δηλ. την τελευταία μέρα... αφού πια όλοι θα έχουν κουραστεί από την ποικιλία των εκδηλώσεων (καλών και κακών)... να υπάρξει ένα είδος ομαδικής καθάρσης για να απελευθερωθούμε... Συγκεκριμένα και πρακτικά: — να αδειάσει από αυτοκίνητα όλο το λεκανοπέδιο της Αττικής και αν δεν μπορεί να συμβεί αυτό, τουλάχιστον ν' αδειάσει ο μεγάλος δακτύλιος που περιλαμβάνει τις περιοχές Αγία Παρασκευή — Φαλήρο — Αιγάλεω και Φιλαδέλφεια... και όταν λέω ν' αδειάσει, εννοώ να πάρουν όλοι τ' αυτοκίνητά τους και να τα πάνε μακριά... όπου θέλουν. Να μην κυκλοφορεί τίποτα μηχανικό, ούτε μηχανάκια, ούτε ποδήλατα, ούτε πατινία. Να μη λειτουργούν τα τηλέφωνα, τα φώτα, οι θερμοσίφωνες, οι εξεριστήρες και τα ασανσέρ. Δηλαδή από τεχνικής πλευράς να βρισκόμαστε στην

Αθήνα του 400 π.Χ. Να μεταφερθούν όλα τα αγάλματα από τα μουσεία που μουχλιάζουν, στους κήπους, στις πλατείες και στους δρόμους, καθώς και οι πίνακες ζωγραφικής να κρεμαστούν στους εξωτερικούς τοίχους των σπιτιών, των υπουργείων και των πολυκατοικιών. Να σχηματιστούν πομπές που θα κατευθύνονται προς το κέντρο της Αγοράς (δηλ. το Σύνταγμα, που απ' ό,τι φάνηκε χωράει πολύ κόσμο). Ο καθένας να φοράει ό,τι ρούχα θέλει, τσολιαδίστικα, χλαμύδες, βυζαντινά, να είναι εντελώς γυμνός, ή κατά το ήμισυ και να κρατάει το πιο αγαπημένο αντικείμενο των παιδικών του αναμνήσεων... ένα κουμπί, ένα κότσι, ένα ξεραμένο μούρο, μια μαργαρίτα, ένα ακορντεόν, ή μία σημαία (όχι νάυλον)... και προχωρώντας προς το κέντρο θα κάναμε ό,τι θέλουμε... θα βρίζουμε, θα γελάμε, θα τραγουδάμε... και όλοι βέβαια θα κάνουν το ίδιο χωρίς καμία συνέπεια. Τιμπούσι και κρασί άφθονο σε κάθε γωνία. Και αφού όλες οι πομπές φτάσουν στο Σύνταγμα (όλοι αυτοί που πήγαν και δεν πήγαν στις τέσσερις συγκεντρώσεις των πολιτικών κομμάτων) δηλαδή 3-4 εκατομμύρια... εκεί θα επακολουθήσει ένα οργιώδες όργιο λέξεων, αγγιγμάτων, έδεσμάτων, χαράς και τρυφερότητας...

Εκεί λοιπόν μέσα από τα ήρεμα βλέμματα και τις τρυφερές στιγμές, όλοι μαζί θα ανακαλύπταμε τα νοήματα... που τελικά είναι ένα... το μεγάλο νόημα... το απλό νόημα... το νόημα που έχουμε μέσα μας... και ίσως εκεί γινόταν η μεγάλη επανάσταση... ίσως ξαφνικά αποφασίζαμε ότι δε θα ξαναγυρίσουμε σπίτι, στη δουλειά, ότι δε θα ξαναγυρίσουμε ποτέ πίσω και πουθενά... και ίσως όλοι μαζί πέραμε το δρόμο για τη θάλασσα... για να δούμε και να σχίσουμε για πρώτη φορά... «τη θολή γραμμή των οριζώντων».

ΓΙΩΡΓΟΣ ΖΙΑΚΑΣ

σκηνογράφος

1. Απ' την πολύ εθνική υπερηφάνια και ευδοκίμηση μου 'ρχεται να φωνάξω... αρωγή πνίγομαι.
2. Αντί για αξιόλογα μπαγιάτκα θεάματα σημαντικών δημιουργών μας (Αχαρνής-Κουν, Ικέτιδες-Χαραλάμπους, Επιτρέποντες-Ευαγγελάτος, Ελένη-Βουτσινάς κ.λπ.), νόστιμα φρέσκα σουβλάκια με πίτα και ελαφρολαϊκά κόντρα στις τελευταίες δημιουργίες των Στάιν, Στρέλερ, Μπρουκ, Ρονκόνι κ.λπ.

ΤΖΙΜΗΣ ΠΑΝΟΥΣΗΣ

μουσικός-τραγουδιστής

1. Είμαι πολύ συγκινημένος και υπερήφανος που για πρώτη φορά η Αθήνα μας γίνεται πρωτεύουσα ολόκληρης της Ευρώπης. Δεν είναι τυχαίο που το χτύπημα αυτό υπό την επωνυμία «Αθήνα, Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης» το δίνει η ακραιφνής Αθηναία Μερκούρη το 1985 που οι αντίπαλοι γιορτάζουν τα 2.300 χρόνια τους. Αναρωτιέμαι μήπως θα έπρεπε να ακολουθηθεί το παράδειγμα των Αμερικανών για να κηρύξουμε επίσημα τον πόλεμο Βορείων και Νοτίων και να θεσπίσουμε και τυπικά τη συνοριακή γραμμή της κοιλάδας των Τεμπών.

2. Θα πρότεινα μια συνάντηση στο Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας μεταξύ των φιλάθλων του ΑΡΗ και του ΠΑΟΚ με τους φιλάθλους της Λίβερπουλ. Όπου μετά τη συνάντηση αυτή θα δείχναμε στην Ευρώπη τι σημαίνει Ελληνική Λεβεντιά κι ότι το Χέιζελ δεν ήταν παρά ένα απλό καβγαδάκι.

Ε. ΖΑΧΟΣ

συγγραφέας-σκηνοθέτης

1. Ούτε κρύο, ούτε ζέστη
2. Λείπει: Η φαντασία, η γνώση της ιστορίας, του παρόντος και του... μέλλοντος.

ΑΝΤΩΝΗΣ ΚΑΦΕΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ηθοποιός

1. Στη συγκεκριμένη περίπτωση αυτή η ιστορία αφήνει αδιάφορο τον Ελληνικό Λαό. Είναι μέσα στα πλαίσια της πολιτείας της Μελίνας η οποία είναι «Καραμανλική». Αν τότε 'κανε το 74 ο υπουργός Πολιτισμού του Καραμανλή θα ήταν μέσα στα πλαίσια του εκσυγχρονισμού και του εξευρωπαϊσμού. Είναι σαν διευρυμένο Φεστιβάλ Αθηνών απ' το οποίο απουσιάζει η φυσιογνωμία της Αθήνας σαν πολιτιστική οντότητα. Α-

π' όλο αυτό το αλαλούμ της Αθήνας, το πολιτιστικό εποίκοδόμημα απουσιάζει. Δεν το είδα πουθενά.

2. Δεν θα αναλάμβανα τίποτα, επομένως σχετικά μ' αυτό μ' αφήνει αδιάφορο η όλη ιστορία.

ΝΙΚΟΣ ΚΑΛΟΓΕΡΟΠΟΥΛΟΣ

ηθοποιός

1. Κανονικά.
2. Την μεταφορά της Ακρόπολης στην Ανατολική πλευρά της χαμένης Ατλαντίδας και σε απόσταση βολής από του Πουλικάκου το σπίτι.

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΠΑΝΤΑΖΙΔΗΣ

γκαλερίστας

1. Θα ξέρω του χρόνου.
2. Θα διοργάνωνα την επιζωγράφιση όλων των πολυκατοικιών με ανεξίτηλα φωσφορίζοντα χρώματα.

ΧΡΗΣΤΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΗΣ

σκηνοθέτης

1. Ο μέρμηγκας στην τρύπα του δεν χόραγε έσερνε και κολοκύθα.
2. Η Αθήνα.

ΝΙΚΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ

σκηνοθέτης

1. Πρέπει η ΕΟΚ να διαθέτει κάποιο πολύ 'ιδιότυπο χιούμορ που εγώ δεν καταλαβαίνω. Είναι κάτι σαν το τελευταίο τσιγάρο του μελλοθάνατου.

2. Εγώ θα ήθελα να αναλάβω τις εκδηλώσεις κατς μέχρι τελικής πτώσεως και το πρώτο ματς να δοθεί στο Ηρώδειο όπου ο Ζιγκουλίνωφ, ο εκ γενετής αντρεωμένος άντρας με την ουρά θα αντιμετώπιζε παρέα με τον Καρπόζηλο το κτήνος που έφαγε κουκιά και το μασκοφόρο τέρας. Στα διαλείμματα θα τραγουδούσε η τυφλή τραγουδίστρια Αννούλα και μετά θα ακολουθούσε μια σειρά από αγώνες ανά την περιφέρεια.

ΑΝΔΡΕΑΣ ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

σκηνοθέτης

1. Με την Αθήνα σαν Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης φέτος νιώθω και γω ο φουκαράς όπως κι όλοι οι άλλοι φουκαράδες υποψιάζομαι: Περήφανος που το δικό μου σπιτικό θα βγει φέτος μπροστά απ' τ' άλλα σπιτικά της Ευρώπης σαν πιο πολιτισμένο. Αυτή είναι η μία όψη του νομίσματος. Η άλλη είναι πως επειδή ο πολιτισμός δεν ακουμπάει μόνο στις εξωτερικές εκφράσεις και εκδηλώσεις, αλλά και σε μια πιο εσωτερική λειτουργία που έχει σχέση με την καρδιά και το νου του ανθρώπου που τον κουβαλάει, η έννοια Αθήνα Πολιτιστική Πρωτεύουσα της Ευρώπης δε σημαίνει παρά μια ακόμη ευκαιρία για πανηγύρι και καλά θα κάναμε να το ζήσουμε όσοι το 'χουμε ανάγκη όσο πιο γιορταστικά μπορούμε. Χωρίς βέβαια να πέσουμε στην παγίδα πως η Αθήνα μας είναι πιο πολιτισμένη απ' ό,τι είναι το Λονδίνο, το Τόκιο, η Άγκυρα, η Μόσχα, η το Πεκίνο. Όλες οι πόλεις, σαν πόλεις, είναι το ίδιο πολιτισμένες και ταυτόχρονα το ίδιο απολίτιστες.

2. Υποψιάζομαι πως οι οργανωτές θα πρέπει να δουλεύουν σωστά σαν επαγγελματίες. Και μέσα απ' τις δημοκρατικές τους διαδικασίες σίγουρα θα βρήκαν κάποια ικανοποιητική συνισταμένη στη μορφή που θα δοθεί στο πανηγύρι αυτό. Όμως θα ήταν παράλογο να ζητούσαμε απ' τους όποιους οργανωτές, που είναι υποχρεωμένοι να δουλέψουν μέσα από τέτοια διαδικασία να μας έδιναν κάτι το υψηλό, το πρωτοφανές ή οραματικό. Ποτέ οι δημοκρατικές διαδικασίες, που στοχεύουν πάντα στο μέσο ορο και στην ικανοποίηση όσο το δυνατόν περισσότερων, δε θα μας δώσουν κάτι τέτοιο. Καλή τύχη σ' όλους.

Η ΣΥΖΗΤΗΣΗ με τους τέσσερις Alive She Died ξεκίνησε μ' ένα γρήγορο ευχάριστο ρυθμό γεμάτο αμηχανία, πλάκα και καλή διάθεση. Ύστερα από λίγο, όταν οι λέξεις «όνειρα», «ήρωες», «παρελθόν», άρχισαν να κυριαρχούν στη συνομιλία (λέξεις με τις οποίες το γκρουπ είναι βαθιά συνδεδεμένο) μια αίσθηση μελαγχολίας απλώθηκε γενικά και τα πράγματα άρχισαν να κυλάνε με πιο αργό ρυθμό. Στο τέλος είχε μείνει μόνο ένας να μιλάει χωρίς να βρίσκει συμπαράσταση από πουθενά...

Φόντας: «Πριν από ένα χρόνο, όταν πρωτοξεκίνησε το γκρουπ, θυμάμαι ότι οι σχέσεις μας ήταν πολύ πιο ζεστές. Μετά, οι σχέσεις μεταξύ μας ψυχρανθήκανε πάρα πολύ. Σήμερα αντλούμε κατά κάποιο τρόπο δύναμη για τις σχέσεις μας μέσα απ' τον κόσμο και τους εξωτερικούς παράγοντες, π.χ. συναυλίες ή την κασέτα που βγάλαμε, ενώ κάποτε αυτή τη δύναμη τη νιώθαμε μόνο μεταξύ μας».

Η Δάφνη και η Τίνα, πιο συνκρατημένες και ίσως κάποι πιο ρεαλίστριες, αρκούνται να δηλώσουν ότι αισθάνονται ικανοποιημένες που οι τέσσερις τους (ο Γιώργος δεν έχει εμφανιστεί ακόμα) κατάφεραν και έκαναν έστω κάτι μαζί. Ο Φόντας, συνθέτης και στην ουσία ο μοναδικός μουσικός του γκρουπ μιλάει για τη μουσική των A.S.D.: «Για μένα η μουσική δεν πρέπει να είναι ένα δημοσιογραφικό πράγμα, να παρουσιάζει δηλαδή γεγονότα και καταστάσεις από την κοινωνία και την πραγματική ζωή. Η μουσική και ο κινηματογράφος σαν δύο τέχνες, δεν ξέρω για τις άλλες, θεωρώ ότι πρέπει να αποκαλύπτουν ένα κρυφό κόσμο ονείρων και όχι να χρησιμοποιούνται για να δείξουν το πώς ζούμε. Το πώς ζούμε το ξέρουμε πιά».

Οι Alive She Died από τη στιγμή που εμφανίστηκαν στο μικρό, ανεξάρτητο Αθηναϊκό μουσικό (ροκ αν θέλετε) κύκλωμα διέθεται δύο στοιχεία που κάπου τους διαφοροποιούσαν. Την παντελή έλλειψη κιθάρας και ντραμς και την κυριαρχία των κήμπορντς στον ήχο τους από τη μία, την παρουσία δύο κοριτσιών στη σύνθεσή τους από την άλλη.

Δάφνη: «Την περίμενα αυτή την αντίδραση του κόσμου αλλά αυτό δε σημαίνει ότι δεν μ' ενοχλεί κιόλας. Ο Έλληνας ακόμα και αν θεωρεί ότι ο εαυτός του ανήκει σε κάποιον ξεχωριστό κοινωνικό χώρο, ουσιαστικά το πρώτο πράγμα που θα σκεφτεί είναι ότι τις βάλανε αυτές τις δύο εκεί πάνω για να τραβήξουν την προσοχή του κόσμου, και ούτε καν θα πειράσει απ' το μισό τους ότι αυτές οι δύο "γκόμενες" μπορεί να έχουν και κάτι να πουν».

Μήπως το γεγονός ότι οι A.S.D. δεν είναι ένα καθαρόαιμο «ροκ» γκρουπ ενισχύει την αντίθετη άποψη; Η Τίνα επιμένει εντοπίζοντας το πρόβλημα στον ελληνικό χώρο και πουθενά αλλού. Η παρουσία γυναίκας σε ροκ γκρουπ, όσο ακραίο ή «δια-

φορετικό» είναι, σίγουρα θα δημιουργήσει συζητήσεις.

Φόντας: «Αν ανέβαινε ένα γκρουπ με δύο δηλωμένους ομοφιλόφιλους τα πράγματα θα ήταν χειρότερα. Χαμός θα γινόταν. Έχει γίνει ποτέ κάτι τέτοιο στην Ελλάδα; Ή αν ανέβαινε κάποιος να κάνει «σόου», ντυμένος γυναίκα -σε ροκ γκρουπ βέβαια- φαντάζεστε τι συζητήσεις θα προκαλούσε; Το να είναι κάποιος ωραίος δεν σημαίνει ότι πρέπει να είναι έξω απ' τη σκηνή του ροκ εντ ρολλ, ή το να είναι κάποιος άσχημος και μικρός ότι ντε και καλά πρέπει να ανήκει σε κάποιο "underground". Δηλαδή υπάρχουν άτομα που τα ξέρω και που έχουν πει, ότι με ποιο δικαίωμα αυτές οι δύο παίζουν και τραγουδάνε ροκ. Αυτοί έχουν την εντύπωση ότι οι όμορφοι κυκλοφορούν στην Αυτοκίνηση και οι άσχημοι στην ανεξάρτητη σκηνή. Και κάνουν και τους ανοιχτόμυαλους και αυτούς που σκέφτονται πολύ πριν από την κάθε κουβέντα τους».

Γιώργος: «Οι Alive She Died είναι μία πρόκληση για το ελληνικό κοινό να αγαπήσει και να αγαπηθεί βεβαίως. Είναι καιρός το Ελληνικό κοινό να αγαπήσει και να προσπατήσει τους ήρωές του».

Τα παιδιά πιστεύουν, ότι υπάρχουν στον ελληνικό χώρο συγκροτήματα που τείνουν να αγκαλιάσουν, το καθένα με το δικό του τρόπο, άσχετα από μουσικές ή εξωτερικές φόρμες. Μερικά ονόματα: Statues in Motion, F.M.Q., X-Mandarinna Dues, Femmes Fatales, Moist Device. Τα γκρουπ αυτά έχουν την ικανότητα να κάνουν ένα κοινό να τα αγαπήσει. Δεν μπορούν διάφοροι να ασχολούνται και να αναφέρουν ότι οι επιρροές π.χ. των Moist Device είναι οι τάδε και να αγνοούν μια σχέση αγάπης που μπορεί να δημιουργηθεί μεταξύ συγκροτημάτων και κόσμου.

Οι A.S.D. εβγαλιν μια κασέτα με πέντε κομμάτια (τέσσερα δικά τους και τη διασκευή του «She's lost control» των Joy Division) που λέγεται «VIVA VOCE» και που την παραγωγή και την όλη επιμέλειά της την ανέλαβαν οι ίδιοι.

«Με την κασέτα αυτή, κλείνει η πρώτη φάση της μουσικής του γκρουπ, που θα μπορούσε να παρομοιαστεί μ' ένα σάουντρακ ονείρων και αναμνήσεων. Τιποτα δηλαδή που νάναι να κάνει με το παρόν, αλλά μόνο με το μέλλον και το παρελθόν. Από και και πέρα, τώρα επιχειρούμε να φτιάξουμε μια πιο σύνθετη αισθητική, προσθέτοντας όργανα ή βελτιώνοντας την ενορχήστρωση. Κάπου υπάρχει και το παρόν μέσα σ' όλα αυτά, η ζωή που ζούμε, αλλά προσπαθούμε να μην παίζεις τον κυρίαρχο ρόλο».

Δάφνη: «Οι στίχοι γράφονται με βάση ορισμένες εικόνες που έχει στο μυαλό μου σχετικά με πράγματα που θα ήθελα και οι τέσσερις να ζήσουμε μαζί. Από και και πέρα δεν μ' ενδιαφέρει να δώσω στον κόσμο καταστάσεις που όλοι γνωρίζουν και ζουν καθημερινά».

Στο σημείο αυτό, ο Φόντας μη θέλοντας ν' αφήσει τίποτε μισοτελειωμένο, αποκαλύπτει ότι εδώ και επτά χρόνια γράφει ένα βιβλίο με ήρωες τέσσερις φίλους που κάνουν συγκρότημα. Το συγκρότημα αυτό κάποια στιγμή παίρνει διαστάσεις όχι ειδώλων απλώς, αλλά ανθρώπων θεών. Όχι για τον κόσμο μα για τους ίδιους τους τους εαυτούς.

«Αυτό το ηρωικό στοιχείο με συναρπάζει. Κάποι πιστεύει ότι ο καθένας από μας, σε κάποια περίοδο της ζωής του, έχει ζήσει σαν αληθινός ήρωας. Ο Έλληνας το έχει μέσα του αυτό, εδώ και χιλιάδες χρόνια». Μετά από μια σύντομη σωβινιστική έκρηξη, όπου οι άλλοι — και κυρίως η Τίνα — προσπαθούν να καταλαγιάσουν τα πνεύματα, η συζήτηση επιστρέφει και πάλι στο γκρουπ. Γιατί είσατε σ' αυτό το συγκρότημα παιδιά. Και γιατί ο Φόντας φωνάζει ότι εσείς οι δύο (Δάφνη και Τίνα) θα μπορούσατε να είσατε οποιοδήποτε αλλού;

«Δε μ' ενδιαφέρει μια ωραία, ξανέρωτη ζωή. Εγώ είμαι εδώ γιατί οι μ' ενδιαφέρει να είμαι οποιοδήποτε αλλού. Δεν έχω μετανιώσει που κάνω ό,τι κάνω και το γκρουπ με κάνει να αισθάνομαι πολύ περήφανη για όλο μου τον αυτό» (Και όχι μόνο το γκρουπ, θα τολμούσε να προσθέσει στην παρατήρηση της Δάφνης ο ταπεινός σχολιαστής).

Φόντας: «Με δεδομένο ότι μας ενδιαφέρει ο κόσμος και για να πιστέψει ο κόσμος ότι βγάλαμε μουσική ονείρων χωρίς να μαστιηθώ ή να ονειροπόλοι, πρέπει να πούμε ότι πίσω απ' όλα αυτά υπάρχει μια φρίκη που δημιουργεί την τάση να ξεφύγουμε. Τη φρίκη αυτή τη έχουμε ζήσει όλοι μας και εξακολουθούμε να τη ζούμε. Εμείς προσπαθούμε να δώσουμε μια εναλλακτική, ένα όνειρο. Έχω νιώσει αρκετές φορές ταπεινωμένος και φριχτά μηδανισμός, πολύ περισσότερο από σας. Ξεχασμένος απ' όλους. Εσείς αν βγαίνετε κάποια στιγμή έξω όλοι θα σας θυμούνται. Εμένα κανένας».

Ο Γιώργος παρεμβάλλεται τονίζοντας, ότι χρωστά από τα αντικειμενικά φριχτά πράγματα που υπάρχουν γύρω μας, η φρίκη είναι κάτι που ξεκινάει μέσα από τον ίδιο μας τον εαυτό. Το γκρουπ έχει βρει το χιούμορ και κάποια έλλειψη σοβαρότητας για να αντιμετωπίσει αυτό ακριβώς. Ανά πάσα στιγμή, στο οποιοδήποτε προσωπικό ή αποκαλυπτικό κρεσέντο καποιον από τους τέσσερις, αρκεί ένας μορφασμός, μια κουβέντα, μια χειρονομία για να μεταμορφωθούν όλοι. Όμως δεν είναι τυχαίο το ότι τα αστεία ξεκινάνε από τον Άδωνι και την Έβα και καταλήγουν στο Mad Max.

Φόντας (στο δικό του trip): «Υπάρχουν μερικά πράγματα με τα οποία δεν μπορεί να ζήσεις κανείς. Πώς μπορείς να μιλάς για ανθρώπους δικούς σου που έχουν χαθεί και έχουν απορροφηθεί από τη μάζα; Ανθρώπους που κάποτε τους θεωρούσες σπονδυλικοί, και που μόνο η παρουσία τους δίπλα σου σε σήκωνε. Πώς μπορείς να μιλάς μ' αυτά; Αυτό ακριβώς σημαίνει για μένα το να είσαι ήρωας. Όχι το να πλακωνισαι με κάποιο άτομο αλλά να έχεις το θάρρος να είσαι στη ζωή σου ένας πολύ καλός ηθοποιός, να παίζεις σε μια φανταστική ταινία. Να ιμωαντίσθαι ακριβώς στο σημείο που όλοι οι άλλοι σε χρειάζονται, που η ταινία χρειάζεται ισόβια. Πιστεύω ότι υπάρχουν άτομα που έχουν ακριβώς αυτή την ικανότητα».

Για μια ακόμα φορά και σ' αυτό το σημείο της συζήτησης οι τέσσερις A.S.D. χάνονται ο καθένας στο δικό του κόσμο. Κάπου αδιαφορία, κάπου νευρικήτητα, κάπου προσπάθεια για συμβιβασμό, κάπου ξέσπασμα. Υπάρχουν στιγμές που ο Φόντας εκνευρίζεται που οι άλλοι δεν συμμετέχουν με την ίδια ένταση στην κουβέντα. Υπάρχουν άλλες στιγμές που μονολογεί, ότι δεν πρέπει να πιέζει κανείς τα πράγματα και ότι μια κίνηση, ένας μορφασμός, καμιά φορά έχει την ίδια σημασία όση και οι λέξεις που ειπώνονται.

Οι τελευταίες στιγμές της συζήτησης έχουν ακριβώς το αντίθετο χρώμα απ' αυτές της αρχής.

«In the white island there are people who come with a dream to create you will never find out Remember all your friends, they never come back forgive all your friends, for they'll never come back» (Από το «White in August» των A.S.D.)

Χρήστος Δασκαλόπουλος

KANN 'H KANN

ΗΤΑΝ ΑΠΟ ΚΑΙΡΟ έτσι, μόνο που τώρα δεν αμφιβάλλει κανείς πια. Χρειάστηκαν μερικά χρόνια, το τέλος των απόηχων του Μαη κι η «ανακάλυψη» καινούριων ονομάτων, για να γίνει φανερό, πως επιλέγοντας το γιγαντισμό σαν απάντηση στην κρίση του κινηματογράφου, το φεστιβάλ των Καννών προετοίμαζε τη μετατροπή του σ' ό,τι περισσότερο φιλοδοξούσε: να γίνει δηλαδή, η μεγαλύτερη παγκόσμια Αγορά ταινιών, ανοίγοντας το δρόμο και για κάτι ανάλογο. Πραγματικά, με το μηχανισμό δοκιμασμένο και τη Ριβιέρα πάντα ελκυστική, λίγο πριν από το φεστιβάλ του σινεμά, το αντίστοιχο τηλεοπτικό έρχεται να συμπληρώσει τη δυάδα των πιο σημαντικών γεγονότων στον κόσμο του θεάματος.

Να, ίσως, πώς εξηγείται η αμηχανία του χρονογράφου, του κριτικού, του επισκέπτη, του θεατή, σε τούτο το απέραντο τοπίο αγοραπωλησιών, όπου ο παραγωγός ξαναβρίσκει το ρόλο που του είχαν αρνηθεί, πάλι εδώ, στο κοντινό παρελθόν.

Ενισχυμένο, μάλιστα, αφού στο μεταξύ εκτείνεται και στην πολύ πιο «νευραλγική» διανομή.

απλό: πραγματοποιώ εισπράξεις, τις απορροφώ, τις επενδύω στην παραγωγή, κερδίζω τη μάχη των αιθουσών, επανεπενδύω, αναπληρώνω τη μειωμένη παραγωγή των ασθενεστέρων ανταγωνιστών, καλύπτω τη ζήτηση των επιμέρους εσωτερικών αγορών, διαμορφώνω όρους ευνοϊκούς για την παραπέρα λειτουργία του προηγούμενου σχήματος, επιβάλλομαι οριστικά, σε πείσμα συνεδρίων, νομοσχεδίων, παρεμβάσεων ή κοινοτικών προγραμμάτων. Αλλά, και σε βαθμό που η εξαγορά μιας παρακμάζουσας αλυσίδας κινηματογράφων, με σκοπό τη μελλοντική τους εκμετάλλευση, να σκηνοθετείται σαν δραστηκή χειρονομία σωτηρίας. Πρώτη «τυχερή» η κοντινή Ιταλία. Επίδοξοι ευεργέτες, οι Εβραίοι συνέταιροι της «Κάννον» που ξεκίνησαν πουλώντας γρανίτες ισραηλινής προέλευσης, στη συνέχεια εισέβαλλαν στην αμερικάνικη αγορά, δε δίστασαν να «νοικιάσουν» τις υπηρεσίες ενός Κοντσαλόφσκι («Οι εραστές της Μαρίας») και που τώρα δίνουν το «φιλί της ζωής» στους μακρινούς απόγονους του νεορεαλισμού: Η Λίνα Βερτμύλερ, η Λιλιάνα Καβάνι κι ο Φράνκο Τσεφίρελι ετοιμάζουν κιόλας τις νέες ταινίες τους, ο τελευταίος ειδικά ένα ακόμα

Η Τερέζα Ράσελ

Μια μικρή διαδρομή, οποιαδήποτε, αναλαμβάνει να μας πείσει. Αφειρητία της, το ίδιο το φεστιβάλ. Σημεία τερματισμού, οι μικρές ή μεγαλύτερες, ανάλογα με τον αριθμό εισιτηρίων και των αιθουσών, κουκίδες, με διαφορετικό χρώμα για κάθε χώρα. Μπορεί οι πάνω από 600 συνολικά ταινίες που προβλήθηκαν σ' όλα τα προγράμματα των Καννών να προέρχονται από κάθε γωνιά της γης, όμως αυτές που θα σπάσουν τον εθνικό, τον διαφημιστικό και άλλους αποκλεισμούς, είναι στη συντριπτική τους πλειοψηφία αμερικανικές ή, τουλάχιστο, έχουν συμπεριληφθεί στα δίκτυα παγκόσμιας διανομής που ελέγχονται από τις επίσης αμερικανικές Majors.

Οι τελευταίες, ισάριθμες με τις «7 αδερφές του πετρελαίου», χάρη στην πληθωρική παρουσία τους, κατάφεραν περίπου το ακατόρθωτο: να εκπορθήσουν, επίσημα πια, την ευρωπαϊκή αγορά, χρησιμοποιώντας μίαν ευρωπαϊκή διοργάνωση, συγκεκριμένα στο έδαφος όπου τελευταία αρκετά ακούστηκαν για την προάσπιση της φυσιογνωμίας και την οικονομική ενίσχυση των εθνικών κινηματογραφιών της γηραιάς ηπείρου μας και πάλι ποτέ κοιτίδας του πολιτισμού. Το σχήμα μοιάζει πολύπλοκο, μα είναι

«Οθέλλο» με τον Πλάσιντο Ντομίνγκο, όταν η πιο πρόσφατη μεταφορά του σαιξπηρικού έργου είναι και η πιο άθλια, με τον Τόνυ Κέρτις κάπου στη ζούγκλα, σύμφωνα με τη γεμάτη βία και εξωτικό σεξ διαφημιστική αφίσα, σε περίπτερο εταιρίας με αδυναμία στο μαλακό πορνό. Η παράνομη για αιώνες, αλλά γεμάτη σφοδρό πάθος σχέση υποπροϊόντων και υψηλής τέχνης, επιβεβαιώνεται πανηγυρικά. Ανάμεσα στις συνεντεύξεις, τα θεαματικά πάρτυ, τις γυμνόστηθες καλλονές και την παγωμένη σαμπάνια, η φωτογραφία, όπου ο Γκόλαν κι ο Γκοντάρ χαμογελάνε κρατώντας ένα τραπεζομάντηλο με την πρόχειρη συμφωνία τους, γίνεται μαρτυρία της συνθηκολόγησης. Δύο εκατομμύρια δολάρια θα στοιχίσει η επόμενη ταινία του αποκαλούμενου Πάπα της γαλλικής νουβέλ βαγκ. Το μέσο κόστος μιας σύγχρονης παραγωγής στην Αμερική φτάνει τα 25 εκατ., αλλά το όνομα του Γκοντάρ είναι το πρώτο που η «Κάννον» αναλαμβάνει να εξαργυρώσει σε μια κλειστή ως τώρα γι' αυτόν αγορά. Σε λίγο θα πληροφορηθούμε και τα υπόλοιπα, αυτών δηλαδή των «δημιουργών» που κινούνται άβολα μεταξύ της στενότητας του εθνικού τους χώρου και του αναφομοίωτου χαρακτήρα της γλώσσας τους

Η αφίσα του φεστιβάλ

ΑΠ' ΤΟ **38ο** Φε

ΕΣ ON

ΑΠΟΚΡΙΣΗ στιβά.λ Καννών

από την τηλεοπτική αφήγηση κι αισθητική.

Ωστόσο, αιτή ακριβώς η τάση απορρόφησης, φαίνεται πως αποτελεί τη βασικότερη προϋπόθεση της εξαγωγικής επίθεσης. Κι έτσι, επίσης, ερμηνεύεται το δυναμικό ενδιαφέρον των «υπερατλαντικών φίλων» για τα ευρωπαϊκά φεστιβάλ. Γιατί, ο καλύτερος δρόμος για τη δυτικο-ευρωπαϊκή αγορά, που σε απόλυτους αριθμούς δεν υπολείπεται από την αντίστοιχη αμερικανική, περνάει σίγουρα από τα προηγούμενα. Άλλωστε, η κρίση αγγίζει και το εσωτερικό της μητρόπολης του κινηματογράφου, που έχει απόλυτη ανάγκη μιας «διαφορετικής» αγοράς, για την προώθηση των ταινιών που συγκεντρώνουν ή προβάλλουν, σε συστατικό τους, κάποια αξιζήμενα «ποιοτικά» εχέγγια.

Μπορεί το όνειρο, η μαγεία κι η σκηνοθεσία τους να μη γνώριζαν ποτέ σύνορα, μα να που η γεωγραφία προσφέρει τους περισσότερο χρήσιμους όρους για την ανάγνωση του κινηματογραφικού παιχνιδιού. Στη συγκεκριμένη λουτρόπολη, πρόκειται μόνο για τη γεωγραφία της παραλιακής λεωφόρου. Από το υπερσύγχρονο «Παλαί» ως το παλιότερο, μια ευθεία. Το δεύτερο φιλοξενούσε μέχρι και φέτος, το «Δεκαπενθήμερο των σκηνοθετών», την παράλληλη εκδήλω-

να προϋπολογισμό τριών εκατ. δολαρίων που της απέφερε, χάρη στις πωλήσεις που πραγματοποιήσε, περισσότερα από εκατό.

Τέταρτο Κ η ίδια η Κρουαζέτ και πάνω της τελειώνει η χωροταξία των μεγαθηριών και των συναλλαγών. Αιγιστά Μ, το «Μιραμάρ» ή το «Ματζέστικ», κι εδώ άλλες εταιρίες.

Αν οι ταινίες του φεστιβάλ δε χρησιμεύουν παρά μόνο σαν αρωγή για την ευδοκίμηση της «Αγοράς του φιλμ», σε λίγο η φυσιογνωμία της θα ενοποιήσει τα διχασμένα βλέμματα των μέσα κι έξω από τις σκοτεινές αίθουσες, των πάνω ή κάτω από το ύψος των προβολέων, των μπρος ή πίσω από τη διαμόρφωση του μέσου γούστου, ώστε να συγκλίνουν όλο και πιο σταθερά στην «εκμάθηση», αντί της παρακολούθησης, του πολύμορφου αυτού γεγονότος, μέσα από την πανταχού παρούσα, μικρή και ηλεκτρονική οθόνη, κάνοντας αρχή από τα δωμάτια των ξενοδοχείων.

Για μερικούς, το φεστιβάλ των Καννών βρίσκεται σε παρακμή. Αυτοί που στο τέλος κάνουν το λογαριασμό, έχουν κάθε λόγο να πιστεύουν το αντίθετο. Παρόμοιες διχογνωμίες προκαλούν κι αισθητικές αφετηρίες. Σ' ανάλογα τοπία, ευνοούνται οι αφορισμοί: το σινεμά πε-

Ο Κλάους Μπραντάουερ ως «Συνταγματάρχης Ρεντλ»

ση που είναι και το τελευταίο απομεινάρι του ιστορικού συμβιβασμού ανάμεσα στο φεστιβάλ και τους γάλλους κινηματογραφιστές. Τούτο το «αγκάθι» ενοχλεί ακόμα την κοσμική, μεγαλόπρεπη αντίληψη των αρμοδίων, για ένα φεστιβάλ-γιορτή, μ' αφιερώματα όλων σ' όλους, με βεντέτες για πλατιά κατανάλωση και άφθονα πυροτεχνήματα. Ο ανταγωνισμός που χρόνια υπέβασκε ανάμεσα στο διευθυντή του 15νθήμερου, Ντελό, και τον Ζυλ Ζακόμπ (υπεύθυνο για το διαγωνιστικό τμήμα των Καννών), αποκτά κι αυτός γεωγραφική διάσταση. Ο πρώτος γιρεύει πια για το δικό του πρόγραμμα μιαν αίθουσα μέσα στο μεγαθήριο του «Παλαί», αφού το παλιό, όπου ως τώρα στεγαζόταν, αγοράστηκε από το αμερικανικό ξενοδοχειακό συγκρότημα «Σέρατον». Πωλητής, η δήμαρχος των Καννών, μιας πόλης με δεξιά πλειοψηφία, αλλά και μεγάλο ποσοστό ακροδεξιών στις τελευταίες εκλογές, έτσι που εύκολα να καταλαβαίνεις πως οι εκατοντάδες νεαροί με το αντιρατσιστικό «Μην αγγίζεις το φιλαράκο μου» στο στήθος, ήταν επισκέπτες.

Κάννες, λοιπόν, για 38η φορά. Κι η «Κάννον» να 'χει εγκατασταθεί στο «Κάρλτον», μ' έ-

θαίνει, ή, το σινεμά δε γεννήθηκε ακόμα.

Κι ως τότε, ο Εμίρ Κοιτστούριτσα μένει με το Χρυσό Φοίνικα, ο Γούντυ Άλλεν πλησιάζει τους κλασικούς με το «Κόκκινο τριαντάφυλλο του Καίρου», ο Μπαμπένκο με το «Φιλί της γυναίκας αράχνης» εγείρει εύπεπτα αιτήματα του ουμανισμού, ο Τεσινέ που δεν είναι Ζουλάφσκι ψάχνει για το πάθος και τον ερωτισμό στο «Ραντεβού», αλλά του τα κλέβει ο Ντεπαρντόν με τη «Γυναίκα στην Αφρική», ο Ζάμπο στον «Συνταγματάρχη Ρεντλ» προσπαθεί να αντιγράψει το «Μεφίστο», τον εαυτό του και τον Μπραντάουερ, γυρίζοντας δύο δεκαετίες πίσω, οι Αμερικανοί (Σρένιτς, Μπογκντάνοβιτς, Ήστροντ κ.ά.) φιλοδοξούν αλλά, απλά, εκτίθενται, ο Γκοντάρ συνοψίζει στο «Ντεντέκτιβ» την ωριμότητά του, ενώ ο Ολιβέιρα και το «Σατινένιο γοβάκι» περιμένουν τη Μόστρα της Βενετίας.

Τέλος, ο Ζυμπερμπεργκ με την εξάωρη «Νύχτα», προειδοποίηση για το τέλος του πολιτισμού, εξορίζεται σε κοντινή πόλη - δυστυχώς. Κι ο Άλαν Πάρκερ, με το αόρητο «Μπέρντι» αγνοείται — ευτυχώς.

Ανδρέας Τύρος

Η μαύρη μουσική

ήχος και εικόνα

ΕΚΕΙΝΟΙ ΠΟΥ δεν πιστεύουν ότι η μαύρη μουσική — τζαζ αν θέλετε — δεν είναι μόνο ήχος αλλά και εικόνα, πρέπει να παραπεμφθούν σε ένα σημαντικότερο γεγονός: την ταυτόχρονη έκδοση, από διαφορετικούς εκδότες, δύο βιβλίων της Valerie Wilmer που για πρώτη φορά παρουσιάζεται στην Ελλάδα.

Τα βιβλία είναι α) *Σοβαρό όσο και η ζωή σου*, από τις εκδόσεις Praxis και β) *Μαύρη Μουσική*, από τις εκδόσεις Απόπειρα. Μεταφραστές είναι αντίστοι-

χα ο Γιώργος Γιαννόπουλος και ο Γιώργος Μπαράκος.

Έχοντας αυτά τα ΝΤΟΚΟΥΜΕΝΤΑ στα χέρια τους οι δύσπιστοι αναγνώστες όχι μόνο θα ανακαλύψουν (μέσα ιδίως, από το «Μαύρη Μουσική») ότι η Μαύρη Μουσική (οι) είναι και Εικόνες αλλά και θα πετύχουν με ένα σμπάρο δύο τριγόνια:

α) θα έρθουν σε επαφή με δύο από τα σημαντικότερα κείμενα-εικόνες για την ιστορία της τζαζ β) θα ανακαλύψουν την ύπαρξη μίας σημαντικότερης γυναίκας, της Valerie Wilmer, με ένα σημαντικότερο ταλέντο: της διπλής της ιδιότητας ως εξαιρετικής φωτογράφου και συγγραφέως.

Από την άλλη μεριά, όσοι ειδικότερα έχουν ήδη διαβάσει το «Σοβαρό όσο και η ζωή σου» πρέπει να ξέρουν ότι διάβασαν ένα από τα δύο τρία σημαντικότερα στον κόσμο βιβλία για την ιστορία της μοντέρνας τζαζ. Γι' αυτό το λόγο συνιστώ ολόθερμα το βιβλίο αυτό τόσο σε όσους φίλους της μουσικής δεν το διάβασαν ακόμα ή σε εκείνους που θέλουν να έρθουν για πρώτη φορά σε επαφή με τη νέα τζαζ όσο και σε εκείνους που δεν έτυχε ακόμα να το ανακαλύψουν μέσα στο πλήθος των τόσων βιβλίων για την τζαζ που κυκλοφορούν μεταφρασμένα στα ελληνικά (όλα τους σημαντικότερα βιβλία). Για όλους αυτούς, θα αποτελέσει τον καλύτερο οδηγό.

Έχω λοιπόν στα χέρια μου τη «Μαύρη Μουσική» και θαυμάζω τις υπέροχες και άκρως αισθησιακές φωτογραφίες της Valerie Wilmer, φωτογραφίες σύγχρονες που καλύπτουν όμως όλη την ιστορία της μουσικής αυτής, από την εποχή των προδρόμων και της παράδοσης μέχρι τα σύγχρονα ρεύματα. Οι φωτογραφίες μιλούν από μόνες τους σε τέτοιο βαθμό που να μπορούν να λειτουργήσουν αυτόνομα χωρίς τη βοήθεια κανενός επεξηγηματικού κειμένου. Έτσι, τόσο αυτές οι φωτογραφίες όσο και τα κείμενα είτε των φωτογραφημένων μουσικών είτε άλλων ανθρώπων αποτελούν δύο ξεχωριστές, ισοδύναμες, ανεξάρτητες ενότητες. Επεξηγηματικό χαρακτήρα έχουν μόνο οι δύο εισαγωγές, του Archie Shepp και της φωτογράφου-συγγραφέως, αλλά είναι κι αυτές πολύ χρήσιμες γιατί η καθεμιά τους κατατοπίζει για σημαντικότερα πράγματα: του Archie Shepp, που είναι ο ίδιος μαύρος μουσικός, για τα κίνητρα, τη ζωή και την ιδιοσυγκρασία των Αφροαμερικανών μουσικών καθώς και την άποψή του για το βιβλίο, ενώ η εισαγωγή της ίδιας της Valerie Wilmer μας προσφέρει μία πολύ χρήσιμη ενημέρωση για τα προσωπικά της κίνητρα ως προς την ετοιμασία αυτού του βιβλίου.

Η ελληνική έκδοση της «Μαύρης Μουσικής» είναι τόσο ωραία και τόσο φροντισμένη που δεν μου χρειάστηκε να ανατρέξω στην πρωτότυπη Αγγλική. Έτσι, δευτερεύουσες αντιρρήσεις, π.χ. για τη μεταφραστική απόδοση ορισμένων πραγμάτων ή και για άλλα μικροπράγματα δεν αποτελούν παρά την προσωπική μου άποψη επί του θέματος που δεν έχει ως σκοπό την αντίθεση με την έκδοση. Ένα μπράβο κι ένα ευχαριστώ λοιπόν στους εκδότες, στο μεταφραστή Γιώργο Μπαράκο και στον επιμελητή της έκδοσης Δημήτρη Θ. Αρβανίτη.

Δεν θα μπορούσε δυστυχώς κανείς να πει τα ίδια πράγματα και για το τόσο σημαντικό και απαραίτητο «Σοβαρό όσο κι η ζωή σου». Χρειάστηκε αμέσως να ξαναδώ το πρωτότυπο. Έχοντας έτσι μπροστά μου το *As serious as your life, the story of the new jazz*, διαπιστώνω ότι η υποψία μου ευσταθούσε: η ελληνική μετάφραση του υπότιτλου έπρεπε να είναι «η ιστορία της νέας τζαζ» (the story of the new jazz) και όχι «η ζωντανή ιστορία της σύγχρονης τζαζ», όπως ισχυρίζεται η ελληνική έκδοση. Τέτοιου είδους ελευθερίες στην απόδοση στα ελληνικά τίτλων ή υποτίτλων δεν πρέπει να συνεχιστούν. Πρέπει κάποτε στον τόπο αυτό να θεωρήσουμε τον αναγνώστη υπεύθυνη, σοβαρή και αξιοσέβαστη μονάδα ώστε να μην του προσφέρουμε βοηθητικές «επεξηγήσεις» και διαστρεβλώσεις

στην περίπτωση που ιδίως του είναι δύσκολο να τις ανακαλύψει. Έπειτα, η σε εμφανή θέση του εξωφύλλου και με μεγάλα λατινικά γράμματα αναγραφή του ονόματος των εκδόσεων, Praxis, δεν είναι σωστή ούτε και τόσο τίμια: δημιουργεί υποψίες για τις προθέσεις επιλογής του, δεδομένου ότι οι υποψήφιοι αλλά και οι ήδη αγοραστές δεν είναι υποχρεωμένοι να γνωρίζουν ότι ο εκδότης ΔΕΝ είναι το ίδιο πρόσωπο με τον διοργανωτή του φεστιβάλ τζαζ Praxis.

Με τις παρατηρήσεις αυτές, ανοίγω πια το βιβλίο και τα πρώτα πράγματα που διαπιστώνω είναι:

Λείπουν τελείως οι βιογραφίες των μουσικών που καλύπτουν εικοσιτέσσερις (24) σελίδες στο πρωτότυπο, η κατατοπιστικότερη βιβλιογραφία που καλύπτει δέκα σελίδες, οι ευχαριστίες που καλύπτουν δύο σελίδες και τέλος ο πίνακας των ονομάτων που καλύπτει οκτώ σελίδες στο πρωτότυπο. Φαντάζομαι ότι οι αναγνώστες θα ήθελαν να μάθουν ποια ηθική, ποιου είδους αντίληψη περί εκδόσεων βιβλίων υπαγορεύουν σε ποιο(ά) άτομο (α) να προχωρήσει σε τέτοιου είδους εξαφανίσεις.

Έπειτα, αντί για δεκαέξι σελίδες με φωτογραφίες που υπάρχουν στην πρωτότυπη έκδοση, στην ελληνική έκδοση του «Σοβαρό όσο κι η ζωή σου» έχουμε μόνο έξι.

Οι υποσημειώσεις-παραπομπές, αντί να αναφέρονται στο τέλος κάθε κεφαλαίου (όπως στο πρωτότυπο ώστε λειτουργικά τοποθετημένες να εξυπηρετούν τον αναγνώστη, αυθαίρετα και πάλι δεν ξέρω από ποιον) επιλέγεται η παράθεσή τους στο τέλος κάθε μέρους που αποτελείται από κάμποσα κεφάλαια. Έτσι, η ευκολία στη χρησιμοποίηση των σημειώσεων γίνεται προβληματική και ο αναγνώστης ίσως διστάζει να τις συμβουλευτεί — αν δεν απορρίπτει τελείως την ιδέα αυτή.

Τέλος, δεν είναι τόσο επιτυχημένη ούτε η επιλογή του συγκεκριμένου τύπου τυπογραφικών στοιχείων που θα ταίριαζε σε άλλο τύπο βιβλίου με διαπραγματευτική τελείως διαφορετικής κατηγορίας θέματος. Αντίθετα, πολύ όμορφη και λειτουργική στη λιτότητά της, όπως είναι συχνά λιτή η μαύρη μουσική, είναι η σύνθεση του εξωφύλλου και πάλι από τον Δημήτρη Αρβανίτη, ο οποίος ομολογούμενως έχει κάνει αρκετές παρόμοια επιτυχημένες δουλειές πάνω σε θέματα σχετικά με την τζαζ.

Για τη μετάφραση του «Σοβαρό όσο και η ζωή σου», δεν θα πω παρά μόνο δυο πράγματα όχι γιατί δεν θα μπορούσαν να βρεθούν παρατυπίες, αλλά για να μη θεωρηθεί ότι τη βρίσκω απορριπτέα, που σίγουρα δεν είναι: στο κεφάλαιο περί Coltrane, ας πούμε, το όνομα της γυναίκας του μακαρίτη Jimmy Garrison αναφέρεται Roberta ενώ στο κεφάλαιο περί Sun Ra αναφέρεται κατ'επανάληψη η Archestra. Θα πρέπει λοιπόν να ξέρουμε ότι τα σωστά είναι Roberta και Arkestra. Καθαρή σύμπτωση, ο δαίμων του τυπογραφείου;

Το γεγονός της εμφάνισης της Valerie Wilmer και των βιβλίων της στην Ελλάδα είναι όπως και νάχει το πράγμα σημαντικότερο από πολλές απόψεις. Στην αρχή αυτού του άρθρου επιχειρήθηκε η παρουσίαση μερικών από αυτές. Ακριβώς λοιπόν γι' αυτούς τους λόγους, ελπίζαμε σε μία ισάξια παρουσίαση και των δύο βιβλίων της. Κρίμα που οι ελπίδες δεν δικαιώθηκαν για το «Σοβαρό όσο και η ζωή σου». Κρίμα για τον επί πλέον λόγο ότι ο Φώτης Τερζάκης, ο οποίος υπογράφει την πολύ ενδιαφέρουσα οχτασέλιδη εισαγωγή την οποία αποκαλεί Πρόλογος και τιτλοφορείται «Για την αυτοσχεδιαζόμενη μουσική», φαίνεται για πιστός εραστής της Μαύρης Μουσικής: από τότε που δημοσίευσε ένα άρθρο για την τζαζ στο Ιδεδρόμιο έχουν περάσει αρκετά χρόνια κι όμως αυτός παραμένει στη θέση του. Από ένα τέτοιο άνθρωπο λοιπόν θα περιμέναμε μία πιο υπεύθυνη αναμέτρηση με το βιβλίο της Wilmer.

Όπως και νάχει πάντως το πράγμα, ένα είναι το σημαντικό: με την εμφάνιση της Valerie Wilmer στην Ελλάδα μαθαίνουμε από μία σύγχρονη γυναίκα τι σημαίνει δημιουργική συνέχιση, μίας παράδοσης η οποία μάλιστα είναι ΗΧΟΣ και ΕΙΚΟΝΑ.

Αλέξανδρος Σακκάς

Το κείμενο που δημοσιεύουμε παρακάτω το έγραψε ο Τονί Νεγκρί τον περασμένο Απρίλιο και μας το έστειλε πριν λίγες μέρες. Ο αρχικός του προορισμός ήταν μερικοί καναδοί σύντροφοι, σε απάντηση ενός «γράμματος» που οι τελευταίοι είχαν κυκλοφορήσει μετά το πέρας ενός διεθνούς συνεδρίου «για τον ευρωπαϊκό εργατισμό», στο Μόντρεαλ. Ουσιαστικά πρόκειται για το πρώτο πολιτικό κείμενο του Τ. Νεγκρί από τον τόπο της αυτοεξορίας του.

Αφορμή για να φτάσει στα χέρια μας αυτό το κείμενο στάθηκε η «συζήτηση» πάνω στην ελληνική έκδοση του βιβλίου (και όχι μόνο) του Νεγκρί «Από την εργατική μάζα στον κοινωνικό προλετάριο» (εκδ. Κομμούνα) στο περιοδικό «Τετράδια» (τεύχ. 8 και 9). Αυτή λοιπόν τη «συζήτηση» πληροφορήθηκε ο Νεγκρί και θεώρησε σκόπιμο να μας στείλει αυτό το κείμενο που στην ουσία αποτελεί μια «πρόταση εργασίας» για όλους τους συντρόφους.

Στο συνοδευτικό γράμμα του εξάλλου αναφέρει και κάτι που πιστεύουμε αξίζει να αναφερθεί «...δεν πιστεύω — σημειώνει — πως σήμερα βρισκόμαστε μπροστά σε μια οριστική κρίση του μαρξισμού, με την ευκαιρία σου θυμίζω ένα πολύ όμορφο βιβλιαράκι του Α. Λαμπριόλα: «η κρίση του μαρξισμού», είναι του 1897. Αυτή την περίοδο όλο και περισσότερο ο κόσμος ξαναρχίζει να μιλά για τον Μαρξ, ακόμα και εδώ στη Γαλλία όπου το χαμηλό επίπεδο των ταξικών αγώνων αντιμετωπίστηκε μ' ένα είδος υστερίας, και με μια διάθεση αυτοκαταστροφής...»

Τα λόγια αυτά του Νεγκρί πιστεύουμε ταιριάζουν και για πολλούς τέως — συντρόφους στη χώρα μας, άλλωστε ως γνωστόν οι κύκλοι των ταξικών αγώνων σε Γαλλία και Ελλάδα (και των νέων-φιλοσόφων επίσης) ήταν πάντοτε παράλληλοι...

Το κείμενο αυτό του Νεγκρί δεν αποτελεί καθώς είπαμε παρέμβαση στη συζήτηση των «Τετραδίων», παρόλα αυτά όμως, δεν θα διαφύγει της προσοχής του προσεχτικού αναγνώστη, που ήδη γνωρίζει αυτή τη «συζήτηση», η διάσταση που υπάρχει ανάμεσα σ' όσα εμείς υποστήριζαμε εκεί (υπερασπιζόμενοι τον αυτόνομο εργατισμό) και σ' όσα υποστηρίζει ο Νεγκρί σήμερα.

Αλλά η συζήτηση πιστεύουμε θα συνεχιστεί...

Χρήστος Νάσιος

ΤΟ «ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΜΟΝΤΡΕΑΛ» περιέχει δύο ξεκάθαρες θέσεις: ο παλιός εργατισμός ήταν εντελώς ακατάλληλος, πρώτον να αντιληφθεί τους μηχανισμούς εκμετάλλευσης του Τρίτου κόσμου, και δεύτερον να εξηγήσει ικανοποιητικά την οικογενειακή εκμετάλλευση — ειδικότερα την εκμετάλλευση της γυναίκας. Θα μπορούσαμε ίσως να ανεβάσουμε τον τόνο της πολεμικής θυμίζοντας πως στον εργατισμό υπήρξαν στιγμές έντονου προβληματισμού γύρω από το ζήτημα του Τρίτου κόσμου, ειδικότερα μεταξύ 1971 και 1974, αναφορικά δηλαδή με την πρώτη κρίση του δολαρίου και του πετρελαίου: σ' αυτές τις περιπτώσεις η όχι απλά αποσταθεροποιητική αλλά αποδιαιρρωτική λειτουργία των απελευθερωτικών κινήσεων του Τρίτου κόσμου αναλύθηκε ικανοποιητικά σε θεωρητικό επίπεδο. Επίσης, θα μπορούσαμε να θυμίσουμε πως (στο χώρο του αυτόνομου εργατισμού) στα τέλη της δεκαετίας του '70) πέρα από τη θεωρητική συμβολή του «κινήματος για μισθό στην οικιακή εργασία», υπήρξαν και σημαντικές αναλύσεις σχετικές με τη λειτουργία της γυναικείας εργασίας αναπαραγωγής στην καπιταλιστική συσσώρευση και στη δημιουργία της κοινωνικά μέσης αξίας. Παρόλα αυτά όμως να οξύνουμε την πολεμική δεν σημαίνει πως θέτουμε σε αμφισβήτηση την ορθότητα αυτών των δυο επισημάνσεων.

Δεν συμβαίνει το ίδιο όμως, κατά τη γνώμη μου, και στην περίπτωση που το «γράμμα του Μόντρεαλ» αντιμετωπίζει, με τη σαφή πρόθεση να καταρρίψει οριστικά πλην όμως συγκεκριμένα, το ζήτημα της σχέσης ανάμεσα σε εργασία και διεύθυνση (της εργασίας). Κατά τη γνώμη μου η ανάλυση της κρίσης του νόμου της αξίας (καθώς επίσης και της σχέσης μεταξύ αξίας και διεύθυνσης) πρέπει να μας οδηγήσει όχι στην εξάλειψη αλλά στην αναβάθμιση της αξιακής σχέσης μεταξύ εργασίας και διεύθυνσης. Οι λόγοι για τους οποίους δεν αποδέ-

χομαι την οριστική εγκατάλειψη της προβληματικής γύρω από το νόμο της αξίας, είναι πάρα πολλοί. Κι αναφέρω αμέσως τους πολιτικούς λόγους. Καταρχήν νομίζω πως από καπιταλιστική σκοπιά η οικονομική επιστήμη (και η επιστήμη της διαχείρισης) είναι πάρα πολύ προσεχτικές στο να χρησιμοποιούν ακόμη το νόμο της αξίας σ' όλες του τις διαστάσεις και στις πιο παραδοσιακές του λειτουργίες. Αυτό σημαίνει πως ο παλιός οικονομικός υλισμός συνεχίζει να λειτουργεί σαν μια περιοχική επιστήμη της εκμετάλλευσης. Είναι επομένως πολύ πιθανόν πως η κριτική αυτής της καπιταλιστικής στάσης θα συνεχίσει να 'ναι πολιτικά σημαντική. Κατά δεύτερο λόγο, αν, από εργατική σκοπιά, εγκαταλείψουμε την κλασική γνώση και οικειότητα με τον κόσμο της εργασίας, μαζί με τα βρωμόνερα (νόμος της αξίας) πετάμε και το μωρό (δηλαδή, όλο τον προβληματισμό γύρω από τη σχέση εργασίας και διεύθυνσης) και έτσι μοιραία καταλήγουμε στην πολιτικά απαράδεκτη θέση της «αυτονομίας του πολιτικού» και αυτό σημαίνει είτε δεξιά απόκλιση από το ταξικό μέτωπο στην κατεύθυνση της σοσιαλδημοκρατικής προδοσίας είτε αριστερή απόκλιση στον τρομοκρατικό εξτρεμισμό.

Οφείλουμε, αντίθετα, να διατηρήσουμε την κεντρικότητα της ανάλυσης της σχέσης μεταξύ εργασίας και διεύθυνσης. Είναι βέβαιο πως ο νόμος της αξίας έχει περιορισμένα όρια: ορίζει και καθορίζει τη μορφή της σχέσης ανάμεσα σε εργασία και διεύθυνση μόνο για την περίοδο της ηγεμονίας της εργοστασιακής βιομηχανικής εργασίας. Ιστορικά, η ισχύς του νόμου της αξίας επιβεβαιώνεται, μ' όλο και μεγαλύτερες δυσκολίες, σ' ολόκληρη τη σειρά των κύκλων εκμετάλλευσης που ξεκινούν από τις απαρχές της καπιταλιστικής παραγωγής, και φτάνουν στη «μεγάλη βιομηχανία». Οι μηχανισμοί της «τυπικής υπαγωγής» της κοινωνίας στο

κεφάλαιο επιτρέπουν, στην ίδια περίοδο, τη λειτουργία του νόμου της αξίας για ολόκληρη την κοινωνία. Αντίθετα, σήμερα, όπως ήδη — ποια bene — και στην περίοδο της πρωταρχικής συσσώρευσης, ο νόμος της αξίας δεν λειτουργεί σαν γενικός νόμος. Μπορεί, όπως ήδη αναφέραμε να αποτελεί μια περιοχική επιστήμη της εκμετάλλευσης όμως, όπως ακριβώς και στην περίοδο της πρωταρχικής συσσώρευσης, δεν εξηγεί ούτε τον τρόπο παραγωγής ούτε την ηγεμονική μορφή της εκμετάλλευσης. Η κοινωνική διάσταση της εκμετάλλευσης στην εποχή της «πραγματικής υπαγωγής» της κοινωνίας στο κεφάλαιο (όπως ακριβώς και ο κοινωνικός χαρακτήρας των συνθηκών της πρωταρχικής συσσώρευσης) διαφεύγουν πράγματι από τον νόμο της αξίας. Τώρα, όπως ακριβώς το γεγονός ότι ο νόμος της αξίας δεν λειτουργούσε στην περίοδο της πρωταρχικής συσσώρευσης δεν μας εμπόδισε με κανένα τρόπο να μπορούμε να δούμε με πόσο τρόπο και πόσο αίμα το αρχικό καπιταλιστικό υποκείμενο δημιούργησε το νέο τρόπο παραγωγής, μ' άλλα λόγια πώς καθόρισε μια νέα σχέση ανάμεσα σε εργασία και διεύθυνση η οποία ανέτρεπε την παλιά σχέση δημιουργώντας ταυτόχρονα μια καταπληκτική νέα δυνατότητα απόσπασης υπεραξίας, — έτσι και σήμερα, το γεγονός ότι ο νόμος της αξίας, μπρος στην «πραγματική υπαγωγή» της κοινωνίας στο κεφάλαιο, δεν λειτουργεί, δεν σημαίνει ότι ξεχνάμε πως στο κέντρο της ανάλυσης πρέπει να παραμείνει η σχέση ανάμεσα σε αξία και διεύθυνση, δηλαδή ο τρόπος με τον οποίο, διαμέσου της εκμετάλλευσης, εξάγεται αξία, όποιες κι αν είναι οι σημερινές της διαστάσεις.

Είναι φανερό πως τα ζητήματα που οφείλουμε να εξετάσουμε σήμερα είναι πολύ διαφορετικά από αυτά άλλων καιρών. Και να μερικά: ποια είναι η «αμερικανική» ή η «μεταμοντέρνα» διάσταση της εκμετάλλευσης; ποια είναι η «αμερικανική» ή η

αποκλειστικό

του Τόνι Νεγκρί

Ο Λένιν

«αντιμπεριλιαστική» διάσταση της απελευθέρωσης; τι νόημα έχει η «άρνηση της εργασίας» στην εποχή της «πραγματικής υπαγωγής»; κτλ. κτλ. Αυτές οι ερωτήσεις όμως, παρ' ό,τι μεταθέτουν την ανάλυση εντελώς έξω από τον αντιπαραγωγικό formalισμό της αξίας συνεισφέρονται παρόλα αυτά ότι η σχέση μεταξύ αξίας και διεύθυνσης πρέπει να διατηρηθεί σαν το κεντρικό θέμα. Είμαστε πιθανά ώριμοι να αντικαταστήσουμε το παλιό σχέδιο του «Λένιν στην Αγγλία» (σχέδιο που μας επέτρεψε να παρακολουθήσουμε από μέσα τους συγκλονιστικούς μετασχηματισμούς που μας οδήγησαν ως εδώ) μ' ένα καινούργιο σχέδιο έρευνας και κοινωνικής πρακτικής: τον «Λένιν στη Νέα Υόρκη»!

Αρχίζοντας να αντιμετωπίζουμε αυτές τις θεματικές, εμείς, ξεκινάμε από ένα πολύ πλούσιο όσο και ακατέργαστο υλικό που αφορά και τους δυο πόλους της εκμεταλλευτικής σχέσης, δηλαδή τόσο την εργασία όσο και τη διεύθυνση της εργασίας. Αυτό το υλικό, καθώς είπαμε, είναι ακατέργαστο και είναι καλό να παραμείνει έτσι τουλάχιστον όσο δεν θα 'χουμε δημιουργήσει μια δυνατή κατευθυντήρια ιδέα για την ανασύνθεσή του. Το γεγονός όμως αυτό δεν αναιρεί τη δυνατότητα ή καλύτερα τη σκοπιμότητα μιας αρχικής εργασίας επαναδιάταξης. Έτσι για παράδειγμα (α) το θέμα του χώρου, της κινητικότητας δηλαδή της εργατικής — δύναμης χωροταξικά, (β) το θέμα του χρόνου, της ελαστικότητας δηλαδή της εργασίας μας, (γ) το θέμα της ποιότητας, της φύσης, δηλαδή της εργασίας (για παράδειγμα τα προβλήματα τα σχετικά με τον καθορισμό της «επινοητικής — δύναμης», «general intellect», της ποιότητας της αφαιρεσης (της εργασίας), της ανάγκης, της ευχαρίστησης κτλ) — όλα αυτά τα ζητήματα μπορούν να γίνουν κεντρικά στον δομικό ορισμό της «άρνη-

σης της εργασίας» στο επίπεδο της «πραγματικής υπαγωγής». Τόσο σε εσωτερικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, τόσο στις χώρες με υψηλό όσο και στις χώρες με χαμηλό δείκτη ανάπτυξης, καθώς τέλος στην ολοκλήρωση και στην εγκάρσια συνάρθρωση αυτών των επιπέδων. Γράψαμε: στον «δομικό» ορισμό και όχι στην «υποκειμενική» διάσταση-λύση γιατί δεν είμαστε σε θέση να προτείνουμε αυτή την τελευταία, — αν θάμαστε ικανοί για κάτι τέτοιο, να επαληθεύσουμε δηλαδή τη θεματική του υποκειμένου στις διαστάσεις που απαιτούν σήμερα οι διαδικασίες της «πραγματικής υπαγωγής», αυτό θα σήμαινε πως το πρόβλημα της επανάστασης θα 'ταν πάλι επικαιρό — πράγμα που δεν είναι αλήθεια. Παρόλα αυτά, η χωροταξική και η χρονική διάχυση της εργασίας και της άρνησης της εργασίας, ανοίγουν τεράστιες δυνατότητες και δρόμους για μια ξαφνική ωρίμανση.

Ας ακολουθήσουμε λοιπόν αυτές τις δυνατότητες. Ας εξετάσουμε το πρόβλημα κι από άλλες πλευρές. Ειδικότερα, ας αρχίσουμε να εξετάζουμε με προσοχή, και χωρίς πια να μας φοβίζει ο φετιχισμός του εργοστασίου, την καπιταλιστική μορφή της κοινωνικής συγκρότησης της παραγωγής σήμερα. Θέματα όπως (δ) η φύση του *σταθερού κοινωνικού κεφαλαίου*, σήμερα, μ' άλλα λόγια η κοινωνική οργανική σύνθεση του κεφαλαίου, (ε) η νέα σχέση (καθώς και οι τεχνολογίες της) ανάμεσα σε *παραγωγή*, *αναπαραγωγή*, *κυκλοφορία*, κτλ — ωραία, θέματα αυτού του είδους, δεν είναι με κανένα τρόπο δεδομένα. Αντίθετα, είναι πάρα πολύ πιθανό πως ξεκινώντας ακριβώς από τις απαντήσεις σ' αυτά τα προβλήματα θα 'μαστε τελικά σε θέση να διατρέξουμε (στ) τη φαινομενολογία εκείνου του κενού γνώσης και αξίας που, στον παραγωγικό κόσμο, σήμερα συνοδεύεται από μια καθολική καταστολή καθώς επίσης κι από μια διαρκή απειλή καταστροφής — σε τέτοιο βαθμό ώστε ο καπιταλιστικός εγκέφαλος σήμερα να παρουσιάζει παραδειγματικά (στο δίκαιο, στη διαχείριση του μονεταριστικού μετώπου, στη συνεχή επαναβεβαίωση της αυτονομίας της εξουσίας, στο χάος των τραπεζικών και διοικητικών διαδικασιών) μια γενική κρίση *όλων των σχέσεων* που αφορούν εργασία και διεύθυνση ακόμα λοιπόν μια φορά η κρίση του νόμου της αξίας, η προβληματική πραγμάτωση της αρνητικής τάσης της καπιταλιστικής παραγωγής...

Και μ' αυτό το τελευταίο ξαναρχόμαστε σ' αυτό που τονίσαμε εισαγωγικά, στον καθορισμό δηλαδή της σχέσης ανάμεσα σε κεφάλαιο και εργασία, ανάμεσα σε διεύθυνση και εργατική δύναμη, καθόσον σχέση *ολοκληρωτικά έξω* από κάθε δυνατή διασύνδεση (των δύο στοιχείων). Και εδώ γίνεται κατανοητό γιατί ζητήσαμε να μην παραχωρηθεί άμεσα, τίποτα στη θεωρία της κρίσης: γιατί βέβαια δεν έχουμε την πρόθεση να αγνοήσουμε τη δομική φύση της κρίσης, να αγνοήσουμε την υλική διάσταση των υποκειμένων και των λειτουργιών που αναπτύσσονται μέσα στην κρίση, γιατί μονάχα αυτή η γνωστική μεσολάβηση μας επιτρέπει να αντιμετωπίσουμε ολόκληρη την πρωτοτυπία της κατάστασης. Πρόκειται πράγματι για μια φάση διεκδίκησης της λογικής — με την έννοια ότι η κρίση δεν εξαλείφει τη λογική, απλά εξαλείφει τις παλιές σχέσεις που η λογική αντιλαμβανόταν και θεοποιούσε. Η κρίση εξαλείφει εκείνο το νόμο της αξίας που γνωρίζαμε, δεν εξαλείφει τους υλικούς όρους της εκμετάλλευσης. Υπάρχει ακόμα αυτός που διευθύνει και αυτός που διευθύνεται, αυτός που υποφέρει την εργασία και αυτός που από αυτή την εργασία απολαμβάνει και πλουτίζει. Επομένως, διατηρώντας τις λογικές σταθερές του προβλήματος, το πρωτότυπο πρόβλημα της σημερινής κρίσης συνιστάται στο να αποδείξουμε πως είναι αδύνατον να κατανοηθεί με διαλεκτικούς όρους. Η διαλεκτική συνεπαγεται μια φαινομενολογία δομικών και συμμετρικών σχέσεων, *σήμερα* οι σχέσεις είναι σε κάθε περίπτωση ασύμμετρες, όταν δεν είναι καταστροφικές. Το σύστημα των σχέσεων παραγωγής και το σύστημα των σχέσεων εξουσίας δεν αλληλοκαλύπτονται θετικά — και σε «τελευταία ανάλυση» το μόνο που κατορθώνουν είναι μια αρνητική απομίμηση αλληλοκάλυψης. Η διαλεκτική

κή άρνηση συνεπάγεται την ομοιογένεια στη συγκρότηση της αντίθεσης, *σήμερα* η αντίθεση είναι εναλλακτική. Η διαλεκτική διαδικασία είναι γραμμική, *σήμερα* κάθε διαδικασία είναι εξ ορισμού ασυνεχής κτλ. Ειπωμένο αυτό, έχοντας δηλαδή επιμεινεί πάνω στην οντολογική ποιότητα κάθε ορισμού, μπορούμε τώρα να ολοκληρώσουμε σημειώνοντας πως αν η κρίση εμφανίζεται σαν η καταστροφή κάθε σχέσης, η θεωρία με τη σειρά της οφείλει να παρουσιαστεί σαν δυνατότητα ξεπεράσματος κάθε διαλεκτικής, και σαν αναγκαιότητα καταστροφής ακόμα και των τελευταίων υπολειμμάτων εκείνης της μυθοποιημένης διαλεκτικής που εισχωρούσε τόσο στις επιθυμίες μας όσο και στις σκέψεις μας.

Στον παλιό εργατισμό κυριαρχούσε μια κεντρική ιδέα: *αυτή της τεχνικής και πολιτικής σύνθεσης της εργατικής τάξης* — και γενικά όλων των τάξεων. Υπήρχε κατόπιν μια άλλη δυνατή ιδέα που συμπλήρωνε την κεντρική ιδέα, ήταν αυτή της «ελευθερίας» λειτουργίας⁴ της συνολικής εργατικής δύναμης, της εργατικής τάξης, και της ικανότητας της να προηγείται (προπορεύεται) της καπιταλιστικής ανάπτυξης. Η καπιταλιστική ανάπτυξη ερμηνευόταν διαμέσου της *εργατικής πρωτοπορείας*. «Η μηχανή τρέχει εκεί που ξεσπά η απεργία». Οι εργατικοί αγώνες ήταν το σχέδιο της καπιταλιστικής ανάπτυξης και ταυτόχρονα το δρεπάνι της καταστροφής της. Σήμερα, στην υπάρχουσα κρίση, αυτές οι ιδέες της σύνθεσης και της πρωτοπορείας είναι παρωχημένες. Η κρίση διαλύει κάθε σχέση. Η ιδέα της (ταξικής) σύνθεσης είναι ακόμα μια διαλεκτική ιδέα. Οφείλουμε επομένως να προχωρήσουμε πέρα από την ιδέα της (ταξικής) σύνθεσης. Οφείλουμε να αποδεσμευτούμε από την κακή διαλεκτική της (εργατικής) πρωτοπορείας και της (καπιταλιστικής) ανάπτυξης. Πρέπει να αποδεσμευτούμε από αυτή την κακή διαλεκτική παραμένοντας μέσα στην οντολογία της ανάπτυξης. Εκείνο που σήμερα δεν επαληθεύεται πια είναι η σχέση, ή καλύτερα ένα *ορισμένο* είδος σχέσης, ανάμεσα σε εργασία και διεύθυνση — και όχι οι όροι που συγκροτούν αυτή τη σχέση. Αυτοί οι όροι συνεχίζουν να υπάρχουν, να 'ναι πραγματικοί και ανεξάρτητοι από κάθε διαλεκτική σχέση. Σήμερα, ενάντια σε κάθε διαλεκτική αντιστέκεται ο πόνος της ανθρωπότητας. Πάνω σ' αυτούς τους όρους επομένως οφείλουμε να δουλέψουμε σήμερα ή καλύτερα πάνω σ' έναν από αυτούς: πάνω στον *όρο εργασία*, εργατική δύναμη, άρνηση της εργασίας — γιατί αυτός ο όρος είναι ο *μόνος όρος που είναι δυνατόν να κατανοηθεί ορθολογικά*. Η καπιταλιστική επιστήμη, είναι αλήθεια, όντας μη-παραγωγική καθεαυτή αλλά απλά διαλεκτική και συμμετρική δεν μπορεί να 'ναι ορθολογική. Και αυτό το γεγονός το αποδεικνύει έξοχα η κρίση.

Το να πάμε πέρα από κάθε διαλεκτική σημαίνει να θέσουμε την έννοια της *συγκρότησης*. Μ' άλλα λόγια, αν οι έννοιες της σύνθεσης και της πρωτοπορείας ήταν ακόμα διαλεκτικές η έννοια της συγκρότησης δεν είναι: αυτή η έννοια τίθεται ενάντια στη διαλεκτική και θεμελιώνεται *εναλλακτικά*. Η συγκρότηση είναι μια διαδικασία υποκειμενικής σύνθεσης και ανασύνθεσης που έχει κώσει κάθε διαλεκτική σχέση με το σύνολο των αντικειμενικών συνθηκών της παραγωγής. Αυτό βέβαια δεν σημαίνει πως αρνούμαστε κάθε σχέση μ' αυτές τις συνθήκες — είναι όμως προφανές πως ο διαχωρισμός της έννοιας είναι ριζικός, κι ότι ο διαχωρισμός είναι ο όρος κάθε συγκρότησης. Η ιδέα της συγκρότησης είναι επομένως η ιδέα μιας *εναλλακτικής κοινωνικής πρακτικής* που ανασυνθέτει υποκειμενικά τους εκμεταλλευόμενους. Όχι απλά καθόσον τέτοιοι αλλά πάνω απ' όλα καθόσον δημιουργούν (συγκροτούν) αξίες, ζωή, εξουσία — ανεξάρτητα, εναλλακτικά και διαχωρισμένα.

Και για να αρχίσουμε να ξεδιαλύνουμε το ζήτημα λέμε αμέσως, πως η ιδέα της συγκρότησης δεν είναι ούτε ηθική ούτε ουτοπική ιδέα. Είναι αντίθετα *επιστημονική ιδέα*. Κι αυτό γιατί προϋποθέτει ένα ειδικό γνωστικό μηχανισμό που μπορούμε να τον ορίσουμε ως εξής: σήμερα είναι αδύνατο να εξηγήσουμε όχι μόνο την καπιταλιστική ανάπτυξη (που συχνά δεν υπάρχει) αλλά και αυτή την απλή αναπαραγωγή του κοινωνικού πλούτου αν δεν καταφύγουμε στην έννοια της *κοινωνικής πρακτι-*

κής. Αυτό σημαίνει ότι, δίχως την κοινωνική πρακτική, δίχως την τεράστια ποσότητα της δωρεάν εργασίας της ελεύθερης εργασίας, που η καπιταλιστική κοινωνία συλλέγει και χρησιμοποιεί προς δόξαν της εξουσίας της, δεν θα μπορούσε να υπάρξει. Η καπιταλιστική κοινωνία, η κοινωνία της «πραγματικής υπαγωγής», ζει από την δωρεάν προσφορά εργασίας των εργαζομένων πολιτών. Το τεράστιο σταθερό κεφάλαιο, που έχει συσσωρευτεί κοινωνικά, διατηρείται από όλους τους πολίτες, όμως αυτή η τεράστια ποσότητα κοινωνικής εργασίας μόνο για λίγους είναι πηγή κέρδους και εξουσίας. Αν συγκεντρώσουμε και αναλύσουμε τις ποσότητες εργασίας, που αφαιρούνται με τον «φυσιολογικό» μηχανισμό της βιομηχανικής εκμετάλλευσης και τις ποσότητες που αντίθετα δωρίζονται στην καπιταλιστική κοινωνία και στην αναπαραγωγή του σταθερού κεφαλαίου που τις οργανώνει διαμέσου των άτυπων ή απλά των καθημερινών κανόνων οργάνωσης, θα δούμε το πόσο οι δεύτερες ποσότητες είναι μεγαλύτερες από τις πρώτες. Για το κεφάλαιο αυτές οι ποσότητες αποτελούν απλό «κοινωνικό εισόδημα». Για το σύνολο των πολιτών δεν είναι άλλο παρά υπερπροϊόν εκμετάλλευσης. Αυτή η *ειδική* διαδικασία εκμετάλλευσης τόσο περισσότερο διευρύνεται όσο περισσότερο πληροφοριοποιούνται οι μηχανισμοί της παραγωγής και η διανοητική — επινοητική — δύναμη γίνεται ενέργεια για την ανάπτυξη της παραγωγής.

Από αυτή τη σκοπιά, και παίρνοντας υπόψη το μέγεθος των ποσοτήτων για τις οποίες μιλάμε, μπορούμε να συμπεράνουμε πως σήμερα η κοινωνική εργασία, *οι κοινωνικές πρακτικές της συγκρότησης*, όπως επίσης και ολόκληρο το σύνολο της εργασίας που είναι άμεσα διευθυνόμενη, αντιπροσωπεύουν έναν *παραγωγικό αξιοποιητικό κανόνα*, έναν κανόνα για την παραγωγή αξίας ο οποίος στην κοινωνία της «πραγματικής υπαγωγής» έχει την έννοια του «νόμου της αξίας». Γινόμαστε μάρτυρες λοιπόν σήμερα μιας σημαντικότερης τροποποίησης του νόμου (της αξίας) με πάρα πολλές συνέπειες. Για παράδειγμα, πάντα σε γενικό επίπεδο και σ' αυτή τη διάσταση, θα μπορούσαμε να μιλήσουμε για «τυπική υπαγωγή» όλων των άλλων μορφών αξιοποίησης που προϋπάρχουν στην κοινωνία μας. Είναι εξάλλου φανερό πως ειδικότερα η βιομηχανική εργασία υπάγεται «τυπικά» στην κοινωνική εργασία — βεβαίως διατηρεί τα χαρακτηριστικά της αλλά δεν θα 'χε αξία αν προηγούμενες δεν διεξάγετο μέσα σε καθορισμένες και κατάλληλες κοινωνικές συνθήκες που δεν πληρώνονται (βαθμός εκπαίδευσης και αφηρημενοποίησης της εργατικής δύναμης, χρονικές και χωροταξικές συνθήκες παραγωγής, κοινωνικό επίπεδο πληροφόρησης κτλ) — επομένως η κοινωνική πρακτική της συγκρότησης είναι αυτή που σήμερα αξιοποιεί και την εργασία της «μεγάλης βιομηχανίας».

Όμως, η έννοια της συγκρότησης δεν εξαντλείται στο γνωστικό επίπεδο, καθορίζοντας δηλαδή απλά τον θεμελιώδη κανόνα της νέας μορφής της αξίας (και του νόμου της). Αν ήταν έτσι θα βρισκόμαστε ακόμα μέσα στη διαλεκτική σύγχυση της επιστημολογίας της απελευθέρωσης. Όχι, δεν είναι έτσι, η έννοια της συγκρότησης είναι *διαφορετική* — πάει να πει είναι μια έννοια κατεξοχήν πρακτική, μια έννοια, ταυτόχρονα, ηγεμονίας και εναλλακτικότητας. Ας αναρωτηθούμε λοιπόν: ποιοι είναι οι όροι μιας *εναλλακτικής κοινωνικής πρακτικής* καθόσον *επαναστατική μορφή* μέσα από την οποία, στη φάση της πραγματικής υπαγωγής της κοινωνίας στο κεφάλαιο, μπορεί να εκφραστεί ο νέος νόμος της αξίας; Μ' άλλα λόγια: αν η έννοια της συγκρότησης είναι αυτή της κοινωνικής πρακτικής, μιας πρακτικής που δημιουργεί τους όρους συνειδητοποίησης του σημερινού μηχανισμού εκμετάλλευσης — πώς μπορεί αυτό να αποτελέσει τη δυνατότητα μιας υποκειμενικής και επαναστατικής εναλλακτικότητας;

Υπάρχουν τρεις τουλάχιστον υποθέσεις έρευνας, που μπορούμε να ακολουθήσουμε για να απαντήσουμε σ' αυτά τα ερωτήματα. Πολλές από αυτές τις έρευνες, πρέπει να το αναφέρουμε, βρίσκονται ήδη σ' ένα προχωρημένο στάδιο επεξεργασίας — η καταστολή δεν κατόρθωσε να σταματήσει την εργασία αρκετών συντρόφων, τώρα μένει να συγκε-

ντρώσουμε, να συγκεντροποιήσουμε και να κοινωνικοποιήσουμε τα αποτελέσματα. Λοιπόν η πρώτη υπόθεση έρευνας (Α) αφορά τα ζητήματα που πάντοτε απασχολούσαν τον ταξικό αγώνα: τα ζητήματα δηλαδή του μισθού, του καταμερισμού του κοινωνικού πλούτου· ειδικότερα σήμερα το ζήτημα της χρονικής οργάνωσης της εργάσιμης μέρας — μ' άλλα λόγια τα θέματα της ιδιοποίησης. Ποια είναι άραγε, ειδικά σε συνθήκες κρίσης όπου αυξάνει ο δεσποτισμός και η προδοσία από τη μεριά των τένω-προλεταριακών οργάνωσεων, η κρυφή ιστορία της εργατικής και προλεταριακής ιδιοποίησης; να λοιπόν ένα θέμα με τεράστιο ενδιαφέρον.

Ερχόμαστε κατόπιν στο δεύτερο θέμα (Β): έρευνα των εναλλακτικών μορφών οργάνωσης της «πράξης» της κοινωνικής πρακτικής, μ' άλλα λόγια της κοινωνικής συνείδησης της εναλλακτικότητας. Είναι προφανές πως ένας υψηλότερος βαθμός οντολογικής «αναφοράς» χαρακτηρίζει αυτή την πλευρά της συλλογικής ζωής που ίσως αποδειχτεί καθοριστική στο να ορίσει μια κοινωνική πρακτική απελευθερωμένη ολοκληρωτικά από την καπιταλιστική διαλεκτική. Η «πράξη» της κοινωνικής πρακτικής εκκινεί από μια διαφορετική κινητικότητα της εργατικής-δύναμης, από μια ριζική ελαστικότητα της εργάσιμης μέρας, από μια ουσιαστική τροποποίηση της φύσης και της ποιότητας της εργασίας. Όλα αυτά τα στοιχεία λοιπόν τα λαμβάνει σαν υλικά ενός εναλλακτικού σχεδίου κοινωνικής συγκρότησης. Δεν ξέρω αν ο κομμουνισμός

είναι επίκαιρος — βέβαια σίγουρα ζει στις συνειδήσεις, τις επιθυμίες και τις πράξεις πολύ κόσμου. Έπειτα ένα επαναστατικό, μεταμοντέρνο υποκείμενο δεν είναι τόσο μακριά από τον ορισμό του.

Το τρίτο θέμα έρευνας (Γ) αφορά τα εργαλεία της πολιτικής ρήξης με τον ανορθολογισμό, με την καπιταλιστική ενότητα του κοινωνικού, μ' άλλα λόγια με την μεταμοντέρνα καπιταλιστική κοινωνία. Είναι φανερό πως, εδώ, οποιοδήποτε στοιχείο ρήξης δεν μπορεί παρά να 'ναι στοιχείο βαθιάς αποδιάρθρωσης της εξουσίας του εχθρού, δεν μπορεί παρά να 'ναι συνεχής επανιδιοποίηση χώρων, πλούτου και αγώνα, δεν μπορεί παρά να 'ναι συστηματικό βάθαιμα των ασυμμετριών της καπιταλιστικής εξουσίας και παραγωγής — μια συνεχής και συνειδητή χρησιμοποίηση της κρίσης. Είναι επίσης φανερό πως δεν χρειάζεται να μιλήσουμε για την απλή αποσταθεροποίηση του εχθρού, αυτή είναι ήδη πραγματικότητα, αλλά ακριβώς γι' αυτό το λόγο είναι ελέγξιμη και υποταγμένη στις τεχνικές συστηματοποίησης που ο εχθρός επινοεί για την αναπαραγωγή της ανορθολογικότητας της εξουσίας του.

Ο «Λένιν στη Νέα Υόρκη» δεν είναι η επικαιρότητα της επανάστασης. Παραδόξως, πρέπει να πούμε, πως η επανάσταση έγινε ήδη αφότου τα κινήματα της δεκαετίας του '60 και '70 αφαιρέσαν από το κεφάλαιο κάθε δυνατότητα ανανέωσης της διαδικασίας αναπαραγωγής του κοινωνικού πλού-

του και το καταδίκασαν στην ανορθολογικότητα. Το τέλος του Βασιλείου άρχισε. Όμως πέρα από το παράδοξο πρέπει να πούμε πως η επανάσταση σήμερα συνίσταται στην οντολογική ριζοσπαστικοποίηση σε μαζικό επίπεδο, στη δημιουργία μιας αντι-εξουσίας που ταυτόχρονα να 'ναι και εναλλακτική ζωή. Δεν είναι αλήθεια πως η κατοχή της εξουσίας είναι κάτι αδιάφορο σε σχέση μ' αυτό το σκοπό· όμως, δεν μπορεί να υπάρξει πάρισμο της εξουσίας παρά μόνο στη βάση μιας βαθύτατης αποδιάρθρωσης της κοινωνικής οργάνωσης του εχθρού, παρά μόνο στη βάση μιας μαζικής επανιδιοποίησης χώρων και μιας εναλλακτικής συγκρότησης αξιών. Από την άλλη μεριά δεν είναι αλήθεια ότι η εξουσία μπορεί να καταστραφεί μόνο αφού κατακτηθεί· είναι αντίθετα αλήθεια πως για να την κατακτήσουμε πρέπει να αρχίσουμε να την καταστρέφουμε. Τέλος, όσο αφορά την επανάσταση, σαν εκτεταμένη εξάσκηση μιας «πράξης κοινωνικής πρακτικής» αυτή είναι πιο κοντά απ' όσο μπορούμε να φανταστούμε. Κανείς βέβαια δεν διαθέτει βεβαιότητες — όμως είναι αλήθεια πως η ρηγανική τρέλα έδειξε καθαρά σ' όλους πόσο βρωμάει η αντιδραστική εξουσία, επίσης η συσσώρευση των αυθόρμητων ρήξεων της καπιταλιστικής τάξης ξανάρχισε να κινείται — τουλάχιστον στις συνειδήσεις. Και ακριβώς εδώ στον επίπεδο της επανάστασης απαιτείται άμεσα η ανάλυση της εκμετάλλευσης και της κρίσης της στον τρίτο κόσμο, — μια ανάλυση που πρέπει να θεωρηθεί θεμελιώδης για τον ορισμό των θεμάτων της έρευνάς μας των μορφών του απελευθερωτικού αγώνα. Πάνω σ' αυτό τον άξονα (Δ) είναι απαραίτητο να συγκεντρώσει την προσοχή της και να εμβαθύνει η έρευνά μας.

Σήμερα το πολιτικό προ-σχηματίζει το κοινωνικό. Το καπιταλιστικό σλόγκαν για «λιγότερο κράτος» είναι μια ηλίθια «flatus vocis», τόσο πιο μυθοποιητικό όσο περισσότερο η κοινωνία είναι υποταγμένη στο κεφάλαιο και το κράτος του. Από την άλλη μεριά, μια φρικτή παραχάραξη αποτελεί επίσης η έννοια της «αυτονομίας του πολιτικού» — αυτή η σχεδόν εθνικοσοσιαλιστική αυτοάμυνα των αντιδραστικών, των ξεπερασμένων και ιστορικά ηττημένων στρωμάτων. Αντίθετα, σήμερα το πολιτικό αγγίζει το απόγειο της ουσίας του προ-σχηματίζοντας το κοινωνικό. Το πολιτικό, είναι μια παραγωγική διάσταση, μια οντολογική δύναμη. Εμείς βρισκόμαστε μέσα τους, την κατέχουμε και παρόλα αυτά είμαστε απαλλοτριωμένοι από αυτή. Πρέπει να βιάσουμε την κατάσταση. Πρέπει να θεωρήσουμε το πολιτικό (στοιχείο) σαν το κατάλληλο όπλο, να το μετατρέψουμε σε αντιεξουσία για να απελευθερώσουμε την κοινωνία. Η επανάσταση των μεταμοντέρνων υποκειμένων είναι ασφαλώς ανεπικαίρη — όπως ακριβώς η άνοιξη τους χειμερινούς μήνες.

Προτείνω στον εαυτό μου και σε άλλους φίλους να δουλέψουμε μαζί πάνω στα θέματα (α, β, γ, δ, ε, στ) και στους άξονες (Α, Β, Γ, Δ). Ένα σημαντικό μέρος της εργασίας που προτείνουμε εδώ έχει ήδη αρχίσει και βρίσκεται σ' ένα ικανοποιητικό στάδιο τυποποίησης, μέσα στα πλαίσια της συζήτησης και της πολιτικής ανάλυσης των γερμανών Πράσινων — και μερικών από τις πιο δραστήριες και συγκροτημένες οικολογικές ομάδες.

Toni Negri

Παρίσι, 15 Απρίλη 1985

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- Τόσο η ιστορία του «ιταλικού εργατισμού» όσο και το περιεχόμενο του αρχικά τίτλου αυτού κειμένου μας οδηγούν σ' αυτόν τον ελληνικό τίτλο (Ο Λένιν στη Νέα Υόρκη) Σ.τ.μ.
- 1. Μερική, κλαδική επιστήμη (Σ.τ.μ.)
- 2. Γίνεται εδώ αναφορά στο περίφημο άρθρο του Μ. Τρόντι που πρωτοδημοσιεύτηκε στα «Κόκκινα Τετράδια» και σημάδεψε ολόκληρο τον ιταλικό εργατισμό. Με δυο λόγια το άρθρο αυτό προτείνει την αντιμετώπιση του καπιταλισμού «στο πιο ψηλό του σημείο».
- 3. Αν ο «Λένιν στην Αγγλία» σημαίνει μεταφορά της μαρξιστικής μεθοδολογίας στο πιο αναπτυγμένο βιομηχανικό στάδιο, ο «Λένιν στη Νέα Υόρκη» ασφαλώς σημαίνει αναφορά στην πιο «ολοκληρωμένη» κοινωνική διάσταση, στην «πραγματική υπαγωγή» και απορρόφηση της κοινωνίας στο κεφάλαιο. (Σ.τ.μ.)
- 4. Σ' αυτή εδώ τη θέση βρίσκεται η «πηγή» της Εργατικής Αυτονομίας: ελεύθερη λειτουργία και αυτόνομο ταξικό συμφέρον. (Σ.τ.μ.)